

Måling av barnefattigdom

Utredning av supplerende fattigdomsmål

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2024/7

Audun Langørgen, Anders Barstad, Lasse Eika og Kenneth Aarskaug Wiik

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 27. februar 2024

ISBN 978-82-587-1927-1 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Denne rapporten utreder, analyserer og anbefaler et sett av fattigdomsmål som kan supplere eksisterende mål, og er skrevet på oppdrag for Bufdir. De supplerende fattigdomsmålene skal gi et mer helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier, og de skal være politikk-relevante slik at de kan si noe om hvilken effekt ulike tiltak har på barnefamiliers økonomi. Vi ønsker å takke Marthe Hårvik Austgulen, Mari Rege, Rune Borgan Reiling, Henrik Daae Zachrisson og kolleger i SSB for nyttige innspill underveis i arbeidet.

Statistisk sentralbyrå, februar 2024

Linda Nøstbakken

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å utrede, analysere og anbefale et sett av supplerende fattigdomsmål som gir et mer helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier. Vi har lagt vekt på at de supplerende fattigdomsmålene skal være politikkrelevante slik at de kan si noe om hvilken effekt ulike tiltak har på barnefamiliers økonomi.

Statistisk sentralbyrå bruker et mål på vedvarende lavinntekt for å identifisere hushold og familier med lave inntekter. Hushold som faller under lavinntektsgrensen anses å være i risikogruppen for å oppleve levekårsutfordringer, materielle mangler og fattigdom. Indikatoren for vedvarende lavinntekt er basert på *inntekt etter skatt*, som benyttes som en viktig definisjon i den offisielle inntektsstatistikken. Rapporten drøfter ulike utfordringer som skyldes at inntekt etter skatt er et ufullstendig mål på økonomisk velferd. Dessuten gir ikke inntekt etter skatt et mål på disponibel inntekt som er sammenliknbart på tvers av hushold.

Vi skiller mellom fire hovedtilnærminger for måling av fattigdom ut fra hvilke typer data som er grunnlaget for målingen. Beskrivelsen av fattigdom kan være basert på data om inntekt, formue, forbruk eller levekår. I denne rapporten benytter vi alle de fire typene av data og ulike kombinasjoner av dem som grunnlag for å utarbeide supplerende fattigdomsmål. Vi foreslår et fattigdomsmål som utelater hushold med høy formue fra definisjonen av hvem som er fattige. Et annet relevant alternativ er å benytte en indeks for materiell og sosial deprivasjon som indikator for fattigdom.

Siden boligkonsum utgjør en betydelig komponent av forbruket, legger vi særlig vekt på at inntekt etter skatt ikke fanger opp forskjeller mellom hushold i renteutgifter, boutgifter og boligkonsum. For å utvikle et supplerende fattigdomsmål benytter vi *boligutvidet inntekt*, som gir en mer fullstendig beskrivelse av rente- og boutgifter samt verdien av boligkonsumet. Fordelen av egen bolig inkluderer nettoverdien av boligkonsumet, dvs. hva det ville koste å leie boligen i leiemarkedet fratrukket faktiske rente- og boutgifter. Denne nettoverdien er spesielt høy for boligeiere med dyre boliger og lav belåningsgrad på boligen.

I en variant benytter vi et inntektsmål som inkluderer kapitalgevinster på boligen og inflasjonsgevinster på gjeld i grunnlaget for fattigdomsmålet. Låntakere har en fordel av økt inflasjon som skyldes at realverdien av gjelda reduseres av inflasjonen. Når inntektsmålet inkluderer gevinster og fordeler av egen bolig finner vi at estimerer for andelen fattige blir oppjustert blant leietakere og nedjustert blant boligeiere.

Rapporten drøfter og analyserer hvordan inflasjon, renteutgifter og husleiepriser påvirker levekostnadene og realinntektene til husholdene. Vi utvikler et fattigdomsmål som tar hensyn til regionale prisforskjeller på enkelte goder som bolig og energi. Når vi benytter et slikt fattigdomsmål finner vi at estimerer for andelen fattige blir oppjustert i regioner med høye boligpriser og nedjustert i regioner med lave boligpriser.

Vi finner at de alternative fattigdomsmålene gir forskjellige resultater for beskrivelsen av fattigdom. På grunnlag av drøftingen anbefaler vi to indikatorer som vi mener er velegnet til å supplere det primære fattigdomsmålet; SSBs indikator for vedvarende lavinntekt. Det ene fattigdomsmålet utelater hushold med høy formue. Det andre fattigdomsmålet er basert på boligutvidet inntekt som inkluderer nettoverdien av boligkonsumet.

Abstract

This report investigates and recommends alternative poverty measures that may supplement the standard measure of persistent poverty used by Statistics Norway. The purpose is to utilize comprehensive measures of economic welfare to account for the level and composition of child poverty. We emphasize that the supplementary poverty measures should be policy-relevant and informative when evaluating the effects of policies aimed at reducing child poverty.

A measure of persistent poverty is used by Statistics Norway to identify households and families with low incomes. Households with incomes below the persistent poverty line are considered at-risk-of poverty. The indicator for persistent poverty is based on disposable (after-tax) income, which is considered as a main definition in the official income statistics. We discuss various challenges stemming from the fact that disposable (after-tax) income is an incomplete measure of economic welfare. Furthermore, we discuss problems of comparability of the disposable (after-tax) income measure across households.

There are four main approaches for measuring poverty, which differ by the types of data that are employed. The description of poverty is based on data on income, wealth, consumption or living conditions. In this report, we use all four types of data and their combinations to develop supplementary poverty measures. We propose a poverty measure that excludes households with high wealth. Moreover, we consider an index for material and social deprivation as a relevant indicator of poverty.

Since housing consumption accounts for a significant proportion of total consumption, we discuss limitations when disposable (after-tax) income excludes interest payments on loans, rental and housing costs, and the value of housing consumption. To develop a supplementary poverty measure, we include net imputed rent from owner-occupied housing in the measure of income. Hence, the extended income measure provides a more complete description of economic welfare. Net imputed rent is particularly high among homeowners with expensive homes and a low loan-to-value ratio on the home.

As an alternative, the income measure includes capital gains on housing and net inflation gains due to redistribution of nominal wealth. Since inflation reduces the value of nominal debt, inflation redistributes real wealth from lenders to borrowers. When the income measure includes such gains, we find that poverty rate estimates are adjusted upwards among tenants and downwards among homeowners.

The report discusses and analyzes how inflation, interest payments and rental market prices affect the cost of living and the real incomes of households. We consider poverty measures that account for regional price variation on specific commodities such as housing and energy. When we employ such a poverty measure, we find that poverty rate estimates are adjusted upwards in regions with high housing prices and downwards in regions with low housing prices.

The empirical results show that the level and composition of poverty is significantly affected when making use of alternative poverty indicators. We conclude by recommending two supplementary indicators of poverty that we consider as particularly relevant. The first supplementary indicator excludes households with high wealth. The second supplementary indicator includes net imputed rent in the income that forms the basis of the poverty measure.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning og sammendrag	8
1.1. Problemer med indikatoren for vedvarende lavinntekt	8
1.2. Utredning av supplerende fattigdomsmål	9
1.3. Empiriske resultater og politikkrelevans	12
2. Definisjon og måling av fattigdom	16
2.1. Bakgrunn og problembeskrivelse	16
2.2. Definisjoner av fattigdom og barnefattigdom	16
2.3. Inntektsbaserte fattigdomsmål	18
2.4. Måling av formue og fattigdom	19
2.5. Forbruksbaserte fattigdomsmål	19
2.6. Levekårsbaserte fattigdomsmål	21
3. Definisjon og måling av vedvarende lavinntekt	24
3.1. Beregning av vedvarende lavinntekt	24
3.2. Mål for vedvarende lavinntekt	25
4. Disponibel inntekt, boutgifter, formue og fattigdom	28
4.1. Bakgrunn og problemstilling	28
4.2. Boutgifter og sammenliknbarhet mellom hushold	29
4.3. Inntekt etter boutgifter	32
4.4. Nærmere om beregning av boutgiftene	35
4.5. Formue og disponibel inntekt	37
4.6. Vedvarende lavinntekt justert for boutgifter og formue	41
4.7. Forslag til forbedringer av data og metoder	45
5. Boligkonsum og fordelene av egen bolig	49
5.1. Bakgrunn og problemstilling	49
5.2. Definisjon av boligutvidet inntekt	50
5.3. Metoder for å verdsette boligkonsumet til boligeierne	53
5.4. Kapitalgevinster på bolig	54
5.5. Effekter av inflasjon på formuen	56
5.6. Nærmere om beregning av boligkonsum og kapitalgevinster for boligeierne	57
5.7. Empiriske resultater for fordelene av egen bolig	60
5.8. Empiriske resultater for boligutvidet inntekt	65
5.9. Forslag til forbedringer av data og metoder	66
6. Inflasjon, realinntekt og fattigdom	69
6.1. Bakgrunn og problemstilling	69
6.2. Utgiftsandel og inflasjonsulikhet	70
6.3. Deskriptiv analyse av inflasjonsulikhet	72
6.4. Regionale prisindekser og realinntekter	74
6.5. Nærmere om beregning av regionale prisindekser og realinntekter	75
6.6. Empiriske resultater for regional prisindeks og realinntekt	76
6.7. Empiriske resultater for vedvarende lavinntekt	77
6.8. Inflasjon, renteutgifter og utviklingen i fattigdom	79
6.9. Forslag til forbedringer av metoder og datagrunnlag	80

7. Økonomi og bidrag blant foreldre som ikke bor sammen	82
7.1. Bakgrunn og problemstilling	82
7.2. Foreldrenes inntekt etter skatt og husholdningsinntekt	83
7.3. Eksterne omsorgsforpliktelser og kostnader ved barn	87
7.4. (Vedvarende) lavinntekt blant foreldre som ikke bor sammen	94
7.5. Foreldrenes subjektive økonomiske situasjon og yrkesaktivitet	99
7.6. (Private) barnebidrag	105
7.7. Oppsummering av hovedfunn	113
8. Materiell deprivasjon og økonomisk stress blant barnefamilier	115
8.1. Innledning	115
8.2. Teoretiske perspektiver og tidligere forskning	115
8.3. Datakilder og variabler	118
8.4. Resultater barn	119
8.5. Resultater hele befolkningen	122
8.6. Resultater Livskvalitetsundersøkelsen	126
8.7. Oppsummering og konklusjon	130
8.8. Konsekvenser for valg av indikator	131
9. Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov	133
9.1. Bakgrunn og problemstilling	133
9.2. SIFOs referansebudsjett	133
9.3. Minimumsbudsjettet	135
9.4. Stordriftsfordeler i referansebudsjettet og EU-skalaen	136
9.5. Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov	138
9.6. Empirisk implementering - andelen fattige	139
9.7. Diskusjon	141
10. Offentlige tjenester, utvidet inntekt og fattigdom	143
10.1. Bakgrunn og problemstilling	143
10.2. Empiriske resultater basert på norske registerdata	144
10.3. Empiriske resultater basert på EU-SILC data	144
10.4. Empiriske resultater basert på en hybrid tilnærming	146
10.5. Forslag til videreutvikling av data og metoder	148
11. Drøfting og anbefaling av supplerende fattigdomsmål	150
11.1. Politikkrelevans	150
11.2. Hva er problemet, og hva vil vi oppnå?	151
11.3. Hvilke tiltak er relevante?	153
11.4. Grovsiling av relevante fattigdomsmål	155
11.5. Fordeler og ulemper ved de utvalgte fattigdomsmålene	158
11.6. Anbefalinger og forutsetninger for en vellykket gjennomføring	160
11.7. Sekundære fattigdomsmål	162
Referanser	165
Vedlegg A: Definisjon og måling av vedvarende lavinntekt	174
Vedlegg B: Boligkonsum og kapitalgevinster på bolig	178
Vedlegg C: Undersøkelsen om samvær og bosted 2020 og vedleggstabeller til kapittel 7	184
Vedlegg D: Vedleggstabell til kapittel 8	192
Vedlegg E: Implementering av fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov	193
Vedlegg F: Allokering av barnehageutgifter	194
Figurregister	195
Tabellregister	197

1. Innledning og sammendrag

I de senere årene har tiltak mot barnefattigdom fått betydelig oppmerksomhet i den politiske debatten. Riksrevisjonen (2014) påpekte at barnefattigdommen var økende, og at dette har forsterket behovet for gode tiltak for å motvirke barnefattigdom. På bakgrunn av dette utarbeidet Regjeringen en strategi mot barnefattigdom for perioden 2015 – 2017 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015). Det ble satset på videreutvikling av disse tiltakene gjennom strategien mot barnefattigdom for perioden 2020 – 2023 (Barne- og familiedepartementet, 2020). I august 2022 ble det ved kongelig resolusjon oppnevnt en ekspertgruppe som fikk i oppdrag å foreslå hvordan den offentlige innsatsen bør prioriteres for å styrke oppvekstvilkårene til barn i fattige familier og forebygge at fattigdom går i arv. Ekspertgruppen la fram sin rapport i oktober 2023 (Ekspertgruppe om barn i fattige familier, 2023).

For å kunne evaluere og finne fram til effektive tiltak mot barnefattigdom er det nødvendig at det finnes et godt fakta- og kunnskapsgrunnlag som beskriver omfanget, sammensetningen og utviklingen av barnefattigdom. Statistisk sentralbyrå og Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) benytter en rekke indikatorer som kan påvise risiko for at barna vokser opp i en fattig familie.¹ Indikatoren for barn i familier med vedvarende lavinntekt er mest benyttet, og blir ansett som en viktig indikator som bidrar til å belyse omfanget av barnefattigdom i Norge. Denne blir også brukt av SSB som en indikator på Norges måloppnåelse av bærekraftsmålene til FN.

Det er imidlertid behov for å styrke fakta- og kunnskapsgrunnlaget om barnefattigdom. Derfor har Barne- og familiedepartementet gjennom tildelingsbrevet til Bufdir for 2022 tatt initiativ til å gjennomføre en utredning av fattigdomsmål som kan supplere målet for vedvarende lavinntekt. Ifølge tildelingsbrevet er det ønskelig å få utredet andre relevante indikatorer som kan tas i bruk eller videreutvikles for å

- i. gi et mer helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier, og
- ii. i større grad si noe om hvilken effekt ulike tiltak har på barnefamiliers økonomi.

Vi har gjennomført utredningen av supplerende fattigdomsmål på oppdrag fra Bufdir i henhold til Utredningsinstruksen (2016). Formålet med dette arbeidet er å utrede og anbefale nye supplerende fattigdomsmål. Denne rapporten dokumenterer arbeidet med utredningen, drøfter spørsmål knyttet til definisjon og måling av fattigdom, og foreslår supplerende fattigdomsmål som kan tas i bruk eller videreutvikles.

1.1. Problemer med indikatoren for vedvarende lavinntekt

Det såkalte *nullalternativet*, eller nåværende løsning, er å benytte SSBs indikator for vedvarende lavinntekt til å måle omfanget og sammensetningen av fattigdom (kapittel 3). Innteksdefinisjonen som ligger til grunn for indikatoren er *inntekt etter skatt*, som er et sentralt begrep i den offisielle inntektsstatistikken. Inntekt etter skatt inkluderer kontantinntekter som et hushold opptjener i form av lønn, næringsinntekter, renter, inntekter fra verdipapirer, skattepliktige utleieinntekter, offentlig administrerte barnebidrag og offentlige kontantoverføringer med fratrukk for direkte skatter.

Til forskjell fra årlig lavinntekt blir vedvarende lavinntekt målt over perioder på tre år, slik at hushold som opplever kun et kortvarig inntektsbortfall ikke blir inkludert blant hushold med vedvarende lavinntekt. *Fattigdomsgrensen* (lavinntektsgrensen) er satt ved 60 prosent av medianinntekten målt

¹ Se artikkelserien om barn i lavinntektsusholdninger (Statistisk sentralbyrå, 2023a) og barnefattigdom.no (Bufdir, 2023).

som et gjennomsnitt over tre år. Indikatoren for vedvarende lavinntekt inkluderer hushold med inntekt etter skatt i tre-års-perioden som faller under lavinntektsgrensen.

En hovedutfordring som vi drøfter i denne rapporten er at det underliggende inntektsmålet til indikatoren for vedvarende lavinntekt, *inntekt etter skatt*, har noen vesentlige begrensninger. Inntekt etter skatt inkluderer ikke alle komponenter av inntekter, formue, konsum, levekostnader og levekår som er relevante for å beskrive forskjeller i den materielle levestandarden til personer og hushold. Beskrivelsen av fattigdom basert på dette inntektsmålet kan derfor være ufullstendig eller misvisende.

For det første finnes det betydelige komponenter av inntekter, levekostnader og konsum som ikke er reflektert i inntektsmålet som ligger til grunn for nullalternativet. Vi drøfter ulike utvidelser og justeringer av inntektsmålet som tar hensyn til følgende utelatte komponenter:

- i) Renteutgifter og boutgifter (kapittel 4)
- ii) Verdien av boligkonsumet (kapittel 5)
- iii) Kapitalgevinster på eierboliger og inflasjonsgevinster på gjeld (kapittel 5)
- iv) Lavekostnader som varierer mellom regioner (kapittel 6)
- v) Inflasjonsulikhet, som betyr at husholdene blir rammet ulikt av inflasjon (kapittel 6)
- vi) Private barnebidrag (kapittel 7)
- vii) Verdien av offentlige tjenester som skole og barnehage (kapittel 10)

For det andre drøfter vi noen alternative tilnærminger til måling av fattigdom som utnytter data om formue eller levekår.

- viii) Utelatte hushold med høy formue fra definisjonen av hvem som er fattige (kapittel 4)
- ix) Måle fattigdom basert på utvalgsundersøkelser om levekår og materielle mangler (kapittel 8)

For det tredje kan det benyttes ulike operasjonelle definisjoner ved måling av fattigdom. Vi diskuterer blant annet bestemmelse av fattigdomsgrenser og justering av husholdsinntektene for å kunne sammenlikne økonomisk velferd på tvers av hushold med ulik størrelse og sammensetning (forbruksenheter).

- x) Alternative fattigdomsgrenser fastsatt på grunnlag av antatte forbruksbehov (kapittel 9)
- xi) Beregning av husholdets ekvivalentinntekt, dvs. husholdets inntekt per forbruksenhet (kapittel 3, 7, 9 og 10)

1.2. Utredning av supplerende fattigdomsmål

Kapittel 2 drøfter ulike teoretiske og praktiske tilnærminger til å definere og måle fattigdom. Vi skiller mellom fire hovedtilnærminger ut fra hvilke typer data som er grunnlaget for målingen. Beskrivelsen av fattigdom kan være basert på data om inntekt, formue, forbruk eller levekår. I denne rapporten benytter vi alle de fire typene av data og ulike kombinasjoner av dem som grunnlag for å utarbeide supplerende fattigdomsmål.

I arbeidet med utredningen legger vi imidlertid størst vekt på inntektsbaserte tilnærminger. Inntekten gir oss informasjon om husholdets konsumpotensial, noe som utgjør et relevant grunnlag for å kategorisere husholdet enten som fattig eller ikke-fattig. Mål på inntekt som er tilstrekkelig vidt definert vil fange opp forskjeller i økonomisk velferd på tvers av hushold. Derfor er det etablert

praksis å benytte inntektsbaserte fattigdomsmål i statistikk og forskning. SSBs indikator for vedvarende lavinntekt er et eksempel på et inntektsbasert fattigdomsmål.²

For det andre er inntektsbaserte fattigdomsmål spesielt politikkrelevante fordi offentlige overføringer og skatter inngår som komponenter i inntektene (UNECE, 2017). Dette gir en direkte forbindelse mellom målet for økonomisk velferd og politiske virkemidler gjennom skatte- og overføringssystemet. Ved å dekomponere inntektene etter inntektskilde kan man studere i hvilken grad skatter og overføringer er målrettet mot fattige hushold, og hvordan skatter og overføringer burde utformes for å redusere omfanget av fattigdom.

For det tredje har vi i Norge tilgang til omfattende administrative inntektsdata av god kvalitet. Inntektsstatistikk kan derfor produseres effektivt og med høy grad av presisjon. Siden dataene omfatter hele den norske befolkningen, er det mulig å studere forekomsten av fattigdom i små sosiodemografiske grupper og i mindre geografiske områder som kommuner og bydeler. Indikatorer for fattigdom som lar seg dekomponere på mindre grupper er svært politikkrelevante fordi man får informasjon som er nødvendig for å kunne utforme politiske tiltak som er målrettet mot fattige og vanskeligstilte grupper.

En innvending mot SSBs mål for vedvarende lavinntekt er at indikatoren omfatter hushold med lav inntekt og høy formue. Det kan synes rimelig at hushold med høy formue ikke burde regnes som fattige. I kapittel 4 utvikler vi derfor fattigdomsmål som krever at hushold med vedvarende lavinntekt i tillegg må ha relativt lav formue for å bli regnet som fattige. Denne metoden er både relevant og gjennomførbar på bakgrunn av at vi har tilgang til detaljerte administrative registerdata om formuen til norske hushold.

En hovedutfordring med nullalternativet er at inntekt etter skatt ikke reflekterer forskjeller i boforhold og boutgifter. Vi foreslår derfor å utvide inntektsmålet slik at det inkluderer boligkonsum og boutgifter. Begrunnelsen er at boligkonsum og boutgifter utgjør en betydelig andel av husholdenes samlede konsum og forbruksutgifter. Dessuten er boligkonsumet et nødvendighetsgode, noe som innebærer at fattige hushold typisk bruker en stor andel av inntektene på boutgifter. Det er derfor særskilt relevant å inkludere forskjeller i boligrelaterte forhold for å få en mer fullstendig beskrivelse av forskjeller i materiell levestandard.

I kapittel 4 drøfter vi problemer med fattigdomsmålet som skyldes at rente- og boutgifter ikke blir fanget opp av inntektsmålet. Mens renteinntekter er inkludert i inntekt etter skatt, er det ikke noen tilsvarende fratregg for renteutgifter. En begrunnelse er at dette fungerer som en grov korreksjon for at boligeiernes fordeler av egen bolig ikke er inkludert i inntekten. Denne metoden gir imidlertid et problem med sammenliknbarheten av inntektsmålet mellom hushold som er leietakere og boligeiere med varierende belåningsgrad på boligen. Leietakere må betale husleie for sitt boligkonsum, mens boligeierne står overfor boligrelaterte utgifter som blant annet varierer med rentesatsen og størrelsen på boliglånet.

Vi presenterer derfor inntektsmålet *inntekt etter rente- og boutgifter*, som er inntekt etter skatt med fratregg for rente- og boutgifter. Boutgiftene omfatter forsikring, vedlikehold, eiendomsskatt og kommunale gebyrer for boligeiere, og betalt husleie for leietakere. Idéen bak dette målet er å beregne en disponibel inntekt som representerer et sammenliknbart mål på hvor mye husholdene har til disposisjon for forbruk utenom boligkonsum. Vi beregner en indikator for vedvarende lavinntekt på grunnlag av inntekt etter rente- og boutgifter. Formålet med dette fattigdomsmålet er

² For enkelhets skyld vil vi benytte «fattigdomsmål» og «lavinntektsmål» som synonymer. Dette bør imidlertid tolkes innenfor konteksten, slik at fattigdomsmålet i noen sammenhenger kan forstås som en innsnevring av lavinntektsmålet.

å identifisere hushold som mangler økonomiske ressurser etter at faste utgifter til husleie, renteutgifter og andre boutgifter er betalt.

En innvending mot å benytte inntekt etter rente- og boutgifter som et mål på økonomisk velferd er at det ikke inkluderer verdien av boligkonsumet. Siden boligkonsumet varierer betydelig mellom hushold, vil boligkonsumet bidra til forskjeller som burde inngå i vurderingen av om et hushold er fattig eller ikke. I kapittel 5 utvikler vi derfor et alternativt inntektsmål, *boligutvidet inntekt*, som er definert ved inntekt etter rente- og boutgifter pluss verdien av boligkonsumet.

For leietakere antar vi at verdien av boligkonsumet er lik betalt husleie, noe som innebærer at boligutvidet inntekt for leietakere er (tilnærmet) lik inntekt etter skatt. Dette gir mening ettersom det er en nær sammenheng mellom boligkonsumet og boutgiftene til leietakerne. Blant boligeierne forekommer det imidlertid betydelige avvik mellom verdien av boligkonsumet og størrelsen på rente- og boutgiftene. Boligutvidet inntekt for boligeierne er lik inntekt etter skatt pluss nettoverdien av boligkonsumet, dvs. beregnet husleie fratrukket rente- og boutgifter. Denne nettoverdien øker med boligens markedsverdi, avtar med belåningsgraden på boligen, og avtar med rentenivået på boliglån. Det er særlig boliger med lav belåningsgrad og høy markedsverdi som bidrar til at boligeierne får en boligutvidet inntekt som er betydelig høyere enn inntekt etter skatt.

Boligutvidet inntekt reflekterer at mange boligeiere har en betydelig fordel av boligen som verken blir fanget opp av inntekt etter skatt eller inntekt etter rente- og boutgifter. Ved å legge til verdien av boligkonsumet får vi tatt hensyn til at boligeiere med dyre boliger har et relativt høyt boligkonsum, noe som gir et positivt bidrag til deres materielle levestandard. Dessuten kommer en boligeier med høy nettoverdi på boligkonsumet relativt godt ut sammenliknet med en leietaker som leier en identisk lik bolig til markedspris. Slike forskjeller blir fanget opp av boligutvidet inntekt.

Foruten verdien av boligkonsumet har boligeierne også andre fordeler av å eie boligen. For det første oppnår de kapitalgevinster i perioder med høy prisstigning på boliger. For det andre får de inflasjonsgevinster på boliglånet. Slike inflasjonsgevinster skyldes at realverdien av gjelda reduseres av inflasjonen. Dersom husholdet opprettholder eller øker realinntekten følger det at avdragene på boliglånet blir lettere å betjene. I kapittel 5 beregner vi varianter av boligutvidet inntekt som inkluderer kapitalgevinster på bolig og netto inflasjonsgevinster på differansen mellom gjeld og bankinnskudd.

I kapittel 6 drøfter vi metoder for å måle realinntekter som er justert for inflasjon eller som tar hensyn til regionale prisforskjeller på enkelte goder som bolig og energi. Inflasjon medfører at endringer i levekostnader varierer mellom hushold dersom husholdene bruker forskjellige utgiftsandeler på goder med ulik prisvekst. Dette kalles inflasjonsulikhet. Vi beregner en indikator for vedvarende lavinntekt der målet for realinntekt er justert for inflasjonsulikhet mellom inntektsgrupper. Kapittel 6 beregner også realinntekter basert på en regional prisindeks som tar hensyn til regionale variasjoner i leiemarkedspriser. I denne analysen tar vi ikke hensyn til regional prisvariasjon på andre goder enn boligkonsum. Inntektsmålet som er justert for regional prisvariasjon blir benyttet til å beregne et supplerende fattigdomsmål.

Kapittel 7 undersøker den økonomiske velferden til oppløste barnefamilier. Vi benytter data fra Undersøkelsen om samvær og bosted 2020 for å justere disse familienes ekvivalensinntekter for utgifter knyttet til samvær med felles barn. Vi ser også på private barnebidrag og betydningen de har for foreldrenes økonomi.

I kapittel 8 ser vi nærmere på varianter av levekårsbaserte fattigdomsmål. Disse tar gjerne utgangspunkt i den berømte definisjonen til Peter Townsend, at fattigdom handler om å mangle nødvendige ressurser for å oppnå levekårene som er vanlige i samfunnet. Disse levekårene måles gjennom intervju-undersøkelser, der befolkningen blir spurt om de mangler forskjellige materielle

og sosiale goder, og om mangelen har økonomiske årsaker. Opplevelsen av økonomisk stress kartlegges også. I kapitlet benyttes to datakilder: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021 og Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022. Det spesielle med 2021-undersøkelsen er at den inneholdt egne spørsmål om materielle og sosiale mangler blant barn.

Kapittel 9 diskuterer fattigdomsgrenser som *ikke* tar utgangspunkt i en andel av medianinntekt (typisk 60 prosent), men heller vurderer eksplisitt hvilket forbruksbehov ulike hushold må få dekket for å ikke være fattige. Fattige hushold er da de som ikke har høy nok inntekt til å dekke et slikt forbruk. Kapitlet beregner forbruksbehov hovedsakelig med SIFOs referansebudsjett, men også minimumsbudsjettet (Borgeraas, 2016).

Kapittel 10 belyser hvordan offentlig tjenesteyting påvirker fordelingen av økonomisk velferd og mål for vedvarende lavinntekt. Vi benytter et utvidet inntektsmål som inkluderer verdien av offentlige tjenester som husholdene mottar. Utvidet inntekt blir benyttet som grunnlag for å beregne en alternativ indikator for vedvarende lavinntekt.

Kapittel 11 gir en oppsummering og drøfting av de supplerende fattigdomsmålene som vurderes i denne rapporten. På grunnlag av drøftingen anbefales et utvalg av indikatorer som vi mener er velegnet til å supplere SSBs indikator for vedvarende lavinntekt.

Vi anbefaler primært at følgende mål blir benyttet eller videreutviklet som supplerende fattigdomsmål:

- i. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, nullalternativet
- ii. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, justert for formue
- iii. Vedvarende lavinntekt basert på boligutvidet inntekt (uten gevinster)

1.3. Empiriske resultater og politikkrelevans

Tabell 1.1 viser medianinntekt i 2021 for tre ulike inntektsmål innenfor hele populasjonen. Tabellen viser også medianinntekt innenfor de to delene av befolkningen som er henholdsvis boligeiere og leietakere. Blant alle i denne populasjonen er det 81 prosent av personene som er boligeiere. Medianinntekten blant alle hushold er 422 000 kroner for inntekt etter skatt, 350 000 kroner for inntekt etter rente- og boutgifter, og 439 000 kroner for boligutvidet inntekt (uten gevinster). Disse forskjellene skyldes at vi med utgangspunkt i inntekt etter skatt trekker fra rente- og boutgifter når vi beregner inntekt etter rente- og boutgifter. Videre legger vi til estimert verdi av boligkonsumet for å komme fram til boligutvidet inntekt.

Tabell 1.1 Medianinntekt per forbruksenhet for tre ulike inntektsmål, 2021

Inntektsmål	Alle	Boligeiere	Leietakere
Inntekt etter skatt	422 000	446 000	287 000
Inntekt etter rente- og boutgifter	350 000	377 000	190 000
Boligutvidet inntekt (uten gevinster)	439 000	467 000	280 000

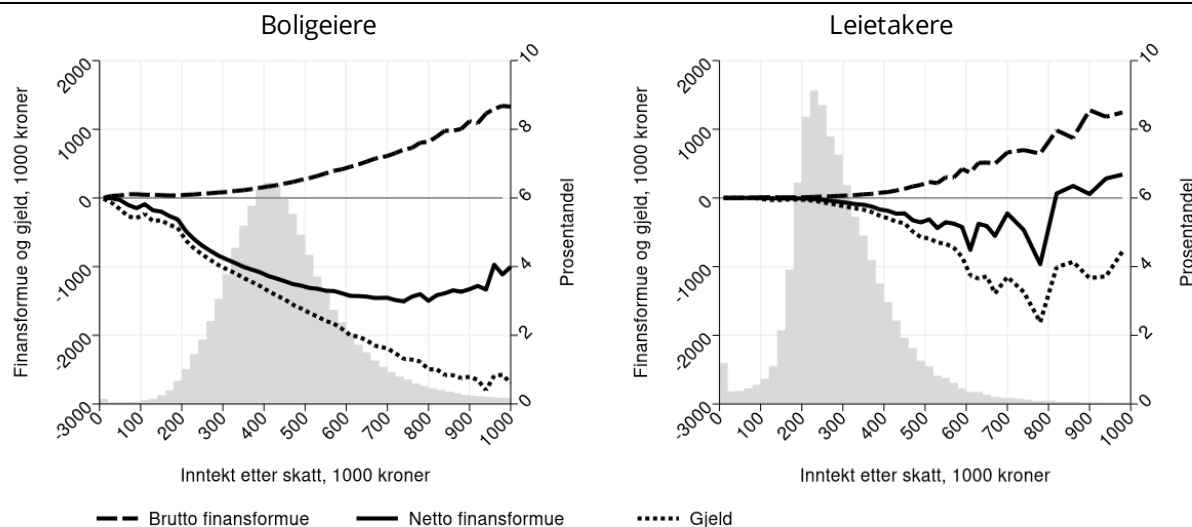
Note: I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Inntekt er målt per forbruksenhet basert på EU-skalaen som er definert i boks 3, kapittel 3. Populasjonen inkluderer personer som er bosatt i Norge på slutten av året, og som ikke er fast bosatt på institusjon eller som studerer i utlandet. For hvert inntektsmål og hver populasjon er medianen definert ved inntekten til den midterste personen når personene er ordnet i stigende rekkefølge etter husholdets inntekt per forbruksenhet.

Blant hushold som er boligeiere er medianen for inntekt etter skatt 446 000 kroner i 2021, mens medianen er 287 000 kroner blant barnefamilier som er leietakere. For hvert av de tre inntektsmålene finner vi at medianinntekten er vesentlig lavere blant leietakere enn blant boligeiere. Medianen blant leietakere utgjør henholdsvis 68, 54 og 64 prosent av medianen blant alle hushold, respektivt for hvert av de tre inntektsmålene. Blant leietakere er medianen for boligutvidet inntekt (uten gevinster) noe lavere enn medianen for inntekt etter skatt, noe som skyldes at vi inkluderer renteutgifter på studielån og usikret gjeld i definisjonen av rente- og boutgifter. Blant boligeiere er

medianen for boligutvidet inntekt (uten gevinster) høyere enn medianen for inntekt etter skatt. Dette reflekterer at den estimerte nettoverdien av boligkonsumet er positiv for de fleste boligeiere.

De grå søylene i figur 1.1 viser histogrammer for andelen personer i barnefamilier som tilhører ulike inntektsgrupper blant henholdsvis boligeiere og leietakere. Det framgår at både gjennomsnittsnivået og spredningen i inntekt etter skatt er betydelig høyere blant boligeiere enn leietakere. Dette mønsteret viser at en relativt stor andel av leietakerne har lav inntekt etter skatt.

Figur 1.1 Finansformue og gjeld, median som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021

Note: Figuren viser brutto og netto finansformue og gjeld, blant hushold som er barnefamilier, dvs. hushold med barn under 18 år. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Inntekt etter skatt, finansformue og gjeld er målt per forbruksenhet basert på EU-skalaen som er definert i boks 3, kapittel 3. Median finansformue og gjeld er beregnet for inntektsgrupper i intervaller på 20 000 kroner (40 000 for leietakere med inntekt over 700 000). De lysegrå søylene viser histogrammer for prosentandelen av personene i utvalget som tilhører ulike inntektsgrupper blant barnefamilier som er hhv. boligeiere og leietakere.

Andelen fattige barn er dermed betydelig høyere blant familier som er leietakere enn blant boligeiere. Blant barn i familier som er leietakere er det 46 prosent som har vedvarende lavinntekt i perioden 2019 - 2021, basert på inntekt etter skatt. Når vi i stedet benytter inntekt etter rente- og boutgifter som beregningsgrunnlag, finner vi at denne andelen er 60 prosent. Tilsvarende tall blant barn i familier som er boligeiere er på hhv. 5,8 (inntekt etter skatt) og 8,3 prosent. Samlet er det vesentlig flere hushold som har vedvarende lavinntekt når vi baserer oss på inntekt etter rente- og boutgifter, sammenliknet med inntekt etter skatt. Dette kommer av at hushold i den lavere delen av inntektsfordelingen bruker en forholdsvis stor andel av inntekten sin på rente- og boutgifter.

Fattigdomsmålene som representerer hushold med vedvarende lavinntekt blir i denne rapporten beregnet på grunnlag av data for perioden 2019 - 2021. I årene etter 2021 vil utbredelsen og sammensetningen av fattigdom kunne endre seg som en konsekvens av at inflasjonen og rentenivået har økt. Låntakere har fått vesentlig høyere renteutgifter. Etter 2021 har også leiemarkedsprisene økt forholdsvis mye. Arbeidsløsheten er fortsatt på et lavt nivå i skrivende stund, og boligprisene har holdt et ganske stabilt nivå (nominelt sett). Alt i alt representerer dette et sammensatt sjokk for husholdenes økonomi som har sammenheng med endringer i rentesatser, relative priser og lønninger. Vi forventer at ulike mekanismer påvirker husholdene i forskjellig grad, noe som blant annet avhenger av hvordan inntektene og formuen er sammensatt.

De alternative inntektsmålene er relevante for å studere forskjellige mekanismer som bidrar til at økonomiske sjokk påvirker fordelingen av økonomisk velferd. Renteøkningen har en direkte effekt på kontantstrømmen som skyldes at låntakerne får vesentlig høyere renteutgifter. Denne effekten påvirker særlig økonomien til boligeiere med høye boliglån. Den direkte effekten vil imidlertid ikke

påvirke husholdets inntekt etter skatt, bortsett fra at inntekt etter skatt øker når verdien av skattefradraget for renteutgifter øker. På den annen side medfører økt rentenivå at inntekt etter rente- og boutgifter går ned for låntakerne. Dette inntektsmålet fanger dermed opp den direkte effekten på kontantstrømmen.

Figur 1.1 viser medianen for finansformue og gjeld i ulike inntektsgrupper blant barnefamilier som er henholdsvis boligeiere og leietakere. Brutto finansformue består hovedsakelig av bankinnskudd, aksjer og verdipapirer, mens netto finansformue er lik brutto finansformue minus gjeld. Figuren viser at hushold med lav inntekt etter skatt typisk har relativt lav finansformue og lite gjeld. Dette gjelder særlig blant leietakere. Blant boligeiere er mediangjeld økende med inntekt etter skatt. Dette kan ses i sammenheng med at bankene er pålagt krav om at boliglånet maksimalt kan utgjøre 500 prosent av bruttoinntekten.

Vi finner en tendens til at verdien av skattefradraget for renteutgifter øker med inntekten, noe som skyldes den positive sammenheng mellom inntekten og størrelsen på boliglånet. Resultatene gir en pekepinn om at det først og fremst er boligeiere med middels eller høye inntekter som vil bli rammet av en renteøkning. Vi finner imidlertid betydelig spredning i størrelsen på gjelda blant boligeiere. Dermed kan en renteøkning bidra til at flere låntakere blir regnet som fattige basert på inntekt etter rente- og boutgifter.

En virkning av økt inflasjon er at lønninger, overføringer og andre kontantinntekter kan øke mindre enn levekostnadene, slik at realinntektene går ned. Ulike hushold vil i varierende grad oppnå kompensasjon for inflasjonen. Et interessant spørsmål er hvordan utviklingen av inntekt etter skatt samvarierer med utviklingen av rente- og boutgifter for forskjellige typer hushold i perioden med høyere inflasjon og renter. Slike sammenhenger er relevant for å forklare utviklingen i fattigdom innenfor ulike husholdstyper og sosiodemografiske grupper.

Ved å utelate hushold med høy formue fra fattigdomsmålet kan man få mer relevant og pålitelig informasjon om hvilke grupper som er overrepresentert, samt hvilke levekårsutfordringer som er vanlig blant de fattige. Dette kan gjøre det lettere å finne fram til effektive tiltak mot fattigdom og utforme målrettede tiltak mot særlig vanskeligstilte grupper.

Tabell 1.2 Andelen fattige barn i henhold til anbefalte primære fattigdomsmål, prosent, 2019-2021

Inntektsmål	Alle (barn)	Boligeiere	Leietakere
Inntekt etter skatt, nullalternativet	11,1	5,8	45,8
Inntekt etter skatt, justert for formue	9,5	4,3	44,2
Boligutvidet inntekt (uten gevinster)	11,8	5,9	50,9

Vi benytter medianen i fordelingen av formue til å skille mellom hushold som har henholdsvis høy eller lav formue. Det er en betydelig reduksjon i andelen fattige når vi utelater hushold med høy formue fra fattigdomsmålet. Tabell 1.2 viser at andelen fattige barn faller fra 11,2 til 9,5 prosent. Det vil si at om lag 15 prosent av alle barn med vedvarende lavinntekt tilhører hushold med høy formue. Blant boligeiere er det om lag 25 prosent av barna med vedvarende lavinntekt som tilhører hushold med høy formue.

Vi finner at fattige barn er overrepresentert blant leietakerfamilier også når vi benytter boligutvidet inntekt som beregningsgrunnlag. Dette skyldes at leietakerne ikke har samme fordel som boligeierne oppnår i den grad verdien av boligkonsumet overstiger boutgiftene. Tabell 1.2 viser at det er over halvparten av barna i leietakerhushold som regnes som fattige i henhold til boligutvidet inntekt. Andelen fattige barn i boligeierfamilier er forholdsvis lik for boligutvidet inntekt (uten gevinster) som for nullalternativet.

De alternative fattigdomsmålene som er basert på boligutvidet inntekt inkluderer fordeler som boligeiere har av egen bolig, men som ikke direkte inngår i kontantstrømmen til husholdet. Økt leiemarkedspris påvirker forholdet mellom levekostnadene til leietakerne og verdien av boligkonsumet til boligeierne. Økt leiemarkedspris bidrar isolert sett til at nettoverdien av boligkonsumet øker for boligeierne, men dette kan bli motvirket av økte renteutgifter.

Inntektsmålet som tar med kapitalgevinster på bolig og inflasjonsgevinster på gjeld fanger opp formueseffekter av inflasjon og endringer i boligpriser. Økt inflasjon bidrar til at realverdien av lånene blir redusert. Denne mekanismen representerer en omfordeling av formue som er fordelaktig for boligeiere med store boliglån. Når vi legger til kapitalgevinster på bolig og netto inflasjonsgevinster i innteksdefinisjonen, finner vi at 67 prosent av barna i leietakerfamilier har vedvarende lavinntekt (i perioden 2019 – 2021). For dette inntektsmålet beregner vi at andelen fattige barn i boligeierfamilier blir redusert til 5,0 prosent.

De empiriske resultatene antyder at det er hensiktsmessig å legge vekt på å motvirke fattigdom blant leietakere i utformingen av boligpolitikk, skattepolitikk og overføringer. Vi tar imidlertid forbehold om at denne konklusjonen kan bli modifisert i en periode med høy rente og inflasjon. Vi tar også forbehold om at det er behov for å utvikle mer presise målemetoder i forbindelse med beregningene av boligutvidet inntekt.

I kapittel 6 finner vi at inflasjonsulikhet har beskjeden betydning for realinntektsvekst og mål for vedvarende lavinntekt i årene før 2023. Når vi tar hensyn til regional prisvariasjon blir mål for vedvarende lavinntekt oppjustert i regioner med høye boligpriser og nedjustert i regioner med lave boligpriser.

Kapittel 7 viser at andelen foreldre med vedvarende lavinntekt var 17 prosent etter samværsjustering, også denne noe høyere blant mødre (19 prosent) enn fedre (15 prosent). Tilsvarende rapporterte 17 prosent av foreldrene om en dårlig subjektiv økonomisk situasjon, mødrene igjen noe hyppigere enn fedrene. Samboende eller gifte foreldre hadde sjeldnere lav økonomisk velferd sammenlignet med enslige foreldre, og dette gjaldt både fedrene og mødrene. Mer enn fire av ti foreldre hadde private barnebidrag i 2020. Inkluderingen av de private barnebidragene ga en økning i andelen fedre, og en reduksjon i andelen mødre, under lavinntektsgrensen.

Kapittel 8 viser en klar sammenheng mellom det vanligste målet på lavinntekt, en husholdsinntekt per forbruksenhet under 60 prosent av medianinntekten, og hva husholdsmedlemmene oppgir at de ikke har råd til. Det var likevel nærmere 6 av 10 materielt og sosialt depriverte som ikke ble fanget opp av lavinntektsmålet i 2021. Også blant dem som opplever det som vanskelig å få «endene til å møtes», var det 6 av 10 som ikke har lavinntekt. Mens det absolutte omfanget varierer mye, er forskjellene mellom demografiske, sosiale og økonomiske grupper påfallende like, uansett valg av indikator. Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp skiller seg ofte ut som de mest utsatte, enten vi ser på materiell deprivasjon, opplevd økonomisk stress eller lavinntekt, sammen med barnefamilier som leier boligen.

Kapittel 9 viser at forbruksbehovet (utenom boutgifter) til barnefamilier, som følger av SIFOs referansebudsjett, omtrent tilsvarer 60 prosent av median inntekt etter rente- og boutgifter. Barnefamilier med vedvarende lav inntekt etter rente- og boutgifter hadde altså stort sett ikke råd til å dekke utgiftene i SIFOs referansebudsjett. 1/3 av disse husholdene hadde heller ikke råd til å dekke utgiftene i minimumsbudsjettet.

Analysene av utvidet inntekt i kapittel 10 viser at det er en betydelig reduksjon i anslaget for andelen fattige barn når fattigdomsgrensen er avledet fra utvidet inntekt i stedet for inntekt etter skatt. Dette har sammenheng med at pengebruken på offentlige tjenester som barnehager og grunnskoler er målrettet mot barn, noe som gir et positivt bidrag til den økonomiske velferden til barnefamiliene.

2. Definisjon og måling av fattigdom

I dette kapitlet drøfter vi ulike tilnærminger til definisjon og måling av fattigdom og barnefattigdom. Først foretar vi en drøfting av ulike fattigdomsbegreper. Deretter diskuterer vi fire hovedtilnærminger til måling av fattigdom:

1. Inntektsbaserte fattigdomsmål
2. Formue og fattigdom
3. Forbruksbaserte fattigdomsmål
4. Levekårsbaserte fattigdom

Det er konseptuelle forskjeller mellom disse tilnærmingene, men en hovedforskjell er hva slags typer av data og målemetoder som er grunnlaget for hver tilnærming.

Tabell 2.1 gir en oversikt over hvilke tilnærminger og typer av data som ligger til grunn for delkapitlene 3 – 10. Symbolet X markerer at datagrunnlaget blir benyttet i kapitlet, mens (X) markerer at datagrunnlaget inngår som en mindre vesentlig komponent i beregningsgrunnlaget for kapitlet.

Tabell 2.1 Oversikt over hvilke typer av data som benyttes i delkapitlene i rapporten

Kapittel	Inntekt	Formue	Forbruk	Levekår
3: Definisjon og måling av vedvarende lavinntekt	X			
4: Disponibel inntekt, boutgifter, formue og fattigdom	X	X	(X)	
5: Boligkonsum og fordelene av egen bolig	X	(X)	X	
6: Inflasjon, realinntekt og fattigdom	X	(X)	X	
7: Økonomi og bidrag blant foreldre som ikke bor sammen	X			X
8: Materiell deprivasjon og økonomisk stress blant barnefamilier	X			X
9: Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov	X		X	
10: Offentlige tjenester, utvidet inntekt og fattigdom	X		X	

2.1. Bakgrunn og problembeskrivelse

Forskning viser at det å vokse opp i fattigdom har negative effekter på barnas utvikling og på hvordan barna klarer seg senere i livet (Brooks-Gunn og Duncan, 1997; Duncan, Magnuson, Kalil og Ziol-Guest, 2012). På bakgrunn av dette har Regjeringen utarbeidet en samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier for perioden 2020-2023 (Barne- og familiedepartementet, 2020). Hensikten er å koordinere og samarbeide om en større satsning for å motvirke og kompensere for barnefattigdom, bidra til en bedring av levekårene til barnefamilier og oppvekstvilkårene til barn i lavinntektsfamilier. Strategien omfatter i alt 65 ulike tiltak som involverer bidrag fra ulike offentlige etater og forvaltningsnivåer.

Det er kapittel 8 i strategidokumentet som har størst direkte relevans for utredningen av supplerende fattigdomsmål. Kapittel 8 omhandler hvordan forskning og statistikk kan støtte opp under strategien for å bedre oppvekstvilkårene. Forskning kan blant annet undersøke hvilke tiltak som faktisk virker i bekjempelsen av fattigdom og levekårsutfordringer i barnefamilier, og dermed bidra til at politikktutforming er kunnskapsbasert og prioriterer tiltak som gir positive samfunnsøkonomiske gevinster. God forskning er imidlertid avhengig av tilgang til et godt statistikkgrunnlag og at det finnes måleindikatorer som gir et helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier.

2.2. Definisjoner av fattigdom og barnefattigdom

Fattigdom blir vanligvis definert som en tilstand der noen har lav inntekt eller lav materiell levestandard. Det er to hovedtilnærminger til å måle fattigdom. Absolutt fattigdom sammenlikner

inntekten med de kostnadene som er nødvendige for å dekke grunnleggende materielle behov, som behovet for mat, klær og bolig. Relativ fattigdom handler om at noen har lavere inntekter enn det som er akseptabelt sammenliknet med inntektene i en referansegruppe som er avgrenset i tid og rom.³ Hva som er minsteinntekten for å oppnå en akseptabel levestandard kalles fattigdomsgrensen, og blir avledet direkte fra inntektsfordelingen i samfunnet (dvs. i referansegruppen).

Foruten skillet mellom absolutt og relativ fattigdom kan det skilles mellom objektive og subjektive mål på fattigdom. Metoder for måling av subjektiv fattigdom inkluderer å spørre personene om de opplever seg som fattige, om de opplever ulike typer materielle mangler, eller hvor mye inntekt eller forbruk de anser som tilstrekkelig for å dekke grunnleggende behov.⁴

Definisjon og måling av fattigdom kan kategoriseres ut fra hvilke typer data som er grunnlaget for målingen. Det kan være data om inntekt, formue, forbruk eller levekår som brukes til å definere fattigdom. En bredere definisjon av fattigdom kan inkludere levekårsutfordringer ut over mangel på økonomiske ressurser, knyttet til blant annet boforhold, helse, barnehager, utdanning, deltakelse i arbeidslivet, deltakelse i fritidsaktiviteter, og sosial inkludering. De ulike levekårsutfordringene er omtalt i Regjeringens strategi for like muligheter i oppveksten, og inkluderer konkrete tiltak på de ulike områdene. I en slik kontekst kan det være hensiktsmessig å se mål på fattigdom i sammenheng med mål på materiell deprivasjon og sosial eksklusjon.

Barnefattigdom kan i prinsippet avledes fra en analyse av fattigdom i hele befolkningen. Metoden består da i å dekomponere antallet eller andelen fattige på sosio-demografiske grupper, der barnefamilier og barn utgjør slike grupper. Det er imidlertid noen særegne problemstillinger som knytter seg til definisjon og måling av fattigdom blant barn. Dette skyldes at barn ikke er myndige individer som kan holdes til ansvar for egne valg på samme måte som voksne. Barn mangler fullt utviklete kognitive, sosiale og emosjonelle ferdigheter, evne til selvregulering og grunnleggende kunnskaper som de trenger for å kunne ivareta egne materielle behov og behov for trygghet og beskyttelse. De er i barnehage eller under utdanning, og er en sårbar gruppe som ikke kan forsørge seg selv. De er derfor avhengige av at foreldre, foresatte, barnehager, skoler og samfunnet ivaretar deres behov gjennom hele oppveksten.⁵

Fordi det er normalt å dele på inntekter og utgifter innenfor familier og hushold, er det vanlig å benytte hushold som økonomisk enhet i analyser av fattigdom og ulikhet. Men siden husholdene har ulik størrelse og sammensetning, oppstår det en ekstra utfordring knyttet til hvordan man kan sammenlikne behov, inntekter og materiell levestandard på tvers av forskjellige husholdstyper. En standardmetode er å bruke en ekvivalensskala til å konvertere inntekter og utgifter til enheter som er sammenliknbare på tvers av husholdstyper.⁶ Ekvivalensskalaen viser antallet forbruksenheter i husholdet, og tar hensyn til at hushold med mange personer trenger høyere inntekter enn hushold med få personer, men også at hushold med mange personer vil ha stordriftsfordeler i konsumet av visse typer goder (for eksempel bil, bolig og andre varige konsumgoder). Denne metoden medfører at fattigdomsgrensen (nominelt sett) vil variere med husholdets størrelse og sammensetning.

³ Referansegruppen kan typisk være befolkningen som er bosatt i en nasjonalstat over en gitt periode, for eksempel et kalenderår eller en tre-års-periode som i tilfellet med vedvarende lavinntekt.

⁴ Vi viser til Hagensaars og de Vos (1988), Hagensaars (1991) og UNECE (2017) for en oversikt over ulike definisjoner av fattigdom og hvilke måleproblemer som er forbundet med ulike tilnærminger.

⁵ I litteraturen om barnefattigdom kan vi vise til Brooks-Gunn, Klebanov, Liaw og Duncan (1995), Chen og Corak (2008), Aber, Morris og Raver (2012), Guio, Gordon, Marlier, Najera og Pomati (2018) for utdypende diskusjoner om definisjon og måling av barnefattigdom og deprivasjoner blant barn.

⁶ En mye brukt skala er den såkalte EU-skalaen, som også kalles den modifisert OECD-skalaen. Den gir vekt 1 til første voksne person i husholdet, vekt 0,5 til enhver ekstra voksen person og vekt 0,3 til hvert barn. Det betyr at et hushold med to voksne og to barn utgjør 2,1 forbruksenheter, mens en enslig voksen er definert som referansehusholdet og utgjør dermed 1 forbruksenhet. Husholdenes disponible inntekter delt på antall forbruksenheter i husholdet kalles ekvivalentinntekt eller inntekt per forbruksenhet.

Standardmetoden forutsetter at medlemmene i husholdet deler på inntekten slik at de får samme plassering i inntektsfordelingen. Det finnes analyser av hvor stor del av husholdets ressurser som forbrukes av barna, men dette krever at en er villig til å bruke noen sterke antakelser og/eller tilgang til forbruksdata av ekstraordinær detaljeringsgrad og kvalitet, se Dunbar, Lewbel og Pendakur (2013). I studier av barnefattigdom er det således av interesse å se nærmere på fordelingen av varer og tjenester som typisk inngår i barnas forbruk. Eksempler på slike goder er barneklær og annet barneutstyr, fritidsaktiviteter for barn, og offentlige tjenester rettet mot barn (for eksempel barnehager, skolefritidsordning (SFO), barneskoler og ungdomsskoler). Motsatt vil høyt forbruk av visse typer goder rettet mot voksne (for eksempel alkoholholdige drikkevarer) kunne være en indikator for at barna er eksponert for vanskeligheter under oppveksten.

2.3. Inntektsbaserte fattigdomsmål

Konseptuelt blir inntekt definert som et uttrykk for hvor mye et hushold kan konsumere uten å tære på formuen. Som et mål på konsumpotensiale for et begrenset budsjett framstår inntekt som et naturlig grunnlag for å definere hvem som er fattige. I analyser av ulikhet og fattigdom blir inntekt brukt som et mål på materiell levestandard. Det er derfor ønskelig å definere og måle inntekt på en mest mulig fullstendig og helhetlig måte for å inkludere et bredt omfang av tilgjengelige økonomiske ressurser som påvirker fordelingen av materiell velferd.

Disponibel kontantinntekt er inntekten som et hushold opptjener i form av lønn, næringsinntekter, renter, dividender, utleieinntekter, overføringer fra andre hushold og offentlige kontantoverføringer med fratrukk for direkte skatter. Statistisk sentralbyrå (SSB) beregner indikatoren for vedvarende lavinntekt på grunnlag av *inntekt etter skatt*, som brukes som en hoved-definisjon av inntekt i den offisielle inntektsstatistikken for Norge.

Inntektsstatistikken har noen måleproblemer som fører til at noen typer inntekter og transaksjoner ikke fanges opp eller er underrapportert (Hattrem, 2022). For eksempel klarer SSB bare delvis å fange opp private overføringer mellom enslige forsørgere og personer som har delt omsorg for barn (Barne- og familiedepartementet, 2020). I tillegg er det ulike komponenter av et mer fullstendig inntektsbegrep som ikke er inkludert i definisjonen av inntekt etter skatt (Aaberge, Mogstad, Vestad og Vestre, 2021). Dette gjelder blant annet fordelen av å bo i egen bolig (verdien av tjenestestrømmen fra boligen), verdien av hjemmeproduksjon, og verdien av å motta gratis eller subsidierte offentlige tjenester som barnehager, grunnskoler og helsetjenester. Andre utelatte inntektskomponenter er eierinntekter i form av tilbakeholdte overskudd i selskapene, samt kapitalgevinster på boliger, annen eiendom, verdipapirfond og aksjer. Renteutgifter og indirekte skatter og avgifter er heller ikke fratrukket i SSBs mål på *inntekt etter skatt*.

Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå har tidligere satset betydelige ressurser på måling og analyser av utvidet inntekt som inkluderer verdien av offentlige tjenester som barnehager, utdanning og helsetjenester. Dette arbeidet har resultert i en rekke publiseringer (se blant annet Aaberge, Bhuller, Langørgen og Mogstad, 2010; Aaberge, Eika, Langørgen og Mogstad, 2019; Aaberge, Langørgen og Lindgren, 2017; 2018; 2021a; 2021b; 2023). Disse studiene benytter utvidet inntekt til å studere effekten av offentlige tjenester på mål for inntektsulikhet og fattigdom.

For å oppnå en mer fullstendig beskrivelse av fordelingen av økonomiske ressurser er det aktuelt å utrede alternativer til og utvidelser av målet på inntekt etter skatt. Det pågår arbeid ved Seksjon for inntekts- og leveårsstatistikk i SSB med sikte på å skaffe et bedre datagrunnlag og utvikle metoder for å beregne verdien av private barnebidrag mellom hushold (Epland, Normann og Kirkeberg, 2022). Dette arbeidet er relevant for å utvikle supplerende mål på fattigdom som er basert på en mer fullstendig og helhetlig måling av økonomiske ressurser.

Foruten valg av inntektsdefinisjon vil målingen av fattigdom påvirkes av hvordan man setter fattigdomsgrensen og valget av perioden for opptjening av inntekter. Absolutte fattigdomsgrenser for inntektene blir brukt i forbindelse med måling av ekstrem fattigdom. For eksempel er den internasjonale fattigdomsgrensen satt til USD 1,90 per dag målt i 2011-priser og justert for kjøpekraftspariteter. Under bærekraftsmål nummer 1 bruker FN denne definisjonen som indikator for målsettingen om å utrydde ekstrem fattigdom innen 2030. Dessuten er det et bærekraftsmål for 2030 at andelen fattige blant menn, kvinner og barn minst skal halveres i alle aldersgrupper i henhold til nasjonale definisjoner av fattigdom.

De offisielle nasjonale fattigdomsgrensene viser en klar tendens til å øke med økende velstand over tid og i tverrsnittet av land. Motivert av dette har Verdensbanken utviklet relative fattigdomsgrenser til bruk i internasjonale sammenlikninger (Jolliffe og Prydz, 2021). EU- og OECD-landene består av land med relativt høye inntekter, noe som kan forklare hvorfor disse organisasjonene fokuserer på relative fattigdomsgrenser i sine offisielle mål på fattigdom. Fattigdomsgrensen settes til 50 eller 60 prosent av nasjonal medianinntekt. En fordel med denne tilnærmingen er at man unngår noen av utfordringene med måling av inflasjon og kjøpekraftspariteter som gjelder for absolutte fattigdomsgrenser (Deaton, 2010). Dessuten gir metoden et grunnlag for internasjonale sammenlikninger og studier av utviklingen i fattigdom over tid, noe som krever at man benytter en transparent og sammenliknbar beregningsmetode.

EU bruker andelen med inntekter under 60 prosent av medianinntekten som en hovedindikator for fattigdomsrisiko («AROP, at-risk-of-poverty rate»). Grensen på 60 prosent kan framstå som vilkårlig, og bakgrunnen for dette valget er nærmere omtalt i Atkinson, Marlier og Nolan (2004). De drøfter også supplerende fattigdomsgrenser og mål på sosial eksklusjon. SSBs definisjon på vedvarende lavinntekt blir målt over en periode på tre år (Hattrem, 2022). Bruken av måleperioder som omfatter flere år kan være hensiktsmessig for å unngå å fokusere på hushold som opplever kun midlertidige inntektsbortfall og for å finne fram til hushold som står overfor vedvarende økonomiske utfordringer.

2.4. Måling av formue og fattigdom

Siden Norge er et av få land som har formuesskatt, følger det at vi har tilgang til relativt gode data for formue fra skatteligningene i registerdataene for inntekt og formue. Skattegrunnlaget er i prinsippet basert på markedsverdien av finansobjekter, boliger, eiendom og annen realkapital. Nøyaktigheten av verdsettingen varierer imidlertid mellom ulike typer formuesobjekter.

Målet på vedvarende lavinntekt vil kunne inkludere personer med høy formue. Som et supplement er det derfor av interesse å se på grupper i befolkningen som både har lav inntekt og lav formue (jfr. barnefattigdom.no). Sammensetningen av formuen er også av interesse for studier av fattigdom, barnefattigdom og levekårsutfordringer. I inntektsregisteret har vi for eksempel mulighet for å skille mellom studiegjeld, usikret gjeld og pantsatt gjeld. Forbrukslån utgjør en betydelig del av usikret gjeld, og størrelsen på slik gjeld kan være en indikasjon på betalingsproblemer i husholdet. Motsatt kan høye bankinnskudd og andre finansielle midler indikere at husholdet har en økonomisk buffer som sikkerhet mot uforutsette utgifter (Rothwell, Ottusch og Finders, 2019).

2.5. Forbruksbaserte fattigdomsmål

Flere definisjoner av fattigdom er direkte eller indirekte basert på levekostnader eller kostnadene for å konsumere et sett av spesifiserte goder. En vanlig tilnærming til å bestemme absolutte fattigdomsgrenser er å beregne et minimumsbudsjett som skal være tilstrekkelig for å dekke grunnleggende forbruksbehov. Et hushold vil regnes som fattig hvis inntektene er mindre enn minstebudsjettet. Denne typen fattigdomsgrense har lenge vært grunnlaget for offisielle definisjoner av

fattigdom i USA (Orshansky, 1965; Citro og Michael, 1995). I Norge er slike minstebudsjetter utviklet av Statens institutt for forbruksforskning (SIFO), se Borgeraas (2016; 2017).

Ved bruk av minstebudsjetter til å bestemme fattigdomsgrenser er det vanlig å benytte et inntektsmål for å bestemme om inntektene er tilstrekkelige til å dekke minstebudsjettet. De måleproblemene som knytter seg til inntektene vil derfor også påvirke fattigdomsmålet selv om fattigdomsgrensene er bestemt ved en forbruksbasert tilnærming. Slike tilnærminger kan med andre ord regnes som hybride i den forstand at de krever bruk av både forbruks- og inntektsdata.

Ved beregning av minstebudsjetter er det noen metodiske valg og normative vurderinger som må avklares. For det første må man bestemme hvilke behov som er grunnleggende. For det andre er det nødvendig å avgrense en mengde av goder som inngår i forbruket som trengs for å dekke de grunnleggende behovene. For det tredje må man bestemme hvordan mengden av nødvendighetsgoder varierer med husholdets størrelse og sammensetning. For det fjerde trenger man en metode for å beregne minstekostnadene for å kjøpe godene som inngår i minstebudsjettet. Den høye detaljeringsgraden i minstebudsjettet betyr at det potensielt er mange subjektive vurderinger og forutsetninger som inngår i beregningene. En metode er å basere dette skjønnnet på ekspertvurderinger, en annen metode er å spørre et utvalg av befolkningen om å gjøre slike vurderinger.

En kjent utfordring med minstebudsjetter er at det i praksis kan være ønskelig å justere minstebudsjettet i takt med den generelle velstandsutviklingen i samfunnet. Videre kan innovasjon og teknologisk framgang føre til at det oppstår nye produkter og produktvarianter som bidrar til endring i hva som oppfattes som nødvendighetsgoder og typiske forbruksmønstre. Slike forbruksmønstre kan også variere mellom land, regioner og sosio-demografiske grupper. Det er betydelig heterogenitet i andre faktorer utenom behov som kan påvirke konsumatferden til ulike hushold: Eksempler på slike faktorer er helse, alder, kjønn, preferanser, holdninger og livsstil. Dette gjør at det er krevende å identifisere grunnleggende behov basert på den observerte forbruksatferden.

I perioder med høy inflasjon kan kostnadene for å kjøpe en gitt varekurv som består av nødvendighetsgoder utvikle seg forskjellig fra den generelle konsumprisindeksen (KPI). Grunnen er at KPI i prinsippet måler prisveksten på en varekurv som inkluderer et representativt utvalg av goder som inngår i et gjennomsnittlig forbruk. Derfor kan prisveksten på varekurven i minstebudsjettet bli forskjellig fra den generelle prisveksten målt ved KPI. Inflasjon som rammer husholdene i forskjellig grad omtales gjerne som inflasjonsulikhet (Jaravel, 2021). Når det er høy prisvekst på nødvendighetsgoder som matvarer, energi og leie av bolig, vil bruk av prisjustering basert på KPI kunne undervurdere økninger i fattigdom som skyldes nedgang i realinntektene i den lavere delen av inntektsfordelingen. For eksempel viser Lian, Nygård, Thoresen og Vattø (2022) at hushold med lave inntekter ble relativt hardt rammet av de uventede prisendringene i 2022.

Konsumprisindeksen for Norge gir muligheter for å måle inflasjonsulikhet og hvordan dette påvirker omfanget og graden av fattigdom. KPI er bygget opp som et veid gjennomsnitt av prisveksten på ulike varer, tjenester og konsumgrupper. Vektene er avledet fra gjennomsnittlige budsjettandeler for de enkelte varer og tjenester, der datagrunnlaget er hentet fra Nasjonalregnskapet og Forbruksundersøkelsene. Det er mulig å benytte data fra Forbruksundersøkelsene til å beregne vekter basert på budsjettandeler innenfor ulike innteksgrupper og sosio-demografiske grupper. Ved å introdusere vekter som varierer mellom hushold, kan vi beregne ulike inflasjonsrater for ulike husholdstyper som en funksjon av prisveksten på ulike varer og tjenester. I tillegg kan vi benytte supplerende prisdata som gjør det mulig å måle regionale variasjoner i prisene på enkelte goder som bolig og energi (se for eksempel Mogstad, Langørgen og Aaberge, 2007; Diamond og Moretti, 2023).

En alternativ forbruksbasert tilnærming til måling av fattigdom bygger på Ernst Engel (1857), som skrev følgende (i vår oversettelse til norsk): «Jo fattigere en familie er, jo større er andelen av de totale utgiftene som må brukes på matvarer. ... Andelen av utgiftene som brukes på matvarer, alt

annet likt, er det beste målet på materiell levestandard i en befolkning.» Denne innsikten er senere blitt referert til som Engels lov: Inntektsandelen som brukes på matvarer avtar med økende inntekt.

Mer generelt kan man betrakte budsjettandeler brukt på ulike nødvendighetsgoder som et mål på materiell levestandard. Dermed kan man forsøke å identifisere fattige familier basert på om de bruker relativt store budsjettandeler på nødvendighetsgoder. Både lave inntekter og høye priser på nødvendighetsgoder kan bidra til at budsjettandelen for fattige hushold blir høy, slik at en høy budsjettandel brukt på nødvendighetsgoder også kan indikere at realinntekten er lav. Imidlertid bør slike budsjettandeler tolkes i lys av de samme utfordringene som gjelder for andre forbruksbaserte fattigdomsmål. Heterogeniteten i budsjettandelene blir påvirket av andre faktorer enn materiell levestandard, som for eksempel preferanser og behov etter husholdstype.

2.6. Levekårsbaserte fattigdomsmål

Levekårsbaserte fattigdomsmål tar ofte utgangspunkt i Peter Townsends definisjon: Fattigdom er å mangle de nødvendige ressurser til å oppnå de levekårene som er vanlige i samfunnet. Det innebærer at individene eller familiene er ekskludert fra vanlige aktiviteter og måter å leve på. Dette perspektivet kan også knyttes til Adam Smith og hans påpeking av at en medborger trenger en sosialt akseptabel påkledning for å kunne vise seg offentlig uten skam (Barstad, 2014).

Mens inntektsmål på fattigdom tar sikte på å beskrive husholdets rettigheter til å disponere over økonomiske ressurser, er mål på levekår og forbruk mer direkte mål på fattigdom, der en ser nærmere på den faktiske levekårssituasjonen, for eksempel hvilke av de vanligste materielle godene som husholdet mangler (Fløtten, 2022). Hvilke levekårs-goder dette er kan enten avgjøres av forskere, eller en kan benytte seg av en såkalt konsensuell tilnærming, der en spør befolkningen om hvilke levekårs-goder alle bør ha råd til (Hansen, 2021).

Denne typen fattigdomsmål omtales ofte som deprivasjonsmål, der en teller opp antallet levekårs-goder av materiell og/eller sosial art som en person eller et hushold ikke har tilgang til. I noen mål trekkes det også inn mål på husholdets økonomiske problemer, slik som betalingsvansker.

Fordelene med levekårsbaserte fattigdomsmål er framfor alt at en fanger opp flere relevante aspekter ved barnefamiliers økonomiske situasjon enn de som er knyttet til lav inntekt. Av mange grunner er det vanskelig å gi et helt dekkende bilde av husholdenes økonomiske ressurser. For å kunne gi et mer helhetlig bilde er det relevant å beskrive både de objektive økonomiske ressursene, den materielle og sosiale deprivasjonen, samt økonomisk stress og betalingsvansker.

Schenck-Fontaine og Panico (2019) finner i en britisk panelstudie at alle disse aspektene ved husholdenes økonomi påvirker barns atferdsproblemer. Både økonomisk stress og materiell deprivasjon har negative effekter, også blant familier med inntekter over fattigdomsgrensen. Kombinasjonen av materiell deprivasjon og økonomisk stress, og kombinasjonen av de tre aspektene, korrelerer sterkest med barns atferdsproblemer.

Annen forskning tyder på at økonomisk stress kan påvirke og forverre den objektive fattigdommen, samtidig som objektiv fattigdom skaper grobunn for større økonomiske vansker (Ayllon og Fusco, 2017). En fordel ved levekårsbaserte mål er at de gir et mer konkret bilde av hvilke problemer av materiell og sosial art som fattige familier sliter med, som igjen kan danne utgangspunkt for politiske tiltak. Flere studier har vist at også familier som har inntekter over fattigdomsgrensen opplever deprivasjonsfattigdom eller økonomiske problemer, samtidig som en del av dem som ligger under fattigdomsgrensen ikke har slike problemer (Aaberge, Langørgen og Lindgren, 2017; Notten og Kaplan, 2021).

Levekårsdata blir samlet inn gjennom levekårsundersøkelsen EU-SILC, noe som bidrar til å gjøre statistikken sammenliknbar på tvers av europeiske land. I norsk sammenheng presenteres det årlig levekårsstatistikk i publikasjonsserien *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper* (Hattrem, 2022). Statistikken inkluderer indikatorer på materiell og sosial deprivasjon, samt betalingsvansker for en rekke grupper, blant annet barnefamilier. Levekårsindikatorene basert på EU-SILC vises separat for enslige forsørgere, par med barn og par med barn som har lav inntekt (1. kvintil). De forskjellige formene for deprivasjon er imidlertid ikke spesielt tilpasset barns livssituasjon. For barn kan det være andre former for materielle og sosiale mangler som er viktige enn for voksne (Fløtten og Pedersen, 2009). I europeisk sammenheng er det utarbeidet et mål på materiell deprivasjon blant barn, kartlagt gjennom ad hoc-moduler i EU-SILC (Guio, Gordon, Marlier, Najera og Pomati, 2018; Guio, Marlier, Vandenbroucke og Verbunt, 2022). Metoden kartlegger materielle mangler blant barn basert på om barna har tilgang til 12 ulike nødvendighetsgoder som inngår i barnas eget forbruk. Disse «barnegodene» er supplert med 5 nødvendighetsgoder på husholdsnivå som har betydning for barnas velferd. For eksempel er det spørsmål om barnas tilgang til klær, sko og variert kosthold, om husholdet har bøker hjemme som er tilpasset barnets alder, og om det finnes utstyr til å drive utendørsaktiviteter. Hvis godene mangler, blir det spurt om det skyldes at husholdet ikke har råd til dem, slik at målingen av materielle mangler bygger på at manglene oppleves som påtvunget og ikke skyldes at noen familier velger en atypisk livsstil.

I studien til With og Thorsen (2018) er det et eget kapittel om levekårsfattigdom blant barn, basert på levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Mangelen på materielle og sosiale goder blant barn 1-15 år er ikke kartlagt ved å spørre barna direkte; det er en voksen i husholdet som svarer på barnas vegne. Barns goder blir delt inn i tre kategorier: grunnleggende goder, forbruksgoder og sosiale goder. Guio et al. (2018) benytter en indeks for materiell deprivasjon blant barn som varierer mellom 0 og 17 og som viser antallet deprivasjoner per barn. I tillegg benytter de en indikator som viser om barna mangler minst tre av de 17 godene som inngår i målingen.

Noen fattigdomsmål kombinerer opplysninger om materiell deprivasjon med opplysninger om lav inntekt. Som nevnt tyder forskning på at slike kombinasjonsmål i sterkere grad predikerer atferdsproblemer hos barn enn enkeltstående indikatorer. Innenfor EU brukes indikatoren «I risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon» (AROPE, «at-risk-of poverty or social exclusion»). Den er ikke spesielt rettet inn mot barn, men måler hvilke personer som enten bor i et hushold som har lav inntekt, og/eller har lav arbeidsintensitet og/eller har betydelige materielle mangler. Lav arbeidsintensitet er definert ved hushold der de voksne (16-59 år) jobber mindre enn 20 prosent av deres totale arbeidspotensial i løpet av det siste året. Betydelige materielle mangler innebærer at man av økonomiske grunner mangler minst fire av ni utvalgte goder.

Til tross for fordelene er det også utfordringer knyttet til bruk av mål på levekårsfattigdom. Hvilke goder som anses som nødvendige i en gitt samfunnsmessig og kulturell kontekst kan variere over tid og mellom grupper og land. Hva man har råd til eller ikke er skjønnsmessige og subjektive vurderinger, og slike vurderinger kan også variere på systematisk vis mellom grupper og over tid. Særlig problematisk er det hvis preferansene for ulike goder tilpasses hva man har råd til (adaptive preferanser): En måte å håndtere en presset økonomi på kan være å skru ned forventningene til livet. Noe forskning tyder på at dette er et reelt problem, men det er uklart hvor mye det betyr i praksis (Halleröd, 2006; Saunders, Naidoo og Wong, 2022). Et annet problem er at heller ikke en optelling av antallet deprivasjoner gir noe entydig bilde av hvem som er fattig. Det er langt fra opplagt hvor kutt punktet skal settes, hvis målet er å skille fattige fra ikke-fattige.

En annen utfordring med bruk av levekårsundersøkelser som EU-SILC er at slike spørreundersøkelser er beheftet med betydelig statistisk usikkerhet når man ønsker å studere mindre grupper som for eksempel barn i fattige familier og barn som opplever materielle mangler. I tillegg kan det oppstå skjevheter i fordelingen av svarene som en følge av frafall blant respondentene. Det kan

tenkes at fattige barnefamilier vil ha lavere svarprosent enn andre typer familier. Hvis vi vil se på informasjon om barnas deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, kan det oppstå skjevheter hvis familier med barn som deltar lite i fritidsaktiviteter er under- eller overrepresentert i utvalget. Bruk av frafallsvekter vil delvis kunne korrigere for skjevheter som skyldes frafall og manglende respons på ulike spørsmål. Et aktuelt alternativ er å benytte data om levekår som omfatter hele befolkningen, som for eksempel boforholdsregisteret. Eksempler på relevante indikatorer finnes på barnefattigdom.no, [boligsosial monitor](http://boligsosial.monitor) og i statistikkbanken til SSB.

3. Definisjon og måling av vedvarende lavinntekt

Lasse Eika

I Norge har vi ikke et offisielt fattigdomsmål, men SSBs mål for vedvarende lavinntekt benyttes ofte som en indikasjon på (utviklingen i) fattigdom. Hushold med vedvarende lavinntekt anses å være i risikogruppen for å oppleve levekårsutfordringer, materielle mangler og fattigdom. Formålet med dette kapittelet er å drøfte og forklare SSBs mål på vedvarende lavinntekt, som danner utgangspunkt for fattigdomsmålene vi foreslår i denne rapporten (*nullalternativet*). Vedlegg A beskriver beregninger av vedvarende lavinntekt i mer detalj og foreslår små justeringer i SSBs offisielle statistikk.

3.1. Beregning av vedvarende lavinntekt

Mål på vedvarende lavinntekt baseres på inntektsmål som i størst mulig grad skal være informativt om husholdenes økonomiske levestandard og sammenlignbart tvers av ulike typer hushold og over tid. Personer med *årlig* lavinntekt er i utgangspunktet personer i hushold med *husholdsinntekt* under 60 prosent av medianen det aktuelle året.⁷ Personer med *vedvarende* lavinntekt har samlet husholdsinntekt over tre år som er mindre enn summen av lavinntektsgrensene de samme tre årene (KPI justert).

Boks 1. Inntekt etter skatt

Inntektsmålet som ligger til grunn for *vedvarende lavinntekt* i SSBs statistikk og dette kapittelet, er *inntekt etter skatt*, definer som,

$$\text{Inntekt etter skatt} = \text{yrkesinntekt} + \text{kapitalinntekt} + \text{overføringer} - \text{skatt}$$

der

- *Yrkesinntekt* inkluderer lønnsinntekt og næringsinntekter.
- *Kapitalinntekt* inkluderer renteinntekter på bankinnskudd, inntekter fra verdipapirer og skattepliktige utleieinntekter, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter.
- *Overføringer* inkluderer pensjoner, dagpenger, barnetrygd, sosialhjelp, offentlig administrerte barnebidrag, m.m.
- *Skatt* er gitt ved summen av utlignet inntekts- og formuesskatt som betales til kommune, fylke og stat samt medlemsavgift til folketrygden. Kommunal eiendomsskatt er ikke inkludert.

Målet for inntekt etter skatt utelater noen komponenter som det kan virke naturlig å inkludere i et inntektsmål som skal bedømme om hushold er utsatt for fattigdom eller ikke. Spesielt inkluderer kapitalinntekt renteinntekter på bankinnskudd og inntekter fra verdipapirer, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter. Hushold som ikke eier sin egen bolig må bruke deler av inntekten sin på husleie, mens hushold med renteutgifter bruker deler av inntekten sin på å betale disse. Som diskuteres i kapittel 4, 5 og 6 vil inntektsmål som tar hensyn til renteutgifter og leiekostnader eller fordel av egen bolig kunne være mer beskrivende for økonomisk velferd enn det offisielle målet for inntekt etter skatt.

I motsetning til barnebidrag som administreres offentlig via Nav, inngår ikke private barnebidrag i inntekt etter skatt. Kapittel 7 vurderer betydningen av å inkludere disse i inntektsmålet.

Verdien av offentlige tjenester knyttet til for eksempel helse og utdanning er heller ikke inkludert i inntekt etter skatt, selv om slike tjenester er viktige for økonomisk velferd. Kapittel 10 diskuterer inntektsmål som inkluderer verdien av offentlige tjenester.

⁷ Medianinntekten er inntekten til personen i midten av inntektsfordelingen – halvparten bor i et hushold som har *lavere* husholdsinntekt enn medianen, og den andre halvparten bor i et hushold som har *høyere* husholdsinntekt enn medianen.

Boks 2. Hushold

Statistikk for lavinntekt skal være informativt om økonomiske levestandard. Inntekt aggregeres derfor på husholdsnivå fordi man antar at husholdene deler på mange utgifter. Dette innebærer en implisitt antakelse om at alle husholdmedlemmer nyter like godt av alle (de andre) husholdmedlemmenes inntekter. Spesielt virker en slik tilnærming naturlig for statistikk som skal belyse barns levestandard.

I utgangspunktet regnes personer som bor i samme bolig og har samme husholdsøkonomi som medlemmer i samme hushold. Kapittel 7 diskuterer inntektsmål for barn som har delt bosted på grunn av skilte foreldre. I de øvrige kapitlene og i offisiell statistikk vil barn med delt bosted plasseres i hushold med den av foreldrene som bor på samme offisielle adresse som barnet.

I motsetning til personer så er ikke hushold faste over tid. De endres ettersom personer fødes, flytter sammen eller skiller lag. Derfor følges personene fra år til år i beregning av vedvarende lavinntekt. For hvert år tilordnes hver person husholdsinntekten til husholdet som personen tilhører det aktuelle året.

Boks 3. Forbruksenhet (EU-skalaen)

Hushold med mange personer trenger høyere inntekt enn hushold med få personer for å oppnå samme økonomisk levestandard, og det er stordriftsfordeler knyttet til forbruk av mange goder (for eksempel bil og bolig). For å gjøre husholdsinntekten sammenlignbar på tvers av forskjellige husholdstyper er det derfor vanlig å dele denne på antallet *forbruksenheter* i husholdet. Offisiell statistikk og denne rapporten benytter den såkalte EU-skalaen for å bestemme antall forbruksenheter. EU-skalaen tilordner den første voksne i husholdet forbruksvekt 1, mens øvrige voksne får forbruksvekt 0,5 og barn får forbruksvekt 0,3. Denne ekvivalensskalaen forutsetter altså at et hushold med to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard: husholdet har 2,1 forbruksenheter. Når vi omtaler husholdsinntekt i denne rapporten er det stort sett husholdets samlede inntekt pr. forbruksenhet vi refererer til. Kapittel 9 sammenligner EU-skalaen med forbruksbehovet for ulike husholdstyper antatt i SIFOs referansebudsjett.

SSBs offisielle statistikk for vedvarende lavinntekt inngår i SSBs [Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger](#). Målet på husholdsinntekt er der *husholdets samlede inntekt etter skatt pr. forbruksenhet*. Hva som menes med *inntekt etter skatt. hushold og forbruksenhet* forklares i boksene ovenfor, mens vedlegg A diskuterer dette i mer inngående.

3.2. Mål for vedvarende lavinntekt

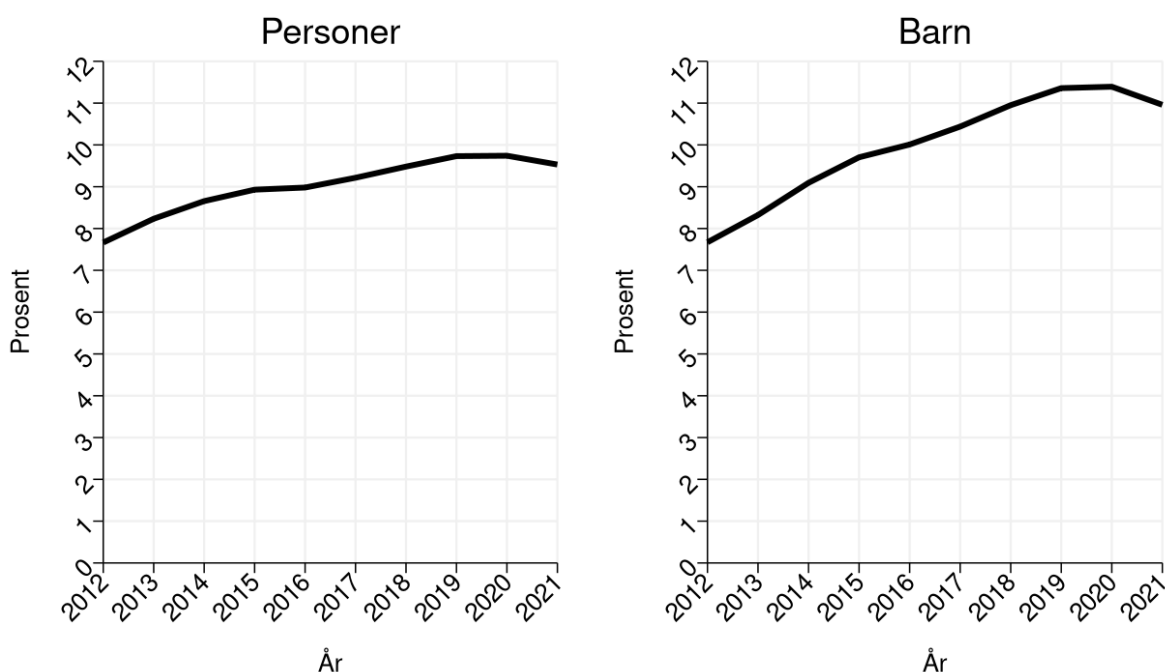
I det følgende drøfter vi overordnede trekk ved målet for vedvarende lavinntekt, med utgangspunkt i utviklingen det siste tiåret. Figur 3.1 viser utviklingen i andelen med vedvarende lavinntekt mellom treårsperioden 2010-2012 og 2019-2021, ifølge våre beregninger. Andelen *personer* med vedvarende lavinntekt økte med 27 prosent (2,1 pp.) mellom 2012 og 2019, og sank noe til 2021. Andelen *barn* i lavinntektshushold steg med hele 48 prosent (3,7 pp.) fram til 2019. I perioden 2019-2021 var 479.400 personer, hvorav 107.300 barn, i hushold med vedvarende lavinntekt.

Fordi lavinntektsgrensen følger av medianinntekten vil andelen med lavinntekt ikke endres om alles realinntekt økes like mye relativt sett: Målet reflekterer relativ lavinntekt og ikke for eksempel inntekten som er nødvendig for å oppnå en bestemt levestandard. Selv om alle får økt realinntekt må ikke lavinntektsandelen synke.

For å undersøke om økningen i lavinntekt egentlig skjuler en realinntektsøkning i hele inntektsfordelingen viser Figur 3.2 andelen med vedvarende lavinntekt når vi benytter samme lavinntektsgrense (i faste kroner) gjennom hele perioden. Samlet sett synker prosentandelen med vedvarende lavinntekt gjennom perioden når vi benytter en fast grense. Andelen barn i lavinntektshushold er imidlertid lik i starten og slutten av perioden. Dette antyder at økningen i vedvarende lavinntekt skyldes at husholdene i midten av inntektsfordelingen opplevde en realinntektsøkning, uten at

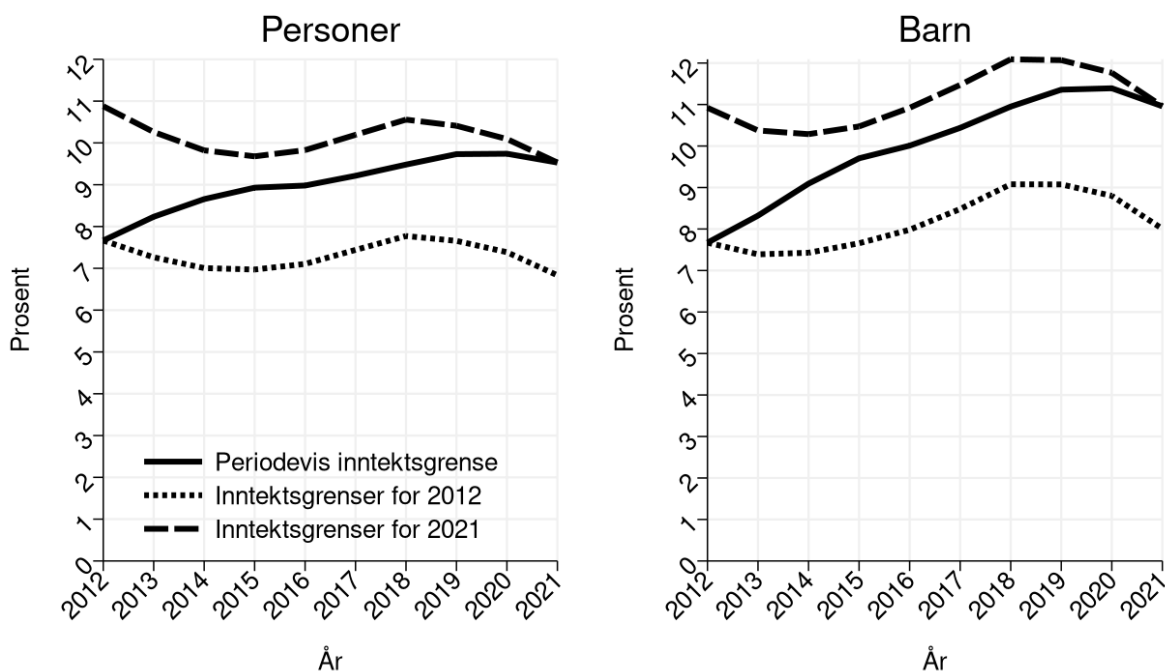
realinntektene økte i bunnen av inntektsfordelingen. Det siste kan tenkes i betydelig grad å skyldes sammensetningsendringer, knyttet til for eksempel økt innvandrerandel blant barnehushold.

Figur 3.1 Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, 2010-2012 til 2019-2021

Note: Den horisontale akse angir siste året i treårsperioden. Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: våre beregninger.

Figur 3.2 Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, faste lavinntektsgrenser

Note: Den horisontale akse angir siste året i treårsperioden. Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: våre beregninger.

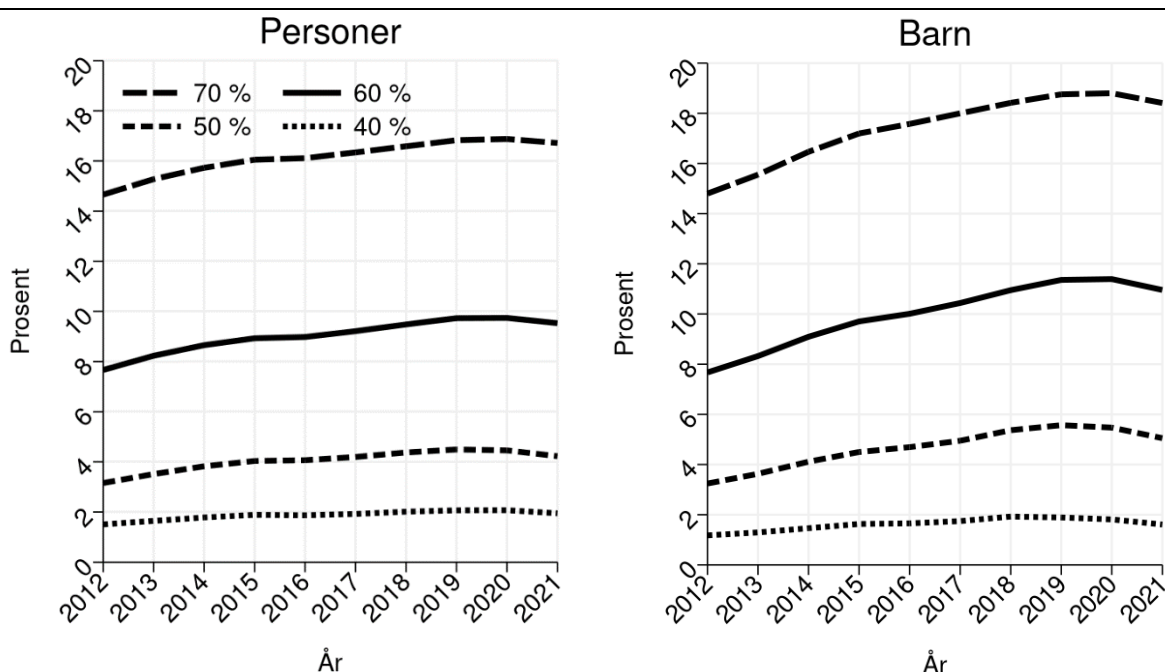
Valget av lavinntektsgrense på 60 prosent av medianen kan virke ganske arbitrært. Grensen ble innført i Eurostat rundt 2000, blant annet fordi dette ofte gav omtrent samme fattigdomsgrenser

som det tidligere målet, som var 50 prosent av *gjennomsnittsinntekten* (Atkinson, Marlier og Nolan, 2004). Videre er det nærliggende å se for seg at 50 prosent-grensen i sin tid ble valgt først og fremst fordi dette er et rundt tall. Fordi grensen på 60 prosent ikke er spesielt godt begrunnet, er det gjerne anbefalt å undersøke tidstrender også for andre grenser.

Figur 3.3 og tabell 3.1 viser tidstrenden i vedvarende lavinntekt når lavinntektsgrensen settes ved 40, 50, 60 og 70 prosent av medianen. Økningen i lavinntekt er relativt sett størst for de lave lavinntektsgrensene. For eksempel økte andelen barn under 50 prosent grensa med hele 72 prosent (2.3 pp.) mellom 2012 og 2019, fra 3,2 til 5,6 prosent. Resultatene viser også at de fleste husholdene under lavinntektsgrensa ligger i nærheten av grensa: For perioden som slutter i 2021 ligger 15 prosent av lavinntektsbarna (målt ved 60 prosent grensa) også under 40 prosent grensa, 31 prosent ligger mellom 40 og 50 prosent og de resterende 54 prosentene ligger mellom 50 og 60 prosent.

Et alternativ til å sette lavinntektsgrensa som en andel av medianinntekten er å vurdere eksplisitt hvilket forbruk ulike hushold må ha for å ikke være fattige, og benytte fattigdomsgrenser som svarer til det forbruket. Kapittel 9 diskuterer slike lavinntektsgrenser.

Figur 3.3 Prosentandel med vedvarende lavinntekt, ulike lavinntektsgrenser

Note: Den horisontale akse angir siste året i treårsperioden. Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt.

Tabell 3.1 Prosentandel med vedvarende lavinntekt, ulike lavinntektsgrenser

Lavinntektsgrense	Personer				Barn			
	40 %	50 %	60 %	70 %	40 %	50 %	60 %	70 %
2010-2012	1,5	3,2	7,7	14,7	1,2	3,2	7,7	14,8
2011-2013	1,6	3,5	8,2	15,3	1,3	3,6	8,3	15,6
2012-2014	1,8	3,8	8,7	15,7	1,5	4,1	9,1	16,5
2013-2015	1,9	4,0	8,9	16,1	1,6	4,5	9,7	17,2
2014-2016	1,9	4,1	9,0	16,1	1,7	4,7	10,0	17,6
2015-2017	1,9	4,2	9,2	16,3	1,7	4,9	10,4	18,0
2016-2018	2,0	4,4	9,5	16,6	1,9	5,4	11,0	18,4
2017-2019	2,1	4,5	9,7	16,8	1,9	5,6	11,4	18,8
2018-2020	2,1	4,5	9,7	16,9	1,8	5,5	11,4	18,8
2019-2021	2,0	4,2	9,5	16,7	1,6	5,1	11,0	18,4

Note: Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: våre beregninger.

4. Disponibel inntekt, boutgifter, formue og fattigdom

Audun Langørgen og Lasse Eika

Formålet med dette kapittelet er å drøfte definisjonen av inntektsbegrepet som ligger til grunn for Statistisk sentralbyrås mål på vedvarende lavinntekt. Videre drøfter vi ulike definisjoner av disponibel inntekt, samt hvordan fordelingen av formue kan inngå i definisjon og måling av fattigdom. Det blir rapportert empiriske resultater som viser hvordan beskrivelsen av vedvarende lavinntekt blir påvirket av alternative definisjoner og målemetoder.

4.1. Bakgrunn og problemstilling

SSB benytter inntektsbegrepet *inntekt etter skatt* for beregningen av vedvarende lavinntekt, som er det fattigdomsmålet som vi ønsker å supplere i denne rapporten (se boks 1). En utfordring med å sammenlikne inntekt etter skatt mellom hushold, er at to hushold med lik inntekt etter skatt kan ha svært forskjellig boligkonsum og forskjellige boutgifter. I kapittel 5 diskuterer vi metoder for å utvide inntektsbegrepet ved å inkludere verdien av boligeiernes boligkonsum i inntektene.

I dette kapittelet benytter vi alternative definisjoner av disponibel inntekt som trekker fra boutgifter og renteutgifter i inntektsbegrepet. Formålet er å kunne sammenlikne hvor mye inntekter som husholdene kan disponere til andre typer konsum utenom boligkonsum. En begrunnelse for å trekke boutgifter og renteutgifter fra inntektene er at dette representerer faste utgifter som husholdet må betale i henhold til leiekontrakt eller lånekontrakt. Videre utgjør boutgiftene og renteutgiftene en betydelig andel av samlet forbruksutgift, ikke minst for hushold med relativt lave inntekter. Det er derfor av interesse å se nærmere på omfanget og sammensetningen av fattigdom i befolkningen når disponibel inntekt er definert ved inntekt etter rente- og boutgifter.

Stiglitz, Sen og Fitoussi (2009) argumenterer for at inntekt, konsum og formue beskriver ulike dimensjoner av materiell levestandard. For å oppnå en mer fullstendig beskrivelse av ulikhet og fattigdom anbefaler de å kombinere informasjon om inntekt, konsum og formue på husholdsnivå.

Sammenliknet med tilgangen på registerdata om inntekt og formue er tilgangen til forbruksdata relativt begrenset i Norge. Videre finnes det noen konseptuelle problemstillinger når man vil benytte forbruksbaserte fattigdomsmål. Hvis et hushold med høye inntekter faktisk velger å ha et lavt konsum og i stedet sparer en stor del av inntektene, er det et spørsmål om dette husholdet burde defineres som fattig. Tilsvarende kan det diskuteres om et hushold med lave inntekter, men som har et høyt lånefinansiert forbruk, burde defineres som fattig eller ikke.

For å definere hvem som er fattige er det relevant å ta hensyn til om husholdet har lav eller høy formue. Hvis husholdet både har høy inntekt og høy formue, er det rimelig å hevde at husholdet ikke er fattig. I det motsatte tilfellet med lav inntekt og lav formue er det derimot rimelig å definere husholdet som fattig. Vi forventer at de aller fleste hushold med lav inntekt og lav formue også har lavt konsum, slik at det ikke er nødvendig å observere konsumet for å kunne karakterisere disse husholdene som fattige. I tilfellet med lav inntekt og høy formue er det vanligvis mulig for husholdet å finansiere et høyt konsum ved å bruke av oppsparte finansielle midler eller gjennom låneopptak. Det kan synes rimelig at slike hushold blir utelatt fra definisjonen av hvem som er fattige, uavhengig av om forbruket faktisk er høyt eller lavt.

Dette kapittelet inkluderer beregninger av andelen fattige for ulike inntektsbegreper når vi legger til krav om at formuen også skal være relativt lav for at husholdet skal bli definert som fattig. Det vil si at vi snevrer inn definisjonen av fattigdom ved å kun ta med hushold som både har lav inntekt og lav formue. Denne tilnærmingen fanger opp at hushold med høy formue og lav inntekt vanligvis kan oppnå en høyere materiell levestandard enn hushold som både har lav inntekt og lav formue.

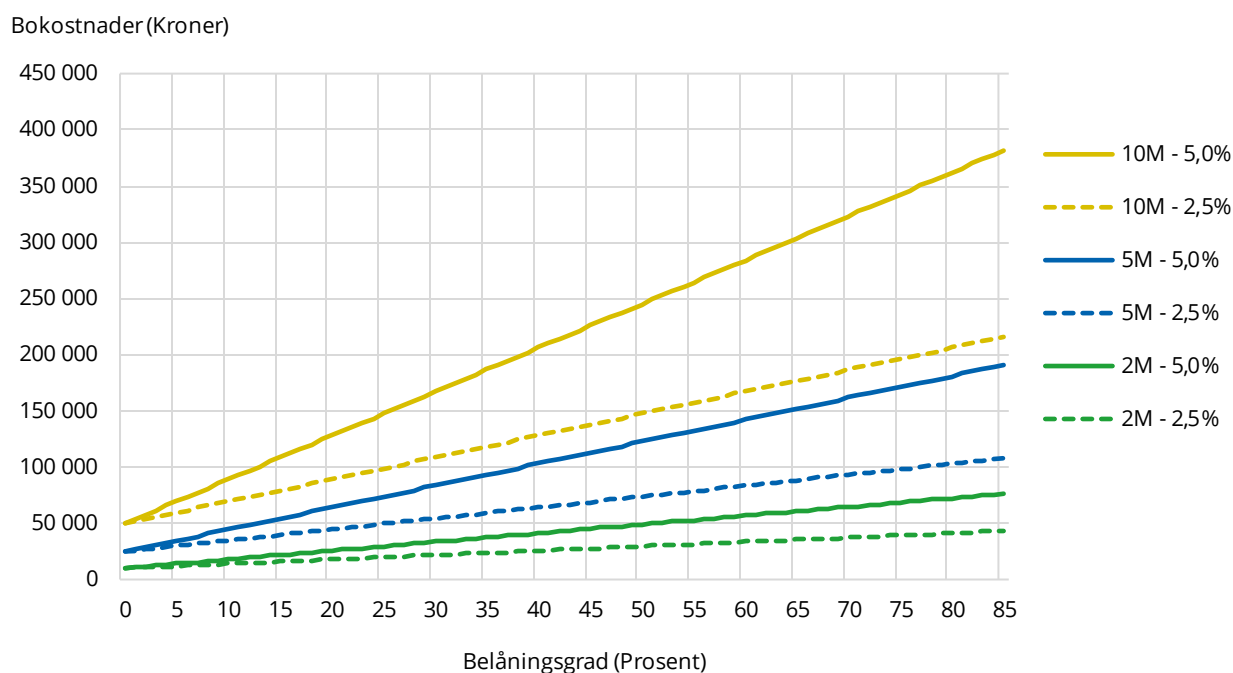
I praksis er dette en gjennomførbar tilnærming fordi vi har god tilgang til administrative registerdata for både inntekt og formue i Norge.

4.2. Boutgifter og sammenliknbarhet mellom hushold

Renteutgifter er ikke trukket fra i SSBs mål på inntekt etter skatt. En begrunnelse er at dette fungerer som en grov korreksjon for at verdien av boligjenestene ikke er inkludert for boligeierne. Siden en stor del av husholdenes renteutgifter består av rentebetaling på boliglån, blir det misvisende å trekke fra renteutgifter uten å ta hensyn til at boligeierne har en fordel av å bo i egen bolig. At renteutgifter ikke blir trukket fra i inntektsbegrepet løser ikke helt de problemene vi har med sammenliknbarhet av inntektene mellom hushold. For eksempel kan to hushold som har samme inntekt etter skatt og som bor i to identiske boliger likevel ha svært forskjellig materiell levestandard, dersom de har ulik belåningsgrad i boligen og dermed ulike renteutgifter. Grunnen er at husholdet med lavere belåningsgrad har lavere boutgifter for det samme boligkonsumet. En større andel av inntekten er derfor disponibel for kjøp av andre goder utenom boligkonsum.

Figur 4.1 viser hvordan boutgiftene til boligeierne varierer med boligens markedsverdi, rentesatsen og belåningsgraden på boligen. Her er boutgiftene definert som netto renteutgifter på boliglån pluss vedlikeholdskostnader for seks ulike kombinasjoner av rentesatsen og boligens markedsverdi. Det framgår at boutgiftene er svært følsomme overfor rentesatsen for eiere med store boliglån, mens for eiere uten boliglån er boutgiftene relativt lave og uavhengig av rentenivået.

Figur 4.1 Boutgifter for boligeiere etter boligens markedsverdi, rentesats og belåningsgrad

Note: Figuren viser boutgifter for boligeiere som en funksjon av boligens markedsverdi, belåningsgrad og rentesatsen på boliglånet. De seks linjene viser boutgifter for ulike kombinasjoner av rentesatser og markedsverdier på boligen, og hvordan boutgiftene øker med belåningsgraden. De tre markedsverdiene er hhv. 2, 5 og 10 millioner kroner, mens de to rentesatsene er 2,5 og 5,0 prosent. Det er tatt hensyn til skattefradraget som utgjør 22 prosent av renteutgiftene. Den årlige vedlikeholdsutgiften er forutsatt å utgjøre 0,5 prosent av boligens markedsverdi.

Videre oppstår det problemer med å sammenlikne inntekt etter skatt mellom boligeiere og leietakere. Hushold som er leietakere bruker av kontantinntektene til å betale for boligkonsumet, mens boligeierne ikke betaler for boligkonsumet i leiemarkedet. I mange tilfeller kan derfor hushold

som er boligeiere finansiere et høyere konsum enn hushold som er leietakere når de har samme inntekt etter skatt.⁸

For å utdype problemene med sammenliknbarhet, vil vi se nærmere på noen husholdstyper. I tabell 4.1 foretar vi en stilisert sammenlikning mellom seks eksempler på hushold som vi kaller hushold A - F. Vi gjør følgende antakelser om de seks husholdene:

1. Husholdet kan enten eie eller leie boligen
2. Husholdet kan bo i en dyr eller billig bolig
3. Eiernes boliger er finansiert med ulike kombinasjoner av egenkapital og lånekapital
4. Alle hushold har lik inntekt etter skatt
5. Alle hushold har samme størrelse og sammensetning, og er ellers like

Disse husholdene har per forutsetning samme inntekt etter skatt i offisiell statistikk. Tabell 4.1 viser imidlertid at de samlede boutgiftene i praksis kan variere betydelig mellom husholdene, og at boutgiftene ikke nødvendigvis øker med boligens markedsverdi. Grunnen er at boligeiere med mye egenkapital i boligen vil få relativt lave boutgifter sett i forhold til boligens markedsverdi. Særlig gjelder dette når den egenkapitalfinansierte boligen har en høy markedsverdi, som i tilfelle A. Slike boligeiere har et høyt boligkonsum uten at dette blir reflektert i boutgiftene. I tilfelle A blir den materielle levestandarden undervurdert av målet på inntekt etter skatt fordi husholdet ikke finansierer det høye boligkonsumet gjennom bruk av løpende kontantinntekter.

Tabell 4.1 Boutgifter for ulike hushold etter eierskapstype, boligens markedsverdi og belåningsgrad

Hushold/tilfelle	A	B	C	D	E	F
Eierskapstype	Eier	Eier	Leier	Eier	Eier	Leier
Markedsverdi	10 000 000	10 000 000	10 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Boliglån	0	6 000 000	0	800 000	1 600 000	
Belåningsgrad	0	60	0	40	80	0
Leieutgifter	0	0	300 000	0	0	60 000
Vedlikeholdsutgifter	40 000	40 000	0	15 000	15 000	0
Rentesats 2,5 prosent						
Renteutgifter	0	150 000	0	20 000	40 000	0
Skattefradrag	0	-33 000	0	-4 400	-8 800	0
Sum boutgifter	40 000	157 000	300 000	30 600	46 200	60 000
Rentesats 5,0 prosent						
Renteutgifter	0	300 000	0	40 000	80 000	0
Skattefradrag	0	-66 000	0	-8 800	-17 600	0
Sum boutgifter	40 000	234 000	300 000	46 200	62 400	60 000

Note: Tallene er beregnet under forutsetning om at leiemarkedsprisen utgjør 3 prosent av boligens markedsverdi. Skattefradraget utgjør 22 prosent av renteutgiftene. Den årlige vedlikeholdsutgiften er forutsatt å være på 40,000 kroner for den dyreste boligen og 15,000 kroner for den billigste boligen.

I tilfelle A og B sammenlikner vi to hushold som eier identisk bolig med relativt høy markedsverdi. Hushold A har kun egenkapitalfinansiering av boligen, mens hushold B har 60 prosent lånefinansiering. Hushold B har derfor betydelig høyere boutgifter, selv om de to husholdene har boliger med samme tjenestestrøm fra boligen. Vi antar at hushold C leier en identisk bolig som hushold A og B. Det framgår av tabellen at hushold C får betydelig høyere bokostnader enn hushold A og B. Grunnen er at leietakere ikke har egenkapital i boligen, og at leieprisen reflekterer markedsverdien av tjenestestrømmen fra boligen.

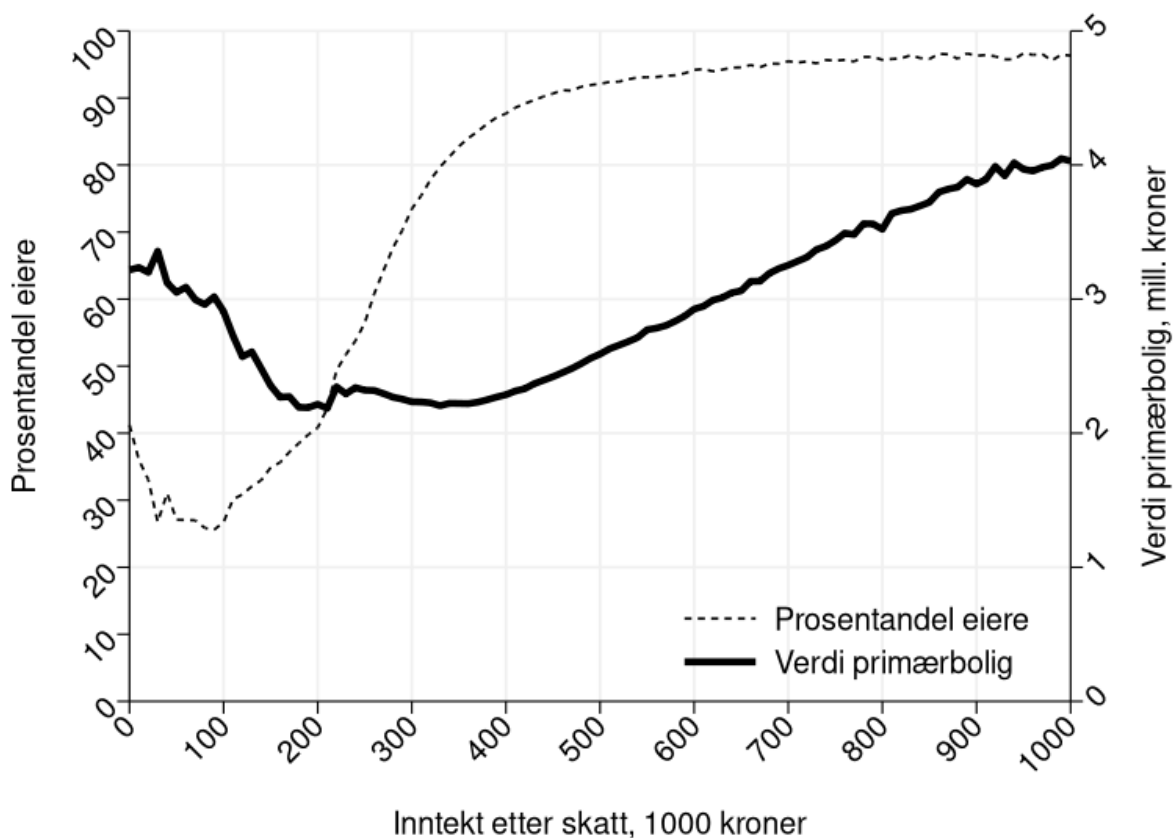
I tilfelle D og E sammenlikner vi to hushold som eier identisk bolig med relativt lav markedsverdi. Hushold D og E har henholdsvis 40 og 80 prosent lånefinansiering av boligen. Det fører til at

⁸ Dette utsagnet er basert på en forutsetning om at boligen til husholdet (helt eller delvis) er finansiert av egenkapital. Hvis boligen er fullt ut lånefinansiert kan en benytte at renteutgiftene på boliglånet utgjør betaling for tjenestestrømmen fra boligen, og at denne kontantstrømmen blir rapportert i selvangivelsen. Det kan variere over tid om slike renteutgifter er større eller mindre enn leiemarkedsprisen på boligen.

forskjellen i årlig netto rentekostnad utgjør om lag 16000 kroner i merutgift for hushold E. Vi antar at hushold F leier en identisk bolig som hushold D og E. I tilfellet med lav rentesats (2,5 prosent) blir bokostnaden om lag 14000 kroner høyere for hushold F sammenlignet med hushold E som eier boligen med 80 prosent lånefinansiering. Ved en rentesats på 5 prosent får hushold E og F om lag samme årlige bokostnad.

Når vi sammenlikner husholdene som bor i en billigere bolig (D-F) med husholdene som bor i en dyrere bolig (A-C), ser vi at de årlige bokostnadene varierer både med eierskapstype, belåningsgrad og rentesatsen på boliglån. I tilfeller med relativt høy rente og høy belåningsgrad kan bokostnadene bli høyere for boligeiere enn for leietakere. I tilfeller med lav rente blir bokostnadene relativt lave for boligeierne. Boutgiftene blir uansett lave for boligeiere som har mye egenkapital, for eksempel hvis de har arvet boligen eller nedbetalt boliglånet. For leietakere vil det vanligvis koste mer å leie en dyrere bolig. Sammenhengen mellom bokostnader og boligens markedsverdi er svakere for boligeiere. Det er størrelsen på boliglånet og rentesatsen som bestemmer renteutgiftene til eierne. Derfor kan eiere av en dyr bolig med lav belåningsgrad få lavere bokostnader enn eiere av en billigere bolig med høy belåningsgrad. Dessuten kan eiere av en dyr bolig med mye egenkapital få lavere bokostnader enn leietakere som leier en billigere bolig.

Figur 4.2 Andel boligeiere og boligens gjennomsnittlige markedsverdi som funksjon av inntekt etter skatt, 2021

Note: Gjennomsnittlig verdi på primærboliger er basert på estimerte markedsverdier i skattemeldingen, blant hushold som eier selveierbolig eller boligselskap som regnes som primærbolig i skattemeldingen. Gårdsbruk, hytter og andre eiendommer er ikke inkludert, selv om de benyttes som bolig. Inntekt etter skatt og boligens markedsverdi er målt per forbruksenhet, der EU-skalaen er brukt til å ekvivalensjustere inntekter og formuesverdier. Andel boligeiere er basert på registerbasert boforholdsstatistikk, der også boliger som ikke regnes som primærbolig i skattemeldingen er inkludert. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

En forenkling i tabell 4.1 er forutsetningen om at boligens markedsverdi og leiemarkedsprisen er uavhengige av rentesatsen på boliglån. I en generell markedslukevikt forventer vi imidlertid at priser på eierboliger i forhold til leiemarkedspriser blir påvirket av rentesatsen. Høyere rentesats gjør det

dyrere å eie bolig for låntakerne. Dette kan drive opp leieprisene også, fordi flere vil ønske å leie så lenge det er relativt dyrt å eie bolig.

For å forklare problemene med sammenliknbarhet, har vi antatt at husholdene har samme inntekt etter skatt og ellers er like. I praksis vil det være en tendens til at jo mer verdifull boligen er, desto høyere inntekt etter skatt har husholdet som eier eller leier boligen. Men denne positive korrelasjonen er langt fra perfekt. Figur 4.2 viser at boligens gjennomsnittlige markedsverdi er relativt lav for hushold med 150 000 – 400 000 kroner i inntekt etter skatt (per forbruksenhet). På intervallet over 400 000 kroner ser vi at boligens gjennomsnittlige markedsverdi øker med inntekt etter skatt, og at det er over 90 prosent av husholdene som er boligeiere. På intervallet under 150 000 kroner i inntekt etter skatt er det over 60 prosent av husholdene som er leietakere. Boligeiere med inntekt under 150 000 utgjør bare omtrent 1 prosent av befolkningen og her er det noen med høy boligformue.

Et interessant spørsmål er hvordan vi kan sammenlikne inntekt etter skatt mellom hushold i lys av de forskjellene i bokostnader som er illustrert i figur 4.1 og tabell 4.1. For det første følger det at inntekt etter skatt er et ufullstendig mål på konsummuligheter. Dette skyldes at verdien av boligkonsumet til boligeierne ikke er inkludert i inntekt etter skatt. For eksempel kan boligeiere med dyre boliger og mye egenkapital dra nytte av et høyt boligkonsum som ikke er reflektert i målet på inntekt etter skatt. Som diskutert i kapittel 5 betaler ikke boligeierne husleie til seg selv, og derfor er ikke deres boligkonsum direkte observerbart gjennom en inntektsstrøm som tilsvarer boligens verdi i leiemarkedet. Siden inntekt etter skatt ikke inkluderer verdien av tjenestene som boligeierne mottar fra boligen, følger det at inntekt etter skatt er et ufullstendig mål på materiell levestandard.

4.3. Inntekt etter boutgifter

Renter og leiepriser har økt betydelig den siste tiden, noe som har gitt økte boutgifter både for leietakere og boligeiere med boliglån. Dette skaper problemer når vi ønsker å sammenlikne utviklingen og fordelingen av økonomiske ressurser over tid. Siden økningen i boutgifter rammer ulike hushold i forskjellig grad, er det relevant å ta hensyn til dette i beskrivelsen av hvilke hushold som er fattige eller som kan oppleve betalingsproblemer.

Dustmann, Fitzenberger og Zimmermann (2022) benytter en tilnærming som trekker fra boutgiftene for å komme fram til et mål på disponibel inntekt etter boutgifter. Hensikten med denne metoden er å beregne disponibel inntekt som et sammenliknbart mål på hvor mye husholdene har til disposisjon for løpende forbruk utenom boligkonsum. I deres analyse er boutgiftene til leietakerne definert ved betalt husleie, energikostnader og utgifter til boligrelaterte tjenester som vann, avløp og renovasjon. Boutgiftene til boligeierne inkluderer renteutgifter på boliglån, energikostnader samt vedlikeholds- og driftskostnader. Avdrag på boliglån blir definert som sparing og blir derfor ikke trukket fra i disponibel inntekt.⁹

Boutgiftene utgjør en betydelig andel av de totale forbruksutgiftene, ikke minst for hushold med lav inntekt. Det er derfor relevant å vurdere hvordan boutgifter kan inngå i beskrivelsen av hvilke hushold som er fattige. I tråd med tilnærmingen til Dustmann mfl. (2022) foreslår vi å trekke fra boutgiftene i inntekt etter skatt, slik at inntekt etter boutgifter kan brukes som mål for hvor mye husholdene har til disposisjon for å kjøpe forbrukssteder utenom boligrelaterte tjenester.

⁹ Alternativt kan det argumenteres for at avdragene er en kontraktfestet utgift som ikke kan disponeres til forbruk. De fleste hushold med boliglån vil imidlertid ha muligheter til å motvirke at sparingen blir høyere enn ønsket. For eksempel kan sparingen reduseres gjennom betalingsutsettelse, refinansiering, salg av eiendom, eller ved å ta opp forbrukslån. På bakgrunn av dette vil vi ikke foreslå en metode som trekker fra avdragene i den disponible inntekten.

Vi gjør imidlertid oppmerksom på noen innvendinger og begrensninger når vi benytter inntekt etter boutgifter som et mål på disponibel inntekt. Dette inntektsbegrepet er snevrere enn inntekt etter skatt, siden det utelater alt boligkonsum i definisjonen av inntekt. Denne metoden vil derfor ikke gi en fullstendig og helhetlig beskrivelse av forskjeller i materiell levestandard.¹⁰ Formålet er i stedet å gjøre inntektsbegrepet mer sammenliknbart på tvers av leietakere og boligeiere (med eller uten boliglån).

Vi definerer to varianter av inntekt etter boutgifter. I den første varianten trekker vi kun fra renteutgifter på pantsatte lån.¹¹ Hensikten med dette inntektsbegrepet er å isolere bidraget fra boutgifter til å redusere de disponible inntektene. Den andre varianten kaller vi inntekt etter rente- og boutgifter. I dette inntektsbegrepet trekker vi fra alle renteutgifter på pantsatt gjeld, studielån og usikret gjeld, der usikret gjeld hovedsakelig består av forbrukslån. For begge definisjoner trekker vi fra boligeiernes beregnede utgifter til vedlikehold og forsikringer, eiendomsskatt og kommunale gebyrer. For leietakere trekker vi fra estimert husleie (og renteutgifter) i inntekten og legger til kommunal bostøtte. Estimert husleie varierer med region, antall rom og boligens bruksareal, og er basert på tall fra Leiemarkedsundersøkelsen. Kapittel 4.4 forklarer hvordan de ulike delene av rente- og boutgifter er beregnet.

Tabell 4.2 viser definisjon og gjennomsnitt av inntekt etter boutgifter fordelt på boligeiere og leietakere samt alle hushold og barnefamilier. Tabellen viser at leietakerne i gjennomsnitt har høyere boutgifter enn boligeierne, mens boligeierne i gjennomsnitt har betydelig høyere inntekt etter boutgifter. Barnefamilier som er leietakere, har relativt lave boutgifter i forhold til alle hushold som er leietakere. Likevel har barnefamilier som er leietakere noe høyere boutgifter per forbruksenhet enn barnefamilier som er boligeiere. Siden tabellen viser tall for 2021, har boutgiftene i ettertid økt både for boligeiere og leietakere på grunn av renteøkninger og prisøkninger i leiemarkedet.

Tabell 4.2 Beregnet inntekt etter boutgifter, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021

	Boligeiere		Leietakere	
	Alle hushold	Barnefamilier	Alle hushold	Barnefamilier
Inntekt etter skatt	516 400	498 400	316 800	307 300
Betalt husleie	0	0	93 900	71 800
Kommunal bostøtte	0	0	900	1 400
Vedlikeholdsutgifter	29 600	26 500	0	0
Boligforsikring	3 400	3 000	0	0
Eiendomsskatt	2 600	2 400	0	0
Kommunale gebyrer	7 300	5 900	0	0
Renteutgifter på pantsatte lån	24 300	29 100	4 400	5 000
Renteutgifter på studielån	500	600	500	400
Renteutgifter på usikret gjeld	4 500	5 000	5 100	5 600
Renteutgifter i alt	29 300	34 700	10 000	11 000
Boutgifter i alt	67 200	66 900	93 000	70 400
Inntekt etter boutgifter	449 200	431 500	219 400	231 900
Inntekt etter rente- og boutgifter	444 200	425 900	213 800	225 900
Samlet antall personer	4 417 500	2 063 900	972 000	316 900

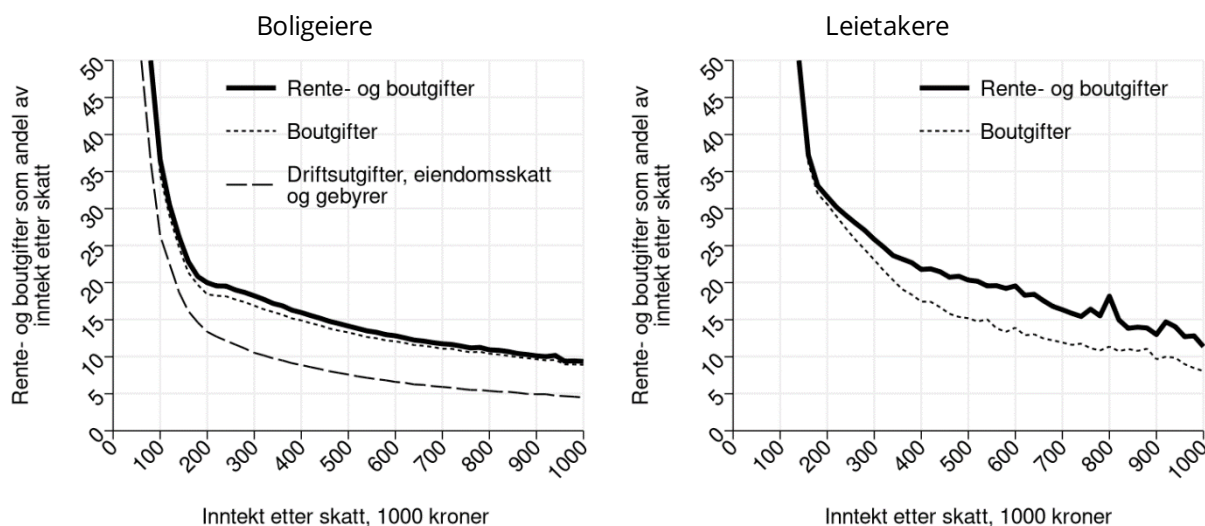
Note: Boutgifter i alt inkluderer renteutgifter på pantsatt lån for boligeiere, men ikke renteutgifter på studielån eller usikret gjeld. Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

¹⁰ Dustmann mfl. (2022) argumenterer for at inntekt etter boutgifter gir et mål på relativ materiell levestandard, men dette resultatet bygger på sterke forutsetninger om husholdenes preferanser. Siden boligkonsumet er gjenstand for valg og husholdene har forskjellige preferanser, er det rimelig å anta at inntekt etter boutgifter representerer et ufullstendig mål på økonomisk velferd.

¹¹ Siden registerdataene ikke skiller mellom lån med pant i primærboligen og andre pantsatte lån, trekker vi fra renteutgifter på alle pantsatte lån i inntektsbegrepet, både for boligeiere og leietakere.

Dustmann mfl. (2022) finner at boutgiftene som andel av inntekt etter skatt er høyest blant hushold med lave inntekter. Figur 4.3 viser en tilsvarende sammenheng basert på våre data. I gjennomsnitt finner vi at andelen av barnefamilienes inntekt etter skatt som brukes til å dekke rente- og boutgifter avtar med husholdsinntekten. Budsjettandelen til boutgiftene avtar med inntekten både for barnefamilier som er boligeiere og leietakere. Dette resultatet kan forstås som et uttrykk for at boligkonsum er et nødvendighetsgode (jfr. Engels lov). I gjennomsnitt for 2021 har leietakerne høyere rente- og boutgifter enn boligeierne for hvert nivå av husholdsinntekt opp til 1 million kroner.

Figur 4.3 Rente- og boutgifter som prosent av inntekt etter skatt, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021

Note: Figuren viser bo- og renteutgifter som andel av inntekt etter skatt blant hushold som er barnefamilier, dvs. hushold med barn under 18 år. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet. Driftsutgifter omfatter utgifter til vedlikehold og forsikring. I tillegg omfatter boutgiftene til boligeierne renteutgifter på pantsatte lån, samt kommunal eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer. Boutgiftene til leietakerne består hovedsakelig av betalt husleie som er beregnet på grunnlag av Leiemarkedsundersøkelsen.

En innvending mot å trekke fra renteutgifter i de årlige inntektene er at rentesatsen representerer en pris for å framskynde eller utsette konsumet. Fordi lånoptak er et instrument for å allokere forbruket over tid, blir det mer relevant å studere inntekt og forbruk over en lengre periode, eller over hele livsløpet. Ved å legge hovedvekten på mål for vedvarende lavinntekt vil våre metoder til en viss grad imøtekomme denne kritikken.

Et boliglån kan bidra til å framskynde boligkonsumet, men vil også påvirke de løpende bokostnadene og allokeringen av forbruket på bolig og andre konsumgoder. Låneopptak er en framgangsmåte for å skaffe seg tilgang til bolig for hushold som ikke har mye egenkapital. Med andre ord er det boliglånet som både finansierer boligkjøpet og som gir eieren en rettighet til å benytte seg av tjenestestrømmen fra boligen.¹² Derfor gir det mening å regne renteutgiftene på boliglån som en del av bokostnadene.

Et studielån vil ikke bare skifte forbruket over tid, men kan også øke inntektene over livsløpet som et resultat av investeringer i humankapitalen. Fratrekk for renter på studielån i inntekten kan dermed forstås som et fratrekk for investeringskostnader.

¹² Eierskap kan også være økonomisk lønnsomt sammenliknet med å leie boligen, særlig i perioder med lav rentesats og høye kapitalgevinster på bolig.

Forbrukslån brukes til å framskynde forbruket mot å betale en høy rentekostnad. Ved å ta opp et forbrukslån kan husholdet betale for et høyere forbruk enn hva som er mulig på et budsjett som er begrenset av den disponible inntekten. Forbrukslån kan bli benyttet til å finansiere et høyt løpende forbruk, noe som kan framstå som et paradoks dersom et slikt hushold blir regnet som fattig.¹³ På den annen side vil den høye rentekostnaden på forbrukslån bidra til å redusere husholdets samlede konsumpotensiale sett over en lang tidshorisont. Vi vil derfor benytte inntektsbegrepet inntekt etter rente- og boutgifter som et supplerende mål på inntekt. Dette inntektsbegrepet kan gi et mer dekkende bilde av hvilke hushold som opplever betalingsproblemer og budsjettbegrensninger når vi tar hensyn til forpliktelsene til å betale renter.

4.4. Nærmere om beregning av boutgiftene

Estimert betalt husleie

Leieutgifter for leietagere er beregnet med estimerte leiepriser fra Leiemarkedsundersøkelsen (LMU) og registerinformasjon om boligen som hvert enkelt hushold bor i. De beregnede leieprisene inkluderer ikke utgifter til strøm og oppvarming og tilsvarer dermed prisen som selveiere «slipper» å betale.

Basert på LMU beregner SSB ([SSB tabell 09897](#)) leiepriser for ulike boliger etter antallet rom (1-5+), størrelse (15-180 kvm) og 16 geografiske områder/tettstedstyper (4 områder i Oslo, 2 områder i Bergen og Trondhjem; Stavanger; Kristiansand; Tromsø; kommuner i Akershus som hhv. er eller ikke er nærliggende til Oslo; tettsteder med hhv. 200 - 1 999, 2 000 - 19 999 og over 20 000 innbyggere). Vi knytter hvert leietagerhushold til en slik pris med informasjon om antallet rom, størrelsen på boligen og området/tettstedstypen for hvert enkelt hushold, hentet fra grunnlagsdataene for registerbasert boforholdsstatistikk og befolkningsstatistikk.¹⁴

Vi gjør oppmerksom på at husholdenes inntekter fra utleie av deler av egen primærbolig ikke er skattepliktig og dermed ikke observert i vårt datagrunnlag. Ideelt skulle dette vært inkludert som inntekt for boligeiere. Når vi nedenfor trekker fra boutgifter i inntektene følger det at inntekt etter boutgifter blir undervurdert for boligeiere som leier ut en del av sin egen bolig. Som en konsekvens kan enkelte av disse boligeierne bli definert som fattige, mens en mer fullstendig måling av inntektene ville ha vist at de havner over fattigdomsgrensen.

Kommunal bostøtte

Kommunene behandler søknader om statlig bostøtte for Husbanken. I tillegg tilbyr en del kommuner overføringer i form av bostøtte. Bostøtten finansiert av Husbanken er inkludert i SSBs mål for inntekt etter skatt, mens den kommunale bostøtten ikke er inkludert. SSB mottar imidlertid informasjon om støttebeløp på personnivå fra skatteetaten, også om kommunal bostøtte i enkelte kommuner. Informasjonen benyttes imidlertid ikke i offisiell statistikk fordi man ikke er helt sikre på kvaliteten. Vi inkluderer denne variabelen i vårt inntektsmål, for hushold bosatt i Oslo, Bergen og Stavanger.

Det er ikke lett å få oversikt over hvor mange kommuner som egentlig har bostøtteordninger. I følge Kostra ([SSB tabell 12013](#)) hadde hhv. 7557, 3713 og 119 hushold i Oslo Bergen og Stavanger kommunal bostøtte i 2021, mens 3662 hushold i 49 andre kommuner mottok kommunal bostøtte.

¹³ Anta at hushold L finansierer kjøp av møbler gjennom forbrukslån, mens hushold S finansierer møbler gjennom kontantinntekter. Da vil inntekten eksklusiv renter på forbrukslån være disponibel for kjøp av andre goder enn møbler for hushold L, mens hushold S må bruke av den disponible inntekten til å kjøpe både møbler og andre goder.

¹⁴ Leieprisene er beregnet for et begrenset antall rom og størrelser. For eksempel er leieprisen for 4-roms boliger beregnet for størrelser mellom 80 og 140 kvm. Den minste boligen er på 15 kvm og den største er 180 kvm. Om lag 10% av leietakerne ligger mer enn 25% over eller under (for det meste over) disse grensene. Vi har ikke prøvd å imputere egne priser for spesielt store eller små leieboliger, så en leid bolig på 500 kvm er antatt å ha samme pris som en leid bolig på 180 kvm.

Tallene for de 49 andre kommunene må imidlertid regnes som noe usikre. I 2015 rapporterte 107 kommuner i KOSTRA at de hadde kommunal bostøtte. Husbanken spurte så de 56 kommunene (utenom Oslo og Bergen) som rapporterte å støtte 5 eller flere husstander, om de faktisk hadde kommunal bostøtte, men bare 17 av kommunene kunne bekrefte dette (Husbanken, 2017). Mange hadde misforstått spørsmålet i KOSTRA og har rapportert tall fra den statlige bostøtten. Allikevel rapporterer hvert år 40-50 kommuner at de støtter 5 eller flere husstander.

Vedlikehold

Samfunnsøkonomisk analyse (2022a og 2022b) beregner gjennomsnittlig årlig kostnad til vedlikehold for hhv. en enebolig på 120 kvadratmeter og en leilighet på 70 kvm til kroner 40 575 og 18 948 i 2021, basert på tall fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Vi benytter de samme anslagene, og justerer dem proporsjonalt med antall kvadratmeter. En mer omfattende analyse av vedlikeholds-kostnader og hvordan de varierer med boligtype, størrelse og andre egenskaper ved boligen er utenfor rammene til dette prosjektet. Anslaget for vedlikeholdskostnader for leiligheter inkluderer vedlikehold dekket av felleskostnadene. Merk at det for vårt formål ikke har betydning om husholdene betaler for vedlikehold og andre utgifter som for eksempel kommunale avgifter direkte, eller om de betales gjennom felleskostnader.

Boligforsikring

Gjennomsnittlig boligforsikring for enebolig fra [Finans Norge](#) fordeles proporsjonalt med størrelse. Boligforsikring inkluderer ikke innboforsikring, som også leietagere kan betale.

Kommunale gebyrer

Gebyrer for vann og avløp, renovasjon og tilsyn/feiling er hentet fra SSBs tabeller [08122](#) og [12842](#), som rapporterer gebyrer for en «standardbolig» på 120 kvadratmeter separat for hver kommune.¹⁵ I realiteten vil gebyrene avhenge systematisk av boligens størrelse, boligtype, antall husholds-medlemmer mm. For å ta hensyn til noe av dette reduserer vi de estimerte gebyrene for leiligheter slik at disse tilsvarer gebyrer for leiligheter estimert av Samfunnsøkonomisk analyse (2022b). Samfunnsøkonomisk analyse (2022b) estimerer gebyrene for leiligheter på 70 kvm i seks store byer. De estimerte gebyrene for leiligheter er omtrent 2/3 av gebyrene for standardboliger på 120 kvadratmeter.

Eiendomsskatt

Eiendomsskatt er beregnet med informasjon om skattepromille for boliger og bunnfradrag i ulike kommuner fra SSBs tabeller [12503](#) og [12843](#). Beregningene er gjort med utgangspunkt i 70 % av boligens beregnede formuesverdi. Vi tar ikke hensyn til spesielle regler i kommuner knyttet til f.eks. taksering av boliger eller unntak (bortsett fra kommunene der alle boliger og fritidseiendommer er unntatt eiendomsskatt).

Renteutgifter

Vi har bare informasjon om personers samlede renteutgifter, mens samlet lån kan fordeles på (i) pantsatt gjeld, (ii) usikret gjeld og (iii) studiegjeld i Lånekassen. Vi fordeler de samlede renteutgiftene i hvert hushold på de tre komponentene i, ii og iii, slik at renteutgiftene er proporsjonale med produktet av lånebeløpet (ved starten og slutten av året) og antatt rente for lån av type i, ii og iii:

¹⁵ Vi har grunn til å anta at «standardboligen» på 120 kvadratmeter ikke representerer en leilighet. Spesielt er de rapporterte gebyrer for Oslo, som er den eneste kommunen der flertallet bor i leilighet, på omtrent samme nivå som gjennomsnittet for andre større kommuner.

- i. Renten på pantsatt gjeld er antatt å tilsvare den gjennomsnittlige renten på husholdningenes lån med pant i bolig fra banker og kredittforetak, hentet fra [SSBs tabell 07200](#).
- ii. Renten på studielån er antatt å følge den flytende renta i [Lånekassen](#) (og at den er lik 0 før nedbetalingen starter).
- iii. Renten på usikret gjeld er satt til 15 prosent, basert på tall fra [Gjeldsregisteret](#) for gjennomsnittlig nominell rente på forbrukslån, rammekreditt og annen usikret gjeld i 2019-2021.

Metoden består av tre steg. Først anslår vi renteutgifter for hver av de tre lånetypene som beskrevet i punkt i, ii og iii. I andre steg bruker vi disse anslagene til å beregne andeler av renteutgiftene for hver av de tre lånetypene. I tredje steg fordeler vi de faktiske renteutgiftene på de tre lånetypene basert på andelene fra det andre steget.

Strømutgifter

Til forskjell fra Dustmann mfl. (2022) inkluderer vi ikke strømutgifter som en komponent av boutgiftene. Dette er noe som både boligeiere og leietakere betaler for, men det vil variere om strømutgifter er inkludert eller ikke i den faktisk betalte husleien for leietakerne. Vår metode bygger på estimert husleie fra Leiemarkedsundersøkelsen, der utgifter til strøm og oppvarming ikke inngår i definisjonen av leieprisen. Dermed skal tallene være sammenliknbare for leietakere og boligeiere for de metodene vi benytter til å beregne boutgifter eksklusive utgifter til strøm og oppvarming.

4.5. Formue og disponibel inntekt

Husholdene som har lav inntekt etter skatt og/eller lav disponibel inntekt kan allikevel ha høy formue. Som diskutert innledningsvis er det av interesse å se på grupper i befolkningen som både har lav inntekt og lav formue (jfr. barnefattigdom.no). Dessuten er sammensetningen av formuen av interesse for studier av fattigdom, barnefattigdom og levekårsutfordringer.

Siden Norge er et av få land som har formuesskatt, følger det at vi har tilgang til relativt gode data for formue fra skattemeldingene i registerdataene for inntekt og formue. Skattegrunnlaget er i prinsippet basert på markedsverdien av finansobjekter, boliger, næringseiendom og annen realkapital. Nøyaktigheten av verdsettingen varierer imidlertid mellom ulike typer formuesobjekter.

Formuen i dette kapitlet er definert på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet. Barn med foreldre som ikke bor sammen blir tilordnet ekvivalentjustert formue i det husholdet der barnet er bosatt i henhold til familiestatistikken.

Tabell 4.3 viser at primærbolig og pantsatt gjeld i gjennomsnitt utgjør de største komponentene av formue og gjeld blant boligeiere. Leietakere har i gjennomsnitt mindre formue og gjeld enn boligeiere, bortsett fra at de har mer usikret gjeld. Barnefamilier som er boligeiere, har i gjennomsnitt mindre bruttoformue og mer gjeld enn gjennomsnittet for alle boligeiere. Dette har sammenheng med at hushold uten barn i gjennomsnitt er eldre enn barnefamiliene og dermed har rukket å akkumulere mer formue og betale ned mer av gjelden over et lengre livsløp.

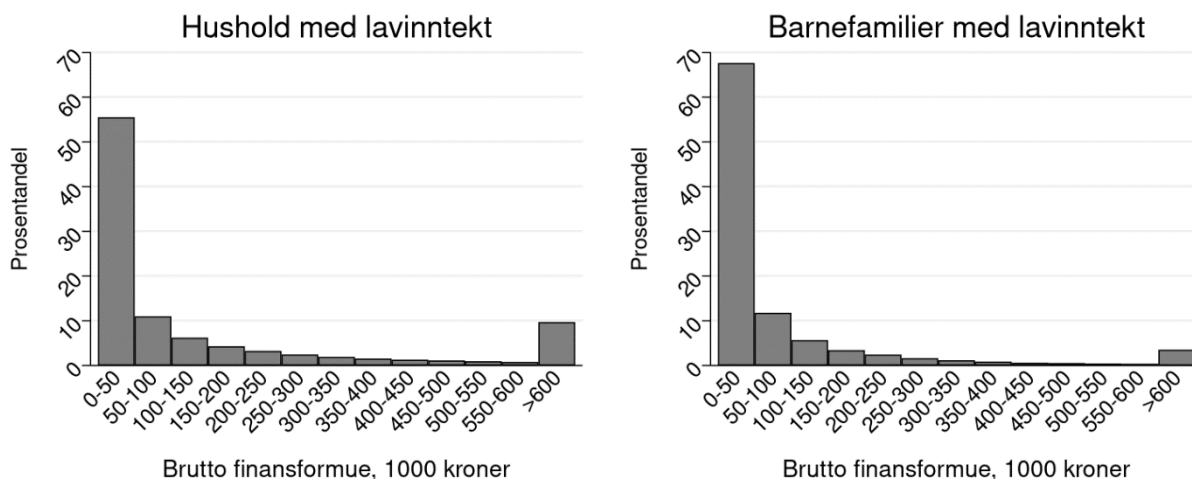
Tabell 4.3 Formue fordelt på komponenter, 1000 kroner, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021

	Boligeiere		Leietakere	
	Alle hushold	Barnefamilier	Alle hushold	Barnefamilier
Primærbolig	2 370	2 140	0	0
Annen realkapital	448	385	330	307
Bankinskudd	411	239	209	109
Annen finansformue	905	791	269	315
Bruttoformue	4 130	3 560	808	731
Pantsatt gjeld	1 260	1 530	217	252
Studielån	50	53	83	48
Usikret gjeld	33	34	63	69
Samlet gjeld	1 340	1 610	363	370
Nettoformue	2 790	1 950	446	362
Samlet antall personer	4 417 500	2 063 900	972 000	316 900

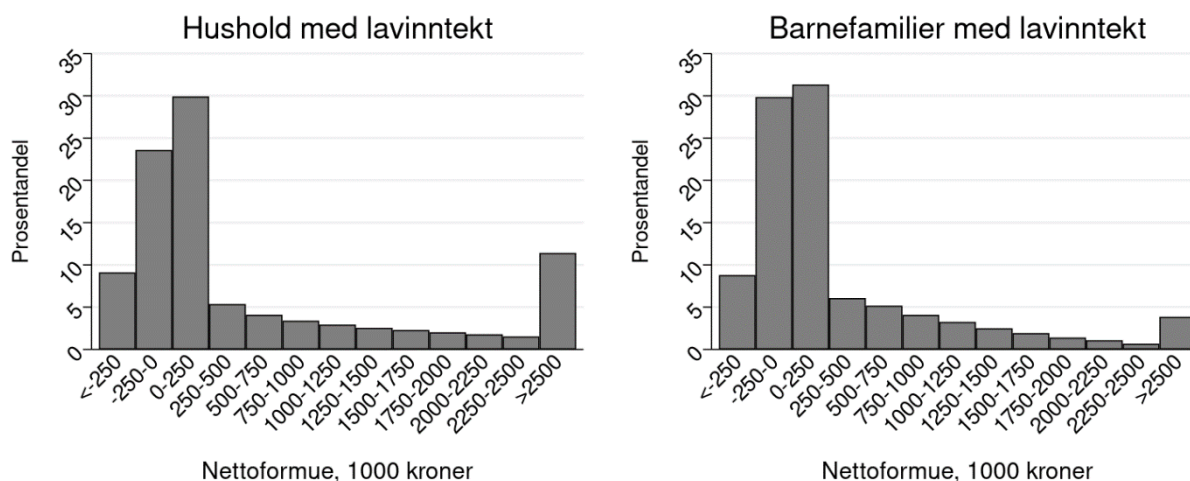
Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og ekvivalensjustert. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Primærbolig inkluderer bare primærbolig for boligeiere – gårdsbruk, hytter og andre eiendommer er ikke inkludert.

I figur 4.4 og 4.5 ser vi nærmere på fordelingen av formue blant personer med vedvarende lavinntekt og blant barnefamilier med vedvarende lavinntekt. Vi bruker her samme definisjon av vedvarende lavinntekt som i kapittel 3 basert på inntekt etter skatt over perioden 2019-2021. Formuen er målt på slutten av perioden, dvs. ved utgangen av 2021, og regnet per forbruksenhet i henhold til EU-skalaen. Figur 4.4 viser fordelingen av brutto finansformue blant alle hushold og barnefamilier med vedvarende lavinntekt. De fleste personer med lavinntekt tilhører hushold som har finansformue per forbruksenhet som er mindre enn kroner 50 000. I figur 4.5 framgår det at en del av husholdene med vedvarende lavinntekt har negativ nettoformue, noe som kan bety at gjelden overstiger verdien av bruttoformuen. De fleste personer med lavinntekt tilhører hushold som har nettoformue per forbruksenhet som er mindre enn kroner 250 000. Det er imidlertid en betydelig gruppe blant husholdene som har en nettoformue per forbruksenhet som overstiger kroner 2 500 000.

Figur 4.4 Brutto finansformue blant hushold med vedvarende lavinntekt, 2021

Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og ekvivalensjustert. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Utvalget er begrenset til hushold med vedvarende lav inntekt etter skatt, og som ikke er studenthushold.

Figur 4.5 Nettoformue blant hushold med vedvarende lavinntekt, 2021

Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og ekvivalensjustert. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Utvalget er begrenset til hushold med vedvarende lav inntekt etter skatt, og som ikke er studenthushold.

Vi vil nå drøfte hvordan vi kan definere og måle fattigdom slik at personene som regnes som fattige både har lav inntekt og lav formue. Epland og Kirkeberg (2012) og Hattrem (2022) ser på fordelingen av formue blant personer med årlig lavinntekt. For en gitt lavinntektsgrense studerer de hvor stor andel av personene som har brutto finansformue eller nettoformue som overstiger hhv. 25, 50, 75, 100 eller 200 prosent av lavinntektsgrensen. Som kriterium benytter de for eksempel at personer med lavinntekt, som har formue som overstiger 100 prosent av fattigdomsgrensen, blir utelatt fra gruppen som antas å ha levekårsutfordringer. Når lavinntektsgrensen er definert for årlige data, betyr det at følgende gjelder for de som blir utelatt blant de fattige: Personene skal kunne finansiere et forbruk som er minst like stort som lavinntektsgrensen ved å tære på formuen gjennom et helt år.

I denne rapporten vil vi benytte en liknende definisjon av hvem som regnes som fattige basert på ulike mål for vedvarende lavinntekt. Siden målet for vedvarende lavinntekt benytter et gjennomsnitt av årlige lavinntektsgrenser over perioder på tre år, tar vi utgangspunkt i denne gjennomsnittlige årlige lavinntektsgrensen. Vi har vurdert å benytte en tilsvarende tilnærming som i Hattrem (2022) der vi definerer grenser for lav formue basert på lavinntektsgrensen. Når vi benytter flere alternative inntektsbegreper, følger det at definisjonen av hvem som har lav formue vil endre seg når vi endrer inntektsdefinisjon. Dette skyldes at lavinntektsgrensen utgjør 60 prosent av medianinntekten for den spesifikke inntektsdefinisjonen. For å unngå at grupperingen av hushold etter formue endrer seg med inntektsdefinisjonen, har vi i stedet valgt å klassifisere husholdene i grupper med lav og høy formue basert på medianen i fordelingen av formue. Tilsvarende som Hattrem (2022) ser vi på fordelingene av brutto finansformue og nettoformue.

Vi benytter følgende kriterier for hvem som har lav formue:

- Brutto finansformuen på slutten av tre-års-perioden er mindre enn medianen i fordelingen av brutto finansformue
- Nettoformuen på slutten av tre-års-perioden er mindre enn medianen i fordelingen av nettoformue

De husholdene som ikke har lav formue vil vi omtale som hushold med høy formue, dvs. at formuen er enten lav eller høy. Medianformuen er beregnet for alle hushold i samme populasjon som vi benytter til å beregne hvem som har vedvarende lavinntekt. Når formålet er å dele inn husholdene i to grupper med henholdsvis lav og høy formue, er det rimelig å bruke medianen til formuen som en grenseverdi mellom de to gruppene. Vi finner at fordelingen av formue er sterkt høyreskjev, slik at

gjennomsnittet av formuen er betydelig høyere enn medianen. Gjennomsnittlig brutto finansformue blant alle hushold er kroner 1 165 000 og gjennomsnittlig nettoformue er kroner 2 365 000, mens medianformuene er hhv. kroner 244 000 og kroner 1 130 000.

Tabell 4.4 viser prosentiler i fordelingen av formue for henholdsvis brutto finansformue og nettoformue. For hver av de to definisjonene av formue blir prosentiler beregnet ved å rangere personene etter husholdets formue per forbruksenhet. For eksempel viser prosentil 90 den verdien på ekvivalensjustert formue som er slik at 90 prosent av personene har lavere formue og 10 prosent har høyere formue. Tabellen viser også prosentiler når vi rangerer husholdene etter formue innenfor gruppen av hushold med vedvarende lavinntekt, samt blant barnefamilier med vedvarende lavinntekt. Det framgår at de fleste hushold med vedvarende lavinntekt har relativt lav formue, men det forekommer også høye formuer blant disse husholdene.

Tabell 4.4 Prosentiler i formuesfordelingen, 1000 kroner, 2021

Prosentil	10	25	50	75	90
Alle hushold					
Brutto finansformue	17	70	244	698	1 780
Nettoformue	-165	140	1 130	2 740	5 030
Hushold med vedvarende lavinntekt					
Brutto finansformue	1	7	36	175	580
Nettoformue	-226	-31	36	962	2 750
Barnefamilier med vedvarende lavinntekt					
Brutto finansformue	1	6	21	76	230
Nettoformue	-220	-47	14	453	1 380

Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og ekvivalensjustert. Husholdene er vektet etter antallet medlemmer. Vedvarende lavinntekt er beregnet for inntekt etter skatt, og studenthushold er da utelatt.

Prosentil 50 er det samme som medianen. Vi ser at medianen for alle hushold i populasjonen er kroner 244 000 for brutto finansformue og kroner 1 130 000 for nettoformue. Vi bruker disse kronebeløpene som grenser mellom lav og høy formue i sammenheng med vedvarende lavinntekt for perioden 2019-2021. At grensen for nettoformue er høyere enn for brutto finansformue følger av at medianen er høyere for nettoformuen. Bruk av en høyere grense målt i kroner for nettoformuen kan begrunnes med at nettoformuen inkluderer bolig og realkapital som er mindre likvide midler enn finanskapital.

Til sammenlikning utgjør lavinntektsgrensen for vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt kroner 251 400 for perioden 2019-2021 (per forbruksenhet). Det betyr at grensen mellom lav og høy formue utgjør om lag 100 prosent av lavinntektsgrensen for brutto finansformue og 450 prosent for nettoformue. Det å benytte 450 prosent av lavinntektsgrensen kan tolkes på følgende måte: Personene skal kunne finansiere et forbruk som er like stort som lavinntektsgrensen ved å tære på formuen gjennom 4,5 år, uten at formuen blir negativ.

Vi vil nedenfor kombinere ulike definisjoner av vedvarende lavinntekt med hvert av de to kriteriene for lav formue. Vi vil også se på definisjoner hvor alle de tre kriteriene er oppfylt: For å bli definert som fattige må personene ha vedvarende lavinntekt, lav brutto finansformue og lav nettoformue.

Vi beregner forskjellige lavinntektsgrenser for ulike inntektsbegreper. Selv om personer med høy formue blir utelatt blant de fattige, vil disse personene fortsatt inngå i populasjonen som utgjør nevneren i beregningen av andelen fattige. Slike tilleggskriterier innebærer derfor at andelen fattige blir lavere. Hvor stor reduksjon det blir i andelen fattige vil avhenge av hvor hyppig det forekommer at personer med vedvarende lavinntekt har høy formue.

4.6. Vedvarende lavinntekt justert for boutgifter og formue

Vi vil nå sammenlikne andelen og sammensetningen med vedvarende lavinntekt for tre ulike definisjoner av disponibel inntekt. For hvert inntektsbegrep lager vi en lavinntektsgrense som er 60% av median ekvivalentinntekt målt over en tre-årsperiode. For hvert hushold sjekker vi om summen av inntektene i tre-års perioden er høyere eller lavere enn summen av lavinntektsgrensene. Metoden er konsistent og sammenliknbar med hvordan vi beregner vedvarende lavinntekt for inntekt etter skatt.

Tabell 4.5 viser at når vi trekker fra rente- og boutgifter i inntektsbegrepet, så er det vesentlig flere hushold som har vedvarende lavinntekt, sammenliknet med SSBs mål basert på inntekt etter skatt. Dette gjelder når vi benytter 60 prosent av medianinntekten som lavinntektsgrense, hvor medianinntekten er beregnet separat for hvert inntektsbegrep. At vi finner flere fattige for inntekt etter rente- og boutgifter har sammenheng med en tendens til at hushold i den lavere delen av inntektsfordelingen har relativt høye rente- og boutgifter, som vist i figur 4.3. Vi ser at andelen barn med vedvarende lavinntekt er særlig høy blant barn i hushold som er leietakere. Når vi trekker fra rente- og boutgifter i inntektene er det nesten 60 prosent av barn i leietakerhushold som har vedvarende lavinntekt. Andelen fattige barn blant boligeierhushold er om lag 8 prosent når vi ser på inntekt etter rente- og boutgifter.

Tabell 4.5 Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, etter eierskapstype, prosent, 2019-2021

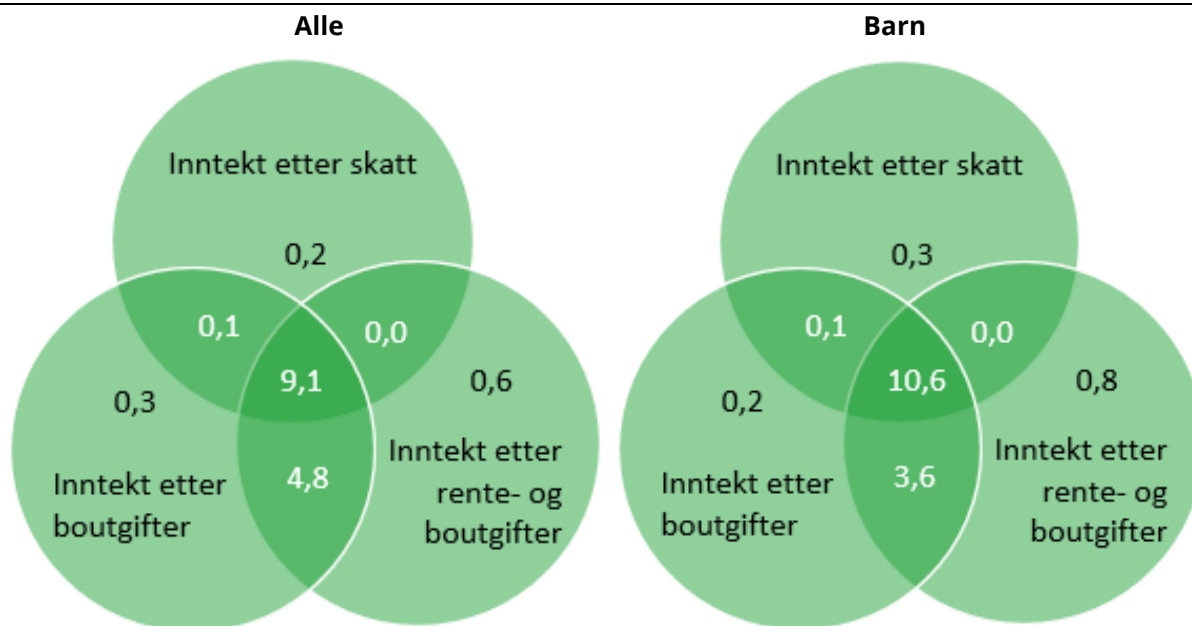
Inntektsmål	Alle		Boligeiere		Leietakere	
	Alle	Barn	Alle	Barn	Alle	Barn
Inntekt etter skatt (nullalternativet)	9,4	11,1	5,5	5,8	30,3	45,8
Inntekt etter boutgifter	14,3	14,6	8,1	8,0	47,8	58,6
Inntekt etter rente- og boutgifter	14,6	15,1	8,2	8,3	48,8	59,8

Note: Studenthushold er utelatt.

Figur 4.6 viser Venn-diagrammer for overlappet mellom gruppene som har vedvarende lavinntekt basert på de tre ulike inntektsbegrepene. Tallene i Venn-diagrammet viser den relative størrelsen på undergrupper i befolkningen basert på delvis overlappende kjennetegn. Med andre ord viser tallene hvor stor andel gruppene utgjør i prosent av populasjonen for ulike kombinasjoner av de tre indikatorene for fattigdom. Figuren til venstre inkluderer alle personer i populasjonen. Figuren til høyre omfatter alle barn under 18 år, dvs. at tallene er målt i prosent av antall barn i populasjonen.

Figur 4.6 viser at de fleste som har vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt også har vedvarende lavinntekt etter de to andre inntektsbegrepene. Motsatt finner vi imidlertid at det er en betydelig gruppe som har vedvarende lavinntekt basert på de to andre inntektsbegrepene, men som ikke har vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt.

Figur 4.6 Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021

Note: Studenthushold er utelatt.

Tabell 4.6 viser hvordan andelen fattige endrer seg når vi fjerner personer som ikke har lav formue fra definisjonen av hvem som er fattige. Først justerer vi for finansformue ved å anta at de med ekvivalensjustert brutto finansformue større enn medianen ikke er fattige. Andelen fattige synker da med om lag 3 prosentpoeng blant alle og 1,5 prosentpoeng blant barn. Hattrem (2022) viser at det er spesielt eldre hushold som har lav inntekt og høy formue.

Som et alternativ forutsetter vi at hushold som har en nettoformue som er større enn medianen ikke skal regnes som fattige. Blant boligeiere finner vi da at relativt mange blir omdefinert til ikke å regnes som fattige, mens andelen fattige blant leietakere i liten grad blir påvirket. Justeringen for nettoformue reduserer andelen fattige blant boligeiere vesentlig fordi de ofte har høyere boligverdi enn lån. Hushold som har vært en stund i boligmarkedet vil som oftest ha opplevd en betydelig verdøkning på boligen. Vi tar forbehold om at boligverdier er beregnet med betydelig usikkerhet i absolutt forstand: Når SSB sammenligner beregnet boligverdi med boligpriser oppnådd i markedet viser det seg at omtrent 25 prosent av boligene bommer med mer enn +/- 20 prosent (Medby og Takle, 2023).¹⁶

Vi finner at andelen fattige faller ytterligere når vi utelater alle hushold som enten har høy finansformue eller høy nettoformue blant de fattige. Etter justering for begge typer formue finner vi at det er 4-6 prosent av barna i boligeierhushold som har vedvarende lavinntekt. Basert på inntekt etter rente- og boutgifter er det derimot 57 prosent av barna i leietakerhushold som både har vedvarende lavinntekt og lav formue. Selv om denne andelen er noe høyere før vi justerer definisjonen for formue, kan vi konkludere med at kombinasjonen av vedvarende lavinntekt og lav formue er sterkt overrepresentert blant barn i hushold som er leietakere. Ikke minst gjelder dette når vi trekker fra rente- og boutgifter i inntektsbegrepet.

¹⁶ Vi har sjekket om de fattige eier fritidseiendom, og finner at nesten ingen av de resterende fattige eier fritidseiendom etter at vi har fjernet hushold som enten har høy finansformue eller høy nettoformue.

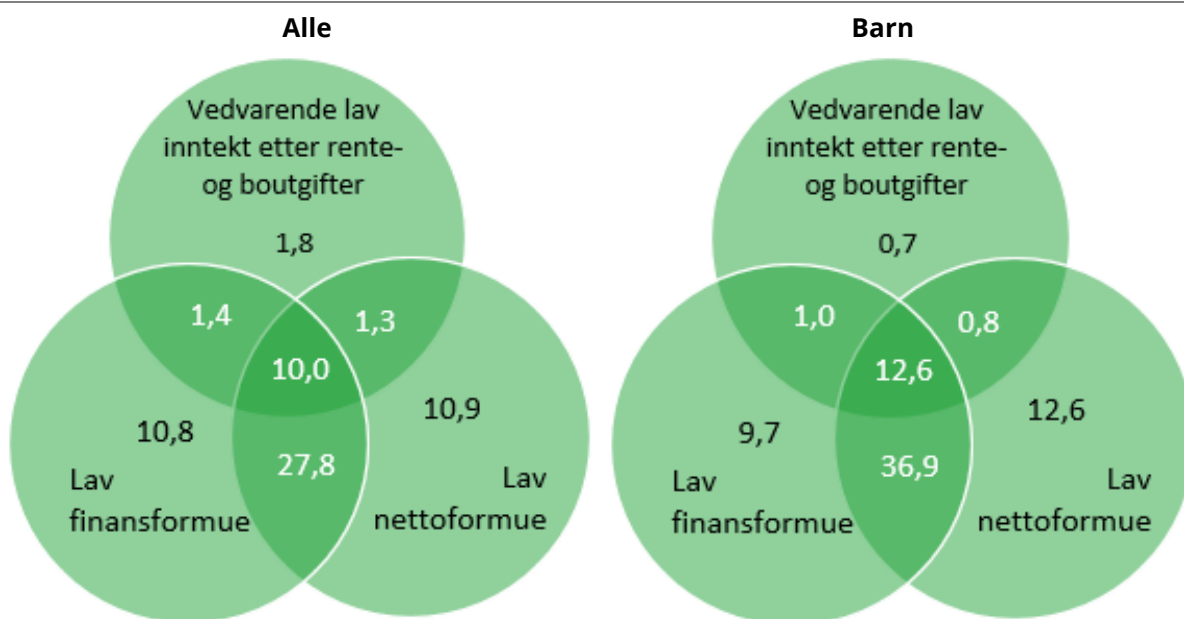
Tabell 4.6 Andelen med vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue, 2019-2021

Inntektsmål	Alle		Boligeiere		Leietakere	
	Alle	Barn	Alle	Barn	Alle	Barn
Inntekt etter skatt	9,4	11,1	5,5	5,8	30,3	45,8
Justert for finansformue	7,6	10,2	4,0	5,0	27,1	44,4
Justert for nettoformue	7,4	9,9	3,3	4,5	29,3	45,4
Justert for finansformue og nettoformue	6,7	9,5	3,0	4,3	26,8	44,2
Inntekt etter boutgifter	14,3	14,6	8,1	8,0	47,8	58,6
Justert for finansformue	11,0	13,1	5,6	6,7	40,3	55,9
Justert for nettoformue	10,9	12,9	4,6	6,1	45,2	57,7
Justert for finansformue og nettoformue	9,6	12,1	4,0	5,6	39,7	55,4
Inntekt etter rente- og boutgifter	14,6	15,1	8,2	8,3	48,8	59,8
Justert for finansformue	11,4	13,6	5,8	7,0	41,4	57,2
Justert for nettoformue	11,3	13,3	4,8	6,5	46,2	59,0
Justert for finansformue og nettoformue	10,0	12,6	4,2	5,9	40,8	56,7

Note: Studenthushold er utelatt.

Figur 4.7 viser Venn-diagrammer for overlappet mellom gruppene med lav inntekt og lav formue. Målet for vedvarende lavinntekt er her basert på inntekt etter rente- og boutgifter, mens gruppene som har lav formue er definert enten ved brutto finansformue eller nettoformue. Figuren viser at det er betydelig grad av overlapp mellom hushold med vedvarende lavinntekt som både har lav brutto finansformue og lav nettoformue. Blant barn er det til sammen 60,2 prosent som tilhører hushold med lav brutto finansformue og 62,9 prosent som har lav nettoformue. Siden tilsvarende tall for alle hushold er 50 prosent per definisjon, følger det at det er relativt mange av barnefamiliene som har lav formue sammenliknet med resten av befolkningen.

Figur 4.7 Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt og lav formue, prosent, 2019-2021

Note: Studenthushold er utelatt.

Tabell 4.7 Andelen med vedvarende lavinntekt justert for finansformue og nettoformue etter region, prosent, 2019-2021

Region	Inntekt etter skatt	... Justert for finansformue og nettoformue	Inntekt etter rente- og boutgifter	... Justert for finansformue og nettoformue
<i>a) Alle</i>				
Hele landet	9,4	6,7	14,6	10,0
Oslo				
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	11,6	7,6	18,6	12,0
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	12,3	9,1	17,6	12,7
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	9,6	6,4	13,1	8,7
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	18,1	12,9	21,7	15,8
Bergen				
Berghus	15,9	11,9	23,6	17,2
Bergen – øvrige bydeler	9,1	6,6	13,1	9,2
Trondheim				
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	9,1	6,3	14,6	9,9
Lerkendal og Heimdal	8,7	6,2	13,7	9,4
Stavanger	9,1	6,7	13,6	9,6
Kristiansand	11,4	8,8	16,3	12,1
Tromsø	7,2	5,1	13,2	8,8
Akershus – nærliggende Oslo kommuner	7,1	4,9	11,5	7,6
Utkant Akershus	8,1	5,7	13,3	9,1
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	10,6	7,8	15,8	11,2
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	9,2	6,8	14,5	10,2
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	7,9	5,2	13,5	8,5
<i>b) Barn</i>				
Hele landet	11,1	9,5	15,1	12,6
Oslo				
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	11,3	8,8	15,0	11,3
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	14,2	12,0	17,1	14,1
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	10,7	8,3	13,2	10,1
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	26,5	20,8	29,5	23,6
Bergen				
Berghus	13,8	11,9	18,3	15,2
Bergen – øvrige bydeler	10,4	9,0	13,2	11,1
Trondheim				
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	7,6	6,4	11,1	8,9
Lerkendal og Heimdal	8,8	7,6	12,9	10,7
Stavanger	10,1	8,6	13,6	11,3
Kristiansand	13,3	11,9	17,2	14,9
Tromsø	7,0	5,8	11,8	9,3
Akershus – nærliggende Oslo kommuner	8,0	6,2	11,5	8,6
Utkant Akershus	10,0	8,1	14,7	11,7
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	13,2	11,6	17,4	14,9
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	11,5	10,4	15,7	13,8
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	8,8	7,5	13,3	11,0

Note: Studenthushold er utelatt. Regionene følger inndelingen i Leiemarkedsundersøkelsen ([SSB tabell 09897](#)).

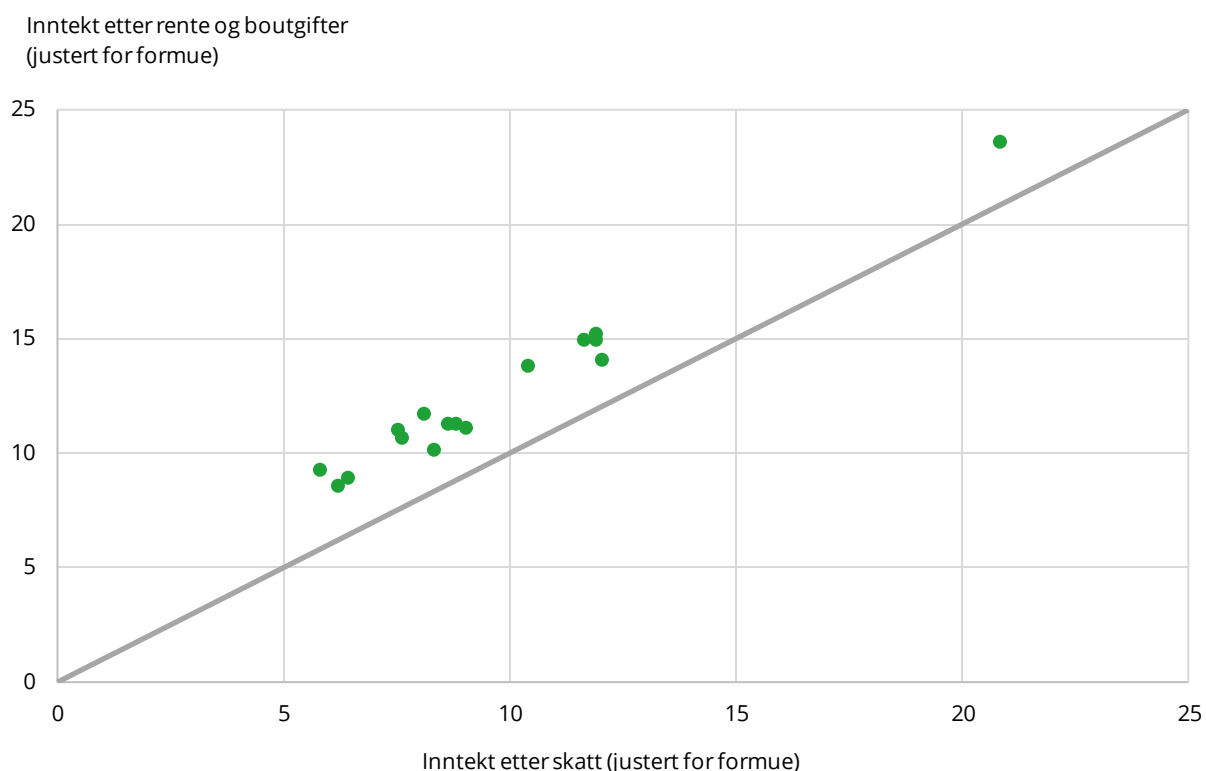
Tabell 4.7 rapporterer andelen med vedvarende lavinntekt etter region og for fire ulike inntektsdefinisjoner.¹⁷ Tabellen inneholder resultater for de to inntektsbegrepene inntekt etter skatt og inntekt etter rente- og boutgifter, henholdsvis uten og med justering for finansformue og nettoformue. For alle de fire inntektsbegrepene er det bydelene Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna som har høyest andel fattige. Det er Akershuskommuner nærliggende til Oslo, Tromsø og bydelene Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn i Trondheim som har lavest andel

¹⁷ Inndelingen i regioner og bydeler er foretatt på grunnlag av data som blir rapportert på regionalt nivå i Leiemarkedsundersøkelsen. For studier av geografiske variasjoner i utbredelsen av fattigdom vil det være relevant å benytte en mer detaljert inndeling eller en annen gruppering av bydeler.

fattige. Resultatene viser også at andelen fattige blant barn i alderen 0-17 år er høyere enn andelen fattige i hele befolkningen.

Figur 4.8 viser et plott av andelen fattige barn på regionnivå for de to ulike inntektsbegrepene, etter at begge innteksdefinisjoner er justert for finansformue og nettoformue. Vi finner en sterk og tilnærmet lineær positiv sammenheng mellom andelen med vedvarende lavinntekt basert på henholdsvis inntekt etter skatt og inntekt etter rente- og boutgifter. De empiriske resultatene viser at rangeringen av bydeler og regioner etter andelen fattige i liten grad blir påvirket av hvilket inntektsbegrep vi benytter. Nivået på andelen fattige er imidlertid høyere for inntekt etter rente- og boutgifter enn for inntekt etter skatt.

Figur 4.8 Plott av andelen fattige barn på regionnivå for to inntektsbegreper; inntekt etter skatt og inntekt etter rente- og boutgifter. Begge definisjoner er justert for finansformue og nettoformue. Prosent, 2019-2021

4.7. Forslag til forbedringer av data og metoder

En konseptuell innvending mot *Inntekt etter rente- og boutgifter* er at målet ikke skiller tydelig mellom hushold med høyt eller lavt boligkonsum. Inntektsbegrepet fanger ikke opp fordelene av å eie eller leie en spesielt attraktiv bolig. Et hushold som ligger rett over fattigdomsgrensen og har lave boutgifter kan være verre stilt enn et hushold rett under fattigdomsgrensen som bor i en dyrere bolig med høyere boutgifter. Kapittel 5 diskuterer inntektsmål som inkluderer verdien av boligkonsumet. Merk også at justeringen for nettoformue medfører at hushold som eier dyre boliger ofte ikke blir regnet som fattige, selv om de har lav inntekt etter rente- og boutgifter.

En annen konseptuell innvending er at det foreslåtte inntektsmålet ikke inkluderer gevinster knyttet til for eksempel eiendom. Historisk har boligprisene ofte steget mer enn andre priser. Kapittel 5 diskuterer inntektsmål som tar hensyn til gevinst på boligformue, samt gevinst knyttet til at inflasjon reduserer realverdien av lån og bankinnskudd. Mange hushold som eier bolig, må betale avdrag på boliglån. Avdrag bør anses som sparing (ikke en utgift), men avdrag reduserer inntekten som

husholdet kan disponere til andre formål. I perioder med høy boligprisvekst vil det imidlertid ofte være mulig å refinansiere lån for å slippe å betale avdrag.

En tredje innvending er at det kan være relevant å benytte en annen ekvivalensskala enn EU-skalaen etter at vi har trukket fra rente- og boutgifter i inntektsmålet (se boks 3, kapittel 3, samt kapittel 9.4). Siden inntektsmålet viser hva som er disponibelt for annet forbruk enn boligkonsum, er det rimelig å anta at det er mindre stordriftsfordeler knyttet til inntekt etter rente- og boutgifter enn til inntekt etter skatt. I denne rapporten benytter vi hovedsakelig EU-skalaen til å justere de forskjellige inntektsmålene for antall forbruksenheter per hushold.¹⁸ I videre studier som benytter et slikt alternativt inntektsmål er det aktuelt å undersøke sensitiviteten av resultatene overfor valg av ekvivalensskala.

Til tross for de konseptuelle innvendingene er det av interesse å benytte ett eller flere supplerende fattigdomsmål som er basert på Inntekt etter rente- og boutgifter. Vi anser at det er gjennomførbart å produsere løpende statistikk over fattigdom basert på inntektsbegrepet *Inntekt etter rente- og boutgifter*, samt mål som *justerer for finansformue* og som *justerer for finansformue og nettoformue*. Fordi målene beregnes med registerdata som dekker alle personer bosatt i Norge, ligger forholdene godt til rette for å beregne dette målet på kommune- og bydelsnivå. Beregningene er basert på offisiell statistikk og mikrodata fra SSBs [Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger](#) og SSBs [registerbaserte boforholdsstatistikk](#). Sistnevnte er bare tilgjengelig f.o.m. 2014,¹⁹ noe som begrenser hvor langt tilbake i tid det er mulig å lage statistikken.

For beregning av inntekt etter rente- og boutgifter vil det imidlertid være ønskelig å forbedre beregningen av (i) betalt husleie og (ii) vedlikeholdsutgifter. Dette er store utgiftsposter som denne rapporten beregner basert på publiserte data og forenklete metoder.

Betalt husleie

Betalt husleie er basert på beregninger gjort av SSB basert på LMU ([SSB tabell 09897](#)). Leieprisene tar hensyn til antallet rom (1-5+), størrelse (15-180 kvm) og 16 geografiske områder/tettstedstyper (4 områder i Oslo, 2 områder i Bergen og Trondhjem; Stavanger; Kristiansand; Tromsø; kommuner i Akershus som hhv eller ikke er nærliggende til Oslo; tettsteder med hhv. 200 - 1 999, 2 000 - 19 999 og over 20 000 innbyggere).

Det er rimelig å anta at leieprisene for like store boliger kan variere systematisk innad i de 16 områdene/tettstedstypene, for eksempel etter avstand til sentrum. Det kan tenkes at beregningene blir vesentlig forbedret om vi skiller mellom eneboliger, småhus og leiligheter, dersom leiligheter oftere ligger sentrumsnært og har høyere kvadratmeterpris enn andre leieboliger. Forbedrede beregninger av leiepriser mht. geografi vil sannsynligvis ha moderat betydning for nasjonale mål på fattigdom fordi det bare vil innebære en reallokering av boligutgifter sammenlignet med vår beregning. Reallokeringen vil imidlertid kunne ha vesentlig betydning for fattigdomsmål på kommunenivå. Dersom lavinntektshushold har en tendens til å leie boliger med lavere pris per kvadratmeter enn andre hushold, kan imidlertid også nasjonale mål på fattigdom bli påvirket av mer sofistikerte beregninger av leiepriser. Informasjon om leiepriser for kommunale boliger vil kunne være nyttig.

Siden LMU er en utvalgsundersøkelse, er den beheftet med utvalgsusikkerhet og måleproblemer knyttet til feilrapportering fra respondentene (Belsby mfl, 2005; Ogbamichael, Holmøy og Nygaard, 2013; Bye, 2019). Det eksisterer ikke noe fullstendig register over utleieboliger eller leietakere i Norge. Med andre ord finnes det ikke et fullstendig register over populasjonen, som utvalget kan

¹⁸ I kapittel 7, 9 og 10 benytter vi imidlertid noen alternative metoder for å justere for behovsforskjeller mellom husholdene.

¹⁹ Mikrodatafiler fra registerbasert boforholdsstatistikk er tilgjengelig f.o.m. 1.1.2015. Vi benytter opplysninger fra 1.1. som om de var fra 31.12 året før. Formuesopplysninger i skattemeldingen regnes også pr 31.12.

trekkes direkte fra. Dette reduserer også muligheten for å kontrollere at det utvalget som trekkes er representativt i forhold til populasjonen.

Det pågår en utredning i SSB om muligheter for å forbedre datakvaliteten til LMU. En aktuell mulighet er å samle inn data om utleieforhold fra et utvalg av utleierne i stedet for å samle inn data fra leietakerne. En slik tilnærming kan gjøre det lettere å følge utleiepris og kontraktsforhold for samme uteleieobjekt ved oppsigelse og utskifting av leietakere.

Et annet alternativ som kan være aktuelt er å supplere LMU med data fra finn.no som viser priser for nye leiekontrakter. Seksjon for prisstatistikk i SSB gjorde for noen år tilbake forsøk på å benytte finn-data til å måle prisvekst i leiemarkedet. De konkluderte da med at det er noen problemer med datakvaliteten. En svakhet ved prisdata fra finn.no er at det som måles er utropspriser som kan avvike fra den faktiske prisen, for eksempel hvis det foregår forhandlinger om pris og kontraktsforhold. En fordel med finn-data er at de omfatter en betydelig andel av nye kontrakter i leiemarkedet, noe som er relevant for å måle prisnivå og prisvekst på nye kontrakter.

Foruten å forbedre datagrunnlaget vil det være hensiktsmessig å videreutvikle de metodene vi benytter for å tallfeste leieprisen for hver enkelt utleiebolig og for hvert leieforhold. Vi benytter gjennomsnittlig leiepris per bolig etter region, antall rom og kvadratmeter til å anslå leieprisen som hvert leietakerhushold betaler. Det er trolig mulig å øke presisjonen til disse anslagene ved å ta i bruk flere datakilder og mer sofistikerte metoder. For eksempel kan dette oppnås ved å benytte mer finmasket informasjon om boligens beliggenhet og flere andre kjennetegn ved boligen i tillegg til antall rom og kvadratmeter. Et mer begrenset prosjekt kan ta sikte på å forbedre beregningene basert på LMU. Det kan imidlertid være fornuftig å utnytte flere andre datakilder, som for eksempel finn-data, boforholdsregisteret, matrikkelen, likningsdata for utleiere, samt registerdata om hushold, familier og bostedsadresse.

Vedlikeholdsutgifter

Både nivået på og fordelingen av vedlikeholdsutgifter er beregnet forholdsvis grovt i denne rapporten. Som beskrevet ovenfor er nivået basert på Samfunnsøkonomisk analyse (2022a og 2022b), som skiller mellom eneboliger og leiligheter. Videre har vi fordelt utgiftene proporsjonalt med boligens størrelse. Det vil sannsynligvis være mulig å beskrive bedre hvordan vedlikeholdskostnader varierer med boligtype, størrelse og andre egenskaper, med mikrodata fra for eksempel EU-SILC eller forbruksundersøkelsen. Det er imidlertid uansett krevende å skille mellom vedlikeholdsutgifter og lignende utgifter som heller bør regnes som investering. Spesielt er de samlede vedlikeholdskostnadene i Nasjonalregnskapet vesentlig lavere enn våre anslag, og det er sannsynligvis fordi en del kostnader som implisitt inngår i våre beregnede vedlikeholdsutgifter, regnes som investeringer i Nasjonalregnskapet. Det er langt fra åpenbart hvor grensen burde gå mellom vedlikehold og investering, eller hvordan vedlikeholdskostnader burde beregnes.

En datakilde om vedlikeholdsutgifter som kan være aktuell i denne sammenheng er utleiernes innrapportering av leieinntekter og utgifter i skattemeldingene. Her er det informasjon om utgifter til vedlikehold. Det er noen begrensninger i detaljeringsgraden, siden det ikke rapporteres inn vedlikeholdskostnader for hver enkelt bolig. Ved å koble skattyterne og eierne mot boligene kan det likevel være mulig å oppnå mer presise anslag på vedlikeholdsutgifter.

Gebyrutgifter og eiendomsskatt

Beregning av kommunale gebyrer kan også gjøres mer presis, f.eks. ved å ta hensyn til boligstørrelse (spesielt relevant for vann og avløp) eller antallet husholdsmedlemmer (spesielt relevant for renovasjon). En annen mulighet er å utnytte data fra Kommuneregnskapene om gebyrer og eiendomsskatt til å utføre tester av konsistens mellom regnskapsdata og de andre datakildene som vi benytter i beregningene.

Vi antar imidlertid at forbedringer her ikke vil gi så store effekter på fattigdomsmålet, fordi kommunale avgifter og eiendomsskatt ikke utgjør en stor del av husholdenes utgifter. Imidlertid kan det ha en viss betydning når formålet er å måle andelen fattige per kommune, og sammensetningen av de fattige på ulike demografiske grupper.

Formue

Som diskutert i kapittel 4.6 er justeringen for nettoformue upresis fordi formuesverdiene av eiendom måles med betydelig usikkerhet. Det vil være ressurskrevende å forbedre disse estimatene (fra skattemeldingen) vesentlig. Det pågår imidlertid utredning og analyser som kan bidra til å forbedre verdsettingen av flere av komponentene i formuen, inkludert boliger (Bø, Medby, Nygård og Takle, 2022), fritidsboliger (PWC, 2020) og verdien av unoterte selskaper (Andresen og Bø, 2022). Bruk av metoder for verdsetting av eiendom er nødvendig for å kunne tallfeste skattegrunnlaget for formuesskatten. Det er derfor av betydelig interesse å forbedre verdsettingsmetodene for skatteformål. Samtidig kan slike forbedringer sette oss i bedre stand til å beskrive fordelingen av inntekt og formue, samt beskrive og analysere fattigdomsproblemer i befolkningen.

5. Boligkonsum og fordelene av egen bolig

Audun Langørgen og Lasse Eika

Formålet med dette kapittelet er å drøfte definisjon og måling av et utvidet inntektsbegrep som tar hensyn til boligeiernes boligkonsum, boutgifter og fordelene som boligeierne har av egen bolig. Avsnittene nedenfor diskuterer ulike teoretiske og praktiske tilnærminger til å måle boligeiernes boligkonsum. I kapittel 4 benytter vi et inntektsbegrep som trekker fra renteutgifter og boutgifter i husholdenes inntekt etter skatt. I dette kapittelet vil vi også beregne verdien av boligkonsumet til boligeierne, og legge til verdien av boligkonsumet i inntektsbegrepet. På denne måten tar vi hensyn til fordelene som boligeierne har av å bo i sin egen bolig. Dette er i tråd med anbefalingene til Canberragruppen (2001), som argumenterer for at beregnet husleie for boligeierne burde inkluderes som en komponent i den disponible inntekten til husholdene.

Et hushold som eier sin egen bolig kan betraktes som en hjemmeproduserende enhet som investerer i boligen for å kunne bruke den som innsatsfaktor i produksjonen av bolig tjenester (UNECE, 2017). Boligkonsumet tilsvarer verdien av tjenestestrømmen fra boligen. Selve boligkjøpet blir dermed definert som investering og ikke som forbruksutgift. Det er imidlertid noen utfordringer med å verdsette og måle tjenestestrømmen fra boligen som vi drøfter i vedlegg B. I avsnitt 5.3 nedenfor forklarer vi hvordan vi i praksis håndterer disse utfordringene for å komme fram til operasjonelle metoder som vi benytter for å verdsette boligkonsumet.

5.1. Bakgrunn og problemstilling

I 2021 tilhører 81 prosent av alle personer et hushold som eier sin egen bolig, mens de øvrige 19 prosentene er leietakere. Blant barnefamilier er de tilsvarende tallene 86 prosent boligeiere og 14 prosent leietakere. Betalt husleie for leietakerne utgjør en betydelig andel av deres totale forbruksutgifter. Ifølge Forbruksundersøkelsen for 2012 utgjør (beregnet og betalt) husleie om lag 20 prosent av alle utgifter for et gjennomsnittlig hushold ([SSB tabell 10235](#)). En leietaker benytter kontantinntekter (eller oppsparte midler) til å betale husleie, slik at den betalte husleien gir oss et mål på verdien av boligkonsumet. De løpende konsumutgiftene til leietakerne inkluderer med andre ord verdien av boligkonsumet.

Selv om boligeierne ikke har bokostnader i form av betaling av husleie til en utleier, så betyr ikke det at deres boligkonsum er lik null. I stedet er det vanlig å anta at eiernes boligkonsum er lik verdien av den tjenestestrømmen som de mottar fra boligen. Det knytter seg imidlertid utfordringer til å beregne verdien av denne tjenestestrømmen. Til forskjell fra utleieboliger blir ikke tjenestestrømmen fra eierboliger omsatt i noe marked. Vi har derfor ikke noe direkte observerbart mål på markedspriser på slike tjenestestrømmer. Eierboliger blir omsatt som realkapital i markedet for nye og brukte boliger. Prisene i boligmarkedet reflekterer imidlertid at boligene fungerer som formues- og investeringsobjekter foruten at de er varige forbruksgoder som yter en strøm av tjenester til beboerne.

Siden inntekt etter skatt brukes til å finansiere leietakernes boligkonsum, mens boligeierne ikke betaler husleie for boligkonsumet, oppstår det problemer med å sammenlikne inntekt etter skatt mellom leietakere og boligeiere. Et boligeierhushold kan finansiere et høyere konsum enn et leietakerhushold når de har samme inntekt etter skatt. For å gjøre inntektene sammenliknbare er det derfor relevant å beregne en utvidet inntekt som inkluderer verdien av boligkonsumet til boligeierne. Når vi inkluderer verdien av boligkonsumet i definisjonen av inntekt, vil vi også trekke fra renteutgifter. Det er videre ønskelig å ta hensyn til kommunal bostøtte, vedlikeholdskostnader, boligforsikring, eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon. Et slikt

utvidet inntektsbegrep kan danne grunnlag for supplerende fattigdomsmål som tar hensyn til økonomiske fordeler og kostnader knyttet til det å eie sin egen bolig.

Bredere definisjoner av inntekt tar ofte utgangspunkt i Haig-Simons innteksdefinisjon som er anerkjent og mye brukt i den økonomiske faglitteraturen:

Inntekt er lik verdien av konsumet pluss endringen i formuen.

En fordel med denne innteksdefinisjonen er at den gir en mer fullstendig oversikt over økonomiske ressurser utover det som inngår i kontantinntektene. En annen fordel er at den i prinsippet baserer seg på data som er faktisk observerbare størrelser, til forskjell fra mer teoretiske definisjoner som krever at man observerer eller gjør antakelser om husholdenes forventninger om framtidige inntekter.²⁰

For å forstå hvordan Haig-Simons inntekt skiller seg fra inntekt etter skatt, kan vi tenke oss et forenklet tilfelle der løpende forbruksutgift er lik løpende kontantinntekt etter skatt. Da følger det at verdien av boligkonsumet til boligeierne må legges til ved beregning av både konsum og inntekt, siden boligkonsumet deres ikke blir finansiert gjennom løpende utgifter. Etter Haig-Simons definisjon blir også kapitalgevinster på boliger definert som en komponent av inntekten. Når markedsverdien på boligen stiger skjer det en formuesøkning selv om husholdet ikke har spart noen av sine kontantinntekter. Et hushold som får en slik formuesøkning er bedre stilt enn et ellers likt hushold som ikke oppnår den samme kapitalgevinsten på boligen. Slike forskjeller blir fanget opp av Haig-Simons innteksdefinisjon.

5.2. Definisjon av boligutvidet inntekt

I dette kapitlet drøfter vi definisjon og måling av *boligutvidet inntekt*, som er et begrep vi benytter for å ta hensyn til at boligkonsumet til boligeierne ikke er inkludert i definisjonen av inntekt etter skatt. Dessuten tar vi hensyn til at bostøtte og eiendomsskatt ikke inngår i inntekt etter skatt, samt at renteutgifter ikke er trukket fra i inntekt etter skatt. Vi ender opp med et inntektsbegrep som er summen av (i) inntekt etter rente- og boutgifter, som definert i kapittel 4, og (ii) verdien av boligkonsumet.

Vi benytter en definisjon av netto beregnet husleie («net imputed rent») som er i samsvar med anbefalingene til Canberragruppen (2011):

«Imputed rent is the net estimated value of housing services provided by owner-occupied dwellings. Imputed rent is included in income on a net basis, i.e. the imputed value of the services received less the value of the housing costs incurred by the household in their role as a landlord, including interest paid.»

Vi benytter betegnelsen «netto beregnet husleie» som oversettelse av «net imputed rent». I definisjonen av boligutvidet inntekt benytter vi en korrigert versjon av inntekt etter skatt der vi trekker fra bostøtte fra Husbanken og verdien av rentefradraget på boligeiernes boliglån.²¹ Dette gjør vi for å unngå dobbelttelling når vi legger til subsidier til boutgifter i definisjonen av netto

²⁰ For en diskusjon, se Hill og Hill (2003). Teoretiske *ex ante* inntektsbegreper kan vanskelig måles uten at man pålegger sterke antakelser. Slike begreper kan likevel være av interesse i makroøkonomiske anvendelser og analyser av husholdenes atferd. I analyser av økonomisk ulikhet og fattigdom er det interessant og dessuten gjennomførbart å definere og måle inntektene fra et *ex post* perspektiv. I denne rapporten benytter vi et slikt *ex post* perspektiv. Se Larrimore, Burkhauser, Auten og Armour (2021) for en liknende tilnærming i den internasjonale forskningslitteraturen.

²¹ I praksis inkluderer vi netto renteutgifter på alle pantsatte lån i definisjonen av netto boutgifter for boligeiere. I prinsippet ville vi kun ha inkludert netto renteutgifter med pant i primærboligen. Vi har imidlertid ikke tilgang til data som splitter renteutgiftene etter hvilken type eiendom som utgjør grunnlaget for pantsettingen. For leietakerne inngår ikke renteutgifter som en komponent i netto boutgifter.

beregnet husleie. Fordelen av rentefradraget utgjør 22 prosent av renteutgiftene, og det er særlig boligeiere med store boliglån som mottar denne skattesubsidien. Det er først og fremst leietakerne som mottar bostøtte fra Husbanken, men noe av bostøtten går til boligeierne.

Boligutvidet inntekt er definert ved følgende likning:

$$\begin{aligned} \text{Boligutvidet inntekt} &= \text{Inntekt etter skatt (eksklusive bostøtte fra Husbanken og} \\ &\quad \text{verdi av rentefradrag på boliglån)} \\ &\quad + \text{Netto beregnet husleie} \\ &\quad - \text{Renteutgifter (eksklusive renter på boliglån)}. \end{aligned}$$

Vi trekker fra renteutgifter på alle typer lån i definisjonen av boligutvidet inntekt. Dette medfører større grad av sammenliknbarhet med inntekt etter rente- og boutgifter som vi definerer i kapittel 4. Det framgår at renteutgifter på andre typer lån enn boliglån (studiegjeld og usikret gjeld) blir trukket fra direkte i definisjonen av boligutvidet inntekt. Videre framgår det nedenfor at renteutgifter på boliglån inngår i definisjonen av netto beregnet husleie.

Ifølge definisjonen av netto beregnet husleie («net imputed rent») skal man først beregne husleien til boligen og deretter trekke fra boutgifter og renteutgifter på boliglån. Siden boutgiftene kan være subsidiert, skiller vi mellom brutto og netto boutgifter, der brutto boutgifter er gitt ved

$$\begin{aligned} \text{Brutto boutgifter} &= \text{Driftsutgifter (for boligeiere)} \\ &\quad + \text{Boligrelaterte skatter og avgifter (for boligeiere)} \\ &\quad + \text{Renteutgifter på boliglån (for boligeiere)} \\ &\quad + \text{Betalt husleie (for leietakere)}. \end{aligned}$$

Det er ulike komponenter som inngår i definisjonen av boutgifter for henholdsvis boligeiere og leietakere. For leietakerne er hovedkomponenten betalt husleie, mens boligeierens boutgifter omfatter driftsutgifter, boligrelaterte skatter og avgifter og renteutgifter på boliglån.

Driftsutgiftene inkluderer utgifter til vedlikehold og forsikring for boligeiere. Driftsutgiftene representerer kostnader som påløper i rollen som utleier og som reduserer nettoinntekten fra utleie av boligen. Boligrelaterte skatter og avgifter er definert ved kommunal eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer innenfor vann, avløp og renovasjon. Kommunal eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer er komponentene som ikke inngår i definisjonen av inntekt etter skatt.

Bostøtte og skattefradrag for renteutgifter bidrar til å redusere boutgiftene etter overføringer og skatt. Subsidier til boutgifter er definert ved

$$\begin{aligned} \text{Subsidier til boutgifter} &= \text{Verdi av rentefradrag på boliglån (for boligeiere)} \\ &\quad + \text{Bostøtte fra Husbanken (for leietakere og boligeiere)} \\ &\quad + \text{Kommunal bostøtte (for leietakere)}. \end{aligned}$$

Boligeiere mottar ikke kommunal bostøtte, men de kan motta bostøtte fra Husbanken. Siden leietakerne ikke eier sin egen bolig, mottar de ingen fordel av skattefradrag for renteutgifter på boliglån. Skattefordelen som er forbeholdt boligeierne tilsvarer 22 prosent av renteutgiftene på boliglånet.

I en nettoberegning gir det mening å behandle bostøtte og skattefradrag for renteutgifter på boliglån som en reduksjon i boutgiftene:

$$\text{Netto boutgifter} = \text{Brutto boutgifter} - \text{Subsidier til boutgifter}.$$

Netto beregnet husleie representerer forskjellen mellom verdien av boligkonsumet og boutgiftene.²² Siden bostøtte og skattefradrag implisitt reduserer boutgiftene, inkluderer vi subsidier som en komponent i definisjonen av netto beregnet husleie:

$$\begin{aligned} \text{Netto beregnet husleie} &= \text{Brutto beregnet husleie} - \text{Netto boutgifter} \\ &= \text{Brutto beregnet husleie} - \text{Brutto boutgifter} + \text{Subsidier til boutgifter.} \end{aligned}$$

Netto beregnet husleie kan tolkes som nettoinntekten fra boligen inkludert fordelene av egen bolig og subsidierte boutgifter.²³ Brutto beregnet husleie representerer det anslaget som vi benytter for verdien av boligkonsumet til husholdet. For leietakere forutsetter vi at brutto beregnet husleie er lik betalt husleie. Metoder for verdsetting av boligeiernes boligkonsum blir drøftet nedenfor i avsnitt 5.3.

Til forskjell fra boligeierne betaler ikke leietakerne eiendomsskatt og gebyrer på boligen, og de betaler heller ikke renteutgifter på boliglån med pant i primærboligen. Disse komponentene blir derfor lik null for leietakerne.²⁴ Siden leietakerne ikke eier en primærbolig, blir alle renteutgifter (inklusive pantsatte lån) trukket fra direkte i definisjonen av boligutvidet inntekt.

Netto boutgifter for leietakere er lik betalt husleie med fratregg for bostøtte. For leietakere som leier boligen til markedspris forutsetter vi at verdien av boligkonsumet er lik den faktisk betalte husleien: *Brutto beregnet husleie = Betalt husleie*. Når vi legger til betalt husleie som boligkonsum og trekker det samme beløpet fra som boutgifter, følger det at husholdet ikke har noen boliginntekt bortsett fra bostøtte. Hushold som er leietakere bruker av kontantinntektene til å betale for boligkonsumet, noe som tilsvarer verdien av boligkonsumet når boligen leies til markedspris. Det følger da av definisjonene over at netto beregnet husleie for leietakere er gitt ved subsidier til boutgifter, noe som omfatter bostøtte fra Husbanken og kommunal bostøtte.

For leietakere som betaler husleie som ligger under markedsprisen, kan differansen mellom markedsleie og betalt husleie forstås som en implisitt subsidie til leietakerne: *Brutto beregnet husleie - Betalt husleie = Verdien av subsidiert leiepris*.²⁵ Private prissubsidier er implisitte brukersubsidier til husholdene som finnes på grunn av myndighetenes prisreguleringer, tregheter i inngåtte leiekontrakter, arbeidsgivers tilrettelegging og utleie av boliger til ansatte, eller implisitte private overføringer mellom slektninger og venner. I praksis er det krevende å måle verdien av subsidiert leiepris. Som en forenkling vil vi se bort fra private prissubsidier i leiemarkedet.²⁶

Vi inkluderer bostøtte fra Husbanken og kommunal bostøtte i netto beregnet husleie for leietakerne. Bostøtten representerer offentlige brukersubsidier som medfører at leietakerne i praksis betaler mindre enn full markedsverdi for å leie boligen. Bostøtte fra Husbanken er imidlertid inkludert fra før i definisjonen av inntekt etter skatt. For å unngå dobbelttelling, trekker vi den samme bostøtten ifra slik at vi benytter inntekt etter skatt eksklusive bostøtte fra Husbanken i definisjonen av boligutvidet inntekt.

²² For å skille ut subsidier til boutgifter som en inntektskomponent, vil vi benytte følgende definisjon:

$$\text{Netto beregnet husleie før subsidier} + \text{Subsidier til boutgifter} = \text{Netto beregnet husleie.}$$

²³ Brutto beregnet husleie kan dekomponeres på følgende netto-komponenter: *Brutto beregnet husleie = Netto beregnet husleie + Netto renteutgifter på boliglån + Netto skatter og avgifter + Driftsutgifter*. Netto renteutgifter på boliglån er regnet eksklusive verdien av skattefradraget. Netto skatter og avgifter er lik summen av kommunal eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer med fratregg for bostøtte.

²⁴ Slike kostnader kan imidlertid helt eller delvis bli overveltet på leietakerne gjennom betalt husleie.

²⁵ I slike tilfeller er det relevant å estimere markedsprisen på husleien slik at *Brutto beregnet husleie > Betalt husleie* for leietakerne.

²⁶ I kapittel 4 benytter vi gjennomsnittlige markedspriser på eksisterende kontrakter etter antall rom, kvadratmeter og region til å anslå leiepriser for leietakerne. I den grad leiepriser i eksisterende kontrakter er subsidiert, vil det bidra til at de observerte gjennomsnittene i LMU vil undervurdere gjennomsnittlig markedspris.

Så langt inkluderer vi verdien av boligkonsumet i den boligutvidete inntekten. I avsnitt 5.4 og 5.5 vil vi introdusere to varianter av boligutvidet inntekt som legger til kapitalgevinster på bolig som en komponent i den boligutvidete inntekten til boligeierne. For å skille mellom de tre variantene kaller vi dem variant nummer 1, 2 og 3. For den første varianten (Boligutvidet inntekt 1) følger det av definisjonene ovenfor at følgende sammenheng gjelder:

$$\text{Boligutvidet inntekt (1)} = \text{Inntekt etter rente- og boutgifter} + \text{Brutto beregnet husleie},$$

der inntekt etter rente- og boutgifter er definert i kapittel 4.

Utgifter til strøm og oppvarming er ikke inkludert i vår definisjon av boligkonsum. Dermed kan boligutvidet inntekt tolkes som den inntekten som er disponibel for boligkonsum, energiforbruk og alt annet forbruk.

I definisjonen av inntekt etter rente- og boutgifter undervurderer vi kontantinntektene til de boligeiere som leier ut en del av sin egen bolig. Siden slike utleieinntekter ikke er skattepliktige, blir det ikke rapportert inn data om dette i skattemeldingene. Som en konsekvens inngår ikke slike utleieinntekter i definisjonen av inntekt etter skatt. Imidlertid vil definisjonen av boligutvidet inntekt langt på vei kunne korrigere for undervurderingen av disse utleieinntektene. Grunnen er at vi inkluderer netto utleieverdi av hele boligen i den boligutvidete inntekten. Det betyr at anslaget på beregnet husleie grovt sett inkluderer verdien av å leie ut en del av egen bolig. Når beregnet husleie omfatter leieverdien av hele boligen, vil det i praksis spille mindre rolle om deler av boligen faktisk blir leid ut eller ikke.

5.3. Metoder for å verdsette boligkonsumet til boligeierne

I vedlegg B drøfter vi følgende metoder for å verdsette boligkonsumet til boligeierne:

1. Brukerkostnadsmetoden
2. Leiemarkedsekivalens
3. Kapitalmarkedsmetoden

Brukerkostnaden for en bolig kan defineres som kostnaden for å kjøpe boligen på begynnelsen av en periode, bruke boligen i perioden, og selge den igjen på slutten av perioden. *Brukerkostnadsmetoden* definerer boligkonsumet som verdien av aldersrelatert depresiering, løpende driftsutgifter og forventet differanse i avkastning på kapital investert i henholdsvis finansmarkedet og boligmarkedet. En innvending mot denne metoden er at de fleste komponentene som inngår er vanskelig å måle i praksis.

En mye brukt framgangsmåte for å verdsette boligkonsumet til boligeierne er å anslå leiemarkedsprisen til hver enkelt eierbolig. Slike metoder ligger til grunn for den offisielle statistikken for prisvekst på boligkonsum i KPI og ved beregning av boligkonsum i Nasjonalregnskapet. Under forutsetninger om markedslivevekt er *leiemarkedsekivalens* et teoretisk resultat som innebærer at boligkonsumet er lik husleien som boligen kunne ha blitt leid ut for i leiemarkedet. Potensiell husleie kan også forstås som alternativkostnaden ved å bruke boligen selv, dvs. den inntekten som boligeierne går glipp av når de bruker boligen selv i stedet for å leie den ut. En begrensning ved bruk av denne metoden er at vi ikke direkte observerer leiemarkedspriser på eierboliger. Det er også noen metodiske og praktiske utfordringer med å måle den faktiske husleien til leietakerne gjennom Leiemarkedsundersøkelsen til SSB, se Bye (2022) og Ogbamichael, Holmøy og Nygaard (2013). Dette medfører at det er betydelig usikkerhet i beregninger som benytter data om betalt husleie i leiemarkedet til å trekke slutninger om utleieverdier for eierboligene.

Kapitalmarkedsmetoden tar utgangspunkt i at kapitalen som er investert i boligen har en alternativ utnyttelse i kapitalmarkedet (Saunders mfl. 1993; Smeeding mfl. 1993; Beatty, Røed Larsen og Sommervoll 2010). I en generell markedslikevekt der vi ser bort fra transaksjonskostnader og forskjeller i risiko, følger det av økonomisk teori at den marginale avkastningsraten på investeringer blir lik for alle typer kapital. På bakgrunn av dette antar Smeeding mfl. (1993) at den implisitte avkastningsraten på boligkapital er lik en tilnærmet risikofri avkastningsrate i finansmarkedet. De benytter anslag for en slik avkastningsrate til å beregne verdien av boligkonsumet. Metoden kan også begrunnes med at finansiell alternativkostnad viser hvilke inntekter som boligeierne går glipp av ved å bruke boligen selv, når alternativet er å selge boligen på begynnelsen av perioden og motta avkastning på reinvestert kapital i finansmarkedet. For det første kunne eierne bruke salgsverdien fra et boligsalg til å nedbetale gjeld, slik at de ville ha spart renteutgiftene på boliglånet. For det andre kunne de ha plassert egenkapitalen i finansmarkedet, noe som ville ha gitt avkastning på egenkapitalen.²⁷ En innvending er at denne metoden bygger på et urealistisk alternativ når det er høye transaksjonskostnader ved kjøp og salg av bolig.

Siden offisiell statistikk anbefaler metoder basert på leiemarkedsekivalens, vil vi i det følgende ha hovedfokus på slike metoder. Metoder for å estimere boligeiernes boligkonsum basert på leiemarkedspriser er beheftet med noen svakheter. Slike estimater kan ha en tendens til å undervurdere verdien av boligeiernes boligkonsum. For det første vil eierboliger i gjennomsnitt være av bedre kvalitet en utleieboliger. Når slike kvalitetsforskjeller er uobservert og/eller ikke blir fanget opp av beregningene, medfører det en systematisk undervurdering av eiernes boligkonsum.

For det andre er det vanlig å beregne boligkonsumet basert på eksisterende leiekontrakter som har hatt ulik varighet. Når det er husleiereguleringer eller tregheter i inngåtte kontrakter i en periode med prisstigning i leiemarkedet, vil prisnivået i eldre kontrakter undervurdere prisnivået på nye leiekontrakter. Siden boligeierne alternativt kunne ha leid ut boligen til prisen på en ny leiekontrakt, er det prisen på nye leiekontrakter som viser husleien som eierne går glipp av ved å bruke boligen selv i stedet for å leie den ut (Ozimek, 2013). I perioder med stigende husleiepriser vil dette trekke i retning av at verdien av boligeiernes boligkonsum blir undervurdert.

En tredje utfordring skyldes begrensninger i omfang, kvalitet og representativitet i de dataene som SSB samler inn om priser i leiemarkedet for boliger. Siden om lag 20 prosent av personene er leietakere, er leiemarkedet relativt begrenset i Norge, særlig når vi ønsker å måle regionale variasjoner i leieprisene. Det finnes ikke noe fullstendig register over utleieboliger, slik at det er usikkert hvilke boliger som inngår i populasjonen. I Leiemarkedsundersøkelsen blir det trukket et utvalg av boliger fra en utgangspopulasjon som består av identifiserte og/eller antatte utleieboliger. På grunn av frafall kan det oppstå systematiske skjevheter i utvalget som medfører at utvalget ikke nødvendigvis er representativt for utgangspopulasjonen. Det er usikkert om slike skjevheter eventuelt vil bidra til at beregnet husleie for boligeierne blir over- eller undervurdert.

5.4. Kapitalgevinster på bolig

Et alternativ til å plassere egenkapital i boligen kan være å lånefinansiere en større andel av markedsverdien til boligen.²⁸ For eksempel kan rammelån (lån uten avdrag) med pant i boligen gi husholdet økt fleksibilitet i valget mellom konsum og sparing.²⁹ Kapitalgevinster på boligen bidrar til å øke egenkapitalen, noe som kan gjøre det mulig å øke størrelsen på boliglånet. Reite, Prestmo og Oust (2023) beregner at om lag 8-10 prosent av boliglånskundene er såkalte «serieopplånere». Atferden til denne gruppen er kjennetegnet ved at de gjerne tar opp forbrukslån i tillegg til boliglån

²⁷ Egenkapital er lik differensen mellom boligens markedsverdi og gjeld med pant i boligen.

²⁸ Begrensninger på denne muligheten følger av reguleringer som gjør det vanskelig å låne mer enn 80 prosent av boligens markedsverdi, samt at husholdet vanligvis ikke får låne mer enn fem ganger bruttoinntekten.

²⁹ Etter Finanstilsynet regler er 60 prosent belåning maksimal grense ved rammelån (lån uten avdrag).

for å finansiere relativt høye forbruksutgifter. Når boligprisene stiger kan de benytte muligheten til å refinansiere usikret gjeld ved å øke boliglånet, slik at de i praksis pantsetter kapitalgevinster på boligen. Videre har de en tilbøyelighet til å ta opp nye forbrukslån, som i neste omgang blir refinansiert når boligprisene fortsetter å stige. Opplåning på boligen blir dermed et gjentatt handlingsmønster. Dette eksemplet viser at det i praksis er mulig å bruke kapitalgevinster til å finansiere konsum uten at man behøver å selge boligen.

Kapitalgevinster og tap kan oppstå uten at eieren av formuen har foretatt noen direkte transaksjoner i løpet av en referanseperiode (for eksempel i årlige data). Ifølge Haig-Simons inntektsdefinisjon skal både realiserte og urealiserte kapitalgevinster regnes som inntekt. I den økonomiske faglitteraturen blir inntekt definert ved hvor mye husholdet kan konsumere uten å tære på formuen, noe som kan tolkes som et uttrykk for husholdets konsumpotensial. Siden positive kapitalgevinster bidrar til å øke verdien av formuen, betyr det at konsumpotensialet er lik summen av disponibel kontantinntekt og kapitalgevinster på bolig, eiendom og aksjer.³⁰ At kapitalgevinster inngår som en komponent av inntekten kan begrunnes med at det bidrar til å gjøre inntekten som mål på konsumpotensial sammenliknbar mellom ulike hushold. For eksempel har et hushold som opptjener betydelige kapitalgevinster et større konsumpotensial enn et ellers likt hushold som ikke opptjener de samme kapitalgevinstene, jfr. Reite, Prestmo og Oust (2023).

Vi inkluderer reelle kapitalgevinster på bolig i definisjonen av et supplerende inntektsbegrep som tar hensyn til fordelene av kapitalgevinster. Formålet er å undersøke i hvilken grad ulike grupper med lave kontantinntekter har en boligformue som blir påvirket av kapitalgevinster. Mange hushold har en boligformue som i vesentlig grad er akkumulert gjennom kapitalgevinster. En viktig forskjell mellom boligeiere og leietakere er at leietakerne ikke akkumulerer noen kapitalgevinster på boligen. Vi viser til vedlegg B for en mer inngående drøfting og begrunnelse for å inkludere kapitalgevinster i inntektsbegrepet.

I kapittel 4 tok vi hensyn til forskjeller i formue ved å begrense definisjonen av fattigdom til å omfatte hushold som både har lav inntekt og lav formue. Det kan framstå som noe vilkårlig hvem som havner over eller under de ulike grensene. I dette kapittelet benytter vi en tilnærming som fanger opp ulikheter i formue mer indirekte ved at inntektene omfatter kapitalgevinster på bolig. I tilnærmingen vi benytter er det først og fremst nivået på boligformuen som er av interesse, samt hvordan prisutviklingen i boligmarkedet påvirker markedsverdien av formuen. Fokuset her er på endringer i formuen, men siden større formuer typisk vil oppnå større kapitalgevinster, vil det være en sterk sammenheng mellom nivået og økningen i formuen når boligprisene stiger mer enn inflasjonen. Når boligprisene stiger *mindre* enn inflasjonen vil imidlertid denne sammenhengen bli helt motsatt: Høy boligformue gir høy *negativ* kapitalgevinst. Vi vil i så fall kunne inkludere boligeiere med mye gjeld blant de fattige ved et stort og vedvarende fall i boligprisene. I perioder med høy verdistigning i boligmarkedet vil metoden bidra til at relativt flere hushold med høy boligformue blir utelatt blant de fattige.

Vi definerer følgende variant av boligutvidet inntekt som inkluderer reelle kapitalgevinster på bolig:

$$\begin{aligned} \text{Boligutvidet inntekt (2)} &= \text{Inntekt etter rente- og boutgifter} \\ &+ \text{Brutto beregnet husleie} \\ &+ \text{Reell kapitalgevinst på bolig.} \end{aligned}$$

For leietakere er kapitalgevinsten på bolig lik null per definisjon.³¹

³⁰ For boligeiere er det også aktuelt å legge til beregnet nettoverdi av boligkonsumet.

³¹ Vi har ikke tatt med kapitalgevinster på sekundærboliger i beregningene. Hvis vi inkluderer kapitalgevinster på sekundærboliger vil dette i liten grad påvirke inntektene til leietakerne, siden leietakerne sjelden eier sekundærbolig.

Merk at vi ikke inkluderer kapitalgevinster på aksjer, aksjefond, annen realkapital eller eiendom utenom bolig. Vi utelater slike komponenter fordi de utgjør en ubetydelig del av formuen til de fleste hushold i den lavere og midtre delen av inntektsfordelingen. Det er derfor rimelig å anta at dette har relativt liten betydning når formålet er å beskrive omfanget og sammensetningen av fattigdom.³²

En vanlig innvending mot å inkludere ikke-realiserede gevinster i innteksdefinisjonen er at disse gevinstene er mindre likvide enn kontantinntektene og derfor ikke kan disponeres direkte til forbruk. Det kan derfor være gunstigere for fattige hushold å få inntekt i form av kontanter, heller enn som ikke-realiserede gevinster. Ikke-realiserede gevinster må gjøres om til (rentebærende) lån før de kan benyttes til forbruk. Samtidig er det åpenbart bedre for husholdet å ha kapitalgevinster enn å ikke ha kapitalgevinster, alt annet likt. Kapitalgevinstene kan forstås som en av mekanismene som gir familien økonomiske fordeler av boligformuen, noe som leietakerne ikke har. Mange boligeiere har akkumulert betydelig formue gjennom en kombinasjon av aktiv sparing, arv og kapitalgevinster.

5.5. Effekter av inflasjon på formuen

Inflasjon bidrar til omfordeling av nominell formue (Doepke og Schneider, 2006; Adam og Zhu, 2016, Auclert, 2019). Typiske eksempler på slik nominell formue er bankinnskudd og gjeld som blir målt i løpende kroner. Inflasjon påvirker verdien av nominell formue ved at inflasjonen reduserer realverdien av gjeld og omfordeler realverdier fra nominelle sparere til nominelle låntakere. Denne innsikten ble først formulert av Fisher (1933), og blir derfor kalt for Fisher-kanalen for omfordeling av formue.

Omfordelingseffekten av inflasjon er tilsvarende som om myndighetene la en skattesats (lik inflasjonsraten) på nominell finansformue kombinert med en subsidesats (lik inflasjonsraten) på nominell gjeld. Det er netto nominell posisjon som bestemmer om husholdet tjener eller taper på inflasjon gjennom Fisher-kanalen. *Netto nominell posisjon* er lik differansen mellom nominelle fordringer og nominell gjeld. Eiendom, realkapital og indeksregulerte finansielle fordringer er eksempler på formuesobjekter som blir utelatt ved beregning av netto nominell posisjon.³³

For de fleste hushold i den midtre og lavere delen av inntektsfordelingen vil netto nominell posisjon være tilnærmet lik differansen mellom bankinnskudd og gjeld. Som en forenklet tilnærming benytter vi derfor denne differansen som et mål på netto nominell posisjon. Dette gir opphav til en innteksdefinisjon som inkluderer både kapitalgevinster på bolig og formuesefferter av inflasjon i boligutvidet inntekt.

$$\begin{aligned} \text{Boligutvidet inntekt (3)} &= \text{Inntekt etter rente- og boutgifter} \\ &+ \text{Brutto beregnet husleie} \\ &+ \text{Reell kapitalgevinst på bolig} \\ &- \text{Inflasjonsrate} * (\text{bankinnskudd} - \text{gjeld}). \end{aligned}$$

Ved bruk av dette inntektsbegrepet tar vi blant annet hensyn til at inflasjonen «spiser opp» realverdien av gjelda til boligeiere med store boliglån. Dersom det samtidig skjer en økning i lånerenta, tar vi hensyn til at renteutgiftene til husholdet øker og at dette bidrar til å redusere husholdets inntekt etter rente- og boutgifter. Økningen i boutgifter blir delvis motvirket av de implisitte skattesubsidiene som øker med renteutgiftene. Hvis økt rentenivå bidrar til et nominelt fall i boligprisene, vil dette i neste omgang gi et negativt bidrag til inntekten via reelt verditap på boligen.

³² For å måle inntekten til de rikeste husholdene er det vel så viktig å se på eierinntekter og aksjegevinster som ikke er realisert. Se Aaberge, Mogstad, Vestad og Vestre (2021) for en diskusjon av dette.

³³ Hvis inntektsbegrepet hadde inkludert kapitalgevinster på aksjer og eiendom utenom bolig, ville vi også ha justert for inflasjon i beregningen av reelle kapitalgevinster for slike formuesobjekter. Siden vi ikke inkluderer kapitalgevinster for aksjer og annen eiendom, inkluderer vi heller ikke effekter av inflasjon på realverdien av disse formuesobjektene.

Et slikt scenario beskriver dermed flere omfordelende og dynamiske mekanismer som kommer i tillegg til endringer som kan observeres direkte i form av transaksjoner og kontantstrømmer.

5.6. Nærmere om beregning av boligkonsum og kapitalgevinster for boligeierne

Beregning av husleie for boligeiere bygger vanligvis på den hedoniske konsumentteorien (Lancaster 1966). Denne teorien tar hensyn til at godenes kvalitet har sammenheng med ulike attributter som beskriver godene. Teorien forutsetter at konsumentenes nytte blir avledet fra disse attributtene, og av dette følger det at godeprisen er en funksjon av implisitte priser på de assosierte attributtene (Rosen, 1974). Det er utviklet metoder for å estimere såkalte hedoniske prisfunksjoner, og slike metoder blir brukt til å predikere kontrafaktiske utleiepriser for de boligene som boligeierne disponerer til eget bruk.

Det er blant annet utviklet metoder for å beregne husleie for boligeierne i EU-SILC. Vi viser til Törmälehto og Sauli (2013) og UNECE (2017) for en diskusjon av metoder og resultater for europeiske land innenfor EU-SILC. Landene i EU-SILC benytter ulike metoder for å estimere beregnet husleie for boligeierne. Det er to hovedmetoder som blir benyttet:

- Den første metoden benytter regresjonsanalyser som estimerer hedoniske prisfunksjoner for leiemarkedsprisen i et utvalg av leieboliger. De estimerte prisfunksjonene blir videre benyttet til å predikere husleien for de boligene som boligeierne disponerer til eget bruk.
- Den andre metoden kalles stratifisering, og går ut på å dele leietakerne inn i mindre grupper og beregne gjennomsnittlig leiepris i hver gruppe. Inndelingen i grupper kan blant annet være en funksjon av boligens attributter og geografisk beliggenhet. Boligeierne blir gruppert etter den samme inndelingen, og gjennomsnittlig leiepris blant leietakerne i hver gruppe blir brukt som et anslag på hva leieprisen ville ha vært for eierboligene.

Det er den andre metoden med stratifisering som blir benyttet i forbindelse med rapporteringen av norske data i EU-SILC.

I denne rapporten vil vi benytte to ulike metoder for å beregne kontrafaktisk husleie for boligeierne. Den første metoden benytter stratifisering basert på data i Leiemarkedsundersøkelsen. Den andre metoden bygger på beregnet husleie i Nasjonalregnskapet (NR) i kombinasjon med estimerte markedsverdier for boliger som skatteetaten bruker til å verdsette boligene i skattelikningen. Beregnet husleie i NR er basert på en blanding av hedoniske prismodeller og stratifisering, mens likningsverdien til boligene er avledet fra en hedonisk prismodell som er utviklet i SSB (Medby og Takle, 2023).

5.6.1. Stratifisert beregning av eierboligenes utleieverdi

Fordelen av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter observeres ikke i våre data, og må beregnes under sterke antakelser.³⁴ Hovedspesifikasjonen vår for å beregne boligens verdi i leiemarkedet (for eiere) benytter nøyaktig samme metode som vi brukte for å beregne leietakeres husleie i kapittel 4. Vi benytter da estimerte leiepriser fra Leiemarkedsundersøkelsen (LMU, [SSB tabell 09897](#)) og registerinformasjon om boligen som hvert enkelt hushold bor i. Leieprisene varierer da etter antallet rom (1-5+), størrelse (15-180 kvm) og 16 geografiske områder/tettstedstyper.

Ideelt skulle denne beregningen tatt hensyn til flere egenskaper ved boligene. For eksempel vil leieprisen for boliger av en gitt størrelse kunne variere mellom eneboliger, rekkehus og leiligheter,

³⁴ Merk at vi ser bort fra fordelene av å eie andre realkapitalobjekter enn primærboligen (som sekundærbolig, hytte, bil, båt, møbler, mm).

der sistnevnte er overrepresentert på leiemarkedet og i LMU, sammenlignet med boliger som eieren bor i. Leieboliger, spesielt leiligheter, kan tenkes å ofte ligge mer sentralt innenfor geografiske områder enn eierboliger. Dersom leiepriser for leiligheter er høyere enn leiepriser for like store eneboliger i samme geografiske område, kan det bidra til at vi overdriver leieverdien, særlig for boligeiere som bor i eneboliger. Det er også andre geografiske forhold som vi ikke tar hensyn til. Spesielt bor 18 prosent av boligeierne i områder med mindre enn 200 innbyggere, og LMU beregner ikke leiepriser for slike områder. Vi har da antatt samme leiepriser som i tettsteder med 200 – 1999 innbyggere. Som diskutert ovenfor er det også noen forhold som kan trekke i retning av at vi undervurderer boligkonsumet til boligeiere, for eksempel at eierboliger i gjennomsnitt kan ha høyere (uobserverbar) kvalitet enn leieboliger.

5.6.2. Leiemarkedspris som andel av boligens markedsverdi

Eika, Mogstad og Vestad (2020) og Normann (2022) benytter en relativt enkel og transparent metode for å imputere verdien av boligkonsumet til boligeierne. Metoden bygger på beregninger i Nasjonalregnskapet (NR) som gir mål på samlet nettoverdi av boligeiernes boligkonsum. Siden beregnet husleie i NR er avledet fra priser i leiemarkedet, kan denne metoden forstås som en variant av leiemarkedsekvivalens. En fordel med metoden er at den er enkel å implementere, og krever kun mikrodata fra skattemeldingen (anslåtte markedsverdier til primærboliger). Metoden har også klare likhetstrekk med kapitalmarkedsmetoder for beregning av boligkonsum, som typisk beregner boligkonsumet som en andel av boligkapitalen (kontrafaktisk avkastning).

Den alternative framgangsmåten som vi benytter for å beregne husleien for boligeiere tar utgangspunkt i den ansåtte markedsverdien til hvert husholds primærbolig (prisen dersom boligen skulle selges) som ligger til grunn for formuesberegningen i skattemeldingen. Husleien beregnes som en *andel* av boligens markedsverdi. Vi følger Eika, Mogstad og Vestad (2020) og antar at den samlede netto husleien for boligeiere (utenom rentekostnader) tilsvarer boligkonsumet for boligeiere i Nasjonalregnskapet, fratrukket driftsutgifter og boligrelaterte skatter og avgifter. Vi antar videre at driftsutgifter og boligrelaterte skatter og avgifter tilsvarer 35 prosent av boligkonsumet i Nasjonalregnskapet.³⁵ Husleieandelen av boligens markedsverdi settes da slik at den samlede netto husleien (utenom rentekostnader) for alle boligeiere tilsvarer 65 prosent av boligkonsumet til boligeiere i Nasjonalregnskapet. For 2021 tilsvarer dette en andel av boligens markedsverdi på 1,6 prosent.

Vi benytter da følgende definisjon av boligutvidet inntekt:

$$\begin{aligned} \text{Boligutvidet inntekt (NR-basert)} &= \text{Inntekt etter skatt} \\ &+ \text{Netto beregnet husleie (NR-basert)} \\ &- \text{Renteutgifter.} \end{aligned}$$

Metoden, slik den er implementert, antar at både husleie og utgifter knyttet til boliger er proporsjonale med boligens ansåtte markedsverdi. Metoden kan trolig overdrive boligkonsumet til hushold med verdifulle boliger. For vårt formål er ikke dette nødvendigvis så problematisk, fordi det trekker i retning av at hushold med høy boligformue ikke blir regnet som fattige. På den annen side vil den hedoniske metoden for beregning av boligens likningsverdi ofte undervurdere kvaliteten og verdien av dyrere boliger (Bø, Medbye, Nygård og Takle, 2022). Dette trekker i motsatt retning, dvs.

³⁵ (Brutto) husleie for boligeiere er beregnet til 193 mrd. kroner i Nasjonalregnskapet i 2020 ([SSB tabeller 09172](#)). SSB publiserer ikke tall for ulike komponenter av brutto husleie. I SSB Notater 2016/10 framgår det at vedlikehold og reparasjon av boliger (Produktinnsats i bolignæringen) utgjorde omtrent 25 prosent av den beregnede husleien for boligeiere i 2012. I tabell 1 nedenfor utgjør estimert boligforsikring og eiendomsskatt omtrent 6 prosent av husleien. Kommunale gebyrer er imidlertid trukket ut av beregnet husleie i NR, og trengs da ikke korrigeres for. Videre inkluderer beregnet husleie for boligeiere i NR noe leie knyttet til sekundærboliger og fritidsboliger. På bakgrunn av dette virker det realistisk at netto husleie (utenom rentekostnader) utgjør omtrent 65 prosent av den samlede husleien, for boligeiere. Resultatene endres ikke vesentlig om vi heller bruker 55 eller 75 prosent.

at det bidrar til undervurdering av boligkonsumet til eierne av dyrere boliger. I gjennomsnitt er den beregnede husleien lavere i Nasjonalregnskapet enn i hovedspesifikasjonen vår.

Vedlikeholdskostnadene er også lavere i Nasjonalregnskapet enn i hovedspesifikasjonen vår. En mulig forklaring er at noen av vedlikeholdskostnadene som implisitt inngår som vedlikeholdskostnader i hovedspesifikasjonen vår, regnes som *investeringer* i Nasjonalregnskapet: Rehabilitering og større utbedringer regnes som investering i Nasjonalregnskapet, og regnes da ikke med som boutgifter i vårt opplegg. Det er langt fra åpenbart hvor grensen burde gå mellom vedlikehold og investering, eller hvordan vedlikeholdskostnader burde beregnes. Hvis investeringer blir inkludert som vedlikehold vil det bidra til å overvurdere vedlikeholdsutgiftene. På den annen side kan vi trolig undervurdere vedlikeholdskostnader i (store, eldre) boliger med lav beregnet markedsverdi.

En del hushold eier boligen sin ifølge den registerbaserte boforholdsstatistikken, uten at de eier en primærbolig ifølge skattemeldingen. Dette vil for eksempel være tilfellet for hushold som bor på en eiendom som ikke regnes som bolig i skattemeldingen, for eksempel gårder og hytter. For disse anslås en markedsverdi av boligen ut ifra størrelse, antall rom og geografisk område.

5.6.3. Beregning av kapitalgevinster på bolig og effekter av inflasjon på formuen

For å illustrere betydningen av kapitalgevinst på bolig gjør vi en enkel beregning der realkapitalgevinsten på boliger legges til i inntektsbegrepet. Vi benytter SSBs nasjonale boligprisindeks for brukte boliger til å beregne nominelle kapitalgevinster og trekker fra inflasjonen i henhold til KPI når vi måler reelle kapitalgevinster på bolig.

Vi definerer først raten for kapitalgevinsten som prisveksten på brukte boliger ([SSB tabell 07320](#)). Deretter trekker vi fra den generelle inflasjonsraten for konsumpriser ([SSB tabell 03014](#)). SSB sine tall viser at prisene på brukte boliger steg med 5,7 prosent årlig mellom 2019 og 2021 (4,9 prosent årlig i 10-årsperioden 2013 til 2022), mens KPI økte med 2,3 prosent (2,7 prosent). Dette gir en årlig «ekstra» vekst i boligpriser på 3,4 prosent (2,2 prosent). Årlig kapitalgevinst på bolig settes da til 3,4 prosent av den estimerte markedsverdien.

Videre vil inflasjon redusere realverdien av husholdenes nominelle lån og bankinnskudd. Vi beregner verdien av denne effekten til 2,3 prosent (årlig endring i KPI mellom 2019 og 2021) av husholdenes netto lån, der netto lån er definert som lånebeløp fratrukket bankinnskudd (som kan være negativt).

Boligprisindeksen til SSB er basert på en hedonisk metode som holder kvaliteten på boligen konstant, inkludert boligens alder.³⁶ Det synes derfor rimelig å anta at de kapitalgevinstene vi beregner kan fortolkes som brutto kapitalgevinster som inkluderer kostnaden for aldersrelatert depresiering.³⁷ For å komme fram til netto kapitalgevinst kan det argumenteres for at vi burde trekke fra kostnaden for aldersrelatert depresiering i den beregnede kapitalgevinsten.

Det knytter seg imidlertid betydelige metode- og måleproblemer til estimater for aldersrelatert depresiering. Tall fra Nasjonalregnskapet tyder på at kapitalslitet på boliger utgjør om lag 1,2 prosent av boligens markedsverdi i gjennomsnitt. Vi har ikke korrigert kapitalgevinstene for depresiering, noe som kan bety at de kapitalgevinstene vi inkluderer er overvurdert. Hvis depresieringen var i størrelsesordenen 1-2 prosent av boligens markedsverdi vil likevel anslaget for kapitalgevinster være positivt i perioden 2019-2021.

³⁶ Brutto kapitalgevinst er verdiøkningen når boligens kvalitet, inkludert alder, holdes konstant over tid. Netto kapitalgevinst trekker fra bidraget til verdifall som skyldes aldersrelatert depresiering.

³⁷ Når boligens kvalitet (inkludert alder) blir holdt konstant, kan den estimerte boligprisveksten tolkes som hvor stor verdiøkning boligen ville ha fått fra begynnelsen til slutten av året dersom boligen ikke samtidig hadde blitt ett år eldre.

I kapittel 4 finner vi at de vedlikeholdsutgiftene vi trekker fra i inntekt etter boutgifter er relativt høye sammenliknet med tall fra Nasjonalregnskapet.³⁸ I den grad vedlikeholdsutgiftene er overvurdert vil det delvis kunne motvirke overvurdering av boligutvidet inntekt som skyldes manglende fradrag for depresiering i kapitalgevinstene.

5.7. Empiriske resultater for fordelene av egen bolig

Tabell 5.1 viser gjennomsnitt for komponenter som inngår i beregningen av boutgifter, henholdsvis for alle hushold og barnefamilier, samt innenfor grupper av boligeiere og leietakere. Både brutto og netto boutgifter er høyere i gjennomsnitt for leietakere sammenliknet med boligeiere. Dette skyldes at betalt husleie for leietakerne er større enn summen av boligeierens driftsutgifter, boligrelaterte skatter og avgifter og renteutgifter på boliglån. Blant barnefamilier er netto boutgifter i gjennomsnitt om lag 5000 kroner høyere for boligeiere enn for leietakere.

Mens leietakerne kun mottar bostøtte, er det hovedsakelig den implisitte skattesubsidien gjennom rentefradraget som er av betydning for boligeierne. Barnefamilier som eier boligen, har en skattefordel av fradraget for renteutgifter som i gjennomsnitt er verdt 6400 kroner.

Tabell 5.2 viser gjennomsnitt for tre varianter av boligutvidet inntekt. Tabellen viser også hvordan gjennomsnittsinntektene er sammensatt på ulike inntektskomponenter og innenfor ulike befolkningsgrupper fordelt på boligeiere og leietakere. I gjennomsnitt finner vi at boligeierne totalt sett mottar mer i rentesubsidier enn leietakerne mottar i bostøtte. Dette kan framstå som et paradoks på bakgrunn av at forekomsten av fattigdom er relativt høy blant leietakerne. Dette medfører at subsidier bidrar til å øke differansen mellom de to gruppene i gjennomsnittlig inntekt etter skatt. Blant barnefamilier som er boligeiere er gjennomsnittlig inntekt etter skatt nesten 500 000 kroner, mens gjennomsnittet er om lag 300 000 kroner blant barnefamilier som er leietakere.

For barnefamilier er netto beregnet husleie om lag 11 000 kroner høyere i gjennomsnitt blant boligeierne enn blant leietakere. Dette skyldes en kombinasjon av høyere boligkonsum og lavere boutgifter blant boligeierne. Forskjellen har sammenheng med at boligeierne har en fordel av egen bolig. Fordelen kan dels forstås som en form for avkastning på egenkapitalen i boligen, og dels som en fordel av at det er lave rentekostnader på boliglånet når rentenivået er lavt.

I gjennomsnitt blant boligeiere er boligutvidet inntekt (1) større enn inntekt etter skatt, mens det motsatte er tilfelle blant leietakere. Den gjennomsnittlige forskjellen mellom boligeiere og leietakere øker når vi legger til reelle kapitalgevinster i boligutvidet inntekt (2). I 2021 finner vi en gjennomsnittlig reell kapitalgevinst på 78 500 kroner for barnefamilier som er boligeiere. Kapitalgevinster er en betydelig kilde til formuesøkning blant boligeierne, selv om vi tar forbehold om at gevinstene kan være noe overvurdert i våre beregninger. Kapitalgevinster på boligen bidrar til at boligeierne får en verdiøkning som gjør at deres økonomiske rammebetingelser utvikler seg på en gunstig måte sammenliknet med leietakerne.

Betydningen av pris- og formuesefferter blir enda tydeligere når vi legger til netto inflasjonsgevinst i boligutvidet inntekt (3). Slike gevinster er verdt 31 600 kroner i gjennomsnitt blant barnefamilier som er boligeiere, mens tilsvarende gevinst er på 6 000 kroner blant barnefamilier som er leietakere. Relativt høye inflasjonsgevinster blant boligeiere reflekterer at mange boligeiere har store boliglån, og at inflasjonen bidrar til å redusere realverdien av boliglånet. Så lenge realinntekten

³⁸ Eventuell overrapportering av vedlikeholdsutgifter kan for eksempel oppstå hvis investeringer og større renoveringer bli rapportert som vedlikehold av respondentene i EU-SILC.

til boligeierne opprettholdes eller øker over tid, vil det bli lettere å betjene renter og avdrag på et boliglån som reelt sett faller i verdi på grunn av inflasjonen.

Tabell 5.1 Netto boutgifter, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021

	Boligeiere		Leietakere	
	Alle hushold	Barnefamilier	Alle hushold	Barnefamilier
Netto boutgifter	61 700	60 200	90 000	65 000
Brutto boutgifter	67 200	66 900	93 900	71 800
Betalt husleie	0	0	93 900	71 800
Driftsutgifter	33 000	29 500	0	0
Vedlikeholdsutgifter	29 600	26 500	0	0
Boligforsikring	3 400	3 000	0	0
Boligrelaterte skatter og avgifter	9 900	8 300	0	0
Eiendomsskatt	2 600	2 400	0	0
Kommunale gebyrer	7 300	5 900	0	0
Renteutgifter på boliglån	24 300	29 100	0	0
Subsidier til boutgifter	5 500	6 700	3 900	6 800
Verdi av rentefradrag på boliglån	5 300	6 400	0	0
Bostøtte i alt	200	300	3 900	6 800
Bostøtte fra Husbanken	200	300	3 000	5 400
Kommunal bostøtte	0	0	900	1 400

Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Tabell 5.2 Beregnet boligutvidet inntekt, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021

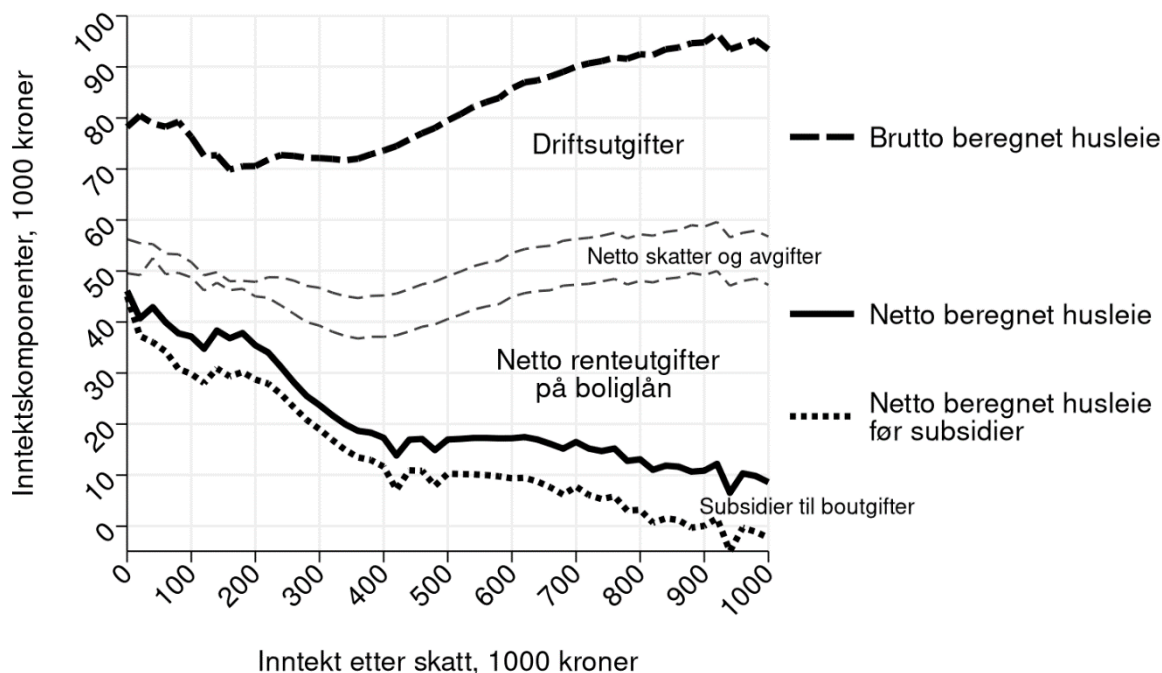
	Boligeiere		Leietakere	
	Alle hushold	Barnefamilier	Alle hushold	Barnefamilier
Inntekt etter skatt ekskl. bostøtte og rentefradrag	510 900	491 700	313 800	301 900
Inntekt etter skatt	516 400	498 400	316 800	307 300
Verdi av rentefradrag på boliglån	5 300	6 400	0	0
Bostøtte fra Husbanken	200	300	3 000	5 400
Netto beregnet husleie	32 200	18 100	3 900	6 800
Brutto beregnet husleie	93 900	78 300	93 900	71 800
Netto boutgifter	61 700	60 200	90 000	65 000
Renteutgifter, eksklusive boliglån	5 000	5 600	10 000	11 000
Renteutgifter på pantsatte lån	0	0	4 400	5 000
Renteutgifter på studielån	500	600	500	400
Renteutgifter på usikret gjeld	4 500	5 000	5 100	5 600
Boligutvidet inntekt (1)	538 100	504 200	307 700	297 700
Reell kapitalgevinst	89 000	78 500	0	0
Boligutvidet inntekt (2)	627 100	582 700	307 700	297 700
Netto inflasjonsgevinst	21 400	31 600	3 500	6 000
Boligutvidet inntekt (3)	648 500	614 300	311 200	303 700
Samlet antall personer	4 417 500	2 063 900	972 000	316 900

Note: Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Figur 5.1 viser gjennomsnitt for beregnet husleie og boutgifter blant barnefamilier som er boligeiere, samt hvordan det gjennomsnittlige boligkonsumet er sammensatt som en funksjon av inntekt etter skatt. Verdien av boligkonsumet blir dekomponert på driftsutgifter, netto skatter og avgifter, netto renteutgifter på boliglån og netto beregnet husleie. Videre inngår subsidier som en komponent i netto beregnet husleie. Figuren viser at netto beregnet husleie avtar med inntekten, noe som skyldes at netto renteutgifter på boliglån i gjennomsnitt øker med inntekten. Dette skyldes en positiv sammenheng mellom størrelsen på boliglånet og inntekten. Som en konsekvens finner vi at subsidier til boutgifter øker med inntekt etter skatt, noe som skyldes at boligeiere med store boliglån har en betydelig skattefordel av fradraget for renteutgifter.

Det kan virke overraskende at netto beregnet husleie synker med inntekt etter skatt. Dette har sammenheng med at husholdene med lav inntekt, sammenlignet med de med høy inntekt, har lavere lån og renteutgifter og ikke spesielt mye lavere beregnet husleie. Lav gjeld kan også delvis forklares dersom en større andel av boligeierne i bunnen av inntektsfordelingen har mottatt arv: som vist i figur 4.2 er andelen som eier sin egen bolig vesentlig lavere i bunnen av inntektsfordelingen.

Figur 5.1 Komponenter av brutto beregnet husleie, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som eier bolig, 2021

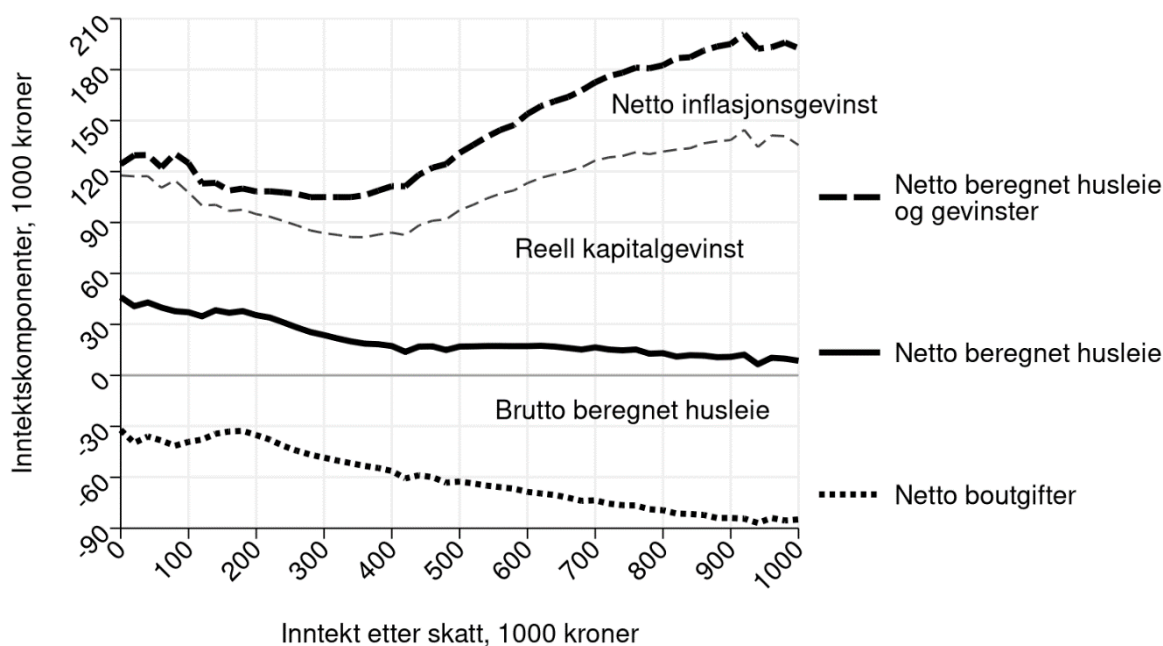

Note: Figuren viser gjennomsnittlige komponenter i brutto beregnet husleie blant barnefamilier som eier bolig, som funksjon av inntekt etter skatt. Differansen mellom netto og brutto beregnet husleie tilsvarer netto boutgifter, der renteutgiftene er fratrukket rentefradraget og skatter og avgifter er fratrukket bostøtten fra Husbanken. Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Figur 5.2 viser komponenter av boligeiernes boliginntekter, boligkonsum og boutgifter i gjennomsnitt som en funksjon av inntekt etter skatt blant barnefamilier. På den positive delen av den vertikale aksene måler vi (summen av) netto beregnet husleie, reell kapitalgevinst og netto inflasjonsgevinst. Summen av komponentene på den positive delen av aksene kan tolkes som anslag på fordelene som boligeierne har av egen bolig. Netto boutgifter måles på den negative delen av aksene. Siden Brutto beregnet husleie = Netto beregnet husleie + Netto boutgifter, følger det at differansen mellom den heltrukne linjen og den tykke prikkete linjen er lik brutto beregnet husleie.

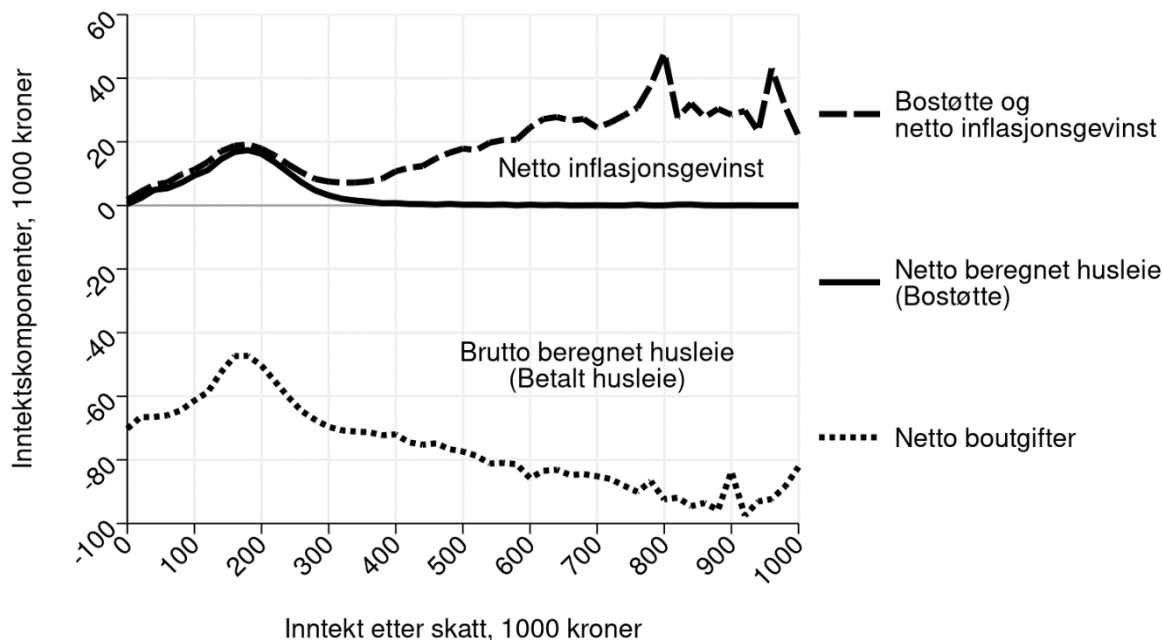
I Figur 5.2 ser vi at barnefamilier med lav inntekt som eier bolig i gjennomsnitt har en fordel av at boligkonsumet er høyere enn boutgiftene. I tillegg har disse familiene i gjennomsnitt betydelige kapitalgevinster på boligen i 2021. Netto inflasjonsgevinst i denne gruppen er relativt lav, noe som har sammenheng med relativt lav belåningsgrad på boligen. Kapitalgevinstene er økende på intervallet hvor familiene har mer enn 400 000 kroner i ekvivalentinntekt, noe som har sammenheng med en tendens til at boligens markedsverdi øker med inntekten. Netto inflasjonsgevinst øker også med inntekten på grunn av en positiv sammenheng mellom størrelsen på boliglånet og inntekten. Alt i alt medfører dette at de beregnede boliginntektene øker med inntekt etter skatt, særlig på intervallet over 400 000 kroner.

Figur 5.2 Beregnede boliginntekter og netto boutgifter, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som eier bolig, 2021

Note: Figuren viser gjennomsnittlige boliginntekter og netto boutgifter blant barnefamilier som eier bolig, som funksjon av inntekt etter skatt. Reell kapitalgevinst omfatter kun kapitalgevinster på primærboliger. Netto inflasjonsgevinst inkluderer inflasjonstap på bankinnskudd og inflasjonsgevinst på boliglån og andre lån. Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Figur 5.3 Beregnede boliginntekter og netto boutgifter, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som er leietakere, 2021

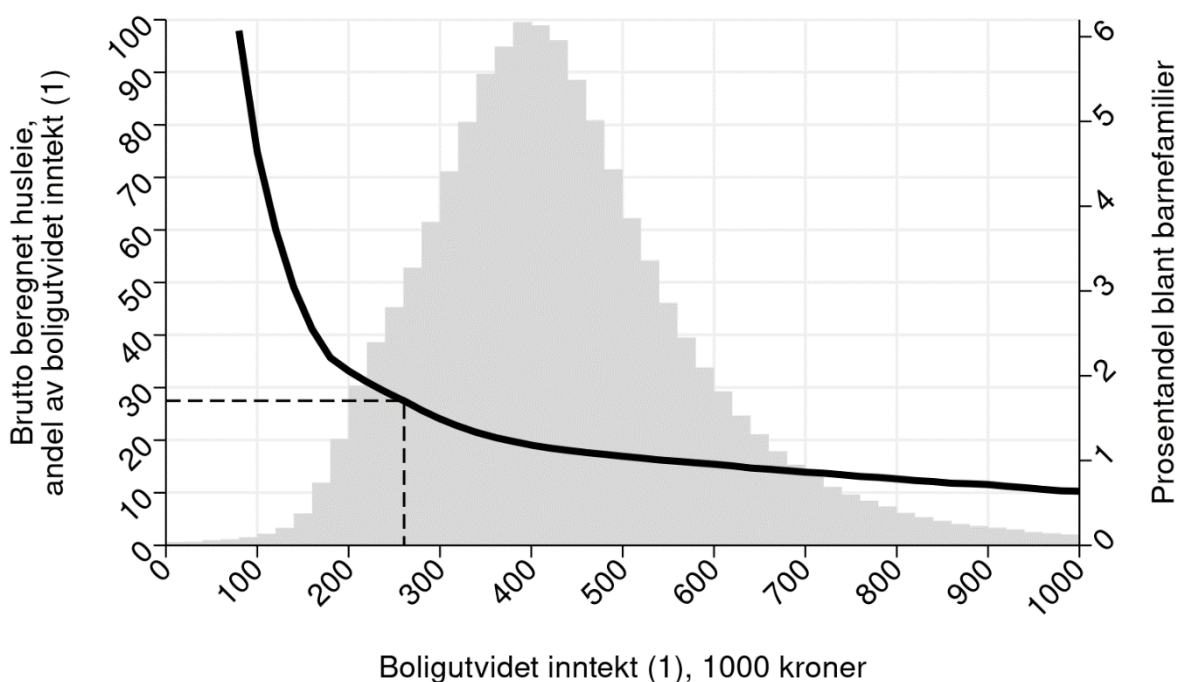
Note: Figuren viser gjennomsnittlige boliginntekter og netto boutgifter blant barnefamilier som leier bolig, som funksjon av inntekt etter skatt. Netto inflasjonsgevinst inkluderer inflasjonstap på bankinnskudd og inflasjonsgevinst på boliglån og andre lån. Tallene er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. I beregningene er husholdene vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Figur 5.3 viser komponenter av leietakernes boliginntekter, boligkonsum og boutgifter i gjennomsnitt som en funksjon av inntekt etter skatt blant barnefamilier. På den positive delen av den

vertikale akse måler vi (summen av) bostøtte og netto inflasjonsgevinst. Merk at bostøtte er lik netto beregnet husleie for leietakere. Summen av komponentene på den positive delen av akse kan tolkes som anslag på fordelene som leietakerne har av bostøtte og netto inflasjonsgevinst. Netto boutgifter er lik betalt husleie fratrukket bostøtte, og måles på den negative delen av akse. Siden Brutto beregnet husleie = Betalt husleie = Netto boutgifter + Bostøtte, følger det at differansen mellom den heltrukne linjen og den tykke prikkete linjen er lik brutto beregnet husleie.

Sammenliknet med boligeierne finner vi at leietakerne har relativt lave boliginntekter inkludert netto inflasjonsgevinst. Leietakere med (ekvivalensjustert) inntekt etter skatt på rundt 170 000 kroner mottar i gjennomsnitt mest bostøtte. Leietakere med inntekt etter skatt over 300 000 mottar lite bostøtte, men til gjengjeld tjener de noe mer på netto inflasjonsgevinster. Figuren viser også en tendens til at leietakernes betalte husleie øker med inntekt etter skatt.

Figur 5.4 Boligkonsum som andel av boligutvidet inntekt og fordelingen av barnefamilier som funksjon av boligutvidet inntekt (1), 2019 - 2021

Note: Utvalget er begrenset til hushold med barn. Inntekten på den horisontale akse er beregnet på husholdsnivå og regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. Den fallende kurven viser boligkonsum som andel av boligutvidet inntekt (1). Histogrammet viser fordelingen av personer i barnefamilier etter boligutvidet inntekt (1). Husholdene er vektet med antall medlemmer, slik at individ er analyseenhet.

Figur 5.4 viser verdien av boligkonsumet som andel av boligutvidet inntekt (1). Denne kurven kalles Engel-kurven, og beskriver hvordan boligkonsumet varierer med husholdets inntekt. Vi finner at budsjettandelen til boligkonsumet er sterkt avtakende med inntekten, særlig for hushold med vedvarende lavinntekt. Målt som budsjettandel indikerer den fallende Engel-kurven at boligkonsumet er et nødvendighetsgode, jfr. Engels lov.

Lavinntektsgrensen for boligutvidet inntekt (1) er på om lag 260 000 kroner. Den stiplede linjen i figur 5.4 viser at hushold på lavinntektsgrensen i gjennomsnitt bruker om lag 28 prosent av den boligutvidete inntekten på boligkonsum. Histogrammet i figuren viser at relativt mange av barnefamilieene har en boligutvidet inntekt på rundt 400 000 kroner. Det er 0,4 prosent av utvalget i figuren som har en boligutvidet inntekt (per forbruksenhet) som er mindre enn 100 000 kroner.

5.8. Empiriske resultater for boligutvidet inntekt

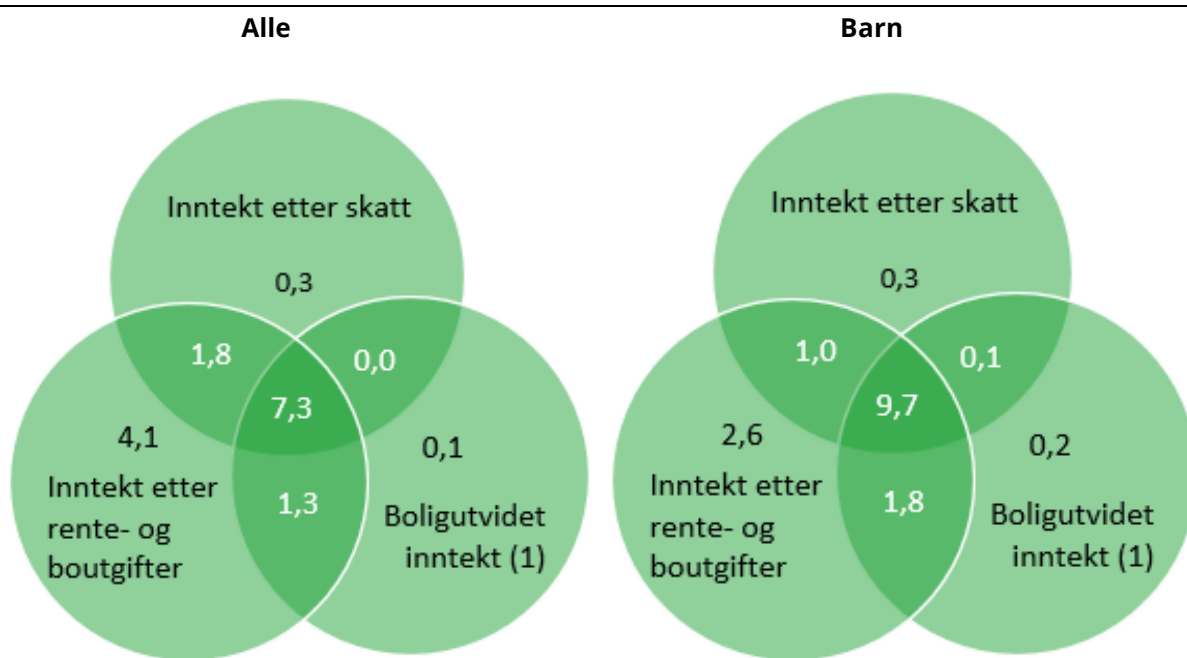
Tabell 5.3 viser andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsbegreper og varianter av boligutvidet inntekt. Sammenliknet med inntekt etter rente- og boutgifter finner vi en markant reduksjon i andelen fattige blant boligeiere når vi benytter boligutvidet inntekt som mål på materiell levestandard. For leietakerne finner vi også en reduksjon i andelen fattige når vi sammenlikner boligutvidet inntekt (1) med inntekt etter rente- og boutgifter. For leietakere er det liten forskjell på målt boligutvidet inntekt og inntekt etter skatt, siden de ikke har noen fordel av egen bolig. Sammenliknet med inntekt etter rente- og boutgifter er forskjellen at boligutvidet inntekt (1) ikke har noe fradrag for betalt husleie.

Tabell 5.3 Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021

Eierskapstype	Alle		Boligeiere		Leietakere	
	Alle	Barn	Alle	Barn	Alle	Barn
Inntektsmål						
a) Inntekt etter skatt	9,4	11,1	5,5	5,8	30,3	45,8
b) Inntekt etter rente- og boutgifter	14,6	15,1	8,2	8,3	48,8	59,8
c) Boligutvidet inntekt (NR-basert)	8,9	11,7	4,6	6,3	31,7	47,9
d) Boligutvidet inntekt (1)	8,8	11,8	4,1	5,9	34,0	50,9
e) Boligutvidet inntekt (2, gevinst)	10,3	13,4	3,6	5,6	46,8	65,3
f) Boligutvidet inntekt (3, gevinst og inflasjon)	10,7	13,1	3,5	5,0	49,3	66,7

Note: Studenthushold er utelatt.

Figur 5.5 Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021

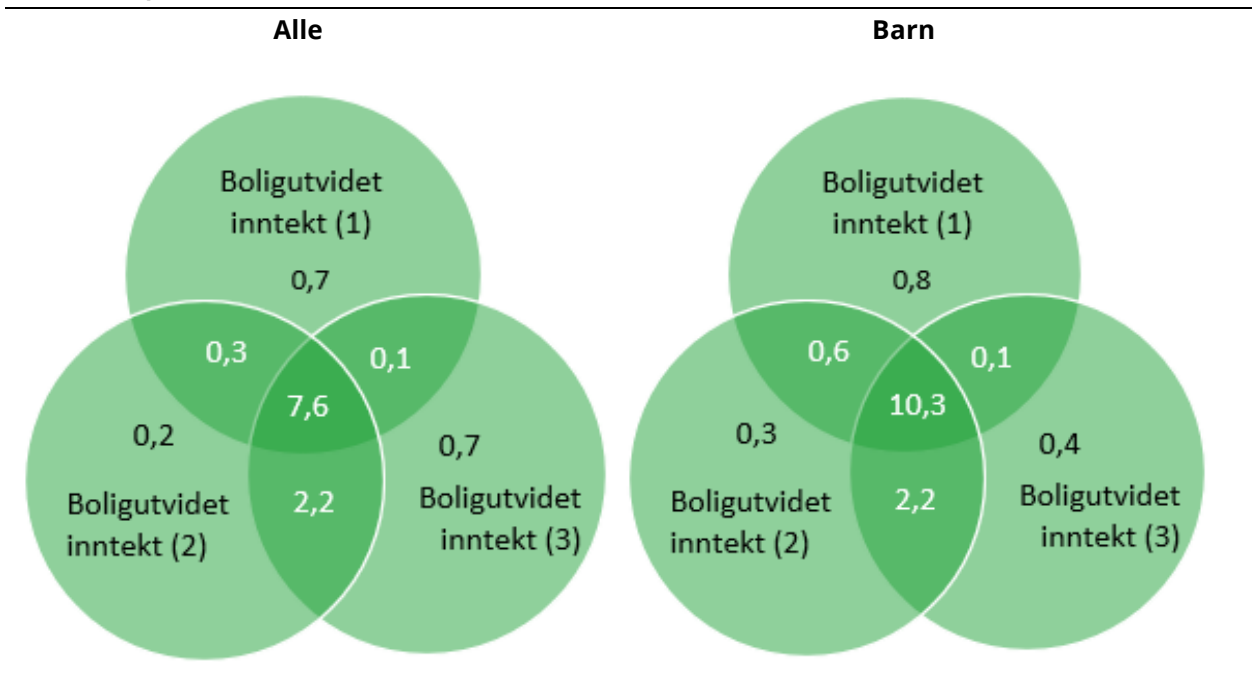
Note: Studenthushold er utelatt.

Når vi legger til kapitalgevinster og inflasjonsgevinster i inntektene finner vi en betydelig økning i anslaget på andelen fattige blant leietakerne. Dette har sammenheng med at flere inntektskomponenter av betydelig størrelse er inkludert for boligeierne slik at den beregnede medianinntekten øker, og at flere av leietakerne dermed havner under lavinntektsgrensen. Motsatt er det færre av boligeierne som havner under lavinntektsgrensen.

Figur 5.5 viser et Venn-diagram for overlappet i andelen med vedvarende lavinntekt basert på følgende tre inntektsbegreper: Inntekt etter skatt, Inntekt etter rente- og boutgifter og boligutvidet inntekt (1). Vi finner at de aller fleste som er definert som fattige basert på boligutvidet inntekt (1)

enten er fattige for alle tre begrepene, eller så er de fattige for inntekt etter rente- og boutgifter, men ikke for inntekt etter skatt. Det er 1,8 prosent av barna som er fattige regnet både på grunnlag av boligutvidet inntekt (1) og for inntekt etter rente- og boutgifter, men ikke for inntekt etter skatt.

Figur 5.6 Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike versjoner av boligutvidet inntekt, prosent, 2019-2021

Note: Studenthushold er utelatt.

Figur 5.6 viser et Venn-diagram for overlappet i andelen med vedvarende lavinntekt basert på de tre alternative definisjonene av boligutvidet inntekt. Her finner vi relativt stor grad av overlapp mellom boligutvidet inntekt (2) og (3). For alle tre definisjoner er det imidlertid grupper av en viss størrelse som blir identifisert som fattige kun for ett av de tre inntektsbegrepene.

5.9. Forslag til forbedringer av data og metoder

Dette kapittelet benytter de samme dataene og metodene for beregningen av rente- og boutgifter og formue som i kapittel 4. Vi viser til kapittel 4.7 for en drøfting av mulige forbedringer av disse beregningene.

I tillegg beregner vi i dette kapittelet verdien av boligkonsumet til boligeierne, kapitalgevinster på bolig og inflasjonsgevinster på netto nominell formue. Forbedringer av disse beregningsmetodene kan oppnås ved å ta i bruk flere datakilder og/eller mer sofistikerte metoder.

Verdsetting av boligkonsumet

Hovedutfordringen med inntektsbegrepet *boligutvidet inntekt* er beregningen av boligkonsumet til selveiere. Vi baserer beregningene våre på data fra Leiemarkedsundersøkelsen. Vi viser til drøfting i kapittel 4.7 om forslag til forbedringer av data og metoder i LMU.

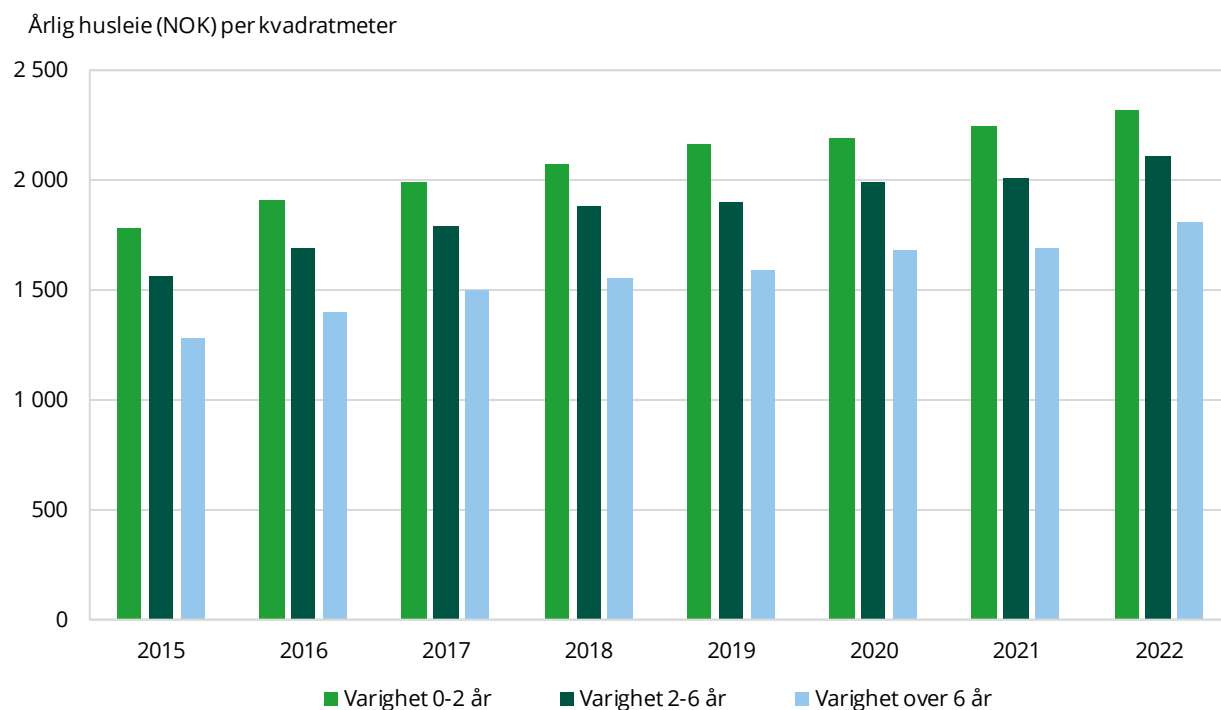
På grunnlag av metodene vi benytter er det plausibelt å anta at brutto beregnet husleie kan være upresist anslått for mange av boligeierne. Det vil være interessant å videreutvikle disse metodene, noe som kan gi mer nøyaktige resultater og belyse i hvilken grad de enklere metodene vil under- eller overvurdere boligkonsumet. Som omtalt ovenfor er det forhold som trekker i retning av at vi kan overvurdere eller undervurdere leiepriser for eierboliger. For eksempel kan eierboliger ha høyere (uobserverbar) kvalitet enn leieboliger. Boligenes kvalitet kan også variere systematisk med

husholdenes inntekt. Som diskutert i kapittel 5.5.1, 5.7 og 4.7, er det grunn til å anta at leiepriser varierer vesentlig etter observerbare karakteristika som vi ikke tar hensyn til, for eksempel boligtype eller presis lokalisering.

Måleproblemene er mer omfattende når vi skal beregne leiepriser for eiere, enn når vi beregner leiepriser for leietakere (som vi gjør i kapittel 4). Grunnen er at vi ikke observerer leiepriser på eierboligene, og at vi i stedet baserer oss på leiemarkedspriser for samme type bolig etter region. Vi risikerer da å bomme mer systematisk på prisenivået for ulike grupper. Ved å benytte mer detaljert informasjon om boligene og mer avanserte metoder kan vi oppnå å redusere feilvurderinger av boligkonsumet til boligeierne. Et annet alternativ er å benytte den forenklede metoden basert på boligens beregnede formuesverdier, som diskutert i 5.5.2. Den forenklede metoden vil ikke helt fjerne problemer med feilvurderinger, men kan i stedet introdusere noen særegne skjevheter i beregningene av boligkonsumet.

Det kan argumenteres for at det er prisen på en *ny* leiekontrakt som utgjør alternativkostnaden til å bruke sin egen bolig i stedet for å leie den ut. Som diskutert ovenfor er det grunn til å anta at nyere leiekontrakter kan innebære en høyere pris enn eldre kontrakter. Dermed er det relevant å benytte prisen på nye leiekontrakter til å verdsette boligkonsumet, som er mulig basert på LMU eller finn-data.

Figur 5.7 Gjennomsnittlig årlig leie per kvadratmeter etter leieforholdets varighet, 2015 – 2022

Note: Gjennomsnittslieiene er ikke direkte sammenlignbare mellom årganger, da hver årgang bygger på uavhengige utvalg og utleieobjektene derfor kan være ulike med hensyn på variabler som er viktige for fastsettelse av leien. Kilde: Leiemarkedsundersøkelsen ([SSB tabell 06230](#)).

For leietakerne er det av interesse å undersøke nærmere hvilke data og metoder som kan belyse omfanget og fordelingen av private prissubsidier gjennom leiekontraktene. En plausibel hypotese er at leietakere med langvarige leieforhold i gjennomsnitt mottar større prissubsidier enn leietakere i nye leieforhold. Se vedlegg B for mer diskusjon om dette.

Figur 5.7 benytter tall fra Leiemarkedsundersøkelsen som viser at gjennomsnittlig leiepris per kvadratmeter er høyere jo kortere tid det er gått siden leieforholdet startet. Med andre ord er det lavere gjennomsnittspris i leieforhold som har hatt lengre varighet. Dette kan skyldes tregheter og

begrensninger i justeringen av husleier som bidrar til at prisnivået i eldre leieforhold i praksis blir liggende lavere enn markedsprisen for å inngå en ny kontrakt og starte et nytt leieforhold. Det virker også rimelig å anta at boligene i eldre leieforhold tenderer mot å ha lavere kvalitet enn boligene i nyere leieforhold. Figur 5.7 gir en pekepinn på at prisnivået i eldre leiekontrakter er lavere enn i nyere leiekontrakter. Vi kan imidlertid ikke konkludere om hvorvidt dette skyldes kvalitetsforskjeller på boligene eller tregheter i justeringen av husleier, ettersom det vil kreve mer inngående analyser.

Reell kapitalgevinst på bolig

I vår enkle beregning av kapitalgevinst på bolig ser vi bort ifra geografisk variasjon i boligpriser, men det vil være enkelt å inkludere prisvekst på regionalt nivå, som er tilgjengelig i statistikkbanken til SSB.

Ved beregning av påløpte kapitalgevinster innenfor kortere perioder kan det være en bekymring at inntektsmålet blir ustabil og sensitivt overfor svingninger i markedsprisene. Fordi vedvarende lavinntekt måles over en periode på tre år, får vi imidlertid begrensede utslag av kortvarige svingninger i boligprisene.

For måling av kapitalgevinster er det relevant å benytte finn-data og matrikkelen om priser og attributter for brukte boliger i boligmarkedet. Det er slike data som blir benyttet til å beregne Boligprisindeksen til SSB (Takle, 2012), som vi her har benyttet til å tallfeste gjennomsnittlige kapitalgevinster for hele landet. Boligprisindeksen er ikke konstruert for å skille mellom netto kapitalgevinster og aldersrelatert depresiering. Det kan bety at kapitalgevinstene på bolig er noe overvurdert i denne rapporten. For å anslå kapitalgevinster mer nøyaktig vil det være hensiktsmessig å utvikle en hedonisk modell med sikte på å beregne netto kapitalgevinster (eksklusive aldersrelatert depresiering). I tillegg til kapitalgevinster på primærboliger er det av interesse å inkludere kapitalgevinster på andre typer av formue i inntektsbegrepet, som gevinster på sekundærboliger, fritidsboliger, aksjer og aksjefond. Siden slike gevinster hovedsakelig mottas av hushold i den høyere delen av inntektsfordelingen, forventer vi at målingen av hvem som er fattige i mindre grad vil bli påvirket av slike gevinster.

Netto inflasjonsgevinst

I beregningen av netto inflasjonsgevinst benytter vi inflasjonsraten fra Konsumprisindeksen og data om bankinnskudd og gjeld fra skattemeldingene. Vi anser at datagrunnlaget er av god kvalitet. Det kan være relevant å ta med noen flere typer finansobjekter i definisjonen av netto finansiell posisjon. Vi forventer imidlertid at dette i liten grad vil påvirke målingen av hvem som er fattige.

6. Inflasjon, realinntekt og fattigdom

Audun Langørgen, Lasse Eika og Odd Erik Nygård

I dette kapitlet drøfter vi metoder for å måle realinntekter som er justert for inflasjon eller som tar hensyn til regionale prisforskjeller på enkelte goder som bolig og energi. Inflasjonsulikhet betyr at inflasjonen varierer mellom grupper av hushold, noe som skyldes at husholdene bruker ulike andeler av utgiftene på ulike goder og at prisveksten på godene er forskjellig (Jaravel, 2021). Dessuten kan priser på noen typer goder variere geografisk, slik at husholdene står overfor ulike prisnivåer på slike goder.

Vi drøfter metoder for beregning av regionale prisindekser og gjennomfører beregninger av en regional prisindeks som tar hensyn til geografisk variasjon i leiemarkedsprisen for bolig. Formålet er å utvikle et supplerende fattigdomsmål som er basert på realinntekter. Dette kan gi nyttig informasjon om hvordan ulikhet i prisnivåer og inflasjon påvirker levekårene til ulike grupper, inkludert barnefamilier, ulike inntektsgrupper og sosiodemografiske grupper. Jolliffe (2006) og Dalaker (2005) benytter fattigdomsgrenser som er justert for geografiske prisforskjeller, og finner at denne metoden har betydelig innflytelse på den geografiske og sosiodemografiske sammen-setningen av de fattige. Det er derfor av interesse å vurdere et supplerende fattigdomsmål som tar hensyn til regionale prisvariasjoner i Norge.

6.1. Bakgrunn og problemstilling

I en tid hvor inflasjonen er høy kan familier og hushold oppleve at levekostnadene øker mer enn inntektene. Hvis inflasjonen er høyere enn inntektsveksten betyr det at realinntekten går ned. For å forstå hvordan dette påvirker den materielle levestandarden, kan vi betrakte en familie som ikke sparer, men som hvert år bruker opp hele den disponible inntekten. For en slik familie medfører nedgang i realinntekten at inntekten ikke er tilstrekkelig til å finansiere et like stort forbruk som året før.

Familier og hushold som i utgangspunktet har lav disponibel inntekt kan oppleve strammere budsjetter og redusert levestandard dersom realinntektene faller som en konsekvens av økende inflasjon. En mulig forklaring er at prognoser for inflasjonen har en tendens til å undervurdere inflasjonen når den er økende. Dette kan bidra til nedgang i realinntektene fordi statsbudsjettet og lønnsforhandlingene delvis er basert på slike prognoser. Friksjoner og tregheter i tilpasningen av lønninger og overføringer kan bidra til lavere realinntekter når inflasjonen går opp.

Økningen i inflasjonen etter 2021 har aktualisert spørsmålet om hvordan levekårene til de fattige og omfanget av fattigdom blir påvirket av inflasjon. Fattige hushold kan være spesielt sårbare for inflasjon dersom den nominelle inntektsutviklingen i den lavere delen av inntektsfordelingen blir hengende etter sammenliknet med den midterste og høyere delen av inntektsfordelingen. Slike forskjeller kan for eksempel oppstå hvis middelklassen i større grad enn lavinntektsfamiliene oppnår å få kompensasjon for inflasjonen gjennom lønnsforhandlingene. Lavinntektsfamilier som er avhengige av offentlige trygder og overføringer kan også få en nedgang i realinntektene når inflasjonen er høy. Grunnen er at de fleste overføringene ikke er prisindeksregulert, og at det ikke nødvendigvis blir vedtatt å kompensere fullt ut for inflasjonen gjennom veksten i overføringene.

Fattigdomsmål som tar utgangspunkt i medianinntekten, vil fange opp endringer i fattigdom som følger av at realinntektene i bunnen av inntektsfordelingen utvikler seg svakere enn midten av fordelingen – medianinntekten er midten av fordelingen. Inflasjon påvirker imidlertid reell fattigdom på en måte som ikke fanges opp av konvensjonelle lavinntektsmål. Det vil særlig være tilfelle dersom

det både er stor ulikhet i inflasjonen mellom ulike konsumgoder og stor forskjell i ulike befolkningsgruppers budsjettandeler knyttet til de samme godene.³⁹

Konsumprisindeksen måler endringen i kostnadene for å kjøpe en representativ (gjennomsnittlig) varekurv, der vektene for ulike goder og konsumkategorier er basert på et gjennomsnitt av utgiftsandeler blant husholdene. Prisjusteringen innenfor måleperioden bygger derfor på en forenklet forutsetning om at alle hushold står overfor den samme inflasjonen. Selv om denne forutsetningen kan være hensiktsmessig for mange formål, kan den være for restriktiv i analyser av inntektsfordeling og fattigdom, ikke minst i perioder med høy inflasjon.

Metoder som benytter en felles gjennomsnittlig inflasjonsrate for alle typer hushold tar ikke hensyn til at husholdene konsumerer forskjellige andeler av forskjellige varer og tjenester. I perioder med ulik prisvekst for ulike konsumkategorier vil levekostnadene øke relativt mye for hushold som bruker en høy budsjettandel på de godene som har størst prisvekst. For eksempel har det nylig vært relativt høy prisvekst på matvarer, energivarer og husleie i leiemarkedet for bolig. Dette er eksempler på nødvendighetsvarer som typisk utgjør en høy budsjettandel i forbruket til fattige hushold. Når det er høy prisvekst på nødvendighetsvarer kan vi forvente at levekostnadene øker relativt mye for de fattige husholdene. I avsnitt 8.2 diskuterer vi metoder og resultater fra beregninger som tar hensyn til inflasjonsulikhet, dvs. at vi tar hensyn til at ulike hushold er eksponert i forskjellige grad mot prisvekst på ulike varer og tjenester.

Inflasjonsulikhet kan spille en rolle for utviklingen av inntektsulikhet og fattigdom, særlig i perioder med høy inflasjon eller når formålet er å studere utviklingstrekk over en periode på mange år. Når vi forutsetter at alle hushold står overfor de samme prisene på et gitt tidspunkt, fanger målet på inflasjonsulikhet opp effekter av samspillet mellom ulik prisutviklingen på ulike goder og ulik sammensetning av konsumet til ulike hushold.

På et gitt tidspunkt kan husholdene imidlertid stå overfor prisforskjeller på noen varer og tjenester. Eksempler på dette er at prisene i bolig- og leiemarkedene samt strømprisene varierer geografisk. Hushold med forskjellig bosted står dermed overfor forskjellige levekostnader. I dette kapittelet studerer vi hvordan beskrivelsen av fattigdom blir påvirket når vi måler forskjeller i levestandard basert på realinntekter som er justert for regionale prisforskjeller.

6.2. Utgiftsandeler og inflasjonsulikhet

I Konsumprisindeksen (KPI) er formålet å måle prisutviklingen på husholdenes konsum over tid. KPI fanger ikke opp inflasjonsulikhet mellom hushold. KPI er bygd opp som en Laspeyres prisindeks som viser gjennomsnittlig prisvekst for ulike goder og konsumkategorier. Siden prisveksten kan variere mellom konsumkategorier, blir inflasjonen beregnet som et veid gjennomsnitt av de ulike delprisindeksene. Vektene i KPI er bestemt av gjennomsnittlige utgiftsandeler for de ulike godene og konsumkategoriene.

En framgangsmåte for å ta hensyn til inflasjonsulikhet er å la godevektene variere mellom grupper av hushold. Dermed tar vi hensyn til at husholdene blir eksponert i forskjellig grad mot prisvekst

³⁹ Statistisk sentralbyrås mål for vedvarende lavinntekt tar hensyn til inflasjon ved å regne om de årlige inntektene til faste priser basert på Konsumprisindeksen (KPI). Metoden innebærer at man benytter husholdenes realinntekter til å beregne årlige medianinntekter og lavinntektsgrenser. Deretter beregnes for de tre årene som inngår i måleperioden gjennomsnittlige lavinntektsgrenser og realinntekter på husholdsnivå. I perioder med høy inflasjon kan dette spille en rolle for resultatet, siden de nominelle inntektene senere i perioden blir tillagt lavere vekt etter omregningen til realinntekter. Begrunnelsen for å vekte ned inntektene senere i perioden er at levekostnadene er blitt høyere. Når det er inflasjon og den nominelle inntektsutviklingen varierer mellom hushold er det derfor relevant å sammenlikne utviklingen i realinntekter mellom hushold. Anta for eksempel at et hushold som ligger litt under fattigdomsgrensen mottar en ekstraintekt på 1000 kroner. Da vil ekstraintekten ha mindre verdi etter en periode med høy inflasjon, noe som skyldes at pengene ikke strekker til for å kjøpe samme kvantum av varer og tjenester som året før.

innenfor ulike konsumkategorier. En slik framgangsmåte er benyttet av Nora Hotvedt (2023). Hun kombinerer data fra Konsumprisindeksen og Forbruksundersøkelsen for å beregne prisindekser som varierer mellom inntektsgrupper etter en inndeling av husholdene i desilgrupper.

I perioden 2012 - 2022 var det forskjeller i inflasjonen mellom ulike konsumkategorier. Hotvedt (2023) finner også variasjoner i utgiftsandeler for konsumkategoriene mellom hushold i ulike inntektsgrupper. Til tross for disse variasjonene, finner hun at det er relativt små avvik i inflasjonen mellom inntektsgruppene. Resultatene kan tyde på at inflasjonsulikhet ikke har så stor betydning i perioder med relativt lav generell inflasjon på varer og tjenester. Dessuten kan inflasjonsulikheten bli undervurdert når heterogeniteten i prisvekst og utgiftsandeler er spesifisert for relativt brede konsumkategorier. Tidligere internasjonale studier finner moderat inflasjonsulikhet når beregningene er utført for brede konsumkategorier. (Amble og Stewart, 1994; Garner, Johnson og Kokoski, 1996; Crawford og Smith 2002; Hobjin og Lagakos 2005; McGranahan og Paulson 2006).

Nyere studier som bruker prisdata for mer detaljerte produktkategorier finner større inflasjonsulikhet (Jaravel 2019, 2021). En betydelig andel av inflasjonsulikheten finnes på svært detaljerte nivåer. Det kan derfor være vesentlig å benytte et tilstrekkelig detaljert datagrunnlag for å kunne fange opp mest mulig av inflasjonsulikheten. Private foretak som kjedebutikker og banker samler inn store mengder med detaljerte transaksjonsdata med informasjon om priser. Tilgang til slike data for statistikk- og forskningsformål vil gi bedre muligheter for å måle inflasjonsulikhet, forbruk, realinntekter og fattigdom. Vi har imidlertid ikke tilgang til slike detaljerte data i vår studie.

Alternativet til å få tilgang til transaksjonsdata er å benytte data fra Forbruksundersøkelsen til å beregne forbruksandeler for ulike inntektsgrupper (Hotvedt, 2023). Denne datakilden har imidlertid noen vesentlige svakheter. Den forrige Forbruksundersøkelsen er fra 2012, men det ble i 2022 gjennomført en ny forbruksundersøkelse som vil gi oss tilgang til nye data. Det gjenstår å se hvor god datakvaliteten blir i den nye undersøkelsen. Erfaringen fra tidligere er at det er problemer med stort frafall i slike undersøkelser, noe som kan ha sammenheng med at oppgavebyrden er stor for respondentene.

I den grad undersøkelsen ikke er representativ for hele befolkningen, kan det store frafallet medføre systematiske skjevheter i de målte forbruksmønstrene. Analyser av forbruksulikhet kan for eksempel bli misvisende hvis frafallet er relativt stort blant fattige eller rike hushold, slik at halene i fordelingen blir underrepresentert. Eika, Mogstad og Vestad (2020) viser at det er en betydelig og økende underrapportering av konsumutgifter i Forbruksundersøkelsen sammenlignet med tall som kommer fram av Nasjonalregnskapet. Dette medfører at de rapporterte utgiftene ikke nødvendigvis samsvarer med de faktiske utgiftene til husholdene. Videre vil utgiftsandelene for ulike konsumkategorier kunne avvike betydelig fra faktiske utgiftsandeler innenfor ulike grupper av befolkningen. På grunn av utvalgets størrelse vil det, i hvert fall, knytte seg betydelig usikkerhet til beregninger hvor formålet er å studere utgiftsandeler innenfor mindre grupper i befolkningen.

Det pågår et arbeid i SSB med å beregne inflasjonsulikhet ved hjelp av mikrosimulering i modellen LOTTE.⁴⁰ Lian, Nygård, Thoresen og Vattø (2022) viser at prisøkningene på strøm, drivstoff og matvarer i 2022 påvirket hushold med lav inntekt mer enn andre hushold, fordi disse konsumkategoriene utgjør en forholdsvis stor andel av lavinntektshusholdenes samlede utgifter.

På bakgrunn av de omtalte resultatene forventer vi at det ikke vil ha så stor betydning for måling av vedvarende lavinntekt hvorvidt vi tar hensyn til inflasjonsulikhet innenfor en måleperiode på tre år. En periode på tre år kan være for kort til å finne store utslag av inflasjonsulikhet på mål for

⁴⁰ Siden LOTTE beregner utgiftsandelene for ulike inntektsgrupper ved hjelp av data fra Forbruksundersøkelsen, vil også disse beregningene bli påvirket av måleproblemer som knytter seg til utvalgsusikkerhet, frafall og underrapportering.

realinntekt og fattigdom. Vi tar imidlertid forbehold om at inflasjonsulikhet vil få økt betydning for måling av realinntekter og fattigdom når vi benytter data for perioden med høy inflasjon etter 2021. Det vil derfor være av interesse å gjennomføre flere analyser av inflasjonsulikhet når data for årene etter 2021 blir tilgjengelige.

6.3. Deskriptiv analyse av inflasjonsulikhet

Vi benytter her modellsystemet LOTTE til å foreta noen enkle beregninger av inflasjonsulikhet og hvordan fordelingen av realinntekter blir påvirket av inflasjonsulikhet i perioden 2019–2022.

Vi benytter modellen LOTTE-Skatt for å beregne inntekt etter skatt i de fire årene 2019–2022. Som inntektsmål benytter vi inntekt etter skatt per forbruksenhet, der antall forbruksenheter i husholdet er bestemt ved EU-skalaen. LOTTE-Skatt er en skatteberegningsmodell som blant annet bygger på informasjon fra skattemeldingen for alle personer bosatt i Norge, mens modellen LOTTE-Konsum beregner (imputerer) totalt konsum for hvert hushold i denne populasjonen, for deretter å fordele dette ut på i alt 30 godekategorier. Modellen er kalibrert både mot nasjonalregnskapstall og estimater for ulike adferdsparametere, som igjen er basert på økonometriske studier med data fra Forbruksundersøkelsen.⁴¹

For å fange opp inflasjonsulikhet på tvers av inntektsgrupper benytter vi en rangering av individene etter husholdets ekvivalensjusterte inntekt og dernest deler vi populasjonen inn i 10 like store grupper som er såkalte desilgrupper. Ved å benytte LOTTE-Konsum får vi beregnet konsumsammensetningen på godekategorier for hver desilgruppe i 2019. Videre benytter vi estimerte utgiftsandeler for godekategoriene som konsumvekter i en prisindeks som varierer mellom desilgruppene. Denne variasjonen skyldes at det er ulik prisvekst for ulike godekategorier kombinert med at desilgruppene har ulik eksponering mot prisvekst innenfor kategoriene som en følge av forskjellige utgiftsandeler. Beregningene er altså basert på prisutviklingen for de 30 godene i modellen i hht. KPI, kombinert med anslag på desilspesifikke konsumvekter i LOTTE-Konsum.⁴²

Inndelingen i desilgrupper blir foretatt separat for hvert år i perioden 2019 til 2022. Når vi sammenlikner utviklingen i inntekt i de ulike desilgruppene over tid, er det verdt å merke seg at sammensetningen av individer i en gitt desilgruppe kan endre seg noe fra ett år til det neste. Et individ kan for eksempel ha en lav inntekt ett år og være plassert i en lavere desilgruppe dette året enn alle de andre årene. Utfra desilinndelingen i 2019 beregner vi også konsumsammensetningen for hver desilgruppe i 2019 og holder de beregnede konsumvektene konstant i den desilspesifikke prisindeksen.⁴³ For å beregne realinntekten i 2020 til 2022 deflaterer vi gjennomsnittsinntekten i hver desilgruppe basert på den desilspesifikke prisindeksen, slik at vi måler all inntekt i 2019-priser.

Som det framgår av Tabell 6.1, ser vi at inflasjonen i perioden er avhengig av hvilken desilgruppe vi betrakter. Fra 2020 til 2021 er inflasjonen lavest for lavere inntektsnivåer, men ser vi på andre år og perioden under ett endrer dette seg. Særlig den kraftige økning i priser på nødvendighetsgoder som mat og elektrisitet fra 2021 til 2022 gjør at for perioden sett under ett har de nederste desilgruppene opplevd en inflasjon på 11 prosent eller mer, mens den er så vidt under 10 prosent for den øverste desilgruppen.

⁴¹ Se Lian, Nygård, Thoresen og Vattø (2022) for tidligere anvendelse, samt dokumentasjon av modellsystemet LOTTE i Jia m.fl. (2023).

⁴² I vår modell inngår også gruppen Nordmenns konsum i utlandet, som ikke inngår i KPI. Her har vi brukt konsumdeflatoren i nasjonalregnskapet.

⁴³ Dette vil da være en Laspeyres prisindeks med vekter fra basisåret 2019.

Tabell 6.1 Prisindekser betinget på desiler, 2019 = 100

Desil	2019	2020	2021	2022
1	100	99,3	105,4	112,7
2	100	100,3	105,0	111,5
3	100	100,6	104,8	111,0
4	100	100,8	104,7	110,8
5	100	100,9	104,6	110,6
6	100	101,0	104,6	110,4
7	100	101,1	104,5	110,3
8	100	101,2	104,5	110,2
9	100	101,3	104,4	110,0
10	100	101,5	104,3	109,7
I alt	100	100,8	104,7	110,7

Note: Personer er hvert år rangert etter inntekt etter skatt per forbruksenhet, hvor EU-skalaen er benyttet. Beregningene er basert på modellen LOTTE-Konsum, hvor konsumsammensetningen innenfor hver desilgruppe i 2019 ligger til grunn for konsumvektene. Prisutviklingen for godene i modellen er anslått ved å benytte delindekser i konsumprisindeksen (KPI). Siden basisåret er 2019 og vi henter konsumvektene fra dette året, er indeksen en Laspeyres indeks.

I Tabell 6.2 og 6.3 gir vi utviklingen i realinntekt etter skatt per forbruksenhet både når vi deflaterer inntektene ved å bruke en felles prisindeks for alle desilgrupper (gjennomsnittet av de desil-spesifikke prisindeksene), og når vi bruker våre desilspesifikke indekser. Beregningene for det siste året (2022) er basert på tall som er fremført ved hjelp av LOTTE-skatt.

Fra Tabell 6.2 ser vi at inntektene vokser særlig mye i 1. desilgruppe og 10. desilgruppe dersom vi ser hele perioden under ett. Den sterke inntektsveksten i 1. desilgruppe i 2021 er trolig knyttet til blant annet økningen i barnetrygden. Særlig blant enslige forsørger var det en sterk inntektsvekst fra 2020 til 2021, både på grunn økt barnetrygd og økte yrkesinntekter.⁴⁴ Den høye veksten i 10. desilgruppe kan vi trolig i stor grad tilskrive den sterke økningen i utbytter i 2021, som har sammenheng med den varslede økningen i skatt på utbytte i 2022.

Det er en generell tendens til at de lavere inntektsnivåene har en noe større vekst i realinntekt sammenlignet med høyere inntektsnivåer. I Tabell 6.3 endrer imidlertid dette bildet seg noe når vi bruker våre desilspesifikke indekser til å deflatere inntektene. Resultatene tyder på at man ved å benytte en felles prisindeks for alle inntektsnivåer overvurderer (undervurderer) veksten i realinntekt for de med lav (høy) inntekt. Resultatene viser imidlertid at avvikene mellom de to metodene for å måle utviklingen i realinntekter er relativt beskjedne. Dette kan skyldes at den beregnede inflasjonsulikheten mellom desilgruppene over perioden på 4 år er moderat.

I tabell 6.4 måler vi andelen personer og barn med vedvarende lavinntekt basert på to varianter av realinntekter for perioden 2020 til 2022. Vi deflaterer inntektene for 2021 og 2022 med både en husholdspesifikk indeks og en gjennomsnittlig indeks for alle hushold. Deflatering med den gjennomsnittlige prisindeksen tilsvare standardmetoden til SSB. Vi ser at ved å deflatere med en husholdspesifikk prisindeks, får vi en liten økning i andelen personer totalt og andelen barn som faller innunder dette fattigdomsmålet. I 2022 har vi opplevd en vesentlig økning i pris på nødvendighetsvarer slik som matvarer og strøm. Utgiftene til disse varegruppene vil typisk utgjøre en større andel av budsjettet for hushold med lave inntekter. Selv om antallet fattige øker noe ved å ta hensyn til at husholdene står overfor ulik inflasjon, ser vi at effekten er relativt beskjeden.

⁴⁴ Se også <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/statistikk/inntekts-og-formuesstatistikk-for-husholdninger/artikler/faerre-med-lavinntekt>

Tabell 6.2 Utvikling i realinntekt etter skatt per forbruksenhet, målt i 2019-priser med samme prisindeks for alle desiler

Desil	2019	2020	2021	2022	Vekst (%) 2019-2022
1	151 700	151 300	159 600	158 300	4,40
2	251 700	251 800	255 600	253 300	0,65
3	302 000	302 700	306 000	303 300	0,46
4	342 600	343 900	346 100	343 100	0,14
5	379 400	381 100	383 200	379 700	0,08
6	416 700	418 700	421 500	417 100	0,09
7	458 400	460 700	464 500	458 600	0,04
8	510 600	514 000	519 600	511 100	0,11
9	588 900	594 300	604 100	590 000	0,19
10	925 300	953 300	1 136 900	956 200	3,34
I alt	432 700	437 200	459 700	437 100	1,01

Note: Personer er hvert år rangert etter inntekt etter skatt per forbruksenhet, hvor EU-skalaen er benyttet. Inntektene er deflatert ved å bruke en felles prisindeks for alle desiler (et gjennomsnitt av de desilspesifikke, se merknad Tabell 6.3). Inntektene er beregnet ved modellen LOTTE-skatt, hvor siste år (2022) er basert på fremførte tall.

Tabell 6.3 Utvikling i realinntekt etter skatt per forbruksenhet, målt i 2019-priser med desilspesifikke prisindekser

Desil	2019	2020	2021	2022	Vekst (%) 2019-2022
1	151 700	154 000	159 000	156 300	3,03
2	251 700	253 500	255 200	252 200	0,18
3	302 000	303 500	305 800	302 800	0,28
4	342 600	344 000	346 000	343 100	0,13
5	379 400	380 600	383 400	380 100	0,19
6	416 700	417 700	421 800	417 900	0,29
7	458 400	459 100	464 900	459 800	0,31
8	510 600	511 600	520 200	512 900	0,45
9	588 900	590 700	605 000	592 500	0,62
10	925 300	944 800	1 139 200	962 500	4,02
I alt	432 700	437 200	459 700	437 100	1,01

Note: Personer er hvert år rangert etter inntekt etter skatt per forbruksenhet, hvor EU-skalaen er benyttet. Inntekter beregnet ved modellen LOTTE-skatt, hvor siste år (2022) er basert på fremførte tall. Desilspesifikke konsumprisindekser er benyttet som deflator for årene 2021 til 2022. Konsumvektene for hvert desil er beregnet ved modellen LOTTE-Konsum og prisvekst for de ulike godene er hentet fra delindekser i konsumprisindeksen (KPI).

Tabell 6.4 Andelen personer med vedvarende lavinntekt etter metode for deflatering, prosent, 2020-2022.

	Gjennomsnittlig prisindeks	Husholdspesifikk prisindeks
Barn (<18)	11,3	11,5
I alt	12,0	12,3

Note: Ved beregningene har vi brukt modellsystemet LOTTE. LOTTE-Konsum er brukt til å anslå budsjettandeler i 2021 for hvert hushold. Disse vektene, sammen med delindekser i KPI og LOTTE-skatt, er brukt til å beregne husholdspesifikke indekser og realdisponibel inntekt per forbruksenhet (EU-skala) for årene 2021 og 2022. Dernest beregnes andelen personer totalt og barn med gjennomsnittlig ekvivalent realdisponibel inntekt for perioden 2020 til 2022 i forhold til 60 prosent av tilsvarende gjennomsnittlig medianinntekt. For 2022 brukes framførte tall.

6.4. Regionale prisindekser og realinntekter

For enkelte goder er det vesentlige geografiske prisforskjeller. For eksempel er det kjent at boligpriser og leiemarkedspriser varierer betydelig mellom byer og regioner og mellom tettbygde og spredtbygde strøk. Enkelte energivarer som strømpriser varierer betydelig over tid og mellom strømprisjoner. Slike variasjoner skyldes blant annet regionale variasjoner i nedbørsmengder og begrensninger i overføringskapasiteten mellom regionene.

Regionale prisvariasjoner kan forstås som uttrykk for at hushold som er bosatt i ulike regioner står overfor forskjellige levekostnader. Disse forskjellene skyldes blant annet at prisnivået for husleie og energi varierer geografisk. Regionale forskjeller i levekostnader kan måles ved hjelp av en regional prisindeks. I dette kapittelet vil vi beregne en regional prisindeks for boligkonsum og benytte denne prisindeksen til å beregne husholdenes realinntekter. Videre vil vi identifisere hushold med vedvarende lavinntekt basert på disse realinntektene.

Den region-spesifikke prisindeksen er definert i tidligere arbeider av Moretti (2013), Aaberge, Eika, Langørgeren og Mogstad (2019) og Diamond og Moretti (2023). Den regionale konsumprisindeksen (RKPI) er definert ved et vektet gjennomsnitt av en regional husleieprisindeks (RHPI) og en prisindeks som er lik 1 for alle andre goder utenom boligkonsum. Som en forenkling forutsetter vi altså at prisene på de andre godene ikke varierer geografisk. Den regionale konsumprisindeksen er definert ved

$$RKPI_{r,t} = VEKT_t \times RHPI_{r,t} + 1 - VEKT_t,$$

der r er indeks for region og t refererer til periode eller kalenderår. $VEKT_t$ er utgiftsandelen til boligkonsumet som en komponent av boligutvidet inntekt. Utrykket $1 - VEKT_t$ er vekten som tilordnes alt annet forbruk utenom boligkonsum. Moretti (2013) og Aaberge mfl. (2019) lar denne vekten variere over tid, men ikke over regioner. En begrunnelse er at det er ønskelig å følge metodikken som brukes ved beregning av den offisielle Konsumprisindeksen, der vektene ikke varierer mellom hushold. Diamond og Moretti (2023) deler inn befolkningen i tre inntektsgrupper, og benytter gjennomsnittlig utgiftsandeler innenfor inntektsgrupper etter region til å beregne vekter for konsumkategorier. Tilsvarende som Moretti (2013) og Aaberge mfl. (2019) vil vi i denne rapporten benytte den enklere varianten hvor vektene ikke varierer mellom regioner eller hushold.

6.5. Nærmere om beregning av regionale prisindekser og realinntekter

Som grunnlag for å beregne den regionale prisindeksen RKPI benytter vi boligutvidet inntekt (1) og prisdata fra Leiemarkedsundersøkelsen (LMU). Verdien av boligkonsumet tilsvarer våre anslag for brutto beregnet husleie for boligeiere og estimert betalt husleie for leietakere. Som en forenkling antar vi at verdien av alt annet konsum er lik inntekt etter rente- og boutgifter. En begrensning med denne tilnærmingen er at vi ser bort fra sparing når vi anslår utgiftsandelen til alt annet konsum.

Beregningene består av fire steg. I første steg beregner vi den regionale husleieprisindeksen (RHPI). Som grunnlag benytter vi tall fra Leiemarkedsundersøkelsen (LMU) som viser husleiepriser etter boligens antall rom, kvadratmeter og region (Se [SSB tabeller 09897](#)). For hver boligtype (kjennetegnet med antallet rom og kvadratmeter) beregner vi et gjennomsnittlig prisnivå basert på en sammenvekting av regionene. Regionene gis en vekt proporsjonal med andelen personer som bor i hver region. For hver boligtype beregnes det så en indeks som forholdet mellom prisen i regionen og landsgjennomsnittet. Den regional husleieprisindeks (RHPI) beregnes deretter som et vektet gjennomsnitt av indeksene for de ulike boligtypene. Boligtypene gis da en vekt proporsjonal med andelen personer som bor i hver type bolig.

I andre steg beregner vi vekten for boligkonsumet som vi tilordner RHPI i den samlede prisindeksen RKPI. Vi følger beregningsmetoden til Moretti (2013). En forskjell er imidlertid at vi benytter inntektsandelen i stedet for utgiftsandelen til boligkonsumet. Vekten til boligkonsumet settes lik inntektsandelen som brutto beregnet husleie utgjør av boligutvidet inntekt (1). Inntektsandelen er definert som total brutto beregnet husleie på tvers av alle hushold dividert på total boligutvidet inntekt på tvers av alle hushold. Vi finner at inntektsandelen til boligkonsumet er lik 0,202, slik at dette er vekten som vi tilordner RHPI ved beregningen av RKPI.

I tredje steg beregner vi RKPI basert på resultatene fra første og andre steg, der vi benytter definisjonen av RKPI i avsnitt 6.3 med en konstant vekt på tvers av regioner og hushold.

I fjerde steg beregner vi boligutvidet realinntekt, som er definert ved boligutvidet inntekt (1) dividert på den regionale konsumprisindeksen (RKPI). Vi regner om realinntekter til ekvivalentinntekter ved å dividere realinntekten på antall forbruksenheter i husholdet.

6.6. Empiriske resultater for regional prisindeks og realinntekt

Tabell 6.5 gjengir resultater fra beregningene av regional husleieprisindeks (RHPI) og regional konsumprisindeks (RKPI). Som forventet finner vi at leiemarkedsprisen er relativt høy i sentrale og vestlige bydeler i Oslo, mens prisen er lav i små tettsteder og i områder med lav sentralitet og spredt bosetting. Siden RKPI gir en vekt på 0,202 til RHPI, og ellers forutsetter at prisene på andre goder ikke varierer geografisk, så følger det at de regionale prisvariasjonene blir nedskalert når vi beregner RKPI.

Tabell 6.5 Regional husleieprisindeks (RHPI) og konsumprisindeks (RKPI), 2021

Region	Regional husleieprisindeks (RHPI)	Regional konsumprisindeks (RKPI)	Befolkningsandel (prosent)
Oslo			
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	1,51	1,10	2,5
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	1,49	1,10	5,1
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	1,39	1,08	2,6
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	1,34	1,07	2,7
Bergen			
Bergenshus	1,25	1,05	0,8
Bergen - øvrige bydeler	1,11	1,02	4,5
Trondheim			
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	1,25	1,05	2,1
Lerkendal og Heimdal	1,18	1,04	1,8
Stavanger	1,06	1,01	2,7
Kristiansand	0,96	0,99	2,1
Tromsø	1,25	1,05	1,4
Akershus - nærliggende Oslo kommuner	1,23	1,05	8,1
Utkant Akershus	1,07	1,01	4,5
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	0,98	1,00	18,1
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	0,85	0,97	17,3
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	0,71	0,94	23,7

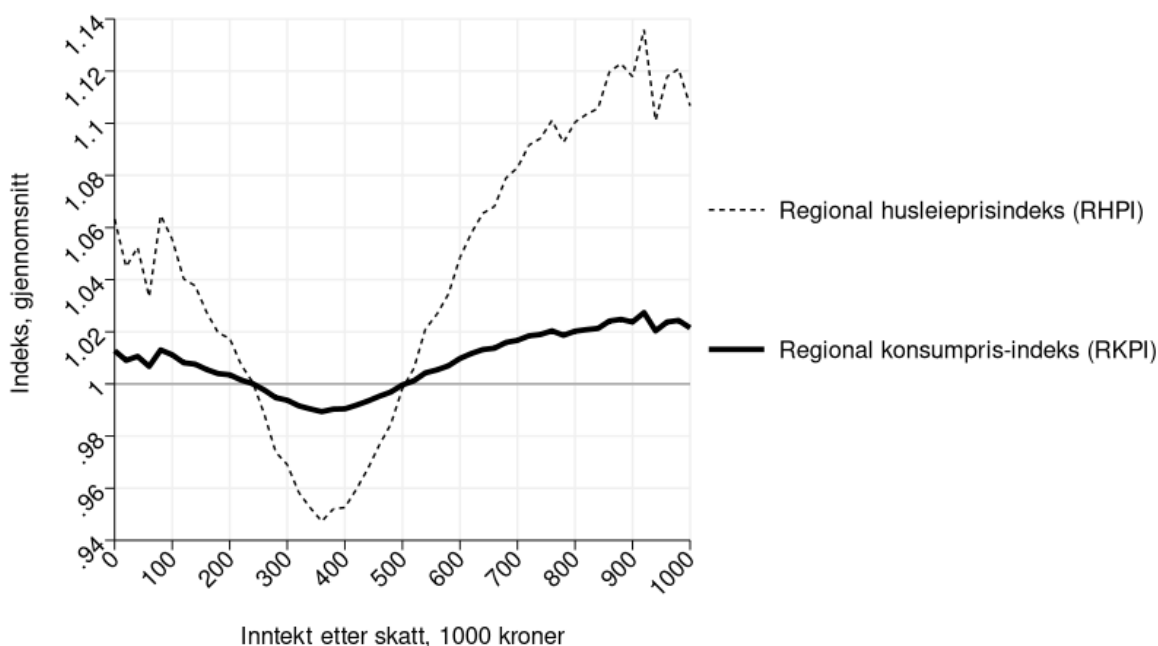
Figur 6.1 viser gjennomsnitt for de to prisindeksene som en funksjon av inntekt etter skatt for barnefamilier. Gjennomsnittet for prisindeksene ligger under 1 på intervallet fra 250 000 – 500 000 kroner. Et gjennomsnitt som ligger under 1 tyder på at barnefamilier med bosted i områder med lave boligpriser er overrepresentert blant familiene for et gitt inntektsnivå. Familier med særskilt lave inntekter er imidlertid overrepresentert i områder med høyere boligpriser. Det samme er tilfelle for familier med høy inntekt etter skatt.

Tabell 6.6 viser gjennomsnitt og Gini-koeffisienter i fordelingen av boligutvidet realinntekt. Vi bruker Gini-koeffisienten som et mål på ulikheten i fordelingen av realinntekter innenfor hver region.⁴⁵ Vi finner en tendens til at regioner og bydeler med høy Husleieprisindeks har høy gjennomsnittlig realinntekt og relativt stor ulikhet i realinntektene. Gjennomsnittlig realinntekt er høyest i Oslos vestlige bydeler, mens den er lavest i mindre tettsteder og spredtbygde steder.

I bydeler med relativt høy inntekt har barnefamiliene høyere gjennomsnittlig realinntekt enn resten av befolkningen innenfor samme bydel. I bydeler og regioner med lavere inntekt er det motsatt, barnefamiliene har lavere gjennomsnittlig realinntekt enn resten av befolkningen innenfor samme region. Ulikheten målt ved Gini-koeffisienten er lavere innenfor gruppen av barnefamilier sammenliknet med ulikheten i hele befolkningen innenfor hver region.

⁴⁵ Gini-koeffisienten får verdien 0 når alle har lik inntekt, og verdien 1 når all inntekt havner hos den rikeste personen. Jo lavere verdi på Gini-koeffisienten, desto mindre ulikhet er det i fordelingen av inntekt.

Figur 6.1 Regional husleieprisindeks (RHPI) og konsumprisindeks (RKPI), gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021

Tabell 6.6 Gjennomsnitt og forholdstallet 90/10 i fordelingen av boligutvidet realinntekt etter region, 2021

Region	Alle hushold		Barnefamilier	
	Gj.snitt (1000 kr)	Gini	Gj.snitt (1000 kr)	Gini
Hele landet	495	0,272	475	0,247
Oslo				
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	634	0,438	697	0,409
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	556	0,360	605	0,356
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	534	0,283	538	0,278
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	413	0,229	372	0,213
Bergen				
Bergenhus	473	0,372	533	0,303
Bergen - øvrige bydeler	502	0,266	482	0,233
Trondheim				
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	498	0,294	519	0,250
Lerkendal og Heimdal	463	0,246	453	0,200
Stavanger	543	0,306	523	0,277
Kristiansand	469	0,265	450	0,228
Tromsø	466	0,238	451	0,196
Akershus - nærliggende Oslo kommuner				
Utkant Akershus	486	0,243	458	0,222
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	481	0,261	453	0,235
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	471	0,240	441	0,209
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	478	0,240	447	0,207

Note: Negative inntekter er satt til 0 ved utregning av Gini.

6.7. Empiriske resultater for vedvarende lavinntekt

Tabell 6.7 rapporterer andelen med vedvarende lavinntekt etter region og for tre ulike innteksdefinisjoner. Det er mest nærliggende å sammenlikne andelen fattige etter henholdsvis boligutvidet realinntekt og (nominell) boligutvidet inntekt (1). For begge definisjoner finner vi at andelen fattige er 8,8 prosent blant alle personer og 11,8 prosent blant alle barn i hele landet. Som forventet finner vi at realinntektsmålet gir en større andel fattige innenfor bydeler og regioner med et høyt prisnivå

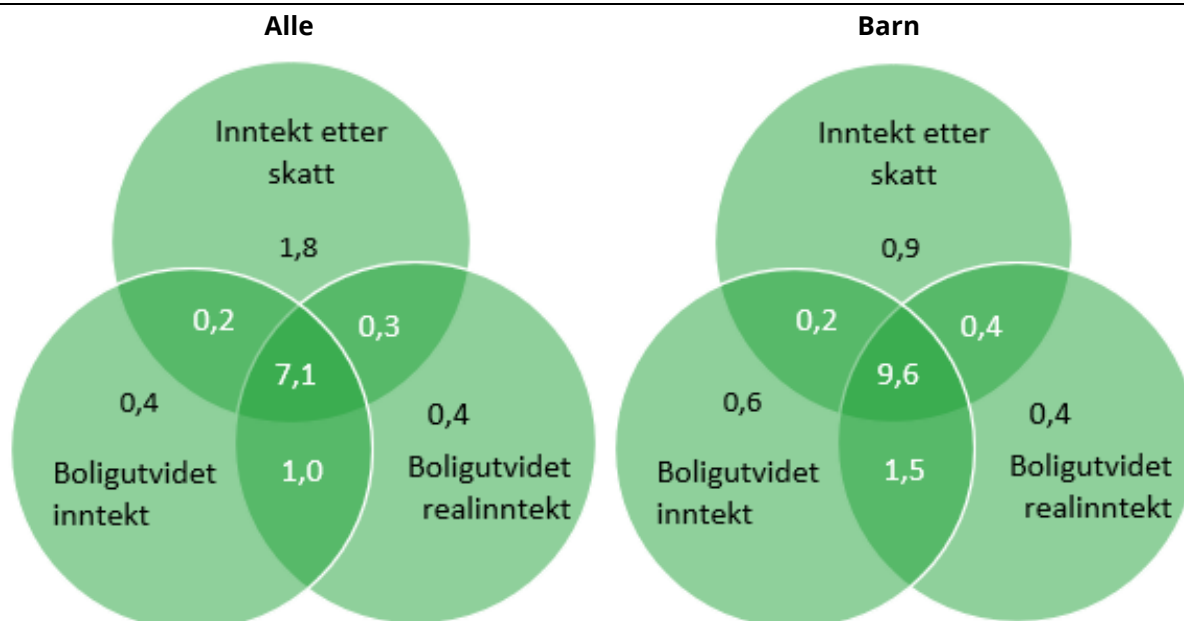
på boliger, mens andelen er relativt lav i regioner med et lavt prisnivå på boliger. En sammenlikning av boligutvidet realinntekt med inntekt etter skatt viser at disse to inntektsbegrepene gir relativt små avvik i anslagene for andelen fattige på regionalt nivå.

Figur 6.2 viser et Venn-diagram for overlappet i andelen med vedvarende lavinntekt basert på følgende tre inntektsbegreper: Inntekt etter skatt, boligutvidet inntekt (1) og boligutvidet realinntekt. Figuren viser at det er 1,5 prosent av barna som er fattige etter begge varianter av boligutvidet inntekt, men som ikke er fattige når vi benytter inntekt etter skatt. Vi finner at det er noe større grad av overlapp mellom boligutvidet realinntekt og inntekt etter skatt enn mellom boligutvidet inntekt (1) og inntekt etter skatt.

Tabell 6.7 Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, prosent

Region	Inntekt etter skatt	Boligutvidet inntekt	Boligutvidet realinntekt
a) Alle			
Hele landet	9,4	8,8	8,8
Oslo			
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	11,6	9,7	12,8
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	12,3	9,5	12,8
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	9,6	7,0	9,1
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	18,1	12,9	16,5
Bergen			
Bergenhus	15,9	14,4	16,7
Bergen - øvrige bydeler	9,1	7,5	8,3
Trondheim			
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	9,1	8,1	9,6
Lerkendal og Heimdal	8,7	7,2	8,4
Stavanger	9,1	8,5	9,0
Kristiansand	11,4	10,5	10,4
Tromsø	7,2	6,4	7,8
Akershus - nærliggende Oslo kommuner	7,1	6,2	7,3
Utkant Akershus	8,1	7,4	8,1
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	10,6	9,7	9,8
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	9,2	9,1	8,2
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	7,9	8,8	6,9
b) Barn			
Hele landet	11,1	11,8	11,8
Oslo			
Sentrum, Frogner, Ullern og St.Hanshaugen	11,3	9,8	13,0
Grünerløkka, Gamle Oslo, Sagene, N. Aker og V. Aker	14,2	11,6	15,7
Østensjø, Nordstrand og Bjerke	10,7	9,0	11,5
Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Alna	26,5	21,0	26,9
Bergen			
Bergenhus	13,8	13,7	16,1
Bergen - øvrige bydeler	10,4	9,9	10,9
Trondheim			
Midtbyen, Østbyen og Nedre Elvehavn	7,6	7,5	8,9
Lerkendal og Heimdal	8,8	8,3	9,7
Stavanger	10,1	10,5	11,2
Kristiansand	13,3	13,5	13,4
Tromsø	7,0	7,1	9,1
Akershus - nærliggende Oslo kommuner	8,0	7,6	8,9
Utkant Akershus	10,0	10,3	11,2
Tettsteder med 20 000 innbyggere eller flere	13,2	13,8	13,9
Tettsteder med 2 000 - 19 999 innbyggere	11,5	13,0	11,9
Tettsteder og andre steder med < 2 000 innbyggere	8,8	12,0	9,5

Note: Studenthushold er utelatt.

Figur 6.2 Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021

Note: Studenthushold er utelatt.

6.8. Inflasjon, renteutgifter og utviklingen i fattigdom

Økt inflasjon og økte renteutgifter påvirker levekostnadene til husholdene. I dette kapittelet har vi drøftet hvordan inflasjon og regionale prisvariasjoner påvirker realinntektene til husholdene. Diskusjonen i kapittel 5 viser imidlertid at inflasjonen også har noen effekter på formuen som kommer i tillegg til hvordan inflasjonen påvirker kjøpekraften til kontantinntektene.

Kapittel 5 presenterer et inntektsmål som inkluderer inflasjonsgevinsten på gjeld, *boligutvidet inntekt* (3). Inntektsmålet tar hensyn til at inflasjonen reduserer realverdien av gjeld og bankinnskudd. Dette inntektsmålet vil dermed være følsomt for inflasjon. Høy inflasjon vil også være knyttet til høy nominell rente fordi Norges Bank normalt vil sette en høy styringsrente for å motvirke inflasjonen: Fra september 2021 til september 2023 økte Norges Bank styringsrenta fra 0 til 4,25 prosent. En slik endring vil kunne ha stor betydning for hushold med mye lån.

For å illustrere betydningen av økt rente og inflasjon på ulike fattigdomsmål har vi beregnet andelen barn med vedvarende lavinntekt i 2019-2021 for et kontrafaktisk scenario med høye renteutgifter. Vi beregner da en «ekstrarente» for 2019-2021, tilsvarende 2,5 prosent av hvert husholds netto gjeld (gjeld-bankinnskudd). Ekstrarenten på 2,5 prosentpoeng tilsvarer omtrent den gjennomsnittlige differansen mellom en rente på 4,25 prosent og den faktiske styringsrenta i perioden, fratrukket 22 prosent for skattefradrag. Videre har vi lagt til en kontrafaktisk ekstra inflasjonsgevinst på netto gjeld på 2,5 prosent, som omtrent tilsvarer økningen i årlig inflasjon fra 2019-2021 til september 2023. I dette kontrafaktiske tilfellet har altså realrenta bare økt tilsvarende skattefradrag. Den kontrafaktiske beregningen er inspirert av den faktiske utviklingen, men prøver ikke å fange opp alle relevante endringer i økonomien mellom 2021 og 2023.

Tabell 6.8 viser først at inntektsmålet *inntekt etter skatt* i liten grad påvirkes av den kontrafaktiske rentekostnaden, fordi rentekostnader ikke inngår i inntekt etter skatt. Vi har imidlertid lagt til verdien av skattefradraget. Husholds inntekt etter skatt går altså opp når renteutgiftene går opp, fordi fastsatt skatt går ned. Videre ser vi at andelen barn med vedvarende lav *boligutvidet inntekt* (1) øker fra 11,8 til 12,9 prosent når vi innfører ekstra renteutgifter. Dette inntektsbegrepet inkluderer renteutgifter, men ikke gevinster. *Boligutvidet inntekt* (3), som også inkluderer inflasjonsgevinsten på

netto gjeld, endres imidlertid ikke, fordi vi har antatt at den ekstra rentekostnaden er nøyaktig lik inflasjonsgevinsten.

Tabell 6.8 Andel barn med vedvarende lavinntekt når vi inkluderer kontrafaktisk inflasjon og "ekstrarente", 2019-2021

	Faktisk	Kontrafaktisk
Inntekt etter skatt	11,1	11,0
Boligutvidet inntekt (1)	11,8	12,9
Boligutvidet inntekt (3)	13,1	13,1

Note: Studenthushold er utelatt.

Boligutvidet inntekt (1) blir vesentlig redusert for mange hushold når vi inkluderer den ekstra renteutgiften, men andelen fattige går bare litt opp. Dette skyldes at medianinntekten, og dermed også lavinntektsgrensa, synker vesentlig når vi legger til ekstra renteutgifter. I beregningen ovenfor har lavinntektsgrensa sunket fra 261 000 til 249 000. Om vi ikke endrer lavinntektsgrensa («fast grense») øker andelen fattige barn til 15,6 prosent.

Som diskutert i kapittel 4 er det også ventet at reelle boligpriser øker mindre og leieprisene øker mer når renta øker, fordi det blir dyrere å eie bolig. Statistikk viser også at leieprisene *har* økt mer enn boligprisene den siste tiden. Slike endringer, som ikke er inkludert i beregningen ovenfor, vil også kunne påvirke andelen fattige, og hvem som er fattige, avhengig av hvilket inntektsmål vi benytter. Inntektsmål som inkluderer boutgift og/eller boinntekt vil påvirkes når leieprisene øker ved at leietakere får lavere disponibel inntekt (*inntekt etter rente- og boutgifter*) eller at boligeiere får høyere beregnet husleie (*boligutvidet inntekt*). Videre vil inntektsmålene som inkluderer reell kapitalgevinst på bolig (*boligutvidet inntekt 2 og 3*) påvirkes vesentlig av svak/negativ utvikling i reelle boligpriser. Eksempelene viser at det kan være informativt å sammenlikne ulike fattigdomsmål for å fange opp ulike mekanismer og utviklingstrekk.

6.9. Forslag til forbedringer av metoder og datagrunnlag

Det vil være interessant å videreutvikle metodene for å beregne inflasjonsulikhet og regionale prisindekser. Dette krever at vi får tilgang til mer oppdaterte forbruksdata som kan benyttes til å beregne utgiftsandeler for ulike goder og konsumkategorier. For å måle inflasjonsulikhet trengs det mer detaljert og nøyaktig informasjon om prisutviklingen på goder, samt utgiftsandelene som husholdene benytter på godene. Ved beregning av regionale prisindekser er det behov for mer detaljert informasjon innenfor mindre geografiske områder om prisnivået på ulike goder. Det har trolig størst betydning å ta hensyn til prisnivået på goder som utgjør en stor utgiftsandel og der det er betydelige geografiske prisvariasjoner. Boligkonsum er et eksempel på et slikt gode, et annet eksempel kan være energiforbruk.

Forbruk

Det er aktuelt å benytte mer oppdaterte forbruksdata som vi får tilgang til når den nye Forbruksundersøkelsen er ferdigstilt. Resultater fra tidligere Forbruksundersøkelsene har imidlertid vist at det er problemer med frafall og underrapportering. Dessuten vil det knytte seg betydelig usikkerhet til utgiftsandeler som er beregnet innenfor mindre demografiske grupper, inntektsgrupper eller geografiske områder.

I 2023 arbeider SSB med å bearbeide nye data til Forbruksundersøkelsen, mens forrige årgang med rapportering var i 2012. Forbruksdataene rapporteres mindre regelmessig enn inntektsstatistikken. Dessuten er det problemer med utvalgsusikkerhet, frafall og underrapportering i Forbruksundersøkelsene. Disse utfordringene har sammenheng med at Forbruksundersøkelsene er utvalgsundersøkelser med betydelig oppgavebyrde for respondentene, samt at slike data er relativt kostnads-krevende å samle inn.

SSB har også tilgang til detaljert informasjon om priser og omsatte kvantum fra dagligvarekjedene, og det finnes lignende transaksjonsdata fra annen varehandel, kjøp av tjenester og banker. En vesentlig utfordring med slike datakilder er imidlertid at informasjonen ikke kan knyttes direkte til bestemte (typer) hushold. Uansett antar vi at det finnes et betydelig potensial for å forbedre målingen av inflasjonsulikhet, forbruk, realinntekter og fattigdom.

Priser på boligkonsum

Det er aktuelt å videreutvikle data og metoder for å beregne verdien av boligkonsumet som beskrevet i kapittel 4.7 og 5.8. Disse metodene kan ses i sammenheng med beregning av prisvekst på utleieboliger i Konsumprisindeksen. For å følge et utvalg av leietakerne over tid blir det trukket ut et mindre utvalg blant respondentene i LMU som inngår i et boligpanel (Bye, 2019). Formålet med boligpanelet er å samle inn data om prisutviklingen i leiemarkedet. Boligpanelet blir benyttet til å beregne prisvekst på boligkonsum i konsumprisindeksen (KPI). Her er det imidlertid en utfordring med frafall i boligpanelet, særlig fordi man også ønsker å fange opp prisvekst på utleieboliger i forbindelse med oppsigelse av leietaker og inngåelse av nye kontrakter.

Energipriser

Fra høsten 2021 har det vært store regionale forskjeller i strømpris og strømprisene har tidvis vært svært høye i Sør-Norge. Betydningen av regionale og periodevise forskjeller i strømpris kan forholdsvis enkelt beregnes i en prisindeks som varierer mellom hushold etter region eller inntekt. Den regionale prisindeksen kan ta hensyn til strømpris med tilgjengelige tall for strømpris og en beregnet konsumandel knyttet til strøm, som for eksempel kan baseres på aggregerte tall for husholdenes strømforbruk.

For en prisindeks som avhenger av husholdenes inntekt eller andre egenskaper kan det være nyttig med mer detaljerte tall for strømforbruk. Forbruk og utgifter knyttet til strøm og annen energi varierer systematisk på tvers av boligtype og -størrelse, antall husholdsmedlemmer, husholdsinntekt, temperatur, strømpris/-region mm (Dalen og Halvorsen, 2022). Det vil være mulig å beregne betydningen av slike forhold med registerdata fra Elhub som er bearbejdet av SSB og gir informasjon om månedlig strømforbruk (i kWh) fordelt på alle målepunkt i Norge.

7. Økonomi og bidrag blant foreldre som ikke bor sammen

Kenneth Aarskaug Wiik

7.1. Bakgrunn og problemstilling

Offisiell statistikk om husholdningers inntekt tar utgangspunkt i husholdningsmedlemmenes registrerte bostedsadresse. I Folkeregisteret, der denne informasjonen hentes fra, kan barn kun være registrert bosatt på én adresse, enten hos mor eller far. Det er imidlertid ikke alltid samsvar mellom barnets registrerte adresse og barnets faktiske bosted i tilfeller der barnets foreldre ikke bor sammen, enten som følge av et samlivsbrudd eller at mor og far aldri har bodd sammen. Et barn som ikke bor med begge foreldrene kan altså være registrert bosatt hos far, men bo like mye eller mest hos mor, eller omvendt. Disse barnas faktiske bosted kan altså ikke leses ut av Statistisk sentralbyrås registerbaserte statistikk for barn og unge. Denne statistikken viser blant annet at andelen av norske barn som bor med mor, men ikke med far, har sunket fra rundt 20 prosent tidlig på 2000-tallet til 18 prosent i 2023. Tilsvarende har det vært en svak økning i andelen barn som er registrert bosatt hos far, men ikke med mor, fra 3 til 5 prosent ([SSB tabell 06204](#)). I alt bor rundt 250 000 barn, eller 23 prosent av alle barn i alderen 0-17 år, med kun én av foreldrene.

Tar man i stedet utgangspunkt i foreldrenes selvrapporterte bostedsordninger for barna, som rapportert av foreldrene i Undersøkelsen om samvær og bosted 2020, har over fire av ti foreldre som tidligere bodde sammen delt bosted for barnet. Delt bosted innebærer at barnet bor vekselvis hos begge foreldrene og at foreldrene deler den daglige omsorgen for barnet. Disse foreldrene har i gjennomsnitt barna boende hos seg halvparten av tiden (Wiik, 2022). Delt bosted har blitt stadig mer utbredt siden begynnelsen av 2000-tallet. I 2002 hadde rundt 10 prosent delt bosted, og denne andelen økte til 25 prosent i 2012. Andelen barn som ifølge foreldrene bor fast med mor har sunket tilsvarende, fra 62 prosent i 2012 til 49 prosent i 2020. Andelen barn fra oppløste familier som ifølge foreldrene bor hos far, er fortsatt lav (7 prosent) (Wiik, 2022).

For å kunne sammenlikne økonomisk velferd mellom husholdninger av ulik størrelse brukes ekvivalensinntekter, der det justeres for stordriftsfordeler. Inntekts- og forbruksmål som justeres for husholdningers størrelse og sammensetning, slik som EUs ekvivalensskala som brukes i den offisielle inntektsstatistikken (SSB 2023b), fanger ikke opp at barn har delt bosted hos begge foreldrene etter samlivsbrudd. Det er heller ikke alltid samsvar mellom barnets registrerte og oppgitte bosted blant foreldre uten delt bosted (Kitterød m.fl., 2015). Kun én av foreldrenes, eller feil forelders, husholdningsinntekt blir dermed justert for riktig antall barn. Inntektsstatistikken tar heller ikke hensyn til at mange samværsforeldre (forelderen som ikke er bor med barnet) tilbringer til dels mye tid med barnet, også når de ikke har delt bosted. Såkalt vanlig samvær innebærer i dag at samværsforelderen har rett til å være sammen med barnet én ettermiddag per uke med overnatting, annenhver helg, til sammen tre uker i sommerferien, og annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie. Dette samværet kan avlaste utgiftene bostedsforelderen, det vi si forelderen som har den daglige omsorgen for barnet, har for barnet. Samtidig vil samværsforelderens utgifter til barnet øke med samværets omfang (Lyngstad, Kjeldstad og Nymo, 2005; Lyngstad og Kitterød, 2008).

I motsetning til barnebidrag som administreres offentlig via Nav, blir ikke private barnebidrag registrert i den offisielle inntektsstatistikken. En tidligere undersøkelse fant at antallet som er registrert som mottakere av offentlig administrerte barnebidrag sank etter 2003, da barnebidrag ble definert som en skattefri inntekt. Mens 18 prosent mottok private bidrag i 2002, var andelen med private bidragsavtaler økt til 38 prosent i 2004 (Lyngstad, 2007). Vi vet ikke hvordan utviklingen har vært siden den gang, men det er grunn til å anta at økningen har fortsatt og at mange bostedsforeldre i dag mottar slike private barnebidrag fra samværsforelderen. De private barnebidragene kan ha betydning for inntektsnivået til mange oppløste barnefamilier, og særlig enslige forsørgere.

En analyse av data fra 2004 viste at barnebidrag bidro til å omfordele andelen inntektsfattige fra gruppen av bostedsmødre til gruppen av samværsfedre, men barnebidrag betydde lite for fordelingen av inntektsfattigdom mellom samværs mødre og bostedsfedre (Lyngstad 2008).

Dette kapittelet undersøker den økonomiske situasjonen til foreldre som ikke bor sammen, og vi er særlig opptatt av betydningen barnas bostedsordninger og samvær med foreldrene, samt private barnebidrag, har for disse foreldrenes inntektsfordeling, og dermed indirekte for barnas økonomiske velferd. Analysene tar utgangspunkt i spørreundersøkelsen Samvær og bosted 2020, en landsrepresentativ spørreundersøkelse som kartlegger hvordan foreldre som ikke bor sammen ordner omsorgen for felles barn under 18 år. Undersøkelsen har en høy svarprosent (64 prosent). Vi har koblet registerbaserte inntektsopplysninger til disse dataene ved hjelp av fødselsnumre. Vi inkluderer både foreldre som tidligere har vært samboere/gift (86% av utvalget) og foreldre som aldri har bodd sammen, til sammen i underkant av 3 000 foreldre. Detaljer om undersøkelsen, variabeldefinisjoner, samt samsvaret mellom registrerte og oppgitte bostedsordninger for barna, beskrives nærmere i vedlegg C.

Følgende spørsmål søkes besvart:

- Hvordan er den økonomiske situasjonen til foreldre som ikke bor sammen og hva kjennetegner foreldrene som har dårligst økonomi? Vi er særlig interessert i å undersøke om inntektsfordelingen endres når vi tar hensyn til faktisk bostedsordning for barna og foreldrenes samværsmengde.
- Hvor mange og hvilke foreldre som ikke bor sammen har private barnebidrag, og hva er størrelsen på disse bidragene?
- Påvirkes foreldrenes økonomi og andelen foreldre med lavinntekt av bostedsordning for barna, samværsmengde og private barnebidrag?

7.2. Foreldrenes inntekt etter skatt og husholdningsinntekt

I det følgende beskriver vi den økonomiske situasjonen til foreldre som ikke bor sammen. Først vises fordelingen av inntekt etter skatt og så beskrives foreldrenes ekvivalente husholdningsinntekt etter skatt. For begge inntektsmålene skiller vi mellom foreldrenes registrerte og oppgitte bostedsordninger for barna. Dette gjøres for å avdekke eventuelle forskjeller mellom foreldrenes økonomiske velferd slik den er registrert i inntektsstatistikken og slik den er i «virkeligheten» når vi tar utgangspunkt i foreldrenes egenrapporterte bostedsordninger og skiller ut foreldre med delt bosted for barna.

Foreldrenes disponible individuelle inntekt

Tabell 7.1 viser fordelingen av individuell årsinntekt etter skatt blant foreldre som ikke bor sammen. Ikke overraskende har fedrene oftere høyere inntekter og sjeldnere lavere og midlere inntekter enn mødrene. 29 prosent av fedrene hadde årsinntekter etter skatt i 2020 som var 550 000 kroner eller høyere, mot 12 prosent av mødrene. 44 prosent av mødrene hadde nettoinntekter som var lavere enn 390 000 kroner, mot 36 prosent av fedrene. Median inntekt etter skatt for fedrene var 449 000 kroner og 404 000 kroner for mødrene.

Skilles det mellom registrerte bostedsforeldre (altså barnet er registrert bosatt hos denne forelderens) og samværsforeldre (altså barnet er ikke registrert bosatt hos denne forelderens) ser vi videre at bostedsforeldrene oftere hadde nettoinntekter som befant seg i midtre del av fordelingen enn samværsforeldrene, som oftere hadde lavest (23 prosent) eller høyest (24 prosent) inntekter. Median inntekt etter skatt i 2020 for bostedsforeldre og samværsforeldre var henholdsvis 414 000 og 432 000 kroner.

Tabell 7.1 Fordeling av inntekt etter skatt blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt/ median i kroner

	Inntekt etter skatt 2020					Gjennomsnitt	Median	Antall	Prosent
	Under 300 000 kr	300 000- 389 999 kr	390 000- 459 999 kr	460 000- 549 999 kr	550 000 kr og over				
Alle foreldre	20	20	20	20	20	454 054	421 000	2 931	100
Alle fedre	20	16	16	20	29	494 008	449 000	1 413	100
Alle mødre	20	24	24	20	12	416 863	404 000	1 518	100
Registrert bosted									
Alle bostedsforeldre	17	23	22	21	17	442 240	414 000	1 525	100
Alle samværsforeldre	23	17	17	19	24	466 867	432 000	1 406	100
Bostedsmødre	19	25	24	20	12	416 188	401 000	1 216	100
Bostedsfedre	8	15	16	23	38	544 761	502 000	309	100
Samværs mødre	23	18	24	22	14	419 579	419 000	302	100
Samværsfedre	23	16	15	19	26	479 803	435 000	1 104	100
Oppgitt bosted									
Delt bosted	12	16	20	24	29	501 189	467 000	1 156	100
Barnet bor hos respondenten	21	25	24	19	11	408 587	396 000	1 046	100
Hos den andre forelderen	32	18	15	16	20	444 547	389 000	729	100
Fedre									
Delt bosted	10	13	16	22	39	546 640	501 000	616	100
Barnet bor hos meg	23	16	17	23	21	459 474	415 000	135	100
Barnet bor hos mor	29	18	15	17	21	452 076	395 000	662	100
Mødre									
Delt bosted	14	19	24	26	17	449 341	439 000	540	100
Barnet bor hos meg	21	27	25	18	9	401 046	394 000	911	100
Barnet bor hos far	55	16	18	3	7	370 164	293 000	67	100

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Opplysninger om inntekt er basert på registerdata. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

Som vist i vedlegg C (tabell C1), er barn oftere registrert bosatt hos mødre (79 prosent) enn hos fedre (21 prosent). I tabell 7.1 skiller vi mellom registrerte bostedsmødre (barnet er registrert bosatt hos mor), bostedsfedre (barnet er registrert bosatt hos far), samværs mødre (barnet er registrert bosatt hos far) og samværsfedre (barnet er registrert bosatt hos mor). Dette avslører betydelige forskjeller mellom bostedsfedre- og mødre, og bostedsfedrene har nær 100 000 kroner høyere medianinntekt enn bostedsmødrene. Hele 44 prosent av bostedsmødrene har netto årsinntekter under 390 000 kroner (mot 23 prosent av bostedsfedrene), mens nær én av fire bostedsfedre tjente 550 000 kroner eller mer etter skatt. Også blant samværsforeldrene var det flere fedre enn mødre som hadde de høyeste inntektene, henholdsvis 26 og 14 prosent av disse tjente 550 000 eller mer i året etter skatt. I nederste ende av inntektsfordelingen var det imidlertid like mange samværsfedre som samværs mødre (begge 23 prosent). Median inntekt etter skatt for samværs mødre var 419 000 og 435 000 blant samværsfedrene.

Går vi så over til å se på inntektsfordelingen etter foreldrenes selvrappørterte bostedsordninger for barna, er det delt-bostedsforeldrene som skiller seg ut med de høyeste inntektene. Dette er den største enkeltgruppen når vi ser fedre og mødre under ett. 53 prosent av disse foreldrene hadde inntekter som var i øverste 40 prosent av inntektsfordelingen (29 prosent i øverste kvintil), mot 30 prosent av foreldrene som oppga at barnet bor fast hos dem (11 prosent i øverste kvintil) og 36 prosent av de selvpoppgitte samværsforeldrene (20 prosent i øverste kvintil). Motsatt hadde 28 prosent av delt-bostedsforeldrene netto årsinntekter under 390 000 kroner (12 prosent i nederste kvintil), sammenliknet med 46 prosent av de selverklærte bostedsforeldrene (21 prosent i nederste

kvintil) og 50 prosent av de selverklærte samværsforeldrene («barnet bor hos den andre forelderen»). Nær én av tre i denne siste gruppen hadde inntekter under 300 000 kroner. Median årlig inntekt etter skatt var 467 000 kroner for foreldre med delt bosted, 396 000 kroner for foreldre hvis yngste barn bodde hos dem og 389 000 kroner for foreldrene som oppga at barnet bodde hos den andre forelderen.

Det samme mønsteret, der delt-bostedsforeldre tjener mest etterfulgt av bosteds- og samværsforeldre, finner vi også når vi skiller mellom fedre og mødre i tabell 7.1. Fedre som har delt bosted har de aller høyeste årsinntektene etter skatt (median=501 000 kroner), mens de selverklærte samværs mødre har lavest inntekt etter skatt (median=293 000 kroner). Ser vi nærmere på fordelingen, har nesten fire av ti delt-bostedsfedre inntekter i den øverste kvintilen (over 549 000 kroner), mens over halvparten av samværs mødre befinner seg i nederste inntektskvintil (under 300 000 kroner). Igjen er det viktig å understreke at dette er en liten gruppe mødre, og vi er forsiktige med å trekke konklusjoner basert på dette utvalget. Vi legger videre merke til at også mange selvrapporterte samværsfedre har lave inntekter (29 prosent i nederste kvintil), og at deres medianinntekt er på linje med mødre som oppgir at barnet bor hos dem (henholdsvis 395 000 og 394 000 kroner etter skatt).

Husholdningenes ekvivalensinntekt etter bostedsordninger

Så langt har vi sett at registrerte bostedsforeldre jevnt over har lavere individuelle nettoinntekter enn registrerte samværsforeldre. Skiller vi i tillegg mellom fedre og mødre, er det bare blant mødre at dette mønsteret gjør seg gjeldende: Registrerte bostedsfedre har høyest inntekter, etterfulgt av registrerte samværsfedre og samværs mødre. De registrerte bosteds mødre har lavest inntekter. Grupperes foreldrene i stedet etter selvrapporterte bostedsordninger, skiller delt-bostedsforeldrene seg ut med de høyeste inntektene, etterfulgt av bostedsforeldre og samværsforeldre. Dette gjelder både blant fedrene og mødre, men delt-bostedsfedre har særlig høye, og samværs mødre særlig lave, inntekter. De to største foreldregruppene etter selvrapporterte bostedsordninger og kjønn, samværsfedre og bosteds mødre, har nær like median årsinntekter.

Foreldrene kan imidlertid ha ulike omsorgsforpliktelser (antall barn i husholdningen) eller de har en partner som bidrar med en ekstra inntekt og som er med å dele på felles utgifter. Individuell inntekt etter skatt er et lite egnet mål for å fange dette. For å ta hensyn til at husholdningene er av ulik størrelse og sammensetting, og at personer i store husholdninger har stordriftsfordeler ved at de bor sammen, brukes ekvivalensskalaer som gjør inntektene til ulike typer familier eller husholdninger mer sammenlignbare. Før vi viser fordelingen for husholdningsinntekt etter EUs ekvivalensskala, ser vi nærmere på kjennetegn ved foreldrenes husholdninger. Foreldrenes øvrige kjennetegn etter barnets bosted er presentert i vedleggstabell C3.

Kjennetegn ved foreldrenes nåværende husholdninger, samt antall barn i foreldrerelasjonen, er vist i vedleggstabell C4. Det var ingen store forskjeller i gjennomsnittlig antall barn under 18 år i foreldrerelasjonen mellom fedre og mødre, ei heller etter barnets registrerte bostedsadresse. Skiller vi i stedet etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barna, hadde imidlertid delt-bostedsforeldre i gjennomsnitt noe flere barn under 18 år sammen (1,6) enn foreldre som oppga at barnet bodde hos dem selv eller den andre forelderen (1,4 barn).

Vedleggstabell C4 bekrefter også at en noe høyere andel av fedrene hadde etablert seg i nye samliv og etablert nye (ste)familier enn mødre, uavhengig av bostedsordning for barnet. Henholdsvis 35 prosent av mødre og 37 prosent av fedrene var i et samliv på intervju tidspunktet, mens 26 prosent av fedrene hadde fått nye barn og stebarn med partneren (mot 22 prosent av mødre). Fedrene bodde likevel jevnt over i mindre husholdninger (2,9 personer) og hadde færre barn bosatt i husholdningen (1,2 barn) enn mødre (henholdsvis 3,2 personer og 1,4 barn).

Samværsforeldre hadde noe oftere etablert seg i nye samliv og fått «nye» barn. Dette gjaldt særlig samværsfedre, både når vi ser på barnets registrerte bosted og foreldrenes oppgitte bostedsordning. For eksempel hadde 41 prosent av de selverklærte samværsfedrene inngått nye samliv, mens 29 prosent hadde «nye» barn i husholdningen. Andelene delt-bostedsfedre og bostedsfedre som var i et samliv var henholdsvis 35 og 34 prosent, mens 23 prosent (delt-bostedsfedre) og 22 prosent (bostedsfedre) hadde ett eller flere felles barn med nåværende partner eller stebarn boende i husholdningen (se vedleggstabell C4).

Også blant mødrene var de som svarte at barnet ikke bodde fast hos dem, men hos den andre forelderen, oftere samboere eller gift (42 prosent) enn de som svarte at barnet bodde hos dem (33 prosent) eller at det hadde delt bosted (36 prosent). Merk imidlertid igjen at antallet mødre som svarte at barnet bor fast hos far er svært lavt og at vi derfor er forsiktige med å trekke konklusjoner om denne gruppen mødre. Forskjellen i andelene med nye barn i husholdningen var derimot mindre blant mødrene enn blant fedrene, og rundt én av fem mødre hadde etablert nye familier, uavhengig av bostedsordninger for barnet.

Tabell 7.2 viser fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Gjennomsnittlig ekvivalensinntekt var 413 000 kroner for alle foreldrene sett under ett, mens median var 375 000 kroner. Også når det tas hensyn til husholdningenes størrelse og sammensetning hadde en høyere andel av fedrene høye inntekter, mens mødrene oftere hadde midlere og lave inntekter. For eksempel hadde 28 prosent av fedrene ekvivalensinntekter som var 515 000 kroner eller høyere etter skatt, mot 13 prosent av mødrene. Én av fire mødre hadde ekvivalensinntekter under 270 000 kroner i 2020, mot 13 prosent av fedrene.

Når det skiller mellom registrert bosteds- og samværsforeldre, ser vi at 17 prosent av bostedsforeldrene hadde ekvivalensinntekter under 270 000 kroner, og at en like høy andel hadde inntekter som var 515 000 kroner eller høyere. Samværsforeldrene er igjen overrepresentert nederst (23 prosent i laveste kvintil) og øverst (24 prosent i høyeste kvintil) i inntektsfordelingen.

Av tabell 7.2 ser vi videre at det særlig var registrerte bostedsmødre som hadde ekvivalensinntekter nederst i fordelingen (29 prosent), mot 15 prosent av de registrerte bostedsfedrene, 16 prosent av samværs mødrene og 13 prosent av registrerte samværsfedre. Samværsfedrene hadde oftest høye ekvivalensinntekter (31 prosent i øverste kvintil), etterfulgt av samværs mødre (26 prosent), bostedsfedre (16 prosent) og bostedsmødre (10 prosent). Det var videre få forskjeller i median ekvivalensinntektene til samværs mødre -og fedre, de var henholdsvis 432 000 og 434 000 kroner etter skatt. Blant de registrerte bostedsforeldrene var kjønnsforskjellen større, og bostedsfedrenes medianinntekt var 383 000 kroner mot 331 000 kroner for bostedsmødrene.

Foreldre som oppga at de hadde delt bosted for barna hadde oftest høye ekvivalensinntektene (27 prosent i øverste kvintil), og sjeldnest de laveste (12 prosent i nederste kvintil) ekvivalensinntektene. Foreldre som svarte at barnet bodde fast hos dem hadde, på den andre siden, den høyeste andelen med lave inntekter, og hele 30 prosent av disse hadde netto ekvivalensinntekter i 2020 som var under 270 000 kroner. De selvrapporterte samværsforeldrenes ekvivalensinntekter var mer jevnt fordelt, og 17 og 20 prosent hadde henholdsvis lavest og høyest inntekter. Delt-bostedsforeldrenes median ekvivalensinntekt i 2020 var på 417 000 kroner, sammenliknet med 323 000 kroner for de selverklærte bostedsforeldrene og 403 000 blant samværsforeldre («barnet bor hos den andre forelderen»).

Tabell 7.2 bekrefter at det særlig var delt-bostedsfedrene som hadde høye ekvivalensinntekter (median 444 000 kroner), mens delt-bostedsmødrenes ekvivalensinntekter var jevnere fordelt (median 389 000 kroner). Når én av tre bostedsmødre, den største foreldregruppen når vi ser mødre og fedre hver for seg, hadde ekvivalensinntektene i nederste femtedel av fordelingen og deres median ekvivalensinntekt i 2020 var 320 000 kroner. Den nest største gruppen etter

selvrapporterte bostedsordninger var samværsfedre (altså «barnet bor hos mor»). 15 prosent av disse fedrene hadde ekvivalensinntekter som var under 270 000 kroner i 2020, mens 25 prosent hadde ekvivalensinntekter som var 515 000 kroner eller høyere. De selverklærte samværsfedrenes median ekvivalensinntekt etter skatt var 409 000 kroner.

Tabell 7.2 Fordeling av husholdningsinntekt etter EUs ekvivalensskala blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt og median i kroner

	Ekvivalent husholdningsinntekt etter skatt 2020					Gjennomsnitt	Median	Antall	Prosent
	Under 270 000 kr	270 000- 339 999 kr	340 000- 414 999 kr	415 000- 514 999 kr	515 000 kr og over				
Alle foreldre	20	20	20	20	20	413 317	375 000	2 931	100
Alle fedre	13	18	17	24	28	454 985	419 000	1 413	100
Alle mødre	26	22	22	17	13	374 530	344 000	1 518	100
Registrert bosted									
Alle bostedsforeldre	17	23	22	21	17	363 877	338 000	1 525	100
Alle samværsforeldre	23	17	17	19	24	466 941	433 500	1 406	100
Bostedsmødre	29	25	24	14	10	354 641	331 000	1 216	100
Bostedsfedre	15	25	19	25	16	400 223	383 000	309	100
Samværs mødre	16	13	18	28	26	454 615	432 000	302	100
Samværs fedre	13	16	17	23	31	470 313	434 000	1 104	100
Oppgitt bostedsordning									
Delt bosted	12	17	20	23	27	446 939	417 000	1 156	100
Barnet bor hos respondenten	30	25	22	14	9	351 963	323 000	1 046	100
Hos den andre foreldereren	17	18	15	16	20	448 034	403 000	729	100
Fedre									
Delt bosted	8	16	18	25	33	474 193	444 000	616	100
Barnet bor hos meg	30	19	19	17	16	388 030	353 000	135	100
Barnet bor hos mor	15	19	17	24	25	450 766	409 000	662	100
Mødre									
Delt bosted	17	17	23	22	21	415 850	389 000	540	100
Barnet bor hos meg	31	26	22	14	8	346 618	320 000	911	100
Barnet bor hos far	36	15	19	15	15	421 045	337 000	67	100

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Opplysninger om inntekt er basert på registerdata. Grunnet avrundning summerer ikke alle andeler til 100.

7.3. Eksterne omsorgsforpliktelser og kostnader ved barn

Husholdningsinntekten etter EUs ekvivalensskala tar ikke høyde for økonomiske forpliktelser disse foreldrene har overfor personer som er bosatt i andre husholdninger. Dette inntektsmålet tar heller ikke hensyn til at mange foreldre som ikke bor sammen med barna sine, avlaster den andre foreldereren for en del utgifter. For eksempel vil en enslig forsørger med to barn ifølge EU-skalaen trenge 1,6 (1 + 0,3 + 0,3) ganger så høy inntekt etter skatt som en enslig for å oppnå samme økonomiske velferd for sine husholdningsmedlemmer. Dersom barna i denne husholdningen i realiteten bor halvparten av tiden hos den andre foreldereren, blir dette feil. Som nevnt, kan barn kun være registrert bosatt hos en av foreldrene, og det er barnets registrerte bosted som legges til grunn ved bruk av EUs ekvivalensskala. For å få et mer korrekt bilde av utgifter eller besparelser disse foreldrene antas å ha for felles barn, justerer vi derfor EUs ekvivalensskala i henhold til foreldrenes samværsmengde med barna i foreldrerelasjonen.

Ifølge EU-skalaen har et samboerpar eller ektepar forbruksvekten 1,5 (1 + 0,5). Dersom de flytter fra hverandre, får de hver for seg forbruksvekten 1. Implisitt i ekvivalensskalaen ligger altså en

forutsetning om stordriftsfordeler, der par trenger en lavere samlet inntekt ($1,5/2 = 0,75$) for å opprettholde det samme økonomiske velferdsnivået som enslige. Tilsvarende kan det argumenteres for at et barn som bor like mye hos begge foreldrene etter et samlivsbrudd samlet sett koster foreldrene mer enn det ville gjøre om foreldrene og barnet bodde i samme husholdning (Lyngstad, 2008). For eksempel vil mange foreldre ha behov for ett ekstra barnerom eller en (større) bil, og det kan være nødvendig med et eget sett av en del utstyr og klær hos hver av foreldrene.

Dersom vi godtar at denne relative stordriftsfordelen også gjelder for barn, vil foreldrenes samlede kostnad for barnet tilsvare en forbruksvekt på 0,4 ($0,3/0,75$) når de ikke bor sammen. I *husholdningens justerte ekvivalensinntekt* fordeles denne kostnaden mellom foreldrene basert på hvor mye barnet bor hos hver av dem. Foreldre med delt bosted (typisk 50 prosent samvær, se Tabell 7.5) vil dermed hver for seg få en forbruksvekt for hvert av barna i foreldrerelasjonen på 0,2. Når vi gir barn med foreldre som ikke bor sammen en samlet forbruksvekt på 0,4 vil imidlertid bostedsforelderens barnekostnad overstige den kostnaden et par har for hvert barn (0,3) i de tilfellene der samværsforelderens har lite samvær med barnet (under 25 prosent). For eksempel vil en enslig forsørger hvis den andre forelderens ser barnet kun 4 dager i måneden få en forbruksvekt for barnet lik 0,35. For å unngå dette, følger vi Lyngstad (2008) og antar at bostedsforeldres kostnader for barnet ikke kan overstige 0,3, altså en forbruksvekt som i den ordinære inntektsstatistikken.

Denne samværsjusterte forbruksvekten multipliseres så med antall barn under 18 år i foreldrerelasjonen.⁴⁶ Som i EUs ekvivalensskala vektet husholdningsinntekten videre for husholdningens størrelse og sammensetning, i vårt tilfelle eventuelle samboere/ ektefeller, samt øvrige barn som *ikke inngår i foreldrerelasjonen*, men som er bosatt i husholdningen (altså eventuelle særkullsbarn (barn respondenten har utenom den aktuelle foreldrerelasjon og nåværende samliv), felles barn med nåværende partner og stebarn). Disse øvrige husholdningsmedlemmene får forbruksvekter som ellers i EU-skalaen (0,5 for ektefelle/samboer og 0,3 per barn).

Vi følger fremgangsmåten utviklet av Lyngstad, Kjeldstad og Nymo (2005) og antar at samværsutgiftene ikke øker like raskt som samværet fram til forelderens har barnet 25 prosent av tiden. Når forelderens har mellom 25 og 49 prosent samvær, forutsettes utgiftene å øke noe raskere enn samværet, helt til utgiftene er likt fordelt mellom foreldrene ved likt samvær. Når forelderens har samvær med barnet mer enn 50 prosent, øker utgiftene raskere enn samværet opp til 75 prosent samvær, for deretter å øke saktere enn andelen av samværet. Når barnet tilbringer all tid hos den ene forelderens, har denne forelderens hele barnekostnaden (0,3).

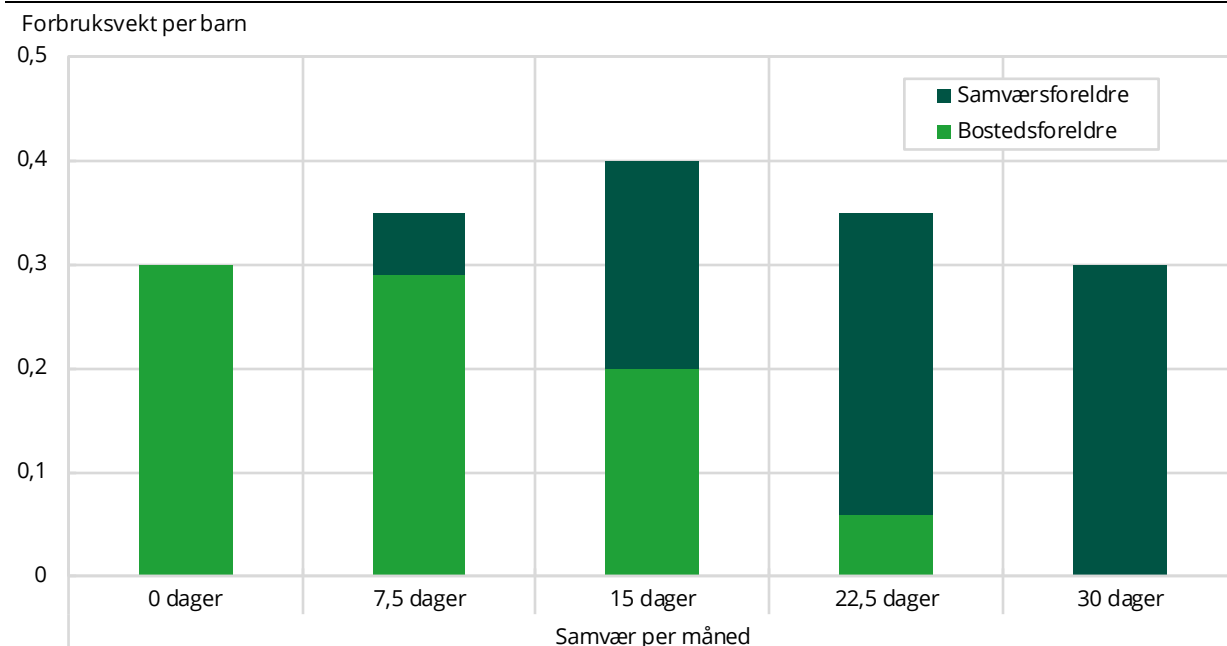
Figur 7.1 illustrerer foreldrenes forbruksvekt per barn når vi tar høyde for foreldrenes samvær med barnet. Vi ser at kostnadene ved barnet er likt fordelt mellom foreldrene når de har barnet halvparten av tiden hver, der hver av dem forutsettes å ha utgifter tilsvarende en vekt på 0,2. Dersom barnet tilbringer all tid med bostedsforelderens, får det vekten 0,3 i denne forelderens husholdning, altså det samme som i den ordinære inntektsstatistikken, mot 0,29 i tilfellet der samværsforelderens har 7,5 dagers samvær per måned. I dette siste tilfellet vektet samværsforelderens husholdningsinntekt med 0,06 per barn i foreldrerelasjonen. Og motsatt, dersom bostedsforelderens har lite samvær med barnet (7,5 dager/ måned) får denne en forbruksvekt per barn i foreldrerelasjonen på 0,06, mens samværsforelderens får 0,29 per barn.

Denne fremgangsmåten gir altså relativt færre stordriftsfordeler og større forbruksvekter per barn sammenliknet med standard fremgangsmåte der det ikke justeres for samværsmengde. Dette, i

⁴⁶ Dersom foreldrene har et eller flere barn som er over 18 år gamle, justeres det ikke for samværet med dette/ disse barna. Dette fordi utvalget er basert på, og alle spørsmål om samvær gjelder, barn under 18 år. 31 prosent av barna i de aktuelle foreldrerelasjonene (n= 907 barn) var over 18 år gamle og ble ikke inkludert i denne justeringen.

kombinasjon med at forbruksvekter flyttes fra bostedsforelder til samværsforelder vil, som vi skal se, redusere ekvivalensinntektene og øke andelen med lavinntekt, særlig blant samværsforeldrene.

Figur 7.1 Foreldrenes forbruksvekt per barn etter samvær per måned

Tabell 7.3 viser foreldrenes samværsmengde med barnet etter registrerte og oppgitte bostedsordninger. Som vi ser, hadde 2 566 foreldre (88 prosent) svart på spørsmålet om egen (samværsforeldre og delt-bostedsforeldre) eller den andre forelderens (bostedsforeldre) samværsmengde. Tabellen bekrefter for det første at det gjennomsnittlige samværet per måned var 16 dager, eller 54 prosent av en måned. Aller vanligst var det å ha samvær i 20 dager eller mer (33 prosent), mens nær én av fem foreldre hadde lite samvær (under 10 dager per måned). Vi ser videre at det i all hovedsak var fedre som hadde en lav samværsmengde, mens mødrene oftere hadde mye samvær: Mens én av tre fedre hadde barnet i ni dager eller mindre per måned, hadde hele 55 prosent av mødrene barnet i 20 dager eller mer per måned. Uavhengig av bostedsordninger for barnet, var gjennomsnittlig samværsmengde for fedre og mødre henholdsvis 12 og 20 dager per måned, eller 40 og 67 prosent.

Skiller vi mellom bostedsforeldre og samværsforeldre basert på barnets registrerte bostedsadresse, hadde bostedsforeldrene barnet i gjennomsnitt 21 dager per måned mens samværsforeldrene i snitt hadde 11 dagers samvær. Videre ser vi av tabell 7.5 at mødrene som var registrert bosatt med barnet (bosteds mødre) hadde mest samvær, mens samværsfedre (ikke registrert bosatt i barnets husholdning) hadde minst samvær. Hele 67 prosent av disse bosteds mødrene var sammen med barnet i 20 dager eller mer (gjennomsnitt 22 dager/ måned), mens mer enn fire av ti samværsfedre hadde lite samvær (gjennomsnitt 10 dager/ måned). Samværs mødrene hadde i snitt to ukers samvær med barnet hver måned, mens bostedsfedre i gjennomsnitt hadde 18 dagers samvær i en typisk måned. Som vist i vedlegg C (tabell C2) har imidlertid 2/3 av de registrerte samværs mødrene (barnet bor hos far) delt bosted, mot 1/3 av samværsfedrene (barnet registrert hos mor).

Når det gjelder respondentenes oppgitte bostedsordninger for barnet, tegner det seg et noe annet bilde. Vi ser for det første at bostedsforeldrenes (altså *barnet bor hos meg*) samværsmengde øker, mens samværsforeldrenes (altså *barnet bor hos den andre forelder*) samværsmengde synker. Ses mødre og fedre under ett, hadde foreldrene med barnet bosatt hos seg barnet i gjennomsnitt 24 dager per måned, mot syv dager blant de som oppgav at barnet bor hos den andre forelder. En svært høy andel av de selvoppgitte bostedsforeldre hadde mye samvær (> 19 dager, 88 prosent).

Tilsvarende hadde en svært høy andel av de selvoppgitte samværsforeldrene lite samvær (< 10 dager, 71 prosent).

Foreldrene som oppgir å ha delt bosted for barnet er den største enkeltgruppen når vi ser fedre og mødre under ett. Denne foreldregruppen oppgir i snitt å ha 15 dagers samvær per måned, eller 50 prosent. Kun fire prosent av delt-bostedsforeldrene hadde lite samvær, mens 10 prosent oppga å ha mye samvær (20 dager eller mer).

Separate svar fra fedre og mødre i tabell 7.3 bekrefter at det var få kjønnsforskjeller i gjennomsnittlig samværsmengde etter oppgitte bostedsordninger for barnet. Bostedsfedre hadde i snitt barnet 25 dager per måned, mot 24 dager blant ditto mødre. Samværsfedre -og mødre hadde i gjennomsnitt 7 dagers samvær per måned. Blant foreldrene med delt bosted var imidlertid fedrenes gjennomsnittlige samværsmengde noe lavere (14 dager/ måned) enn mødrenes (16 dager/ måned). Tilsvarende ser vi at andelen med mye samvær var høyere blant delt-bosteds mødre (>19 dager, 15 prosent) enn blant delt-bostedsfedre (5 prosent), mens andelen med lite eller middels samvær var høyere blant delt-bostedsfedre (< 15 dager, 39 prosent) enn blant mødre med delt bosted (25 prosent).

Tabell 7.3 Mengde samvær etter barnets registrerte bosted og foreldrenes oppgitte bostedsordning for barnet. Antall dagers samvær per måned. Prosent

	Foreldrenes samvær per måned				I alt	Antall	Gjennomsnitt
	< 10 dager	10-14 dager	15-19 dager	20+ dager			
Alle foreldre	19	17	31	33	100	2 566	16,2
Alle fedre	34	25	30	11	100	1 262	12,0
Alle mødre	4	10	31	55	100	1 304	20,2
Registrert bosted							
Alle bostedsforeldre	2	10	29	59	100	1 304	21,0
Alle samværsforeldre	37	25	32	6	100	1 262	11,2
Bosteds mødre	1	7	25	67	100	1 022	21,9
Bosteds fedre	4	20	46	31	100	282	17,6
Samværs mødre	16	22	52	10	100	282	14,0
Samværs fedre	43	26	26	5	100	980	10,4
Oppgitt bostedsordning							
Delt bosted	4	28	58	10	100	1 127	15,1
Barnet bor hos respondenten	1	1	11	88	100	825	24,4
Bor hos den andre forelder	71	20	6	3	100	614	7,0
Fedre							
Delt bosted	6	33	56	5	100	599	14,3
Barnet bor hos meg	-	-	12	88	100	105	24,8
Barnet bor hos mor	71	20	6	3	100	558	7,1
Mødre							
Delt bosted	2	23	61	15	100	528	16,0
Barnet bor hos meg	1	1	10	88	100	720	24,4
Barnet bor hos far	73	18	7	2	100	56	6,6

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværsmengde (N=2 566).

Før vi viser foreldrenes fordeling på det samværsjusterte inntektsmålet *justert ekvivalensinntekt*, er det på sin plass med et par forbehold. For det første, alle spørsmål om bostedsordninger og samvær i Undersøkelsen om samvær og bosted 2020 gjelder for det yngste barnet i foreldrerelasjonen. For foreldre som har mer enn ett felles barn antar vi altså at de har den samme bostedsordningen for barna, og at de har like mye samvær med alle barn (under 18 år) i foreldrerelasjonen. Tidligere

norske studier viser at dette er en rimelig antakelse, med unntak av for de aller eldste barna, som sjeldnere har delt bosted og oftere bor fast hos den ene forelderen (Kitterød m.fl., 2015).

En ytterligere begrensning med disse dataene, er at vi ikke har informasjon om bostedsordninger og samværsmengde i eventuelle andre foreldrerelasjoner foreldrene og deres eventuelle nye partnere inngår i. Når vi beregner den justerte ekvivalensinntekten antar vi med andre ord at alle øvrige barn i husholdningen, det vil si barn som ikke inngår i foreldrerelasjonen det spørres om (eventuelle særkullsbarn, felles barn med nåværende partner og stebarn), bor fast i denne husholdningen. Dette er alltid riktig for den største gruppen av slike barn, felles barn med nåværende partner. Eventuelle særkullsbarn og stebarn, altså barn respondentens selv eller hens nye partner har fra før, vil derimot inngå i slike «eksterne» foreldrerelasjoner. Vi får ikke korrigert for den andre forelderens samvær med barn i disse relasjonene. Siden informasjonen om disse barna er basert på et spørsmål om antall og type barn som *bor i den nåværende husholdningen*, antar vi likevel at de hovedsakelig bor fast i respondentenes husholdning. Dessuten dreier dette seg om et mindretall, og burde dermed ha begrenset betydning. Som vist i vedlegg C (tabell C4) hadde for eksempel kun 10 prosent av foreldrene sett under ett, ett eller flere stebarn boende i husholdningen.

Til sist kan vi ikke utelukke at det er en viss grad av feilrapportering av samværsmengden. Bostedsforeldrenes samværsmengde er laget med utgangspunkt i deres egne svar på hvor mange dager *den andre forelderen* er sammen med barnet. For samværsforeldre og delt-bostedsforeldre brukes derimot deres egne samværsopplysninger. Som vist i tabell 7.3 svarte til sammen 99 prosent av bostedsforeldrene at de var sammen med barnet i 15 dager eller mer per måned. Blant samværsforeldrene hadde til sammen 91 prosent mindre enn 15 dagers samvær. Imidlertid er det stor grad av samsvar mellom mødrenes og fedrenes svar, både blant bosteds- og samværsforeldrene. Siden vi ikke har data på parnivå, har vi ikke mulighet til å se på foreldrepårenes svar på dette spørsmålet.

Husholdningsinntekt per forbruksenhet justert for samværsmengde

Hvordan blir inntektsfordelingen mellom foreldregruppene når vi tar hensyn til at foreldrene i ulik grad har kostnader knyttet til barna i den aktuelle foreldrerelasjonen? Her beskrives fordelingen av husholdningens justerte ekvivalensinntekt mellom og innen ulike grupper av foreldre. Dette er altså husholdningsinntekt etter skatt korrigert for de direkte utgiftene som hver av foreldrene antas å ha for felles barn, samt for husholdningens øvrige størrelse og sammensetning. Denne indikatoren tar dermed både hensyn til at omsorg for og utgifter ved felles barn, inklusive utgifter og besparelser som følge av foreldrenes samvær med barna, påvirker fordelingen mellom partene i den brutte foreldrerelasjonen. Den tar samtidig hensyn til at nåværende husholdningssituasjon (andre omsorgsforpliktelser, andre husholdningsmedlemmers inntekter) påvirker fordelingen av økonomisk velferd mellom de ulike foreldregruppene.

Fordelingen av husholdningens justerte ekvivalensinntekt for de ulike foreldregruppene vises i tabell 7.4. I denne og følgende tabeller viser vi kun inntektsfordelingen for foreldre med gyldige svar på spørsmål om samværsmengde (n= 2 566 foreldre, 88 prosent). Igjen skiller vi foreldrene etter deres registrerte og oppgitte bostedsordninger for barna. Siden vi her bruker data fra Undersøkelsen om samvær og bosted til å korrigere husholdningsinntekten for oppgitt samvær, legger vi imidlertid mest vekt på foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. Bostedsfedre (n=105), og særlig samværs mødre (n=56), er svært små grupper, spesielt når det i tillegg justeres for samvær. Vi har derfor valgt å ikke presentere den justerte ekvivalensinntekt for disse to foreldregruppene.

Justert for samværsmengden med barn i foreldrerelasjonen, samt husholdningens øvrige størrelse og sammensetning, var foreldrenes gjennomsnittlige husholdningsinntekt per forbruksenhet etter skatt i overkant av 400 000 kroner. Justert median husholdningsinntekt var 361 000 kroner for foreldrene sett under ett. Igjen finner vi flere fedre (25 prosent) enn mødre (15 prosent) i øverste inntektskvintil, mens henholdsvis 23 prosent av fedre og 30 prosent av mødre hadde inntekter i

nederste femtedel av fordelingen. Median justert ekvivalensinntekt var 390 000 kroner for fedre og 337 000 kroner for mødre.

Av tabell 7.4 ser vi videre at (registrerte) bostedsforeldres justerte ekvivalensinntekter var lavere enn (registrerte) samværsforeldres, men at dette skyldes at flere mødre er bostedsforeldre og at fedre oftere er samværsforeldre. Nærmere bestemt bekrefter tabellen at det nå er små forskjeller mellom bostedsmødre (median=336 000 kroner) og samværs mødre (median=339 000 kroner). Justert for samværmengde har samværsfedre lavere median husholdningsinntekt per forbruksenhet (388 000 kroner) enn bostedsfedre (402 000 kroner).

Også når det tas hensyn til mengde samvær har foreldrene med delt bosted for barna høyere medianinntekter (390 000 kroner) enn bostedsforeldrene (315 000 kroner) og samværsforeldrene (370 000 kroner). I alle tre foreldregruppene basert på oppgitte bostedsordninger øker imidlertid andelen med inntekter i den nederste femtedelen av fordelingen til henholdsvis 19 (delt bosted), 36 (bostedsforeldre) og 29 (samværsforeldre) prosent. Etter justering for samværmengde har 25 prosent av samværsforeldrene ekvivalensinntekter i øverste 20 prosent av fordeling, mot 12 prosent av bostedsforeldrene og 22 prosent av delt-bostedsforeldrene.

Tabell 7.4 Fordeling av husholdningens justerte ekvivalensinntekt etter skatt blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt og median i kroner

	Justert ekvivalent husholdningsinntekt etter skatt 2020						Antall	Prosent	
	Under 270 000	270 000- 339 999	340 000- 414 999	415 000- 514 999	515 000	Gjennom- snitt			
	kr	kr	kr	kr	kr og over				
Alle foreldre	27	18	18	18	20	401 496	361 000	2 566	100
Alle fedre	23	15	17	20	25	430 291	390 000	1 262	100
Alle mødre	30	21	18	16	15	373 628	337 000	1 304	100
Registrert bosted									
Alle bostedsforeldre	28	20	17	18	16	384 307	346 000	1 304	100
Alle samværsforeldre	25	16	18	18	23	419 257	378 000	1 262	100
Bostedsmødre	31	21	18	17	14	372 619	336 000	1 022	100
Bostedsfedre	18	18	16	22	26	426 666	402 000	282	100
Samværs mødre	28	22	20	11	19	377 287	339 000	282	100
Samværsfedre	24	14	17	20	25	431 334	388 000	980	100
Oppgitt bosted									
Delt bosted	19	19	18	22	22	418 470	390 000	1 127	100
Barnet bor hos respondenten	36	21	17	14	12	358 329	315 000	825	100
Bor hos den andre forelderen	29	13	16	16	25	428 339	370 000	614	100
Fedre									
Delt bosted	17	16	17	25	25	436 403	415 000	599	100
Barnet bor hos mor	27	13	16	18	26	436 014	384 000	558	100
Mødre									
Delt bosted	21	22	20	18	19	398 128	362 000	528	100
Barnet bor hos meg	35	21	17	15	11	357 354	316 000	720	100

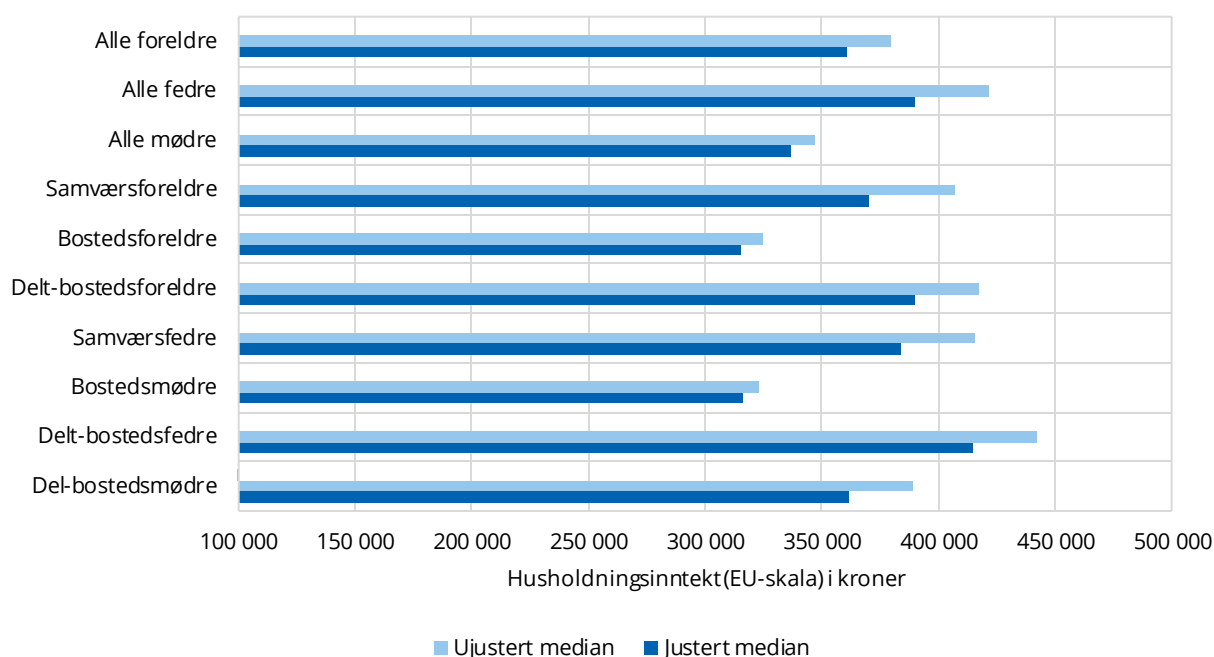
Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Opplysninger om inntekt er basert på registerdata. Tabellen inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværmengde (N=2 566). Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

Figur 7.2 illustrerer median husholdningsinntekt per forbruksenhet etter skatt, uten (lys blå) og med (mørk blå) justering for foreldrenes samværmengde. Merk at vi her kun viser ekvivalensinntekt for foreldre som hadde svart på spørsmål om samværmengde (N= 2 566), og at de to minste foreldregruppene igjen er holdt utenfor grunnet det lave antallet foreldre i disse gruppene (samværs mødre (n=56) og bostedsfedre (n=105)).

Som vi ser, har justeringen jevnt over mindre å si for mødre enn fedre, og vi får en større endring i inntektene til samværsforeldre (overvekt av fedre) enn bostedsforeldre (overvekt av mødre). Nærmere bestemt går samværsforeldrenes medianinntekter fra 407 000 kroner før, til 370 000 kroner etter, justering. Bostedsforeldrenes medianinntekter før justering var 325 000 kroner, mot 315 000 kroner etter justering. Justering for samværsmengde reduserer delt-bostedsforeldrenes medianinntekter fra 417 000 til 390 000 kroner.

De prosentvise endringene i median ekvivalensinntekt med justering for foreldrenes samværsmengde sammenliknet med uten justering vises i figur 7.3. Ses alle foreldrene under ett, medfører denne justeringen at median ekvivalensinntekt reduseres med 5 prosent. Blant fedrene synker medianen med 8 prosent etter justering. Den prosentvise endringen i mødrenes medianinntekter var langt lavere (3 prosent).

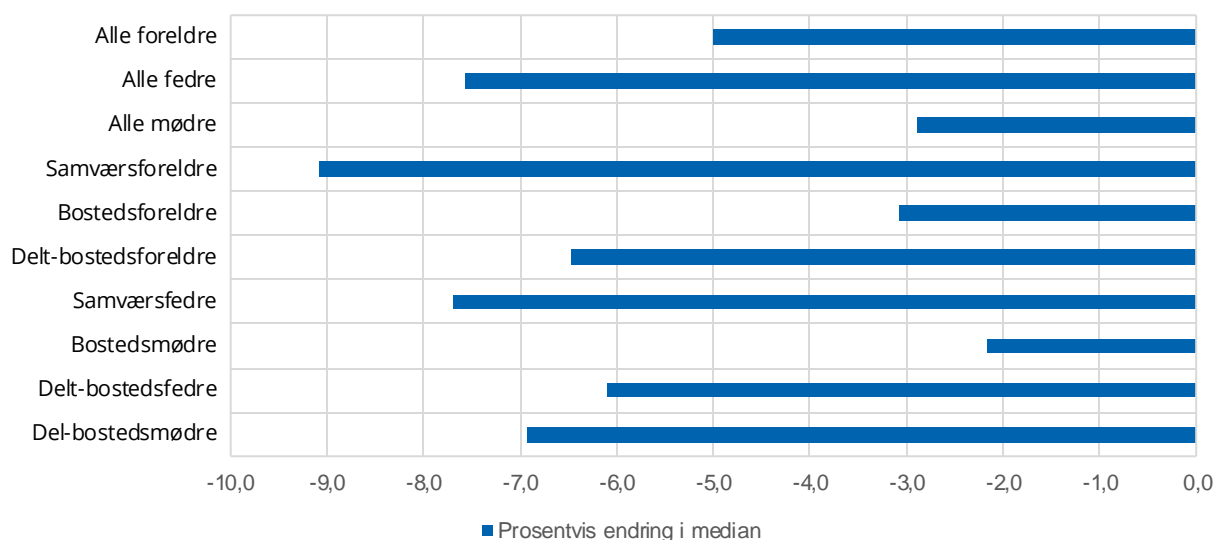
Figur 7.2 Husholdningens ekvivalensinntekt etter oppgitte bostedsordninger. Median, med og uten justering for samværsmengde. 2020. Kroner

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Opplysninger om inntekt er basert på registerdata. Figuren inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværsmengde (N=2 566).

Videre bekrefter figur 7.3 at samværforeldrenes median ekvivalensinntekt etter skatt var 9 prosent lavere med denne justeringen enn uten. Bostedsforeldrenes medianinntekter sank derimot langt mindre etter justeringen, med 3 prosent. Blant delt-bostedsforeldrene medførte justeringen for samværsmengde 6 prosent lavere median ekvivalensinntekt etter skatt.

Gitt overvekten av fedre i gruppen av samværsforeldre og mødre i gruppen av bostedsforeldre, ser vi samme mønster når det skilles mellom fedre og mødre i figur 7.3. Nærmere bestemt sank samværsfedrenes medianinntekter med 8 prosent etter justering for samværsmengde, sammenliknet med 2 prosent blant bostedsmødrene. Delt-bostedsfedrene og delt-bostedsmødrenes inntekter ble redusert med henholdsvis 6 og 7 prosent etter justeringen.

Figur 7.3 Prosentvis endring i median husholdningsinntekt per forbruksenhet etter justering for samværsmengde

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Opplysninger om inntekt er basert på registerdata. Figuren inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværsmengde (N=2 566).

7.4. (Vedvarende) lavinntekt blant foreldre som ikke bor sammen

I dette underkapittelet ser vi nærmere på lavinntekt og vedvarende lavinntekt, og om andelene med lavinntekt endres av å justere ekvivalensinntekten for samværsmengde. Å ha *lavinntekt* innebærer at man bor i en husholdning med ekvivalensinntekt under lavinntektsgrensen for alle personer.

Lavinntektsgrensen er satt til 60 prosent av median ekvivalensinntekt, det vil si til 244 000 kroner i 2020 ([SSB tabell 09557](#)).⁴⁷

Vedvarende lavinntekt tar utgangspunkt i gjennomsnittsinntekten for foreldrenes husholdninger de siste tre årene, det vil si 2018-2020. De foreldrene som har en inntekt per forbruksenhet som er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for disse årene defineres som personer med permanent lavinntekt. Vi har operasjonalisert denne variabelen ved å ta utgangspunkt i beløpet som utgjør den gjennomsnittlige medianinntekten i den aktuelle treårsperioden. Median-gjennomsnittet for den totale befolkningen (ekskludert studenthusholdninger) i denne perioden (i faste priser) for inntekt etter skatt per forbruksenhet målt etter EU-skalaen var 399 000 kroner. Dette gir en lavinntektsgrense på 239 000 kroner for disse årene.

For begge disse lavinntektsmålene viser vi andeler korrigert og ikke korrigert for samværsmengde, etter registrert bosted for barna og foreldrenes selvrapporterte bostedsordninger. Vi viser kun andelene med og uten lavinntekt for foreldre med gyldige svar på spørsmål om samværsmengde (2 566, 88 prosent av foreldrene). For vedvarende lavinntekt inkluderer vi kun foreldre som har barn over 2 år i relasjonen. Videre inkluderer vi kun foreldre som flyttet fra hverandre før 2018 i beregningen av den vedvarende lavinntekten. 2 157 foreldre tilfredsstiller disse kriteriene.⁴⁸

Uten justering for samværsmengde, hadde 13 prosent av alle foreldrene lavinntekt i 2020 (tabell 7.5). Skiller vi mellom mødre og fedre, hadde 8 prosent av fedrene og 17 prosent av mødrene lavinntekt før justering for samværsmengde. Etter justering for samværsmengde, som samlet sett

⁴⁷ I 2020 var median inntekt etter skatt per forbruksenhet 407 000 kroner. Studenthusholdninger og aleneboende barn under 18 er ikke inkludert.

⁴⁸ I alternative analyser så vi på andelene med og uten vedvarende lavinntekt blant alle foreldre med gyldige svar på samværsmengde (N=2 566), uavhengig av yngste barns alder og året samlivet tok slutt. Disse viste at andelene med vedvarende lavinntekt ble endret lite, og var i størrelsesorden 1 prosentpoeng i alle grupper.

gir høyere forbruksvekter per barn og færre stordriftsfordeler, økte disse andelene under lavinntektsgrensen til 19 (alle), 17 (fedre) og 22 (mødre) prosent. Endringen var igjen større blant fedrene enn mødrene, og dette gjenspeiler at barna oftest er registrert bosatt hos mødrene. Mødrenes ekvivalensinntekter er altså i større grad allerede justert for disse barna, mens fedrenes samvær ikke i like stor grad fanges i inntektsstatistikken.

Dette mønsteret gjør seg også gjeldende når vi skiller mellom barnets registrerte bostedsadresse: Endringen i andelen med lavinntekt er større blant samværsforeldrene (fra 9 til 19 prosent) enn blant bostedsforeldrene (fra 17 til 20 prosent), og én av fem foreldre har altså justert lavinntekt uavhengig av om barnet har registrert bosted hos dem (bostedsforeldre) eller den andre forelder (samværsforeldre).

Kombineres registrert bostedsadresse for barnet med foreldrenes kjønn, bekrefter tabell 7.5 at 22 prosent av både bostedsmødre og samværs mødre hadde lavinntekt i 2020 etter justering for samværs mengde med barna i foreldrerelasjonen. En noe lavere andel av samværsfedrene hadde lavinntekt etter justering for samværs mengde (18 prosent). Lavest andel med lavinntekt finner vi blant de registrerte bostedsfedrene (12 prosent).

Tabell 7.5 Andel foreldre under lavinntektsgrensen. Ekvivalensinntekt med og uten justering for foreldrenes mengde samvær med felles barn. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent

	Lavinntekt						Antall
	Uten justering for samvær			Med justering for samvær			
	Ja	Nei	I alt	Ja	Nei	I alt	
Alle foreldre	13	87	100	19	81	100	2 566
Alle fedre	8	92	100	17	83	100	1 262
Alle mødre	17	83	100	22	78	100	1 304
Registrert bosted							
Alle bostedsforeldre	17	83	100	20	80	100	1 304
Alle samværsforeldre	9	91	100	19	81	100	1 262
Bostedsmødre	19	81	100	22	78	100	1 022
Bostedsfedre	10	90	100	12	88	100	282
Samværs mødre	11	89	100	22	78	100	282
Samværsfedre	8	92	100	18	82	100	980
Oppgitt bostedsordning							
Delt bosted	8	92	100	13	87	100	1 127
Barnet bor hos respondenten	20	80	100	26	74	100	825
Bor hos den andre forelder	12	88	100	22	78	100	614
Fedre							
Delt bosted	4	96	100	12	88	100	599
Barnet bor hos mor	11	89	100	20	80	100	558
Mødre							
Delt bosted	12	88	100	14	86	100	528
Barnet bor hos meg	20	80	100	26	74	100	720

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværs mengde (N=2 566). Lavinntekt= under 60 prosent av median husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt.

Også når vi grupperer foreldrene etter deres selvrapporterte bostedsordninger for barna i tabell 7.5, var forskjellen før og etter justering for samvær aller størst blant samværsforeldrene (altså «barnet bor hos den andre forelder»). I denne foreldregruppen økte andelen med lavinntekt med hele 10 prosentpoeng, fra 12 til 22 prosent. Økningen skyldes altså en større samlet forbruksvekt per barn

og at deler av forbruksvekten flyttes fra bosteds- til samværsforelderens. Høyest andel med justert lavinntekt finner vi imidlertid blant de selvrapporterte bostedsforeldrene (26 prosent), mens delt-bostedsforeldrene peker seg ut med lavest andel lavinntekt, både før (8 prosent) og etter (13 prosent) justering.

Tabell 7.5 bekrefter videre at andelen fedre med lavinntekt endres mer av samværsjustering enn hva tilfellet er blant mødre. Blant delt-bostedsfedre er økningen størst, etterfulgt av samværsfedrene: Andelen delt-bostedsfedre under lavinntektsgrensen tredobles fra 4 til 12 prosent når vi tar hensyn til at disse fedrene har barnet boende hos rundt halvparten av tiden. Likevel er dette fortsatt foreldregruppen med lavest andel justert lavinntekt (12 prosent), når foreldrene grupperes etter selvrapporterte bostedsordninger og kjønn. Én av fem samværsfedre har justert lavinntekt (opp fra 11 prosent før justering). Blant mødrene har samværsjusteringen igjen mindre å si for andelen med lavinntekt, særlig blant delt-bosteds mødrene (12 prosent før/ 14 prosent etter justering). Andelen med justert lavinntekt er likevel aller høyest blant bosteds mødrene (26 prosent), som også hadde en høy andel med lavinntekt før justering (20 prosent).

I neste tabell (7.6) ser vi nærmere på andelen foreldre som har vedvarende lavinntekt, altså at deres ekvivalensinntekter falt inn under lavinntektsgrensen for de siste tre årene (2018-2020). I alt hadde 17 prosent av foreldrene vedvarende lavinntekt etter justering for mengde samvær med barn i foreldrerelasjonen. Før justeringen var andelen foreldre med vedvarende lavinntekt 11 prosent. Når vi tar hensyn til samværmengden, nær dobles andelen fedre med vedvarende lavinntekt fra 8 til 15 prosent, mens andelen mødre med vedvarende lavinntekt øker fra 13 til 19 prosent.

Tabell 7.6 Andel foreldre med vedvarende lavinntekt. Ekvivalensinntekt uten og med justering for foreldrenes mengde samvær med felles barn. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2018-2020. Prosent

	Vedvarende lavinntekt						Antall
	Uten justering for samvær			Med justering for samvær			
	Ja	Nei	I alt	Ja	Nei	I alt	
Alle foreldre	11	89	100	17	83	100	2 157
Alle fedre	8	92	100	15	85	100	1 060
Alle mødre	13	87	100	19	81	100	1 097
Registrert bosted							
Alle bostedsforeldre	14	86	100	18	82	100	1 093
Alle samværsforeldre	8	92	100	17	83	100	1 064
Bosteds mødre	15	85	100	19	81	100	876
Bosteds fedre	9	91	100	11	89	100	217
Samværs mødre	9	91	100	19	81	100	221
Samværs fedre	8	92	100	16	84	100	843
Oppgitt bostedsordning							
Delt bosted	7	93	100	10	90	100	891
Barnet bor hos respondenten	16	84	100	23	77	100	722
Bor hos den andre forelderens	10	90	100	20	80	100	544
Fedre							
Delt bosted	5	95	100	9	91	100	468
Barnet bor hos mor	9	91	100	19	81	100	492
Mødre							
Delt bosted	9	91	100	11	89	100	423
Barnet bor hos meg	16	84	100	23	77	100	622

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrundning summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværmengde, og som i tillegg har barn over 2 år og som flyttet fra hverandre før 2018 (N=2 157). Vedvarende lavinntekt= gjennomsnittlig ekvivalent husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt for årene 2018-2020 under 60 prosent av gjennomsnittlig median for de samme årene.

Igjen ser vi samme mønster når det skiller mellom registrerte bostedsforeldre (flest mødre) og samværsforeldre (flest fedre), der økningen i andelen med vedvarende lavinntekt er størst blant samværsforeldrene (fra 8 til 17 prosent) og mindre blant bostedsforeldrene (fra 14 til 18 prosent). Etter justeringen er altså andelen med vedvarende lavinntekt i de to gruppene tilnærmet like. Når vi skiller mellom mødre og fedre i tabell 7.6, er andelen med justert vedvarende lavinntekt etter registrert bosted for barnet lavest blant bostedsfedre (11 prosent), etterfulgt av samværsfedre (16 prosent), samværs mødre og bosteds mødre (begge 19 prosent).

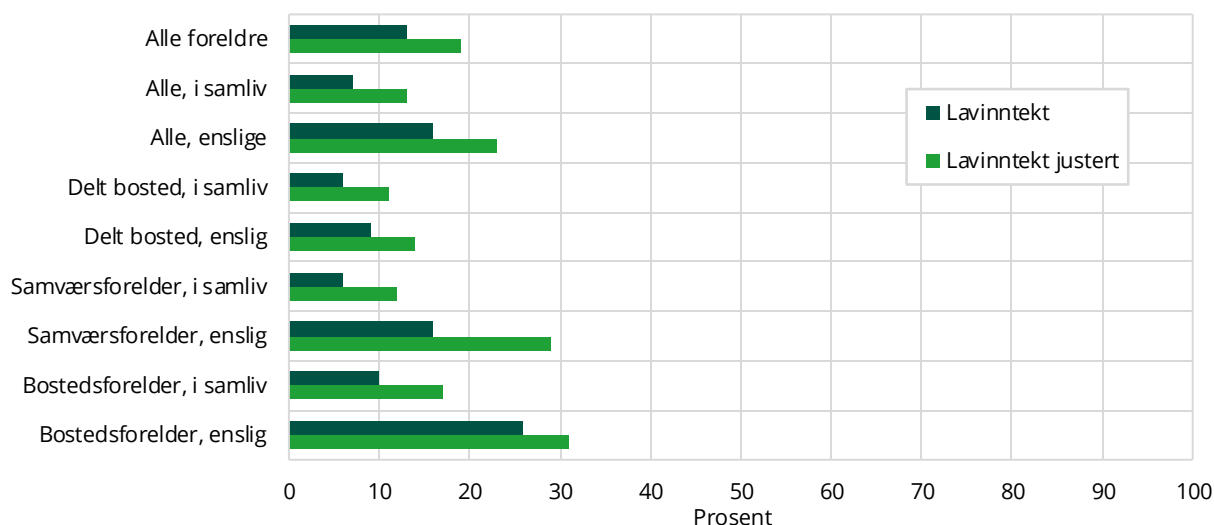
Legges i stedet foreldrenes selvrapporterte bostedsordninger til grunn, ser vi av tabell 7.6 at 10 prosent av delt-bostedsforeldrene har vedvarende lavinntekt etter justering (7 prosent før justering). Tilsvarende andeler var 23 prosent blant selvoppgitte bostedsforeldre (16 prosent før justering) og 20 prosent blant selvrapporterte samværsforeldre (10 prosent før justering).

Brutt ned etter foreldrenes kjønn, finner vi den høyeste andelen med justert vedvarende lavinntekt blant bosteds mødre (23 prosent), etterfulgt av samværs fedre (19 prosent), delt-bosteds mødre (11 prosent) og delt-bosteds fedre (9 prosent). Endringen i andelen med lavinntekt etter justering for samværs mengde var imidlertid størst blant fedrene enn mødrene.

Andelen foreldre med lavinntekt i 2020 og vedvarende lavinntekt før og etter justering for samværs mengde etter foreldrenes samlivsstatus på intervju tidspunktet illustreres i figur 7.4 (lavinntekt) og figur 7.5 (vedvarende lavinntekt). Figur 7.4 bekrefter at andelen med justert lavinntekt generelt var lavere blant foreldre som var samboere eller gift (13 prosent) enn blant enslige (23 prosent) foreldre. Andelen med lavinntekt var aller høyest blant de enslige selvrapporterte bosteds (31 prosent) -og samværsforeldrene (29 prosent). Også blant delt-bostedsforeldrene hadde de enslige (14 prosent) noe oftere lavinntekt enn de i samliv (11 prosent).

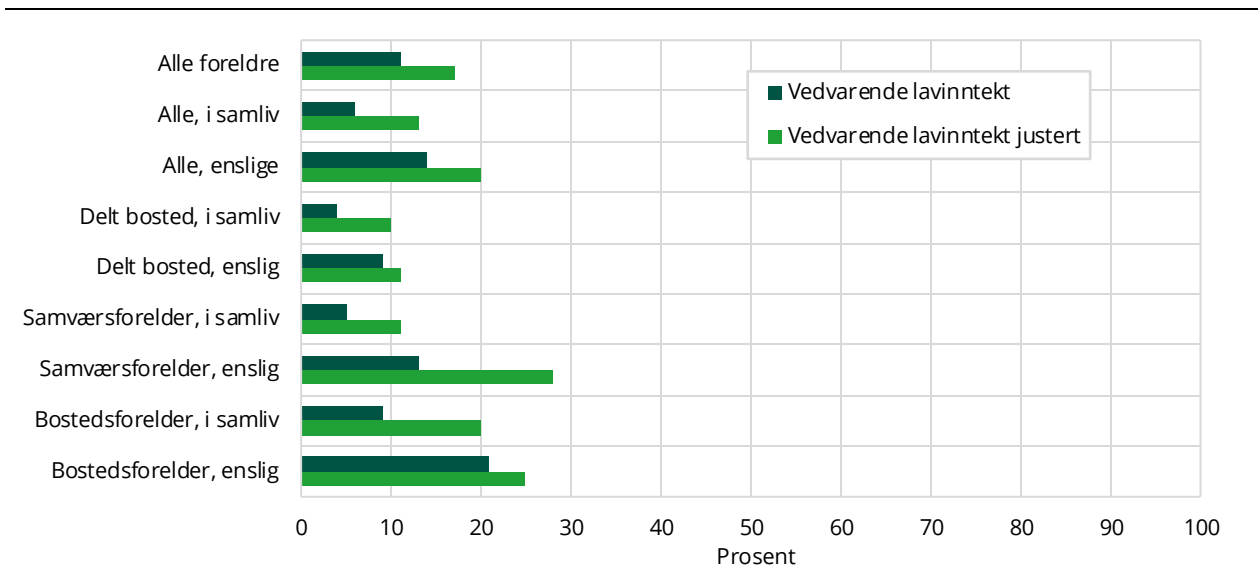
Også andelen med justert vedvarende lavinntekt (figur 7.5) var høyere blant enslige (20 prosent) enn blant samboere/ gifte (13 prosent). Dette var også tilfellet innad i hver av foreldregruppene basert på selvrapporterte bostedsordninger, med unntak av delt-bostedsforeldre der det var få forskjeller mellom de enslig og de i samliv (11 og 10 prosent). Høyest andel med justert vedvarende lavinntekt finner vi blant enslige samværsforeldre (28 prosent), sammenliknet med 11 prosent av samværsforeldrene som var i et samliv. Også blant bostedsforeldrene finner vi dette mønsteret, men forskjellene mellom de uten (25 prosent) og de med (20 prosent) en partner var noe mindre.

Figur 7.4 Andel foreldre med lavinntekt. Med og uten justering for samværs mengde. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. 2020. Prosent

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværs mengde (N=2 566). Lavinntekt= under 60 prosent av median husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt.

Figur 7.5 Andel foreldre med vedvarende lavinntekt. Med og uten justering for samværmengde. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren inkluderer kun respondenter med gyldige svar på spørsmål om samværmengde, og som i tillegg har barn eldre enn 2 år og som flyttet fra hverandre før 2018 (N=2 157). Vedvarende lavinntekt= gjennomsnittlig ekvivalent husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt for årene 2018-2020 under 60 prosent av gjennomsnittlig median for de samme årene.

Andelen foreldre med justert lavinntekt og justert vedvarende lavinntekt etter foreldrenes øvrige kjennetegn presenteres i tabell 7.7. Vi ser for det første at andelen med lavinntekt og vedvarende lavinntekt var høyere blant yngre enn blant eldre foreldrene, og at foreldrene med tre eller flere barn i relasjonen oftere falt under lavinntektsgrensene for 2020 (26 prosent) og treårsperioden 2018-2020 (24 prosent) enn foreldre med to (17 og 14 prosent) eller ett barn (19 og 17 prosent).

Videre bekrefter tabell 7.7 at foreldrene som aldri hadde bodd sammen oftere hadde (vedvarende) lavinntekt enn foreldrene som hadde bodd sammen. 29 prosent av foreldrene som ikke hadde bodd sammen hadde lavinntekt, mens 25 prosent hadde vedvarende lavinntekt. Blant foreldrene som hadde bodd sammen på et tidligere tidspunkt var de samme andelen 18 og 16 prosent. Som vi allerede har sett, hadde foreldrene som var enslige på intervju tidspunktet oftest lavinntekt. Skiller vi mellom samlivstype, ser vi i tillegg at andelen med (vedvarende) lavinntekt var særlig lav blant de gifte foreldrene (7 prosent), mens forskjellen mellom enslige og samboende foreldre var langt mindre. 17 prosent av samboende foreldre hadde vedvarende lavinntekt sammenliknet med 20 prosent av enslige foreldre.

Mer enn halvparten av foreldre som ikke var yrkesaktive hadde lavinntekt i 2020, mens 46 prosent hadde justerte ekvivalensinntekter som falt under grensen for å ha vedvarende lavinntekt de siste tre årene. Tilsvarende andeler blant yrkesaktive foreldre var 13 og 11 prosent. Andelen med lavinntekt var betydelig høyere blant grunnskoleutdannede foreldre (henholdsvis 38 og 34 prosent) enn blant foreldre med videregående (17 og 14 prosent) eller høyere (11 og 10 prosent) utdanning.

Det var videre noen geografiske forskjeller, og foreldre bosatt i Nord-Norge, Vestlandet og Trøndelag hadde sjeldnere lavinntekt enn foreldre bosatt i øvrige landsdeler. Til siste bekrefter tabell 7.7 at fire av ti foreldre med innvandrerbakgrunn hadde lavinntekt i 2020, og at noe flere (41 prosent) hadde vedvarende lavinntekt. De samme andelen blant foreldre uten innvandrerbakgrunn var 16 og 13 prosent.

Tabell 7.7 Andel foreldre med justert lavinntekt og justert vedvarende lavinntekt. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent

	Lavinntekt				Vedvarende lavinntekt			
	Ja	Nei	I alt	Antall	Ja	Nei	I alt	Antall
Alder								
20-34 år	30	70	100	511	28	72	100	390
35-39 år	20	80	100	469	18	82	100	392
40-44 år	15	85	100	548	13	87	100	468
45-49 år	14	86	100	554	13	87	100	473
50 år+	18	82	100	484	15	85	100	434
Antall barn under 18 år i relasjonen								
1	19	81	100	1 549	17	83	100	1 372
2	17	83	100	741	14	86	100	550
3+	26	74	100	276	24	76	100	235
Samlivsstatus brudd								
Enslig	29	71	100	304	25	75	100	280
Samboer/gift	18	82	100	2 262	16	84	100	1 877
Nåværende samlivsstatus								
Enslig	23	77	100	1 621	20	80	100	1 268
Samboer	16	84	100	633	17	83	100	579
Gift	7	93	100	312	7	93	100	310
Yrkesaktivitet								
Yrkesaktiv	13	87	100	2 054	11	89	100	1 792
Ikke yrkesaktiv	52	48	100	487	46	54	100	363
Utdanningsnivå								
Grunnskole	38	62	100	557	34	66	100	467
Videregående	17	83	100	1 041	14	86	100	887
Universitet/ høyskole	11	89	100	968	10	90	100	803
Landsdel								
Oslo/ Viken	21	79	100	917	19	81	100	752
Innlandet	23	77	100	177	19	81	100	153
Sør-Østlandet	22	78	100	379	21	79	100	319
Vestlandet	16	84	100	611	14	86	100	510
Trøndelag	19	81	100	264	16	84	100	230
Nord-Norge	14	86	100	218	12	86	100	193
Innvandrerbakgrunn								
Har innvandrerbakgrunn	40	60	100	356	41	59	100	293
Har ikke innvandrerbakgrunn	16	84	100	2 210	13	87	100	1 864

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om samværsmengde (N= 2 566). For vedvarende lavinntekt vises kun andeler blant foreldre som flyttet fra hverandre før 2018 og som hadde barn eldre enn 2 år (N= 2 075). Lavinntekt= under 60 prosent av median husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt, justert for samværsmengde. Vedvarende lavinntekt= gjennomsnittlig ekvivalent husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt for årene 2018-2020 under 60 prosent av gjennomsnittlig median for de samme årene, justert for samværsmengde. Respondenter med manglende utdanningsnivå (n=38) er gruppert sammen med grunnskole (andeler med lavinntekt/ vedvarende lavinntekt i denne gruppen forblir uforandret).

7.5. Foreldrenes subjektive økonomiske situasjon og yrkesaktivitet

I dette underkapittelet undersøker vi foreldrenes subjektive økonomiske situasjon samt deres yrkesdeltakelse på intervjudtidspunktet. Dette gir oss en dypere forståelse av foreldrenes økonomiske velferd. Og, dersom det er høy grad av samsvar mellom disse subjektive målene og foreldrenes objektive økonomiske velferd rapportert over, understøtter dette viktigheten av å ta hensyn til samværsmengde. Siden vi her utelukkende bruker informasjon hentet fra Undersøkelsen

om samvær og bosted 2020, vises kun fordelinger etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barna.

Tabell 7.8 bekrefter at i alt 6 prosent av foreldrene svarte at de ofte hadde problemer med å klare løpende utgifter til mat, transport, bolig og lignende, mens ytterligere 11 prosent hadde hatt slike betalingsproblemer av og til. Til sammen hadde altså 17 prosent av foreldrene opplevd å ha hatt betalingsproblemer i løpet av 2020, mens 8 av 10 foreldre sjelden eller aldri hadde hatt slike problemer. Videre ser vi av tabell 7.10 at mødre (19 prosent) noe oftere enn fedre (16 prosent) oppga å ha hatt betalingsproblemer.

Disse andelene med subjektivt lav økonomisk velferd ligger tett opp mot andelene med objektivt lav økonomisk velferd presentert i forrige underkapittel: I alt hadde 19 prosent av foreldrene lavinntekt i 2020 når vi justerte for samværet med barna i den brutte foreldrerelasjonen. Tilsvarende andeler med lavinntekt for fedre og mødre var henholdsvis 14 og 19 prosent.

I tråd med resultatene for foreldrenes objektive økonomiske velferd presentert tidligere i kapittelet, peker foreldrene med delt bosted for barna seg ut også med den høyeste subjektive økonomiske velferden. Tabell 7.8 viser at kun 11 prosent av disse foreldrene hadde hatt betalingsproblemer, mot 22 prosent av de som oppga at barnet bor hos dem eller den andre forelderen.

Ses svar fra fedre og mødre hver for seg, skiller samværsfedrene («barnet bor hos mor») og samværs mødre («barnet bor hos far») seg ut med den dårligste selvrapporterte økonomien. Henholdsvis 22 prosent og 26 prosent av disse foreldrene svarte at de har hatt betalingsproblemer, mot 23 prosent av bostedsmødrene («barnet bor hos meg»). De laveste andelene med betalingsproblemer finner vi blant delt-bostedsfedrene (10 prosent), bostedsfedrene (11 prosent) og delt-bostedsmødrene (13 prosent).

Tabell 7.8 Har det i løpet av det siste året hendt at husholdningen du bor i har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til mat, transport, bolig og lignende? Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. Prosent

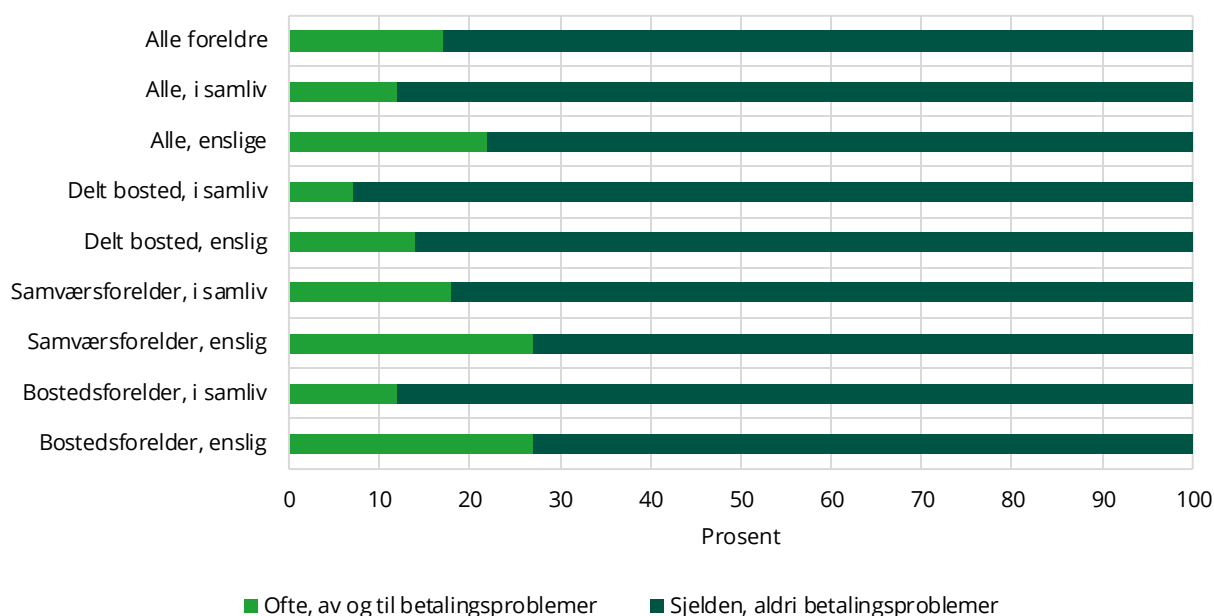
	Betalingsproblemer				Uoppgitt	I alt	Antall
	Ja, ofte	Ja, av og til	Ja, en sjelden gang	Nei, aldri			
Alle foreldre	6	11	12	67	3	100	2 931
Alle fedre	7	9	10	71	3	100	1 413
Alle mødre	6	13	13	64	3	100	1 518
Bostedsordning							
Delt bosted	4	7	10	77	2	100	1 156
Barnet bor hos respondenten	7	15	14	62	3	100	1 046
Bor hos den andre forelderen	10	12	13	61	4	100	729
Fedre							
Delt bosted	4	6	8	80	2	100	616
Barnet bor hos meg	4	7	9	77	2	100	135
Barnet bor hos mor	10	12	13	61	4	100	662
Mødre							
Delt bosted	4	9	11	73	3	100	540
Barnet bor hos meg	7	16	15	59	4	100	911
Barnet bor hos far	16	10	12	58	3	100	67

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

I figur 7.6 vises andelen foreldre med og uten betalingsproblemer etter bostedsordninger for barna og foreldrenes nåværende samlivsstatus. 22 prosent av de enslige foreldrene hadde hatt betalingsproblemer, mot 12 prosent av de som var i et samliv. Igjen er det de enslige bosteds -og

samværsforeldrene som har den dårligste økonomien. Hele 27 prosent av disse foreldrene svarte at de hadde hatt betalingsproblemer i løpet av det siste året. Kun 12 prosent av bostedsforeldrene som på intervjudtidspunktet var i et samliv hadde hatt betalingsproblemer, mot 18 prosent av samboende/ gifte samværsforeldre. Også blant delt-bostedsforeldrene hadde de enslige (14 prosent) oftere hatt betalingsproblemer enn de gifte og samboende (7 prosent).

Figur 7.6 Foreldrene har opplevd å ha betalingsproblemer i løpet av det siste året. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om betalingsproblemer (N= 2 838).

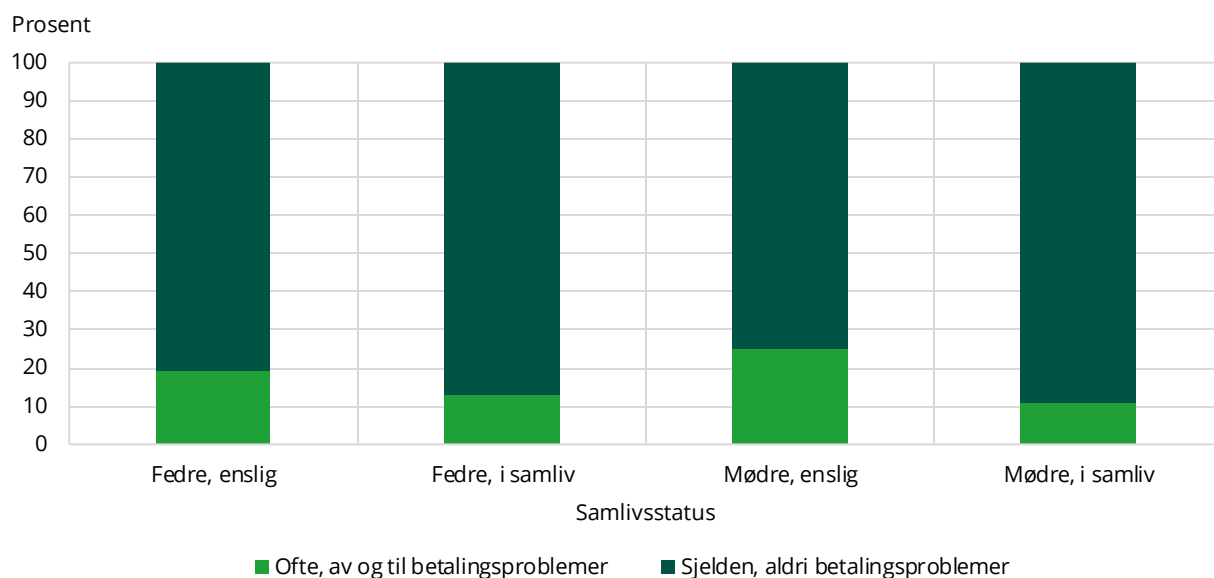
Det lave antallet fedre som oppgir at barnet bor hos dem (altså *bostedsfedre* (n=135)) og mødre som oppgir at barnet bor hos faren (*samværs mødre* (n=67)), gjør det vanskelig å bryte disse foreldregruppene ned på ytterligere kjennetegn, som samlivsstatus. I figur 7.7 viser vi i stedet andelen med og uten betalingsproblemer etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Målt på denne måten er det de enslige mødrene som kommer dårligst ut på dette subjektive målet: 25 prosent av de enslige mødrene hadde hatt betalingsproblemer, sammenliknet med 11 prosent av mødrene som hadde en samboer eller ektefelle. Blant fedrene var forskjellen noe mindre, men samme mønster gjelder for dem: Enslige fedre (19 prosent) svarte oftere bekreftende på spørsmålet om betalingsproblemer enn gifte/ samboende fedre (13 prosent).

Foreldrenes yrkesaktivitet vises i tabell 7.9, som bekrefter at i alt 8 av 10 foreldre var yrkesaktive på intervjudtidspunktet. Vi ser videre at fedre (84 prosent) oftere var yrkesaktive enn mødre (77 prosent). 12 prosent av foreldrene var på intervjudtidspunktet arbeidsuføre eller arbeidsledige, mens 5 prosent var i kategorien «annet» (altså alderspensjonister, hjemmearbeidende, skoleelev/student, eller annet). To prosent av foreldrene hadde ikke svart på spørsmålet om arbeidsmarkedsdeltakelse. Andelen arbeidsuføre og arbeidsledige var noe lavere blant fedre (10 prosent) enn blant mødre (13 prosent), mens andelen «annet» var høyere blant mødre (8 prosent) enn blant menn (3 prosent).

Delt-bostedsforeldrene (91 prosent) var langt oftere yrkesaktive enn bostedsforeldrene (73 prosent) og samværsforeldrene (75 prosent). Hele 15 og 17 prosent av bosteds- og samværsforeldrene var uføre eller arbeidsledige, sammenliknet med 5 prosent av foreldrene med delt bosted. Den høyeste andelen i samlekategorien «annet» finner vi blant bostedsforeldrene (10 prosent), etterfulgt av samværs (5 prosent) -og delt-bostedsforeldre (2 prosent).

Separate svar fra fedre og mødre i tabell 7.9 viser samme mønster der delt-bostedsfedre (93 prosent) og delt-bostedsmødre (89 prosent) oftest var yrkesaktive og sjeldnest var uføre/ arbeidsledige (henholdsvis 5 og 7 prosent). 77 prosent av samværsfedrene var yrkesaktive, og 16 prosent var uføre eller arbeidsledige. Blant bostedsmødrene var 72 prosent yrkesaktive og 15 prosent arbeidsuføre eller arbeidsledige. De separate svarene etter foreldrenes kjønn avslører videre at det primært var mødrene vi finner en høy andel av i kategorien «annet». For eksempel var 10 prosent av bostedsmødrene i denne samlekategorien, mot 4 prosent av samværsfedrene.

Figur 7.7 Foreldrene har opplevd å ha betalingsproblemer i løpet av det siste året. Etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Prosent.

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om betalingsproblemer (N= 2 838).

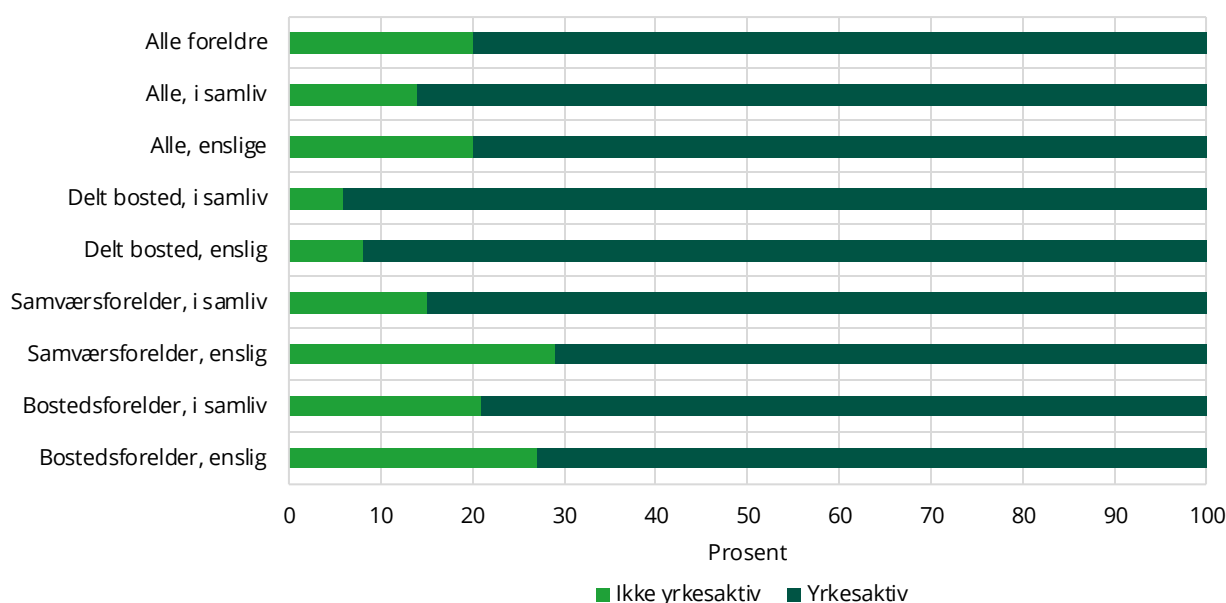
Tabell 7.9 Foreldrenes yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent

	Foreldrenes yrkesdeltakelse				I alt	Antall
	Yrkesaktiv	Arbeidsufør/ arbeidsledig	Annet	Uoppgitt		
Alle foreldre	80	12	5	2	100	2 931
Alle fedre	84	10	3	2	100	1 413
Alle mødre	77	13	8	2	100	1 518
Bostedsordning						
Delt bosted	91	5	2	2	100	1 156
Barnet bor hos respondenten	73	15	10	3	100	1 046
Bor hos den andre foreldereren	75	17	5	3	100	729
Fedre						
Delt bosted	93	4	2	2	100	616
Barnet bor hos meg	80	12	.	.	100	135
Barnet bor hos mor	77	16	4	3	100	662
Mødre						
Delt bosted	89	7	2	2	100	540
Barnet bor hos meg	72	15	10	3	100	911
Barnet bor hos far	49	31	16	.	100	67

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Kategorien «annet» inkluderer studenter (n=72), alderspensjonister (n=4), hjemmearbeidende (n=20) og «annet» (n=65).

I figur 7.8 skiller det kun mellom foreldre som var yrkesaktive (80 prosent) eller ikke (20 prosent). I denne figuren vises andelene som var yrkesaktive etter bostedsordninger og nåværende samlivsstatus. Som for indikatorene «lavinntekt» og «betalingsproblemer», er det igjen de enslige bosteds- og samværsforeldrene som peker seg ut i negativ retning: Henholdsvis 27 og 29 prosent av disse foreldregruppene var ikke yrkesaktive. Også blant samboende/gifte bostedsforeldre var andelen som ikke var yrkesaktive relativt høy (21 prosent), mens samværsforeldrene som hadde etablert seg i nye samliv sjeldnere var utenfor arbeidsmarkedet (15 prosent). Blant delt-bostedsforeldrene var det få forskjeller etter nåværende samlivsstatus, og her var henholdsvis 8 prosent (enslig) og 6 prosent (i samliv) ikke yrkesaktive.

Figur 7.8 Foreldrenes yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om yrkesaktivitet (N= 2 858).

Igen, det lave antallet fedre som oppgir at barnet bor hos dem (altså *bostedsfedre* (n=135)) og mødre som oppgir at barnet bor hos faren (*samværs mødre* (n=67)), gjør det vanskelig å bryte disse foreldregruppene ned etter samlivsstatus. I figur 7.9 viser vi derfor andelene yrkesaktive og ikke yrkesaktive etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Nær én av fire (23 prosent) enslige mødre var ikke yrkesaktive mot nær én av fem (19 prosent) samboende eller gifte mødre. Selv om fedrene jevnt over oftere var i arbeid da undersøkelsen ble gjennomført, var det større forskjeller etter samlivsstatus blant fedrene enn blant mødrene: 17 prosent av de enslige fedrene stod utenfor arbeidsmarkedet, mot 9 prosent av samboende/ gifte fedre.

Andelen foreldre med betalingsproblemer og som ikke var yrkesaktive etter deres øvrige kjennetegn presenteres i tabell 7.10. Denne tabellen bekrefter for det første at andelene med betalingsproblemer og ikke yrkesaktive var høyere blant yngre enn blant eldre foreldre. Videre ser vi at foreldre med tre eller flere barn oftere hadde hatt betalingsproblemer (21 prosent) og oftere var utenfor arbeidsmarkedet (22 prosent) enn foreldre med ett (henholdsvis 19 og 19 prosent), og særlig to (henholdsvis 16 og 13 prosent), barn. Foreldre som ikke hadde bodd sammen rapporterte oftere om betalingsproblemer (26 prosent) og var oftere utenfor arbeidsmarkedet (29 prosent) enn foreldrene som hadde vært samboere eller gift (henholdsvis 17 og 16 prosent).

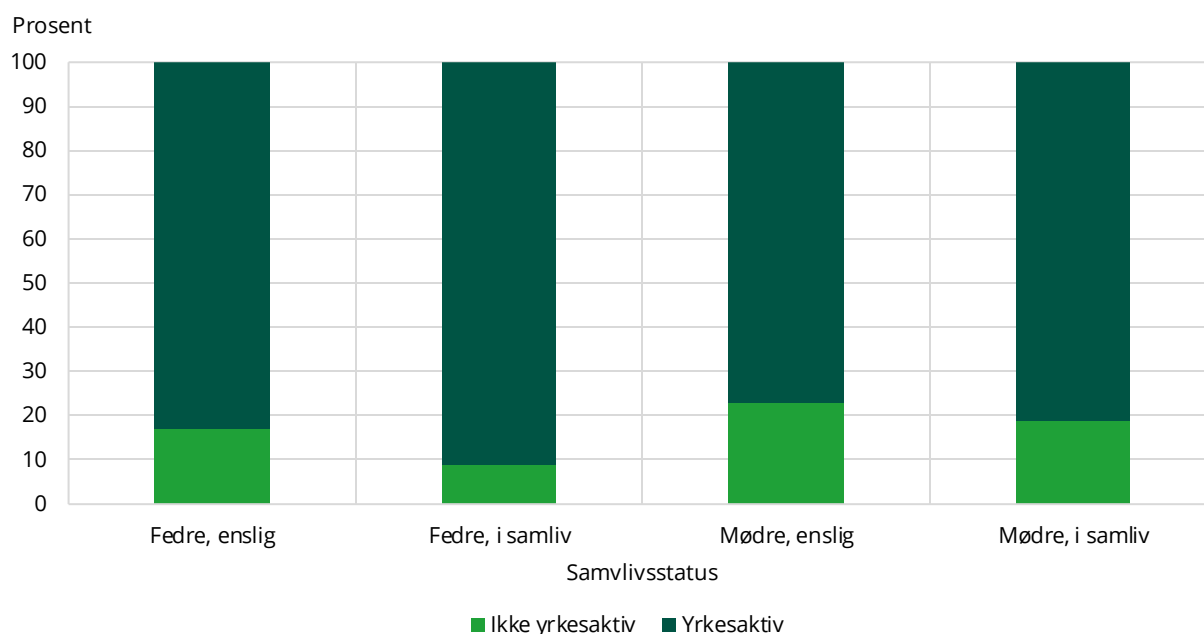
Ikke overraskende bekrefter tabell 7.10 at yrkesaktive foreldre sjeldnere hadde hatt betalingsproblemer (14 prosent) enn de som ikke var yrkesaktive (38 prosent), mens en langt lavere andel av

foreldrene som hadde hatt betalingsproblemer (63 prosent) ikke var yrkesaktive enn foreldrene med bedre subjektiv økonomi (13 prosent). Når det gjelder foreldrenes utdanningsnivå, sank andelen med betalingsproblemer fra 29 prosent blant de grunnskoleutdannede til 11 prosent blant de med høyere utdanning. Andelen ikke yrkesaktive var høyest blant grunnskoleutdannede foreldre (39 prosent), mot 14 prosent av de med videregående og 8 prosent av de med høyere utdanninger.

Foreldre bosatt i Innlandet (21 prosent), Nord-Norge (20 prosent) og Oslo/Viken (19 prosent) hadde noe oftere hatt betalingsproblemer enn foreldre bosatt i resten av landet, men forskjellene etter landsdel var jevnt over små. Også for yrkesaktivitet var det få geografiske forskjeller, men foreldre bosatt i Oslo/Viken og Sør-Østlandet (begge 19 prosent) var noe sjeldnere i arbeid enn særlig foreldre bosatt i landsdelene Nord-Norge (14 prosent) og Innlandet (15 prosent).

Til sist ser vi av tabell 7.10 at det var betydelige forskjeller i subjektiv økonomi og yrkesaktivitet mellom foreldre med og uten innvandrerbakgrunn. 27 prosent av foreldrene med innvandrerbakgrunn rapporterte om betalingsproblemer siste år, mot 17 prosent av foreldrene uten innvandrerbakgrunn. Litt over én av fire (27 prosent) foreldre med innvandrerbakgrunn var ikke i arbeid, sammenliknet med 16 prosent av foreldrene uten innvandrerbakgrunn.

Figur 7.9 Foreldrenes yrkesaktivitet. Etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Prosent

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om yrkesaktivitet (N=1 378 fedre/ 1 468 mødre).

Tabell 7.10 Foreldrenes subjektive økonomiske situasjon og yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent

	Ofte/ av og til betalingsproblemer				Yrkesaktiv			
	Ja	Nei	I alt	Antall	Ja	Nei	I alt	Antall
Alder								
20-34 år	21	79	100	576	75	25	100	580
35-39 år	22	78	100	518	82	18	100	524
40-44 år	17	83	100	606	85	15	100	609
45-49 år	15	85	100	607	86	14	100	611
50 år+	16	84	100	531	83	17	100	534
Antall barn under 18 år i relasjonen								
1	19	81	100	1 768	81	19	100	1 784
2	16	84	100	778	87	13	100	780
3+	21	79	100	292	78	22	100	294
Samlivsstatus brudd								
Enslig	26	74	100	375	71	29	100	381
Samboer/gift	17	83	100	2 463	84	16	100	2 477
Nåværende samlivsstatus								
Enslig	22	78	100	1 790	80	20	100	1 805
Samboer	12	88	100	694	87	13	100	693
Gift	12	88	100	354	85	15	100	360
Yrkesaktivitet								
Yrkesaktiv	14	86	100	2 341	100	-	100	2 356
Ikke yrkesaktiv	38	62	100	492	-	100	100	502
Betalingsproblemer								
Ja, ofte/ av og til	100	-	100	514	37	63	100	514
Nei, sjelden/ aldri	-	100	100	2 324	87	13	100	2 319
Utdanningsnivå								
Grunnskole	29	71	100	640	61	39	100	649
Videregående	19	81	100	1 153	86	14	100	1 160
Universitet/ høyskole	11	89	100	1 045	92	8	100	1 049
Landsdel								
Oslo/ Viken	19	81	100	997	81	19	100	1 005
Innlandet	21	79	100	198	85	15	100	199
Sør-Østlandet	17	83	100	418	81	19	100	420
Vestlandet	17	83	100	669	83	17	100	676
Trøndelag	17	83	100	296	82	18	100	298
Nord-Norge	20	80	100	260	86	14	100	260
Innvandrerbakgrunn								
Har innvandrerbakgrunn	27	73	100	408	73	27	100	417
Har ikke innvandrerbakgrunn	17	83	100	2 430	84	16	100	2 441

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen viser kun svar fra foreldre med gyldig svar på spørsmål om betalingsproblemer (N= 2 838) og yrkesaktivitet (N= 2 858). Respondenter med manglende utdanningsnivå (n=42) er gruppert sammen med grunnskole (andeler med betalingsproblem/ yrkesaktive i denne gruppen forblir uforandret).

7.6. (Private) barnebidrag

SSB har tidligere beregnet at barnebidrag utgjør om lag 5 prosent av samlet inntekt, og mange enslige foreldre med lavinntekt mottar barnebidrag (Omholt, 2018). SSBs inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger inkluderer imidlertid kun bidrag som er avtalt gjennom offentlige ordninger, og private barnebidrag fanges ikke opp. Andelen foreldre som har private barnebidrag økte kraftig på begynnelsen av 2000-tallet, og i 2004 hadde 38 prosent av bidragsforeldre privat

avtalte bidrag (Lyngstad og Kitterød, 2008). Vi vet lite om utviklingen siden da, og i dette underkapittelet undersøker vi om andelen med private barnebidrag har økt ytterligere. Vi ser også nærmere på bidragenes størrelse, kjennetegn ved foreldre som har private kontra offentlige bidrag, samt de private bidragenes betydning for familienes økonomiske velferd.

Før vi ser nærmere på de private barnebidragene, presenteres andelene som har og ikke har barnebidrag i tabell 7.11. Som vi ser av denne tabellen, svarte i alt 1 572 foreldre, eller 54 prosent, at de hadde barnebidrag. Dette er altså utvalget vi studerer i dette underkapittelet.

Skilles det mellom foreldrenes (selvrapporterte) bostedsordninger ser vi videre at bostedsforeldre (72 prosent) og samværsforeldre (77 prosent) oftere hadde barnebidrag enn foreldre med delt bosted (23 prosent). Kun 15 prosent av delt-bosteds mødre oppga at de hadde bidrag, mot 30 prosent av delt-bostedsfedre. Det var få forskjeller mellom samværsfedre (80 prosent) og bosteds mødre (76 prosent), og om lag like store andeler av bostedsfedrene og samværs mødre hadde barnebidrag (henholdsvis 42 og 43 prosent). Det lave antallet bidragsforeldre i disse to gruppen (57 fedre og 29 mødre), gjør at disse foreldrene holdes utenfor i resten av dette underkapittelet.

Ser vi kun på underutvalget av foreldre som har barnebidrag til høyre i tabell 7.11, var 53 prosent bidragsmottakere mens 47 prosent var bidragsgivere. Fedre var i all hovedsak bidragsgivere (91 prosent), mens mødre som regel mottok barnebidrag (95 prosent). Blant delt-bostedsforeldre var én av tre mottakere av barnebidrag og to av tre betalte barnebidrag. De selvrapporterte samværsforeldrene var utelukkende bidragsgivere, mens 99 prosent av bostedsforeldrene var bidragsmottakere. Til sist bekrefter tabell 7.11 at de fleste delt-bostedsfedrene var bidragsbetalere (92 prosent), mens delt-bosteds mødre langt oftere mottok bidrag (88 prosent).

Tabell 7.11 Foreldrene har barnebidrag og andel som mottar/betaler barnebidrag blant foreldre med barnebidrag. Etter oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent

	Har barnebidrag				Mottar/ betaler bidrag			
	Ja	Nei	I alt	Antall	Mottar bidrag	Betaler bidrag	I alt	Antall
Alle foreldre	54	46	100	2 931	53	47	100	1 572
Alle fedre	54	46	100	1 413	9	91	100	770
Alle mødre	53	47	100	1 518	95	5	100	802
Bostedsordning								
Delt bosted	23	77	100	1 156	33	67	100	264
Barnet bor hos respondenten	72	28	100	1 046	99	1	100	748
Bor hos den andre forelderen	77	23	100	729	.	100	100	560
Fedre								
Delt bosted	30	70	100	616	8	92	100	182
Barnet bor hos meg	42	58	100	135	100	.	100	57
Barnet bor hos mor	80	20	100	662	.	100	100	531
Mødre								
Delt bosted	15	85	100	540	88	12	100	82
Barnet bor hos meg	76	24	100	911	100	.	100	691
Barnet bor hos far	43	57	100	67	.	100	100	29

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrundning summerer ikke alle andeler til 100. Bostedsfedre (n=135) og samværs mødre (n=67) er holdt utenfor grunnet lavt antall foreldre i disse gruppene.

Hvor mange har private barnebidrag og hvor store er bidragene?

Tabell 7.12 viser andelen bidragsforeldre som har offentlig eller privat avtalte barnebidrag, og vi skiller mellom foreldrenes bostedsordninger og kjønn. I 2020 hadde 44 prosent av disse foreldrene private barnebidrag. Dette er en økning siden forrige gang det ble spurt om private barnebidrag i Undersøkelse om samvær og bidrag (2004, 38 prosent). Det var ingen kjønnsforskjeller i bidragstype og nøyaktig samme andel fedre som mødre hadde private (44 prosent) og offentlige (56 prosent) bidrag.

Tabell 7.12 Andel med offentlige og private barnebidrag. Etter oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent

	Bidraget er avtalt		I alt	Antall
	Offentlig	Privat		
Alle foreldre	56	44	100	1 572
Alle fedre	56	44	100	770
Alle mødre	56	44	100	802
Bostedsordning				
Delt bosted	53	47	100	264
Barnet bor hos respondenten	58	42	100	748
Bor hos den andre foreldereren	54	46	100	560
Fedre				
Delt bosted	54	46	100	182
Barnet bor hos meg	84	16	100	57
Barnet bor hos mor	54	46	100	531
Mødre				
Delt bosted	51	49	100	82
Barnet bor hos meg	56	44	100	691
Barnet bor hos far	66	34	100	29

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

Blant bidragsforeldrene hadde de med delt bosted (47 prosent) og samværsforeldre (46 prosent) noe oftere private bidrag enn bostedsforeldre (42 prosent). Skiller vi tillegg mellom svar fra fedre og mødre i tabell 7.12, ser vi at delt-bodsmødre (49 prosent) oftest hadde private bidrag, etterfulgt av delt-bostedsfedre og samværsfedre (begge 46 prosent), og bostedsmødre (44 prosent). De laveste andelenene med private barnebidrag finner vi blant samværs mødre (34 prosent) og særlig bostedsfedre (16 prosent). Antallet bidragsforeldre i disse to gruppene er svært lavt, og vi viser derfor ikke separate tall for bostedsfedre og samværs mødre i følgende tabeller og figurer.

Andelen bidragsforeldre med private og offentlige bidrag etter deres øvrige kjennetegn vises i tabell 7.13. Først, når det gjelder foreldrenes alder, var det vanligst å ha private bidrag blant bidragsforeldre i andre halvdel av 30-årene (49 prosent) og andre halvdel av 40-årene (46 prosent). Det var få forskjeller i private/ offentlige bidrag etter antall barn i foreldrerelasjonen, men foreldre som tidligere hadde bodd sammen (46 prosent) hadde oftere private bidrag enn foreldrene som ikke hadde bodd sammen (33 prosent). Videre ser vi av tabell 7.13 at enslige foreldre noe oftere hadde private bidrag (45 prosent) enn samboende (42 prosent) og gifte foreldre (41 prosent).

Når det gjelder yrkesdeltakelse, ser vi at yrkesaktive foreldre (47 prosent) oftere oppga å ha private barnebidrag enn foreldre som ikke var aktive på arbeidsmarkedet (33 prosent). Én av tre grunnskoleutdannede foreldre hadde private bidrag, mot 45 prosent av de med videregående skole og 50 prosent av de med høyere utdanning. Private barnebidrag var mest utbredt i Trøndelag (48 prosent) og Oslo/ Viken (46 prosent), og minst vanlig i landsdelene Vestlandet (40 prosent) og Innlandet (41 prosent). Til sist bekrefter tabell 7.13 at 39 prosent av bidragsforeldre med innvandrerbakgrunn hadde private barnebidrag, mot 45 prosent av foreldrene uten innvandrerbakgrunn.

Skiller vi mellom betalte og mottatte bidrag, var gjennomsnittlig betalte bidrag nær 35 000 kroner per år, mens gjennomsnittlig mottatte bidrag var noe lavere, 29 000 kroner per år (tabell 7.14). Bidragsbetalere med offentlig administrerte barnebidrag oppga at de betalte noe mer i bidrag (36 000 kroner per år) enn bidragsbetalere med private bidrag (33 000 kroner per år). Blant bidragsmottakerne, var derimot de gjennomsnittlig mottatte private bidragene noe høyere (30 000 kroner per år) enn offentlig administrerte mottatte barnebidrag (28 000 kroner per år).

Tabell 7.13 Andel med offentlige og private barnebidrag. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent

	Andel med bidrag	Bidraget er avtalt		I alt	Antall
		Privat	Offentlig		
Alder					
20-34 år	61	42	58	100	360
35-39 år	58	49	51	100	313
40-44 år	50	41	59	100	313
45-49 år	47	46	54	100	292
50 år+	54	42	58	100	294
Antall barn under 18 år i relasjonen					
1	57	43	57	100	1 042
2	44	45	55	100	353
3+	59	43	57	100	177
Samlivsstatus brudd					
Enslig	76	33	67	100	308
Samboere/ gift	50	46	54	100	1 264
Nåværende samlivsstatus					
Enslig	51	45	55	100	960
Samboer	56	42	58	100	391
Gift	61	41	59	100	221
Yrkesaktivitet					
Yrkesaktiv	52	47	53	100	1 229
Ikke yrkesaktiv	66	33	67	100	332
Utdanningsnivå					
Grunnskole	60	34	66	100	403
Videregående	55	45	55	100	658
Universitet/ høyskole	48	50	50	100	511
Landsdel					
Oslo/ Viken	50	46	54	100	516
Innlandet	55	41	59	100	111
Sør-Østlandet	57	44	56	100	245
Vestlandet	56	40	60	100	391
Trøndelag	51	48	52	100	156
Nord-Norge	56	43	57	100	153
Innvandrerbakgrunn					
Har innvandrerbakgrunn	60	39	61	100	263
Har ikke innvandrerbakgrunn	53	45	55	100	1 309

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen viser kun andeler med private og offentlige barnebidrag blant foreldre med gyldige svar på spørsmål om barnebidrag (N= 1 572). Bidragsforeldre med manglende utdanningsnivå (n=23) er gruppert sammen med grunnskole (andeler private/ offentlige bidrag i denne gruppen forblir uforandret).

Tabell 7.14 Betalte og mottatte barnebidrag per år. Etter type barnebidrag (offentlige og private). Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Alle bidrag	Bidraget er avtalt	
		Offentlig	Privat
Betalte bidrag			
Gjennomsnitt	34 676	35 976	33 124
Under 20 000 kr	25	25	24
20 000 – 29 999	17	14	21
30 000 – 39 999	24	21	28
40 000 – 49 999	13	14	13
50 000 kr eller mer	20	26	14
I alt	100	100	100
Antall	689	375	314
Mottatte bidrag			
Gjennomsnitt	29 057	28 283	30 092
Under 20 000 kr	35	42	26
20 000 – 29 999	22	19	25
30 000 – 39 999	23	16	31
40 000 – 49 999	11	11	12
50 000 kr eller mer	9	12	6
I alt	100	100	100
Antall	785	449	336

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100. Tabellen inneholder kun svar fra foreldre med gyldige svar på spørsmål om bidragets størrelse (N= 1 474).

Ser vi nærmere på fordeling av de betalte barnebidragene, var hele 26 prosent av de offentlige bidragene i størrelsesorden 50 000 kroner eller mer, mot 14 prosent av de private. Henholdsvis 25 prosent (offentlige bidrag) og 24 prosent (private bidrag) var under 20 000 kroner per år. En høyere andel av de private betalte bidragene var på mellom 20 000 og 39 990 kroner per år (49 prosent, enn hva tilfellet var for de offentlige administrerte betalte bidragene (35 prosent).

Også de *mottatte* private bidragene var oftere under 40 000 kroner per år enn de mottatte offentlige administrerte bidragene. Til sammen 82 prosent av de private mottatte bidragene var på under 40 000 kroner i året, mot 77 prosent av de offentlig administrerte mottatte bidragene. Om lag like andeler av de offentlige (12 prosent) og de private (11 prosent) mottatte bidragene var i størrelsesorden 40 000 til 49 999 kroner per år, mens en høyere andel av de offentlige bidragene (12 prosent) var på 50 000 kroner eller mer per år enn hva tilfellet var for de private mottatte bidragene (6 prosent).

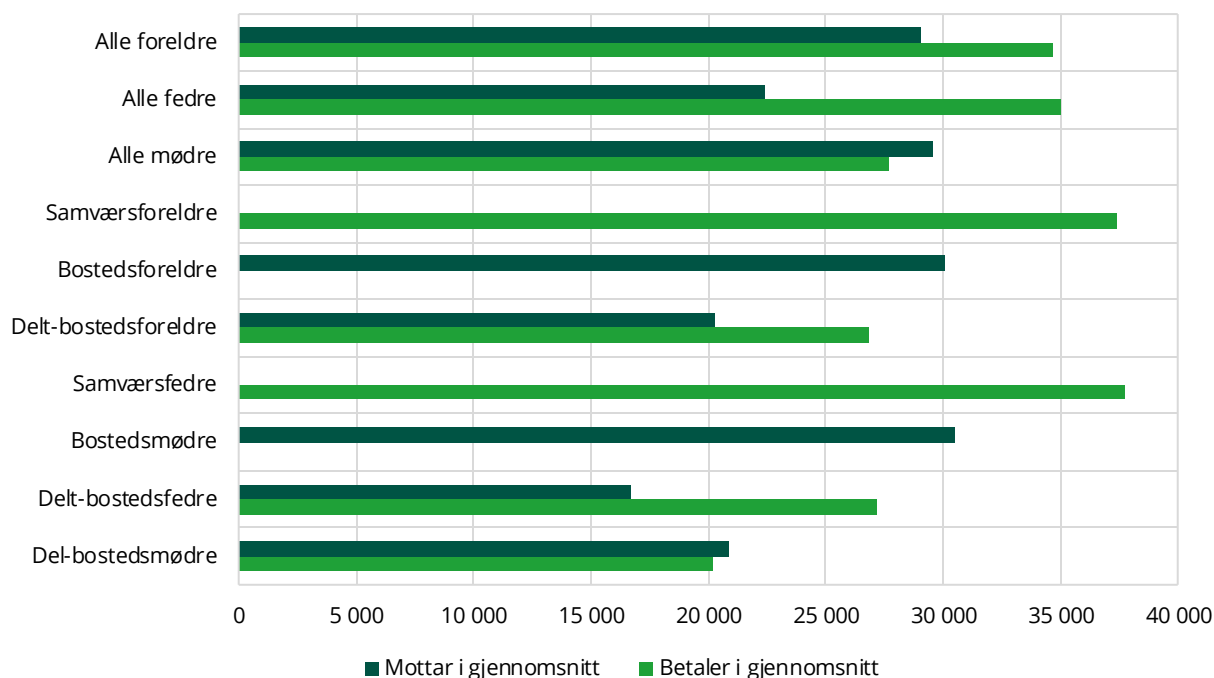
Gjennomsnittlig årlige mottatte og betalte barnebidrag etter selvrapporterte bostedsordninger for barna illustreres i figur 7.10. Vi legger først merke til at fedre i snitt mottar mindre barnebidrag enn de betaler, og *vice versa* blant mødrene. Tilsvarende ser vi at samværsforeldrene (oftest fedre) i gjennomsnitt betaler 37 391 kroner per år, mens bostedsforeldrene (oftest mødre) i gjennomsnitt mottar litt over 30 000 kroner per år. Nær identiske bidragssummer får vi for bidragsfedrene (37 738 kr/år) og bostedsmødrene (30 544 kr/år).

Delt-bostedsforeldrene mottar årlig i gjennomsnitt 20 255 kroner, mens de i snitt betaler noe mer (26 815 kr/år). Også blant foreldrene med delt bosted for barna er det slik at fedre (27 217 kr/år) betaler mer i gjennomsnitt enn mødre (20 178 kr/år), mens mødrene mottar høyere barnebidrag (20 848 kr/ år) enn fedre (16 699 kr/ år). Merk imidlertid at svært få foreldre som har delt bosted for barna oppgir at de mottar barnebidrag og at få delt-bostedsmødre oppgir at de betaler barnebidrag.

Figur 7.11 viser gjennomsnittlige årlig betalte private og offentlige barnebidrag etter de største selvrapporterte bostedsordningene for barna og foreldrenes kjønn. Denne figuren bekrefter for det første at de offentlige barnebidragene i gjennomsnitt er større enn de private bidragene for alle

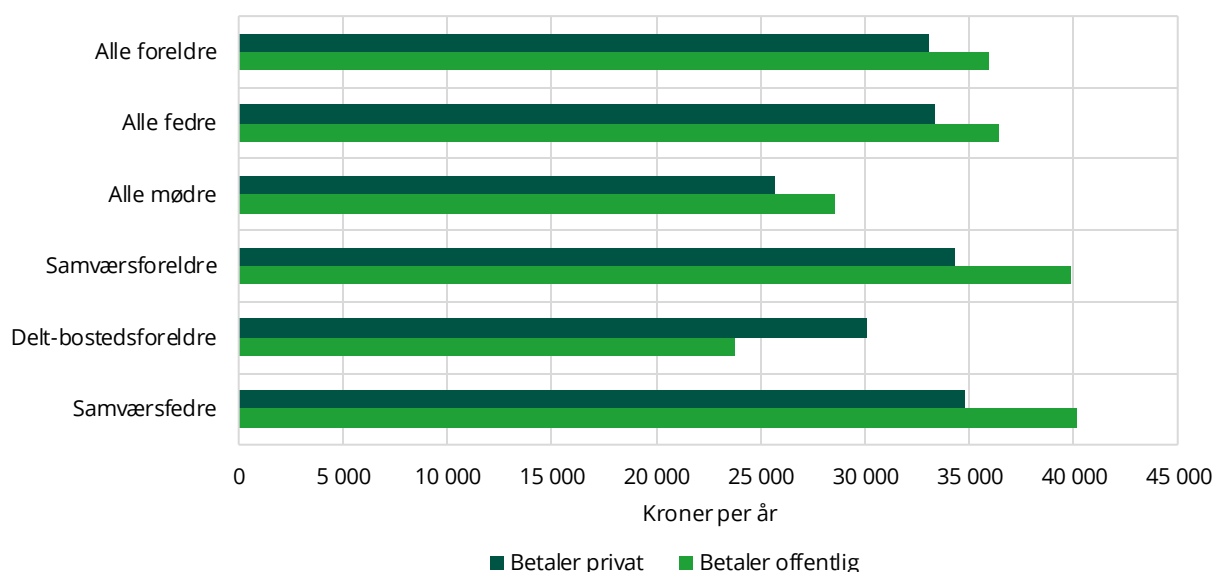
foreldregrupper, med unntak av delt-bostedsforeldre. Igjen finner vi de største betalte barnebidragene blant fedre, og dette gjelder både for de private (33 394 kr/år) og de offentlige (36 481 kr/år) bidragene. I og med at de fleste samværsforeldre er menn, er de gjennomsnittlige årlig betalte offentlige og private barnebidragene til samværsforeldre og samværsfedre nær identiske. Blant foreldre med delt bosted for barna var de betalte private bidragene (30 088 kr/år) høyere enn de offentlige bidragene (23 780 kr/år).

Figur 7.10 Gjennomsnittlig årlig bidragsstørrelse. Etter bostedsordninger og kjønn. Kroner

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren inneholder kun svar fra foreldre med gyldige svar på spørsmål om bidragets størrelse (N= 1 474). Bostedsforeldre som oppgir at de betaler bidrag (n=4) er ikke inkludert. Merk at antallet delt-bostedsfedre som mottar (n=12) og delt-bostedsmødre (n=10) som betaler bidrag er lavt.

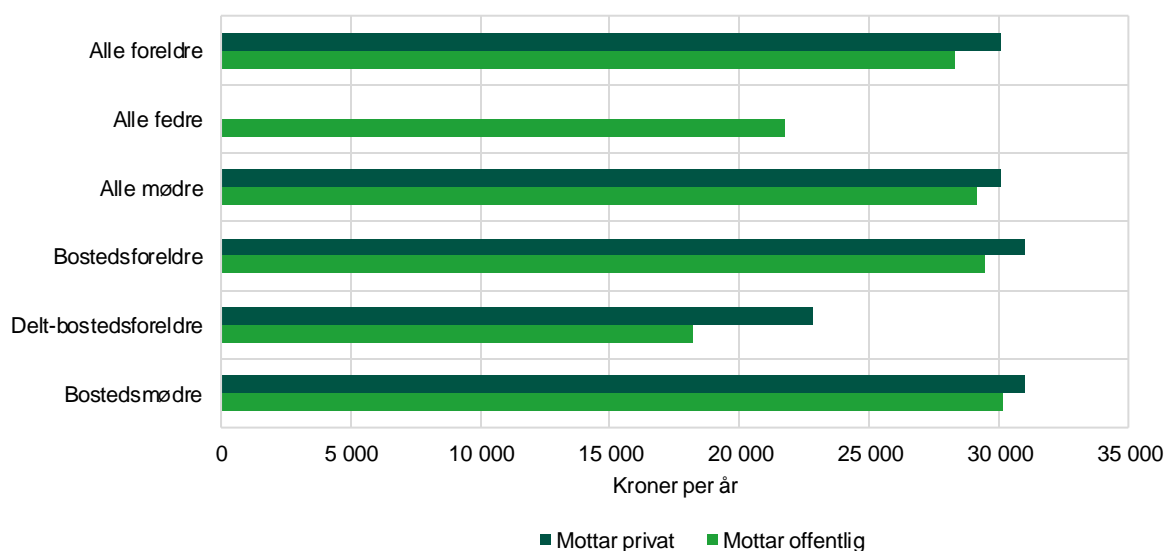
Figur 7.11 Gjennomsnittlig årlig betalte private og offentlige barnebidrag. Etter største bostedsordninger blant bidragsivere og kjønn. Kroner

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren inneholder kun svar fra bidragsivere med gyldige svar på spørsmål om bidragets størrelse (N= 689). Merk at få mødre betaler bidrag (n=33) og at antallet mødre som betaler private bidrag er lavt (n=11).

Gjennomsnittlige mottatte årlige offentlige og private barnebidrag etter foreldrenes kjønn og bostedsordninger for barna vises i figur 7.12. Av denne figuren ser vi at de private mottatte bidragene i gjennomsnitt er noe større enn de offentlige. Mødre mottar i gjennomsnitt større barnebidrag enn fedre, uavhengig av om de er offentlige (29 134 kr/år) eller private (30 124 kr/år). Fedre mottar i gjennomsnitt 21 787 kroner per år i offentlige barnebidrag (gjennomsnitt for private barnebidrag for fedre ikke vist grunnet lavt antall i denne gruppen). Og, siden de fleste bostedsforeldre er kvinner, er de mottatte private og offentlige barnebidragene til bostedsforeldre og bostedsmødre svært like. Foreldre med delt bosted for barna skiller seg igjen ut som gruppen med de laveste barnebidragene, og disse foreldrene mottok i gjennomsnitt 22 851 kroner per år i private og 23 780 kroner per år i offentlige barnebidrag.

Figur 7.12 Gjennomsnittlig årlig mottatte private og offentlige barnebidrag. Etter største bostedsordninger blant bidragsmottakere og kjønn. Kroner

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Figuren inneholder kun svar fra bidragsmottakere med gyldige svar på spørsmål om bidragets størrelse (N=785). Merk at få fedre mottar barnebidrag (n=58). Særlig få fedre mottar bidrag privat (n=6) og disse er ikke vist i figuren.

Hvilken betydning har de private barnebidragene for familiens økonomiske velferd?

Offentlig administrerte barnebidrag er allerede inkludert i bidragsmottageres og trukket fra bidragsgiveres disponible inntekter. Blant foreldre med offentlig administrerte barnebidrag (56 prosent av bidragsmottakerne, 28 prosent av hele utvalget) teller disse skattefrie overføringene/fratrekkene altså med i de justerte inntektsmålene presentert over. De private barnebidragene fanges derimot ikke opp i den offisielle inntektsstatistikken, og er ikke inkludert i de samværsjusterte inntektsmålene presentert tidligere i kapittelet.

Her ser vi nærmer på hvilken betydning disse private barnebidragene har for andelene med justert lavinntekt. Selvrapporterte betalte private bidrag trekkes fra i bidragsgiverens justerte ekvivalensinntekt, mens selvrapporterte mottatte bidrag legges til bidragsmottagerens inntekt. Vi fokuserer kun på foreldre som mottar eller betaler private barnebidrag og som i tillegg har svart på spørsmålene om bidragets størrelse og samværsmengde, i alt 571 foreldre. Av disse foreldrene med private barnebidrag var 48 prosent bidragsgivere, mens 52 prosent mottok bidrag. Gitt det lave antallet foreldre i denne gruppen, skiller vi i det følgende kun mellom fedre og mødre og de største foreldregruppene baserte på barnets registrerte bosted (samværsforeldre, bostedsforeldre) og selvrapporterte bostedsordninger (delt bosted, bostedsforeldre, samværsforeldre, samværsfedre og bostedsmødre).

I andre kolonne i tabell 7.15 vises andelen av foreldrene med private barnebidrag som faller inn under lavinntektsgrensen før betalte bidrag er trukket fra, og mottatte bidrag er lagt til, den justerte ekvivalensinntekten. Kolonne tre og fire viser andelen med lavinntekt etter at de private bidragene lagt til/ trukket fra, henholdsvis for det yngste barnet i foreldrerelasjon («oppgitt bidrag») eller samme beløp multiplisert med antall barn under 18 år i foreldrerelasjonen («alle barn i relasjon»). Merk at spørsmål om barnebidrag gjelder det yngste barnet i foreldrerelasjonen, og at vi derfor ikke kan være helt sikre på at det samme bidraget betales for eventuelt øvrige barn. Vi legger derfor i det følgende mest vekt på det oppgitte bidragsbeløpet.

Tabell 7.15 Andel foreldre med justert lavinntekt og justert median ekvivalensinntekt. Med og uten betalte/ mottatte private barnebidrag. Foreldre med private barnebidrag. Prosent og median i kroner

	Andel med justert lavinntekt			Justert median ekvivalensinntekt			Antall
	Uten private bidrag	Med private bidrag		Uten private bidrag	Med private bidrag		
		Oppgitt bidrag	Alle barn i relasjon		Oppgitt bidrag	Alle barn i relasjon	
Alle foreldre	19	17	16	369 000	369 000	368 000	571
Fedre	10	14	16	443 000	421 000	418 000	276
Mødre	27	19	17	314 000	331 000	340 000	295
Registrert bosted							
Alle bostedsforeldre	27	19	18	318 000	336 000	348 000	292
Alle samværsforeldre	11	14	15	422 000	402 000	398 000	279
Oppgitt bostedsordning							
Delt bosted	14	11	11	444 000	432 000	408 000	115
Barnet bor hos respondenten	27	19	17	317 000	334 000	345 000	254
Hos den andre forelder	11	16	19	413 000	391 000	382 000	202
Samværsfedre	11	16	18	417 000	402 000	393 000	195
Bostedsmødre	27	19	17	317 000	334 000	347 000	249

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Tabellen inneholder kun svar fra private bidragsgivere -og mottakere med gyldige svar på spørsmål om bidragets størrelse (N= 571). «Oppgitt bidrag» refererer til foreldrenes svar på spørsmål om bidragets størrelse for yngste barn i foreldrerelasjon. «Alle barn i relasjon» er samme bidragsbeløp multiplisert med antall barn under 18 år i foreldrerelasjon. Justert lavinntekt= under 60 prosent av median husholdningsinntekt (EU-skala) etter skatt, justert for samværmengde. Justert ekvivalensinntekt er ekvivalensinntekt (EU-skala) justert for samvær med barn i foreldrerelasjonen.

Ser vi først på andelen med lavinntekt for alle foreldrene ble denne redusert fra 19 prosent før de private bidragene blir lagt til/ trukket fra, til 17 prosent når vi inkluderer foreldrenes oppgitte bidrag og 16 prosent når dette beløpet multipliseres med antall barn i relasjonen. Blant fedre øker andelen som faller inn under lavinntektsgrensen fra 10 prosent til henholdsvis 14 («oppgitt bidrag») og 16 prosent («alle barn i relasjonen»). Blant mødre synker derimot andelen som har lavinntekt fra 27 prosent til 19 prosent når vi inkluderer oppgitte private bidrag. Multipliserer vi det oppgitte bidragsbeløpet med antall barn i foreldrerelasjonen, blir andelen mødre med lavinntekt 17 prosent.

Gitt kjønnsfordelingen blant bostedsforeldre (flest mødre) og samværsforeldre (flest fedre), får vi tilnærmet like andeler med lavinntekt når det skiller mellom barnets registrerte bosted. Ser vi på foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barna, ser vi for det første at andelen delt-bostedsforeldre med lavinntekt reduseres fra 14 til 11 prosent når de private bidragene inkluderes. Andelen med lavinntekt blant bostedsforeldre/ bostedsmødre og samværsforeldre og samværsfedre, er derimot de samme som for henholdsvis mødre og fedre. Nærmere bestemt ble andelen med lavinntekt blant bostedsforeldre og bostedsmødre redusert fra 27 til 19 prosent når de (mottatte) private bidragene ble inkludert. Blant samværsforeldre og samværsfedre økte andelen med lavinntekt fra 11 til 16 prosent når de (betalte) private bidragene ble inkludert.

7.7. Oppsummering av hovedfunn

Vi har i dette kapittelet undersøkt den økonomiske velferden til foreldre som ikke bor sammen og deres familier, og dermed indirekte satt søkelyset på den økonomiske velferden til barn i brutte foreldrerelasjoner. Dette er en stor og økende gruppe barn. Ved inngangen til 2023 bodde rundt 250 000 barn, eller 23 prosent av alle barn i alderen 0-17 år, med kun én av sine foreldre ([SSB tabell 06204](#)). Siden disse barnas bostedsordninger og foreldrenes samværsmengde med barna ikke kan leses direkte ut av registerdata, brukte vi data fra Undersøkelsen om samvær og bosted 2020. Dette gjorde det mulig å justere disse familienes ekvivalensinntekter for utgifter knyttet til felles barn og dermed få et mer realistisk bilde av deres økonomiske velferd. Vi har også fått innblikk i utbredelsen av, og størrelsen på, private barnebidrag, også dette informasjon som ikke finnes i registerdata.

Justering for samværsmengde førte til en reduksjon i ekvivalensinntektene for alle foreldregruppene. Median ekvivalensinntekt ble redusert med 5 prosent for alle foreldre sett under ett, 8 prosent for fedre og 3 prosent for mødre. Årsaken til dette er færre stordriftsfordeler og høyere forbruksvekter per barn sammenliknet med standard fremgangsmåte der det ikke justeres for samværsmengde. Fordi samværsjusteringen også medfører at forbruksvekter flyttes fra bostedsforelder til samværsforelder, hadde samværsforeldrene, og spesielt fedrene, en større nedgang i sine medianinntekter enn bostedsforeldrene. Samværsfedrenes ekvivalensinntekter ble redusert med 8 prosent etter justering for samværsmengde, mot kun 2 prosent reduksjon blant bostedsmødrene. Delt-bostedsforeldrenes ekvivalensinntekter ble også redusert når vi justerte for samværsmengde, men nedgangen var mindre enn for samværsforeldrene. Delt-bostedsfedrene og delt-bostedsmødrenes ekvivalensinntekter ble redusert med henholdsvis 6 og 7 prosent.

Etter justering for samværsmengde hadde 19 prosent av alle foreldrene lavinntekt i 2020, 17 prosent av fedrene og 22 prosent av mødrene. Særlig samværsforeldre opplevde en markant økning i andelen med lavinntekt, og én av fem foreldre i denne gruppen hadde lavinntekt etter justering for samværsmengde. Samværsjustering hadde mindre å si for mødrenes ekvivalensinntekter, og én av fire bostedsmødre hadde lavinntekt. Delt-bostedsforeldre hadde lavest andel med lavinntekt (13 prosent).

17 prosent av foreldrene hadde *vedvarende* lavinntekt i perioden 2018-2020 etter justering for samvær med felles barn. Flere mødre (19 prosent) enn fedre (15 prosent) hadde vedvarende lavinntekt. Én av ti delt-bostedsforeldre hadde vedvarende lavinntekt etter justering. Andelene var 23 prosent blant selvoppgitte bostedsforeldre og 20 prosent blant selvrapporterte samværsforeldre.

Foreldre som var samboere eller gift, hadde sjeldnere justert lavinntekt (13 prosent) enn enslige foreldre (23 prosent). Enslige bosteds- og samværsforeldre hadde høyest andel med justert lavinntekt (henholdsvis 31 og 29 prosent). Når vi tar hensyn til foreldrenes samvær med felles barn, var det altså få forskjeller mellom enslige forsørgere (bostedsforeldre, overvekt av mødre) og enslige samværsforeldre (overvekt av fedre). Også andelene med justert vedvarende lavinntekt var høyere blant enslige (20 prosent) enn blant samboere/gifte (13 prosent). Enslige samværsforeldre hadde høyest andel med justert vedvarende lavinntekt (28 prosent), sammenliknet med 11 prosent av samboende og gifte samværsforeldre. Én av fire enslige bostedsforeldre hadde vedvarende lavinntekt, mot én av fem gifte/samboende bostedsforeldre.

17 prosent av foreldrene svarte at de hadde hatt betalingsproblemer i 2020. Mødre (19 prosent) rapporterte noe oftere at de hadde hatt betalingsproblemer enn fedre (16 prosent). Disse andelene ligger nær andelene med objektivt lav økonomisk velferd, hvor 19 prosent av foreldrene hadde lavinntekt i 2020, justert for samvær med barna. Én av ti foreldre med delt bosted for barna hadde hatt betalingsproblemer, mot 22 prosent av samværsfedrene og 23 prosent av bostedsmødrene.

I 2020 hadde 44 prosent av bidragsforeldrene private barnebidrag. Dette er en økning siden 2004, da 38 prosent hadde private barnebidrag. Bidragsforeldre med delt bosted (47 prosent) og samværsforeldre (46 prosent) hadde noe oftere private bidrag enn bostedsforeldre (42 prosent). Andelen med lavinntekt for alle foreldrene var 17 prosent når vi inkluderte foreldrenes oppgitte private bidrag (19 prosent uten disse bidragene). Blant fedre økte andelen under lavinntektsgrensen fra 10 til 14 prosent etter inkludering av private (betalte) barnebidrag. Blant mødrene derimot, sank andelen med lavinntekt fra 27 til 19 prosent etter inkludering av (mottatte) private bidrag.

Forslag til forbedringer av data og metoder

Dataene vi har brukt her er representative og inneholder en rekke opplysninger som ikke finnes i registerdata, slik som samværsmengde, bostedsordninger for barn og private barnebidrag. Dette er informasjon som gir økt forståelse om den reelle økonomiske velferden til oppløste barnefamilier, en stor og voksende familietype. For å få fortløpende oversikt over den økonomiske velferden til hele populasjonen av foreldre som ikke bor sammen, kan registerdata benyttes. Dette vil særlig være nyttig for å undersøke den økonomiske velferden til de foreldregruppene som er for små til å fanges med surveydata, slik som samværs mødre og bostedsfedre.

Foreldre med delt bosted har, i likhet med enslige forsørgere, rett på utvidet barnetrygd, som er barnetrygd for ett barn mer enn det man bor med. Utvidet barnetrygd kan deles mellom foreldrene ved delt bosted og krever en gyldig meklingsattest. Ved å utnytte registerdata om barnetrygd, kan man finne ut hvilke oppløste foreldrepar som har delt bosted (delt utvidet barnetrygd) og fast bosted for barnet hos én av foreldrene (hel utvidet barnetrygd). Foreløpige analyser viser at det er en viss grad av overensstemmelse mellom selvrapportert delt bosted og delt utvidet barnetrygd: Om lag to-tredjedeler av foreldre som oppga at de hadde delt bosted i spørreundersøkelsen hadde samtidig delt utvidet barnetrygd. Gitt omfanget på dette prosjektet, fikk vi imidlertid ikke undersøkt dette videre. En ytterligere kompliserende faktor var de mange endringene i barnetrygdens størrelse for barn under/over 6 år i perioden vi så på (2019-2020).

Ved å sette søkelys på et år uten endringer i barnetrygdsatsene (for eksempel 2018), og inkludere andre variabler som er korrelert med delt bosted for barna som også finnes i registrene (som avstand mellom foreldrenes bostedsadresser), vil nok samsvaret øke. I et neste steg kan man så se på den økonomiske velferden til hele populasjonen av foreldre som ikke bor sammen og deres barn, også de gruppene som er for små til å studeres med utvalgsdata. Ved å bruke gjennomsnittsverdier for samvær med barna for ulike foreldregrupper fra Undersøkelsen om samvær og bosted, kan vi så imputere samværsmengde for hele populasjonen av foreldre som ikke bor med felles barn og deretter justere deres ekvivalensinntekter for samvær med barna.

8. Materiell deprivasjon og økonomisk stress blant barnefamilier

Anders Barstad

8.1. Innledning

I dette kapitlet skal vi se nærmere på varianter av levekårsbaserte fattigdomsmål. Disse tar gjerne utgangspunkt i den berømte definisjonen til Peter Townsend, at fattigdom handler om å mangle de nødvendige ressurser til å oppnå levekårene som er vanlige i samfunnet. Dette innebærer at individene eller familiene er ekskludert fra vanlige aktiviteter og måter å leve på. Tankegangen kan også knyttes til Adam Smith og hans påpekning av at en medborger trenger en sosialt akseptabel påkledning for å kunne vise seg offentlig uten skam (Barstad, 2014).

Å være ekskludert fra vanlige goder kan måles gjennom intervju-undersøkelser der befolkningen blir spurt om de mangler ulike goder, og om mangelen har økonomiske årsaker. I kapitlet skal vi i hovedsak holde oss til 2 datakilder: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021 og Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022. Levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres årlig, og har en grundig kartlegging av materielle og sosiale mangler, som kan brukes som utgangspunkt for deprivasjonsindekser. Det spesielle med 2021-undersøkelsen er at den også inneholdt egne spørsmål om materielle og sosiale mangler blant barn. Tidligere EU-SILC-undersøkelser av barns materielle situasjon ble gjennomført i 2009 og 2014. I tillegg til materiell og sosial deprivasjon, vil vi også legge vekt på måling av økonomisk stress. Økonomisk stress blant foreldrene er, som vi skal se, ofte blitt trukket inn som en del av forklaringen på hvorfor fattigdom er uheldig for barns hjemmemiljø.

En utfordring med bruken av EU-SILC er den begrensede utvalgsstørrelsen. Livskvalitetsundersøkelsene er mindre detaljerte på de økonomiske manglene, men har til gjengjeld store utvalg, og gir muligheter for å slå sammen flere årganger. En del av spørsmålene om økonomi er de samme som i EU-SILC, det gir også mulighet til å undersøke om variasjoner i metode for datainnsamling (telefonintervju versus webskjema) påvirker inntrykket av fattigdommens nivå og fordeling.

Deprivasjonsindeksene og graden av økonomisk stress vurderes i forhold til standardmålet på inntektsfattigdom: Inntekt etter skatt per forbruksenhet under 60 prosent av medianinntekten. Her brukes målet som gjelder for året før undersøkelsene gjennomføres (eksempelvis 2020 for undersøkelsen i 2021), og ikke vedvarende lavinntekt over flere år. Det sistnevnte målet har ikke vært tilgjengelig på de filene vi har hatt tilgang til.⁴⁹ Vi sammenligner også med andre objektive indikatorer som registrert mottak av sosialhjelp og om husholdningen eier eller leier boligen.

8.2. Teoretiske perspektiver og tidligere forskning

En rekke internasjonale undersøkelser viser hvordan lavinntekt og fattigdom påvirker barns livssituasjon. Mange av disse studiene er riktignok fra USA, med usikker overføringsverdi til Norge. Cooper og Stewart (2021) gir en oversikt over den publiserte litteraturen om inntekt og barns utvikling over nesten 30 år, fra 1988 til 2017. De tar bare for seg randomiserte kontrollerte forsøk, kvasiek eksperimenter og bruk av fast effekt analyse anvendt på paneldata. En klar majoritet av studiene, uansett metode, finner en positiv kausal relasjon mellom inntekt og hvordan det går med barna på forskjellige område av livet. Det gjelder også for norske studier, se blant annet Black et al. (2014). Effektene er sterkere når RCT og kvasiekperimentelle metoder tas i bruk, sammenlignet med fast effekt studier. Effektene er også ikke-lineære: Påvirkningen av en gitt økning av inntekten

⁴⁹ Det kan likevel diskuteres om vedvarende lavinntekt alltid er det beste målet, ut fra et levekårsperspektiv. Normann (2009) finner at ettårige mål på lavinntekt viser like sterksammenheng med levekårsfattigdom som vedvarende lavinntekt, og antar at det skyldes at «...svingninger i inntekter kan være mer problematisk for levekårene enn å ha stabile, men lave inntekter».

er sterkere i husholdninger som i utgangspunktet har de laveste inntektene. En amerikansk undersøkelse med et kvasiexperimentelt design finner til og med at en inntektsøkning kan redusere forekomsten av barnemishandling (Cancian et al., 2013).

Det er to sentrale teorier om hvordan inntekt påvirker barns utvikling (Cooper og Stewart, 2021): a) Investerings teori – hvordan økonomiske ressurser gjør det mulig for foreldre å kjøpe varer/goder som barna trenger for å ha det bra og utvikle seg: God bokkvalitet, et sunt kosthold, bøker og annet læringsmaterieill, mulighet til ferier osv. b) Familiestressteori. Dette handler om Innvirkningen som økonomiske problemer kan ha på det emosjonelle miljøet i hjemmet. Økonomiske vansker skaper stress for foreldrene, som igjen påvirker deres ferdigheter som foreldre. Økonomisk stress kan gjøre foreldrene frustrerte, mindre tålmodige og mindre støttende.

Om familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet, se også Bøe (2015), og hvordan de kan kombineres. Se i tillegg Hyggen et al. (2018), og Duncan et al. (2017).

Forskningslitteraturen ser ut til å gi støtte til begge de to hovedperspektivene. De fleste studier finner en positiv effekt av inntekt på foreldrenes kvaliteter og på hjemmemiljøet. En del studier finner også positive virkninger av inntekt på mødres mentale helse.

Økonomisk stress blant foreldrene kan ha negative virkninger på oppvekstmiljøet. En analyse basert på kanadiske paneldata viste at økte bekymringer, bekymringer for om man har nok penger til å forsørge familien, var forbundet med økt hyperaktivitet blant barna i familien og mer angst blant jentene (fast effekt analyse, barn i alderen 2-5 år). Endringer i foreldrestil ser ut til å være en mulig årsaksmekanisme. Ved økonomisk utrygghet rapporterte foreldrene om færre positive interaksjoner med barna, og foreldreatferden var mer inkonsistent og ineffektiv (Kong et al., 2021). Se for øvrig oversiktsartikkelen av La Placa og Corlyon (2016), om sammenhengen mellom foreldre praksis og fattigdom. Det finnes også norske studier av sammenhengen mellom foreldrestil og fattigdom, se Elstad og Stefansen (2014), samt Bøe et al. (2014). Elstad og Stefansen fant at forbedret husholdsøkonomi var assosiert med en positiv endring i foreldrenes responsivitet i forhold til barna.

En annen mekanisme som forklarer hvordan lav inntekt påvirker oppvekstmiljøet, er bolig og bomiljø. Dette er funn som er i tråd med investerings teorien. Høyere inntekter øker sjansen for å bli boligeier, og hushold som blir boligeiere opplever en betydelig mer stabil bosituasjon, særlig blant lavinntektshushold. Høyere bostabilitet blant barnefamilier som eier boligen, og forskjeller knyttet til nabolaget, bidrar i stor grad til å forklare sammenhengen mellom boligeie og utdanningsutfall (Umblijs et al., 2019). "...homeownership helps to stabilise very low-income or other disadvantaged groups, such as those who receive a housing allowance or who have high levels of welfare use. Given that increased residential stability has been shown to improve children's educational outcomes, access to homeownership through the mortgage programme may have positive spillover effects for these households over time" (Aarland og Reid, 2018). En rekke undersøkelser viser at leiere er mer utsatt for fattigdom og materieill deprivasjon enn de som eier boligen (Kuypers og Marx, 2018; Yoo, 2023).

Også andre sider ved boforholdene kan påvirke oppvekstmiljøet på uheldige måter, og økonomiske ressurser gir muligheter til å kjøpe seg bort fra dette. En slik faktor kan være grøntområder rundt boligen. En dansk, registerbasert studie (Engemann et al., 2019) finner at barn som vokste opp med lite grøntområder rundt boligen hadde opptil 55 prosent høyere risiko for å utvikle en psykiatrisk lidelse, uavhengig av andre risikofaktorer. Risikoen avtok jevnt med økende andel grøntområder. Boligens fysiske kvaliteter, slik som trangboddhet og problemer med råte, ventilasjon ol. kan også ha betydning (Umblijs et al., 2019).

I forskningslitteraturen kontrasteres ofte en monetær, inntektsmessig tilnærming til fattigdom, med en levestandardstilnærming. Med utgangspunkt i Townsend, kan levestandardstilnærmingen, der en

undersøker de materielle og sosiale manglene for ulike grupper, sies å være en mer direkte måte å måle fattigdom på enn inntektstilnærmingen. De som tjener under 60 prosent av medianinntekten er under risiko for å være fattige, men om den lave inntekten faktisk fører til fattigdom er et annet spørsmål, og som levestandards/deprivasjonstilnærmingen forsøker å besvare (Saunders et al., 2022). Hvilke materielle goder som danner utgangspunktet for dette kan enten avgjøres av forskere, eller en kan benytte seg av en såkalt konsensuell tilnærming, der en spør befolkningen om hvilke levekårsgoder alle bør ha råd til (Hansen, 2021). I en studie rettet mot barn, ble det spurt om hva som var nødvendige goder for barn i alderen 10-18 år. Over 90 prosent anså det som nødvendig å ha råd til å gå i bursdagsselskap til andre med gave, å arrangere bursdagsselskap selv, og å delta i fritidsaktiviteter (Fløtten og Pedersen, 2009). Andre ting som hadde stor oppslutning, var blant annet å ha eget rom (71 prosent) og mobiltelefon (53 prosent).

Deprivasjonstilnærmingen har imidlertid også sine problemer, slik som hva som skal regnes som nødvendighetsartikler og som derfor bør inngå i deprivasjonsindekser. Dette kan endre seg over tid. En australsk studie fant endringer i hva som regnes som nødvendighetsartikler over en periode på vel 10 år. I 2006 ble ikke mobiltelefoner og tilgang til internett hjemme regnet som essensielle goder, det ble det i 2017. Det samme gjaldt å ha 2000 dollar i bakhånd ved et nødstilfelle (Saunders et al., 2022).

Andre problemer er hvor grensen skal settes for hva som er en uakseptabel grad av deprivasjon, om og hvordan antallet deprivasjoner skal vektas, og om det er slik at preferansene for ulike goder tilpasses den økonomiske situasjonen (adaptive preferanser). For en diskusjon av hvor en skal sette grensen for antall deprivasjoner, se Notten og Kaplan (2022).

Forskning fra flere land tyder på at mange av dem som opplever materielle deprivasjoner har inntekter som ligger over fattigdomsgrensen. Se blant annet den kanadiske studien til Notten og Kaplan (2021). Selv om inntekten er over fattigdomsgrensen, kan det likevel være prosesser og faktorer som reduserer evnen til å konvertere de økonomiske ressursene til materiell levestandard og -trygghet, slik som dårlig helse, skilsmisse, arbeidsledighet mm. Noen grupper i befolkningen, for eksempel eldre 65+, har en høy andel med lavinntekt, men likevel relativt god levestandard og få materielle mangler.

En annen side ved levekårene er opplevde økonomiske vansker, slik som hvor vanskelig det oppleves å «få endene til å møtes», og problemer med å betale løpende utgifter. Denne typen økonomisk stress kan ha stor velferdsmessig betydning, uavhengig av hvilke levekårsgoder som husholdningen har tilgang til. Økonomisk stress kan også påvirke og forverre den objektive fattigdommen, samtidig som objektiv fattigdom skaper grobunn for større økonomiske vansker (Ayllon og Fusco, 2017).

Schenck-Fontaine og Panico (2019) ser på økonomiske problemer («economic hardship») som bestående av tre, delvis uavhengige dimensjoner: Inntektsfattigdom, materiell deprivasjon og subjektivt økonomisk stress. Både familiestressmodellen og investeringsteorien antar at inntektsfattigdom påvirker barn gjennom at lav inntekt forårsaker økonomiske belastninger – materiell deprivasjon og økonomisk stress. Men disse aspektene blir ikke alltid oppfattet som selvstendige påvirkningsfaktorer, uavhengig av den lave inntekten.

Familier med inntekt over lavinntektsgrensen kan likevel være utsatt for økonomiske problemer, for eksempel på grunn av overganger inn og ut av arbeidsledighet, uforutsette utgifter og behovet for å støtte familiemedlemmer. Familier som ikke opplever materiell deprivasjon og lav inntekt kan likevel føle økonomisk stress på grunn av problemer som høy gjeld, lav jobbtrygghet eller alvorlige helseproblemer.

Studien til Schenck-Fontaine og Panico (2019) er basert på paneldata fra den britiske Millenium Cohort Study, der barna ble fulgt fra de var 3 til 7 år. Materiell deprivasjon ble målt gjennom andelen som hadde minst ett av de følgende problemene: a) ikke betalt regninger, b) ikke råd til en varm, vanntett jakke, c) bor trangt, d) problemer med fuktighet eller kondens i boligen. For å måle økonomisk stress ble mødrene spurt om hvor godt husholdningen klarte seg økonomisk, og de som svarte at de «klarte seg akkurat» eller syntes det var vanskelig eller svært vanskelig å klare seg, ble klassifisert som stressede. Halvparten av familiene som var utsatt for økonomiske problemer var ikke inntektsfattige, men opplevde likevel materiell deprivasjon eller subjektivt økonomisk stress.

Med hensyn på konsekvensene for barna i disse familiene, var kombinasjonen av materiell deprivasjon og økonomisk stress forbundet med flest atferdsproblemer. En opphopning av alle de tre formene for økonomiske problemer var også uheldig for barnas utvikling.

8.3. Datakilder og variabler

Vi benytter oss av to hovedtyper av datakilder i dette kapitlet, dels Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021 og dels Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022. Livskvalitetsundersøkelsene har langt færre spørsmål om økonomiske forhold enn EU-SILC, men har likevel to fordeler som vi skal prøve å benytte oss av her. Det ene er et langt større utvalg enn EU-SILC. I en del av analysen kommer vi til å slå sammen de tre årgangene 2020-2022, som gir et samlet antall observasjoner på rundt 50 000, sammenlignet med 6-7 000 for EU-SILC. Den andre fordelen er at Livskvalitetsundersøkelsen gjennomføres som en webundersøkelse. Dermed er det ingen intervjuere å forholde seg til, og i den grad økonomiske problemer er skambelagt, kan det være at de blir underrapportert i EU-SILC. Vi tar sikte på å belyse dette.

Vi starter med å se nærmere på Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021, der det både er spørsmål om materiell deprivasjon og økonomisk stress, og der det er koplet på opplysninger om inntekt og formue. EU-SILC 2021 skiller seg også fra andre levekårsundersøkelser ved å ha en egen modul som stiller spørsmål om materielle deprivasjoner blant barn. Lignende spørsmålsbatterier har blitt stilt i 2009 og 2014. Det er de voksne i husholdningen som svarer på vegne av barna. 2021-undersøkelsen er dokumentert av Dalen og Pettersen (2021), se også With og Dalen (2021).

I analysen av barnespørsmålene tar vi utgangspunkt i den offisielle EU-indeksen for barns materielle og sosiale deprivasjon i EU, som har blitt utviklet av og validert gjennom arbeidet til Guio og medarbeidere. Denne indeksen består av 12 goder som barn kan mangle, samt fem husholdningsgoder. Alle er goder som barna eller husholdningen mangler, og mangelen oppgis å ha økonomiske årsaker i intervjuet.

Økonomisk betingede mangler av de følgende godene inngår i indeksen for barn:

- Nye klær
- To par sko som passer
- Frukt og grønnsaker daglig
- Kjøtt, kylling eller fisk minst en gang om dagen
- Bøker hjemme som passer for barn
- Utstyr til utendørsaktiviteter
- Innendørsleker
- Delta i fritidsaktiviteter
- Feire spesielle anledninger
- Kan invitere venner til å leke eller spise av og til
- Kan dra på minst en ukes ferie
- Delta på skoleturer som koster penger (6-15 år)

Husholdningsgodene er disse:

- Erstatte slitte møbler
- Betale regninger ved forfall
- Tilgang til internett
- Holde boligen passe varm
- Tilgang til bil for privat bruk

I alt varierer altså indeksen mellom 0 og 17.

Teoretisk bygger indeksen på Townsends begrep om relativ deprivasjon, som omtalt i innledningen (Guio et al., 2018).

Det som påvirker husholdningen påvirker også barna, slik som rom som er kalde eller fuktige. Derfor er det grunnlag for å inkludere rene husholdningsdeprivasjoner, i tillegg til de som direkte angår barn.

Guio et al. har videre vektlagt fire kriterier for å velge indikatorer på deprivasjon blant barn:

- a) utbredelse. Viser undersøkelser at mangelen på et gode er nødvendig for en akseptabel levestandard, slik befolkningen opplever dette?
- b) validitet. Her undersøkes korrelasjonen med uavhengige variabler som er kjent for å korrelere med graden av deprivasjon. Det ble gjennomført en binær logistisk regresjon for hvert av de materielle godene mot inntekt, vansker med å få endene til å møtes og en indeks for deprivasjon på husholdsnivå. Det ble ansett å foreligge et validitetsproblem hvis minst 2 av 3 korrelasjoner ikke var signifikante.
- c) reliabilitet – hvordan skalaen fungerer, målt gjennom Cronbachs alfa og andre metoder. Cronbachs alfa måler skalaens interne konsistens. En høy alfa-verdi brukes gjerne som en indikasjon på at settet av variabler som inngår i skalaen måler et underliggende, latent, begrep. En alfa på 0,70 eller høyere regnes som tilfredsstillende (Guio et al., 2018).
- d) additivitet. Dette innebærer en sjekk av om det er meningsfullt å legge sammen antallet manglende goder, for eksempel at noen som skårer 2 på indeksen faktisk er verre stilt enn de som skårer 1.

8.4. Resultater barn

Tabell 8.1 viser resultatene for de enkelte godene som inngår i indeksen, og andelene som mangler de samme godene blant husholdninger med lavinntekt (EU60). Tabell 8.2 viser andelen som lever i lavinntektshusholdninger blant dem som mangler utvalgte goder, her begrenset til dem som har tilstrekkelig stort observasjonsgrunnlag, mens tabell 8.3 viser fordelingen av tre typer økonomiske problemer i ulike grupper av barnefamilier. Først vises andelene som har minst 2 eller minst 3 mangler blant barn, ifølge indeksen for materiell og sosial deprivasjon, dernest målet på lavinntekt (EU60) og til sist et mål på økonomisk stress. Hensikten med den sistnevnte tabellen er å se nærmere på om hvilke grupper som er utsatt, varierer mye med hvilke indikatorer på økonomiske problemer vi tar utgangspunkt. Alle tall i disse tabellene er beregnet på husholdningsnivå. Antallet observasjoner for EU60 er forholdsvis lavt, N=108.

Som vi ser er det i mange tilfeller svært få som oppgir økonomiske årsaker til at barna ikke har materielle eller sosiale goder. Mangelen på feriemuligheter er det mest vanlige. 4 prosent av barnefamiliene oppgir at barna ikke har mulighet til å dra på en ukes ferietur, og at det er økonomiske årsaker til dette. Blant lavinntektshusholdninger er det 17 prosent som oppgir det samme. Det er flere som oppgir materielle deprivasjoner for husholdet som helhet. 12 prosent blant barnefamiliene oppgir at de ikke har råd til å skifte ut utslitte møbler, og 7 prosent har ikke klart å

betale regninger ved forfall. Blant dem med inntekt under EU60-grensen var andelene atskillig høyere, henholdsvis 36 og 18 prosent. I alt er det 4 prosent av husholdningene med barn 0-15 år som mangler minst 3 av de 17 godene, blant husholdningene under lavinntektsgrensen er andelen 20 prosent.

Beregninger av Cronbachs alfa for hele indeksen tyder på en tilfredsstillende grad av reliabilitet, i overkant av 0,70.

Tabell 8.2 viser at det er en betydelig grad av overlapp mellom målene på deprivasjon og målet for lavinntekt. Av dem som er materielt og sosialt depriverte blant barnefamiliene (minst tre mangler), er det seks av ti som tilhører en lavinntektshusholdning. Det betyr likevel at blant dem som har en betydelig grad av materiell og sosial deprivasjon, er det fire av ti som ikke fanges opp av målet på lavinntekt. Som vi skal se (tabell 8.3) er det også en stor andel av dem som synes det er vanskelig å få endene til å møtes, som heller ikke er inntektsfattige (seks av ti).

Hvor mange lever i lavinntektshusholdninger, varierer også en del fra indikator til indikator. Å ikke klare å betale regninger i tide, korrelerer relativt svakt med lavinntekt (vel tre av ti har lavinntekt), mens det å ikke ha råd til bil eller varme opp leiligheten har en sterkere samvariasjon med lavinntekt (snaut fem av ti har lavinntekt).

Hva så med fordelingen på forskjellige grupper i befolkningen (tabell 8.3)? Tabellen viser to mål på materiell og sosial deprivasjon, de som har minst tre mangler (som er EUs kutt punkt), og et alternativt som setter kutt punktet på to mangler. Hvis vi setter kutt punktet på to, øker andelen materielt og sosialt depriverte til 8 prosent. Fordelingen på forskjellige sosiale og økonomiske grupper er imidlertid svært lik. Ikke overraskende er det blant barnefamilier som har mottatt sosialhjelp vi finner den høyeste graden av deprivasjon, sammen med dem som opplever økonomisk stress. Husholdninger som har mottatt sosialhjelp er også de som har flest med lavinntekt, og flest som synes det er vanskelig å få pengene til å strekke til. Andre utsatte grupper er, som forventet, enslige forsørgere, barnefamilier med bakgrunn fra Afrika, Asia etc., de som har lav utdanning og husholdninger som leier boligen. Vi ser at barnefamiliene som leier boligen er omtrent like materielt og sosialt depriverte som lavinntektshusholdningene. Leietakerne blant barnefamiliene opplever også like mye økonomisk stress som husholdningene med lavinntekt, på tross av at under halvparten av leietakerne tilhører en lavinntektshusholdning. Dette er i tråd med andre resultater i denne rapporten, se blant annet kapittel 5, som viser hvordan alternative lavinntektsdefinisjoner øker anslaget på andelen fattige blant leietakere, sammenlignet med det tradisjonelle målet på vedvarende lavinntekt (EU60).

Hovedinntrykket er at uansett hvilke av de tre formene for økonomiske problemer vi tar for oss, er forskjellene mellom ulike grupper i stor grad sammenfallende.

Tabell 8.1 Andel som mangler ulike typer materielle og sosiale goder av økonomiske årsaker blant husholdninger med barn 0-15 år. I alt og blant dem som har lavinntekt. EU-SILC 2021. Prosent

Type deprivasjon	I alt barn 0-15 år	Har lavinntekt (EU-60)
<i>Husholdningen</i>		
Ikke råd til å bytte møbler	12	36
Ikke råd til internett	0,2	-
Ikke råd til å holde boligen passe varm	2	6
Ikke klart å betale regninger i tide	7	18
Ikke råd til privatbil	4	14
<i>Barn i husholdningen</i>		
Ikke råd til nye klær	2	8
Ikke råd til 2 par sko	0,4	1
Ikke råd til frukt og grønnsaker	0,2	1
Ikke råd til måltid med kjøtt, fisk ol	0,4	2
Ikke råd til bøker hjemme som passer for barn	0,1	-
Ikke råd til utstyr til utendørsaktiviteter	0,6	2
Ikke råd til innendørsleker	0,4	-
Ikke råd til fritidsaktiviteter	1	5
Ikke råd til å feire spesielle anledninger	0,1	-
Ikke råd til å invitere venner	0,1	0,6
Ikke råd til å dra på ferie en uke	4	17
Ikke råd til å delta på skoleturer som koster penger (6-15 år)	0,5	2
Andel som mangler minst tre av godene	4	20

Kilde: EU-SILC 2021

Tabell 8.2 Andel som tilhører lavinntektshushold (EU60) blant husholdninger som mangler ulike typer materielle og sosiale goder. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent

Type deprivasjon	Andel som har lavinntekt
Ikke råd til å bytte møbler	39
Ikke råd til å holde boligen passe varm	49
Ikke klart å betale regninger i tide	35
Ikke råd til privatbil	49
Ikke råd til å dra på ferie en uke	45
Andel som mangler minst tre av godene	60
Lavinntekt i alt	13

Kilde: EU-SILC 2021

Tabell 8.3 Husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon blant barnefamilier, med to forskjellige kutt punkt, andel med lavinntekt (EU60) og andel som oppgir at det er vanskelig å få endene til å møtes. EU-SILC 2021

	Ikke råd til minst tre goder	Ikke råd til minst to goder	Lavinntekt	Vanskelig å få endene til å møtes
Alle barnefamilier	4	8	13	9
<i>Typer av barnefamilier</i>				
Par med barn	1	4	6	6
Enslige forsørgere	15	18	33	21
<i>Innvandrere</i>				
Barnefamilier fra Afrika, Asia etc.	13	23	21	29
Barnefamilier med annen innvandringsbakgrunn	7	9	9	17
Øvrige barnefamilier	3	5	8	5
Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp	35	50	65	42
<i>Inntektskvartiler barnefamilier</i>				
1	13	20	45	24
2	1	5	0	5
3	1	1	0	3
4	1	1	0	1
Lavinntekt	20	26	100	30
<i>Økonomisk stress</i>				
Vanskelig å få endene til å møtes	36	53	41	100
Ikke vanskelig	1	3	10	0
<i>Bolig</i>				
Leier	18	29	46	33
Eier	1	3	5	4
<i>Utdanning</i>				
Grunnskole	13	21	27	23
Videregående	3	6	12	10
Univ./høgskole I	3	4	8	4
Univ./høgskole II	-	1	6	1
<i>Geografi</i>				
Oslo	7	12	13	12

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021

8.5. Resultater hele befolkningen

I denne delen skal vi ta for oss EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon, for befolkningen som helhet. Denne indeksen er også basert på EU-SILC, på spørsmål som stilles hvert år. Her inngår imidlertid ikke mangler som direkte angår barn. Den er basert på et arbeid av Guio et al. (2017). Etter en revisjon, ble en ny indeks tatt i bruk i 2017. Indeksen er validert og vurdert etter samme mønster som gjengitt tidligere, for barneindeksen.

13 materielle og sosiale mangler inngår, og igjen er det bare manglene som har økonomiske årsaker som er tatt med. Sju av dem berører husholdningen som helhet, mens seks er goder som er målt ved å stille spørsmål på personnivå, og derfor i prinsippet kan variere mellom medlemmer av husholdningene. Tabell 8.4 viser hvilke mangler som inngår, og hvor utbredt de var i 2021, både for husholdningene i alt og for dem med lavinntekt. Vi holder oss fortsatt til husholdninger med barn i alderen 0-15 år, på samme måte som i de foregående tabellene. For sammenligningens skyld er også analysen i dette tilfellet på husholdningsnivå. Tabell 8.4 viser hvor mange som skårer over visse kutt punkter på indeksen. I EU er «alvorlig materiell og sosial deprivasjon» definert som å mangle minst sju av tretten goder, mens en noe mindre alvorlig deprivasjon er definert som å mangle minst fem. I tillegg har vi lagt til et alternativt kutt punkt på fire mangler. Tabell 8.5 viser hvor mange som

lever i en lavinntektshusholdning blant de materielt og sosialt depriverte, avhengig av kuttpunkt, mens tabell 8.6 viser fordelingen på forskjellige sosiale og økonomiske grupper for de tre deprivasjonsmålene. Endelig viser tabell 8.7 sammenhengen mellom den generelle deprivasjonsindeksen og indeksen for barn.

Noen av godene som inngår er de samme som i indeksen for barn, men langt fra alle. Den vanligste materielle mangelen blant barnefamiliene er å ikke kunne betale en uforutsett regning på 19 000 kroner. Nesten tre av ti kunne ikke betale dette i 2021; blant husholdninger med inntekt under lavinntektsgrensen var andelen nærmere sju av ti. Relativt utbredte problemer var også å ikke ha råd til å betale for en ukes ferie (11 prosent) og ikke kunne bytte ut utslitte møbler (12 prosent). Blant lavinntektshusholdningene var disse andelene langt høyere, henholdsvis 38 og 36 prosent. 6 prosent har ikke råd til å gå ut og spise/drikke med familie eller venner, og samme andel har heller ikke regelmessige fritidsaktiviteter. 15-16 prosent blant husholdninger med lavinntekt er tilsvarende begrenset i sin livsførsel. Svært få, rundt en prosent, har en alvorlig («severe») grad av materiell og sosial deprivasjon, slik EU definerer dette. 6 prosent har en mer moderat grad av deprivasjon (5+ mangler), mens 8 prosent mangler minst fire av de tretten godene. Blant lavinntektshusholdningene er disse andelene henholdsvis 6, 21 og 30 prosent.

Vedleggstabell D1 viser en korrelasjonsmatrise mellom indikatorene som inngår i indeksen. For ikke å gjøre tabellen for stor, er to av godene ikke vist: Å ha minst to par sko og å ha tilgang til internett. Det er svært få som ikke har dette, og mangelen på disse godene er også de som i minst grad korrelerer med mangelen på andre goder. Å ikke ha råd til ferie, ikke ha råd til å skifte ut utslitte møbler, og til å kjøpe nye klær når en trenger det, er manglene som i sterkest grad henger sammen med mangelen på andre goder. Reliabiliteten målt ved Cronbachs alfa er god, 0,81.

Vi kan legge merke til at andelen som ikke har råd til å betale for en ukes ferie er en god del høyere enn andelen som oppga økonomiske årsaker til at barna i familien ikke hadde mulighet til å dra på ferie og være borte hjemmefra minst en uke i løpet av året (11 versus 4 prosent). Forskjellen kan skyldes at noen av dem som får det første spørsmålet, som gjelder husholdningen som helhet, likevel kan svare at de har mulighet til å sende barna på ferie, gitt at ferien er noe som betales av andre, for eksempel besteforeldre eller andre slektninger.

Tabell 8.5 viser igjen en betydelig grad av overlapp mellom målet på lavinntekt, EU60, og den materielle og sosiale deprivasjonen. Andelen av de alvorlig depriverte er riktignok for lav til at vi kan si noe meningsfullt om andelen lavinntektshushold. Men det er likevel over halvparten, 57 prosent, av dem som mangler minst fem goder som ikke tilhører et lavinntektshushold. Setter vi kuttpunktet noe lavere (fire av tretten), er andelen 54 prosent. Tar vi for oss de forskjellige godene, varierer andelen med lavinntekt en god del, fra 30 prosent blant dem som ikke vil klare en uforutsett regning til nesten halvparten av dem som ikke har råd til et måltid med kjøtt, fisk ol. annenhver dag (tabell 8.5), ikke har råd til å varme boligen og ikke har råd til privatbil (tabell 8.2).

Tidligere studier har påvist at graden av overlapp er betinget av hvordan lavinntektsmålet utformes. For eksempel finner Normann (2009), i en analyse av EU-SILC 2007, at overrepresentasjonen av levekårsfattige er størst når studenter og formuende holdes utenfor, samtidig som inntekten inkluderer verdien av å bo i egen bolig. Å holde formuende utenfor og inkludere verdien av egen bolig betød mest. Det er imidlertid ikke gitt at dette påvirker konklusjonene like mye, når vi bare tar for oss barnefamiliene. Vi har i begrenset grad testet ut ulike definisjoner av lavinntektsmålet i EU-SILC, men verken det å holde studenter utenfor, eller personer med brutto finansformue over medianen, endrer sammenhengen mellom lavinntekt og deprivasjon i nevneverdig grad (tall ikke vist).

Tabell 8.6 viser fordelingen på grupper i befolkningen. Igjen er det to grupper som skiller seg ut: de som har mottatt sosialhjelp og de som synes det er vanskelig å pengene til å strekke til («endene til å

møtes»). Om lag fire av ti i disse to gruppene har en moderat eller alvorlig grad av deprivasjon. Også de som leier boligen skiller seg ut; husholdningene som leier er vel så depriverte som husholdningene med lavinntekt. Gruppeforskjellene framstår som nokså like, uavhengig av hvor en setter kuttpunktet for antall deprivasjoner.

Tabell 8.4 Andel som mangler ulike typer materielle og sosiale goder blant husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon for befolkningen i alt. For alle og for husholdninger med lavinntekt (EU-60). EU-SILC 2021. Prosent

Type deprivasjon	I alt	Har lavinntekt (EU-60)
<i>Husholdningen</i>		
Ikke klare uforutsett regning	29	68
Ikke råd til ferie	11	38
Ikke klart å betale regninger i tide	7	18
Ikke råd til måltid med kjøtt, fisk ol.	2	8
Ikke råd til å holde boligen varm	2	6
Ikke råd til privatbil	4	14
Ikke råd til å erstatte utslitte møbler	12	36
<i>Personer</i>		
Ikke råd til internett	0	-
Ikke råd til nye klær	5	15
Ikke råd til to par sko	1	4
Ikke råd til å bruke litt penger på seg selv	6	15
Ikke råd til regelmessige fritids-aktiviteter	6	16
Ikke råd til å spise/drikke med familie eller venner	6	15
Ikke råd til minst fire goder	8	30
Ikke råd til minst fem goder	6	21
Ikke råd til minst sju goder	1	6

Kilde: EU-SILC 2021

Tabell 8.5 Andel som tilhører lavinntektsushold (EU60) blant husholdninger som mangler utvalgte goder, og som skårer over visse kuttpunkt på indeks for materielle og sosiale goder. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent

Type deprivasjon	Andel som har lavinntekt (EU60)
Ikke klare uforutsett regning	30
Ikke råd til å spise/drikke med familie eller venner	31
Ikke råd til å bruke litt penger på en selv	32
Ikke råd til regelmessige fritidsaktiviteter	36
Ikke råd til nye klær	35
Ikke råd til måltid med kjøtt, fisk ol.	48
Mangler minst fire goder	46
Mangler minst fem goder	43
Mangler minst sju goder	..
Lavinntekt i alt	13

Kilde: EU-SILC 2021

Tabell 8.7 viser en stor grad av samsvar mellom den generelle deprivasjonsindeksen og den som er rettet inn mot barn. I noen grad skyldes dette at det delvis er de samme indikatorene som inngår. Samsvaret er likevel langt fra perfekt. Blant dem som har en moderat eller alvorlig grad av materiell og sosial deprivasjon (fem mangler eller mer), er det 62 prosent som også har minst tre mangler relatert til barn. Noe av forskjellen kan ha sammenheng med ulike måter å spørre på, jf. eksemplet med ferie nevnt ovenfor. En annen grunn kan være at foreldre med små økonomiske ressurser strekker seg langt for å skjerme barna mot konsekvensene av dette. Korrelasjonen (Pearsons r) mellom de to indeksene er 0.84.

Det ser ut til at indeksen for materiell og sosial deprivasjon i stor grad fanger opp personer med økonomisk stress. Tre av fire som opplever minst fem mangler av økonomiske grunner, synes også det er vanskelig å få endene til å møtes.

Tabell 8.6 Husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon for alle husholdninger, med tre forskjellige kutt punkt. Prosent. EU-SILC 2021

	Ikke råd til minst 4 goder	Ikke råd til minst 5 goder	Ikke råd til minst 7 goder
Alle barnefamilier	8	6	1
<i>Typen av barnefamilier</i>			
Par med barn	5	3	1
Enslige forsørgere	23	16	4
<i>Innvandrere</i>			
Barnefamilier fra Afrika, Asia etc.	22	15	6
Barnefamilier med annen innvandringsbakgrunn	11	10	1
Øvrige barnefamilier	6	4	1
Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp	48	40	5
<i>Inntektskvartiler barnefamilier</i>			
1	23	16	4
2	5	4	0
3	1	1	-
4	1	1	-
Lavinntekt	30	20	6
<i>Økonomisk stress</i>			
Vanskelig å få endene til å møtes	60	43	12
Ikke vanskelig	1	2	0
<i>Bolig</i>			
Leier	31	22	4
Eier	3	2	1
<i>Utdanning</i>			
Grunnskole	23	18	4
Videregående	8	6	1
Univ./høgskole I	3	3	1
Univ./høgskole II	1	0	-
<i>Geografi</i>			
Oslo	8	6	2

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021

Tabell 8.7 Andel av husholdninger med materielle og sosiale deprivasjoner som også opplever deprivasjoner blant barn. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent

	Indeksen for barn: Mangler minst 2	Indeksen for barn: Mangler minst 3	Vansker med å få endene til å møtes
Indeksen for alle husholdninger			
Mangler minst fire	75	53	67
Mangler minst fem	79	62	66
Mangler minst sju
I alt	8	4	9

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021

Et alternativ til å lage en indeks som omfatter både materielle og sosiale mangler, er å lage to indekser, en for materielle og en for sosiale mangler. Dette er framgangsmåten i rapporten «Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2022». Her telles det opp andelen som mangler minst ett av de følgende sju materielle godene:

- Ikke råd til å holde boligen passe varm
- Ikke råd til å disponere privatbil
- Ikke råd til å bytte ut utslitte møbler
- Ikke råd til nye klær
- Ikke råd til å gå til tannlege

- Ikke råd til kjøtt, fisk ol. annenhver dag
- Ikke råd til internett

Det lages også en egen indeks for sosiale goder, der de som mangler minst ett av de følgende fire godene inngår:

- Ikke råd til en ukes ferie
- Ikke råd til fritidsaktiviteter
- Ikke råd til å bruke litt penger på seg selv
- Ikke råd til å spise og drikke ute med venner eller familie

Å ha en egen indeks for sosiale goder kan kanskje ha noe for seg. Som vi ser av vedleggstabell D1, er det som regel betydelige korrelasjoner mellom flere av de sosiale godene. Indeksen for sosiale goder har en tilfredsstillende Cronbachs alfa (0,73). Men det ser det ikke ut til at de materielle manglene danner noen tydelig subdimensjon som skiller seg klart fra mangelen på sosiale goder. Som vi ser i vedleggstabellen, er det relativt sterke korrelasjoner mellom flere av de materielle manglene (ikke råd til klær, skifte ut utslitte møbler) og de sosiale godene. Indeksen for materiell deprivasjon har heller ikke en helt tilfredsstillende reliabilitet (Cronbachs alfa=0,63). Dette taler for å benytte EUs indeks, der materielle og sosiale goder ses under ett.

8.6. Resultater Livskvalitetsundersøkelsen

Tabell 8.8 sammenligner resultatene fra Livskvalitetsundersøkelsen 2021 med resultatene fra EU-SILC 2021, for de samme spørsmålene. Som vi ser, ligger nivået på de økonomiske problemene nesten alltid noe høyere i Livskvalitetsundersøkelsen enn i EU-SILC. For noen spørsmål er forskjellen stor, blant annet er andelen som ikke har råd til å skifte ut utslitte møbler dobbelt så høy i Livskvalitetsundersøkelsen. Dette er i samsvar med internasjonale studier, som tyder på at en får høyere nivåer av selvrapporterte økonomiske vansker i selvutfyllingsskjemaer enn i intervjuer (Breunig og McKibbin, 2011).

Tabell 8.8 Samme spørsmål besvart i EU-SILC 2021 og Livskvalitetsundersøkelsen 2021. Prosent. 2021

	Livskvalitetsundersøkelsen 18+ år 2021	EU-SILC 18+ år 2021	Livskvalitetsundersøkelsen barnefamilier 2021	EU-SILC barnefamilier 2021 ¹
Ikke klare uforutsett regning på 19 000 kr.	26	22	30	29
Ikke råd til ferie	16	8	18	11
Ikke råd til kjøtt, fisk ol.	7	3	6	2
Ikke råd til å varme boligen	3	1	3	2
Ikke råd til å skifte utslitte møbler	21	10	22	12
Ikke råd til tannlege	10	4	12	6
Vanskelig å få pengene til å strekke til	9	7	11	9

¹ Husholdsvektet

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021 og Livskvalitetsundersøkelsen 2021

I tabell 8.9 er det vist en forenklet indeks for materiell deprivasjon, basert på fem av godene som det er spurt om i Livskvalitetsundersøkelsen. I denne inngår de som av økonomiske årsaker

- ikke har råd til tannlege ved behov
- ikke har råd til å skifte ut utslitte møbler
- ikke har råd til et måltid med kjøtt, fisk eller vegetarkost minst annenhver dag
- ikke har råd til en ukes ferie
- ikke har råd til å varme opp boligen

Andelene som ikke har råd til minst to og minst tre av disse er vist, fordelt på ulike sosiale og økonomiske grupper. Reliabiliteten er tilfredsstillende (Cronbac's alfa=0,73). I tillegg inngår også andelene med lavinntekt (EU60) og andelene som opplever økonomisk stress.

Ni prosent av alle i befolkningen 18+ år mangler minst tre av de fem godene. Blant barnefamilier er det 7 prosent blant par med barn som opplever dette, og 23 prosent av enslige forsørgere. Blant barnefamilier (barn 0-17 år) med lavinntekt er det 27 prosent som mangler minst tre av fem goder. Barnefamilier som leier boligen viser seg igjen som en utsatt gruppe, vel så utsatt som dem med lavinntekt. Vi har testet om det har stor betydning å også legge til et inntektskriterium, altså se på dem som både leier og har inntekt i laveste kvartil. Dette øker graden av deprivasjon noe, men ikke vesentlig. Det ser ut til, på samme måte som vi så i resultatene fra EU-SILC, at gruppeforskjellene er nokså like, uavhengig av hvilke indikatorer som velges.

Tabell 8.10 viser noen andre indikatorer på økonomiske problemer som en kan hente ut fra Livskvalitetsundersøkelsene. Vi ser at andelen som opplever ulike typer problemer ligger en god del høyere enn det en får inntrykk av når en konsentrerer seg om lavinntekt, vansker med å få pengene til å strekke til og opphopning av materiell deprivasjon (mangler tre av fem goder). Mens disse tre indikatorene tyder på at om lag en av ti barnefamilier er rammet, viser det seg for eksempel at nærmere en av fem (18 prosent) av barnefamiliene er bekymret for den framtidige økonomien. Nesten en av fire (23 prosent) er misfornøyde med økonomien (0-4 på skala fra 0 til 10). Mønsteret av gruppeforskjeller er likevel i det store og hele det samme, det er de samme gruppene som går igjen med flest problemer. Bekymringen for framtidig økonomi er særlig høy, 30-39 prosent, blant barnefamilier som har mottatt sosialhjelp, og blant enslige forsørgere, barnefamilier fra Afrika, Asia etc. og barnefamilier som leier og har inntekt i laveste kvartil. Men selv blant barnefamilier med inntekt over medianen (3. og 4. kvartil) er det henholdsvis 14 og 7 prosent som er bekymret for den framtidige økonomien (bare tall for 2022).

Tabell 8.11 viser korrelasjonene mellom forskjellige mål på økonomiske problemer, både lavinntekt, materielle deprivasjoner, mottak av sosialhjelp, inntekt i laveste kvartil og vansker med å få pengene til å strekke til i hverdagen (alle 0-1 variabler). Som vi ser, er korrelasjonen mellom lavinntekt og de øvrige indikatorene forholdsvis lav, fra 0,21 til 0,32. Noe overraskende er korrelasjonen mellom å ha husholdningsinntekt i laveste kvartil og materiell deprivasjon/økonomisk stress noe sterkere enn for EU60-målet. Derimot er sammenhengen mellom materiell deprivasjon og økonomisk stress forholdsvis sterk (0,48-0,52), som vi også så i materialet fra EU-SILC. Dette kan blant annet ha sammenheng med at begge disse indikatorene har et subjektivt vurderingselement.

Tabell 8.9 Andel med ulike typer økonomiske problemer etter bakgrunnskjennetegn. Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022. Prosent

	Lavinntekt	Materielt deprivert to av fem	Materielt deprivert tre av fem	Vanskelig å få pengene til å strekke til
Alle 18+ år	12	18	9	10
Alle barnefamilier	9	19	9	12
<i>Husholdningstyper</i>				
Aleneboende	23	25	14	14
Par uten barn	6	9	5	5
Par med barn 0-5 år	9	18	8	10
Par med barn 6-17 år	6	14	7	8
Enslige forsørgere med barn 0-17 år	24	40	23	27
Barnefamilier med voksne barn 18+	7	16	8	9
Flerfamiliehusholdninger uten barn	22	26	13	12
Flerfamiliehusholdninger med barn 0-17 år	10	27	14	17
<i>Typer av barnefamilier</i>				
Par med barn 0-17 år	8	16	7	9
Enslige forsørgere	24	40	23	27
Flerfamilie-husholdninger med barn	10	27	14	17
Ikke barnefamilie	13	17	9	9
<i>Innvandrere</i>				
Barnefamilier fra Afrika, Asia etc.	27	40	21	26
Barnefamilier med annen innvandringsbakgrunn	13	20	9	13
Øvrige barnefamilier	6	16	8	9
Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp	53	61	38	44
<i>Inntektskvartiler barnefamilier</i>				
1	44	43	23	28
2	0	22	10	13
3	0	10	4	5
4	0	4	2	2
Lavinntekt	100	40	24	25
Lavinntekt barnefamilier	100	47	27	33
Barnefamilier som leier	33	47	25	31
+ har inntekt i laveste kvartil	59	53	30	38

Kilde: Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022

Tabell 8.10 Andel med forskjellige typer økonomiske problemer etter ulike bakgrunnskjennetegn. Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022

	Misfornøyd med økonomien ¹	Bekymret for framtidig økonomi ²	Alvorlige økonomiske problemer ³	Savner materielle goder ⁴	Ikke klare uforutsett regning ⁵
Alle	22	17	10	12	28
Alle barnefamilier	23	18	11	14	33
<i>Husholdningstyper</i>					
Aleneboende	28	21	14	14	36
Par uten barn	14	11	5	8	17
Par med barn 0-5 år	22	16	10	15	30
Par med barn 6-17 år	19	16	9	12	28
Enslige forsørgere med barn 0-17 år	40	32	22	20	57
Barnefamilier med voksne barn 18+	24	18	10	12	26
Flerfamiliehusholdninger uten barn	30	23	16	17	38
Flerfamiliehusholdninger med barn 0-17 år	32	23	15	17	41
<i>Typer av barnefamilier</i>					
Par med barn 0-17 år	21	16	9	13	29
Enslige forsørgere	40	32	22	20	57
Flerfamilie-husholdninger med barn	32	24	15	17	41
Ikke barnefamilie	21	16	10	11	26
<i>Innvandrere</i>					
Barnefamilier fra Afrika, Asia etc.	31	30	19	27	49
Barnefamilier med annen innvandringsbakgrunn	21	23	12	17	33
Øvrige barnefamilier	23	16	9	11	30
Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp	55	39	36	36	75
<i>Inntektskvartiler barnefamilier</i>					
1	43	33	23	26	58
2	28	21	12	15	42
3	16	14	6	10	22
4	8	7	3	6	11
Lavinntekt	43	29	23	22	52
Lavinntekt barnefamilier	46	30	26	27	61
Barnefamilier som leier	46	33	29	29	60
+ har inntekt i laveste kvartil	50	35	32	33	66
+har lavinntekt	53	29	32	32	68

¹Svarer 0-4 på skala fra 0 til 10, der 0 er minst og 10 er mest fornøyd, ²Ganske eller veldig bekymret, gjelder bare 2022, ³Alvorlige økonomiske problemer siste 12 måneder, ⁴Helt enig i at jeg savner materielle goder for å kunne leve slik jeg ønsker, ⁵18.000 kr. i 2020, 19.000 i 2021 og 20.000 i 2022

Kilde: Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022

Tabell 8.11 Korrelasjonsmatrise. Objektive og subjektive mål på fattigdom blant barnefamilier. Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022. Pearsons r. Alle korrelasjoner er statistisk signifikante på 5 prosent nivå

	Lavinntekt	Inntekt laveste kvartil	Mottatt sosialhjelp	Vanskelig å få pengene til å strekke til	Ikke råd til to+ goder	Ikke råd til tre+ goder
Lavinntekt	1,00	0,61	0,32	0,22	0,23	0,21
Inntekt laveste kvartil	0,61	1,00	0,30	0,27	0,32	0,26
Mottatt sosialhjelp	0,32	0,30	1,00	0,22	0,23	0,22
Vanskelig å få pengene til å strekke til	0,22	0,27	0,22	1,00	0,52	0,48
Ikke råd til to+ goder	0,23	0,32	0,23	0,52	1,00	0,66
Ikke råd til tre+ goder	0,21	0,26	0,22	0,48	0,66	1,00

Kilde: Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022

Tabell 8.12 viser hvordan de subjektive økonomiske indikatorene henger sammen med et utvalg av de mer objektive indikatorene i Livskvalitetsundersøkelsen. Vi ser hvordan andelen med ulike subjektive problemer varierer med hvilke objektive ressurser eller problemer de har. Igjen ser vi at inntekt i laveste kvartil har omtrent like sterk sammenheng med de subjektive indikatorene som det lavinntekt har. Vel en fjerdedel, 27 prosent, av dem som lever i lavinntektshusholdninger har ikke råd til minst tre av fem goder, det samme gjelder blant dem som leier boligen

Tabell 8.13 viser noe av det samme, men denne gang prosentuert med utgangspunkt i de subjektive indikatorene. Blant de materielt depriverte, de som mangler minst tre av fem goder, er det 28 prosent som også bor i en lavinntektshusholdning. Men dobbelt så mange, 56 prosent, bor i en husholdning som tilhører laveste inntektskvartil. Blant dem som opplever det som vanskelig å få pengene til å strekke til, er det 27 prosent som har lavinntekt, og 54 prosent som har inntekt i laveste kvartil. Nesten halvparten av dem som synes det er vanskelig å få pengene til å strekke til, 46 prosent, leier boligen.

Tabell 8.12 Overlapping barnefamilier. Andel av dem med få økonomiske ressurser som har økonomiske problemer

	Vanskelig å få pengene til å strekke til	Ikke råd til to+ goder	Ikke råd til tre+ goder	Misfornøyd med økonomi (0-4)	Bekymret for økonomisk framtid	Økonomiske problemer	Savner materielle goder (helt eller delvis enig)	Ikke klare uforutsett regning
Lavinntekt	33	47	27	46	30	26	60	61
Inntekt laveste kvartil	28	43	23	43	33	23	62	58
Mottatt sosialhjelp	44	61	38	55	39	36	70	75
Leier boligen	31	47	25	46	33	29	65	60
Leier bolig og inntekt laveste kvartil	38	53	30	50	35	32	69	66
Alle	12	19	9	23	18	11	41	33

Kilde: Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022

Tabell 8.13 Overlapping barnefamilier. Andel av dem med økonomiske problemer som har få økonomiske ressurser

	Lavinntekt	Inntekt laveste kvartil	Leier boligen	Mottatt sosialhjelp
Ikke råd til to+ goder	23	50	42	14
Ikke råd til tre+ goder	28	56	46	18
Vanskelig få pengene til å strekke til	27	54	46	17
Misfornøyd økonomi (0-4)	18	41	34	11
Alle	9	23	17	4

Kilde: Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022

8.7. Oppsummering og konklusjon

Vi har sett at det er en klar sammenheng mellom det vanligste målet på lavinntekt, en husholdningsinntekt per forbruksenhet som er under 60 prosent av medianinntekten, og hva husholdningsmedlemmene oppgir at de ikke har råd til. Det gjelder både materielle og sosiale goder. 43 prosent av barnefamiliene som har moderat eller alvorlig materiell og sosial deprivasjon, ifølge EUs indeks for dette, bor i lavinntektshusholdninger, som er mer enn tre ganger så mange som blant alle barnefamilier. Det betyr likevel at nærmere seks av ti materiell og sosial depriverte ikke fanges opp av lavinntektsmålet, slik situasjonen var i 2021, med utgangspunkt i EU-SILC. Tar vi utgangspunkt i deprivasjonsindeksen som er basert på utvalgte husholdningsgoder og hvilke mangler barna i husholdningen er utsatt for, er sammenhengen med lavinntekt noe sterkere. Fire av ti barn som mangler minst tre goder tilhører likevel ikke en lavinntektshusholdning.

Det er likeledes en klar sammenheng mellom å leve i en lavinntektshusholdning og å oppleve økonomisk stress. Men også blant dem som opplever det som vanskelig å få endene til å møtes, er det seks av ti som ikke har lavinntekt.

Omfanget av fattigdom eller økonomiske problemer varierer svært mye, avhengig av valg av indikator. Bare en prosent av barnefamiliene har det EU definerer som «severe» materiell og sosial deprivasjon (minst sju mangler). 4 prosent av husholdningene med barn mangler minst tre goder, ifølge indeksen som er innrettet mot å måle mangler blant barn. Dette er under en tredjedel av andelen med lavinntekt i denne gruppa. 6 prosent av husholdningene med barn har det EU definerer som moderat eller alvorlig deprivasjon. 12 prosent av barnefamiliene synes det er vanskelig å få pengene til å strekke til, altså omtrent like mange som har lavinntekt. Nærmere en av fem, 18 prosent, var i 2022 ganske eller veldig bekymret for sin framtidige økonomi.

Mens det absolutte omfanget varierer mye, er derimot forskjellene mellom demografiske, sosiale og økonomiske grupper påfallende like, uansett valg av indikator. Barnefamilier som har mottatt sosialhjelp skiller seg ofte ut som de mest utsatte, enten vi ser på materiell deprivasjon, opplevd økonomisk stress eller lavinntekt. En annen utsatt gruppe som går igjen, er barnefamilier som leier boligen. Gjennomgående har disse vel så store problemer som dem som befinner seg i lavinntektsgruppen, selv om under halvparten av leietakerne lever med lavinntekt. Også barnefamilier med bakgrunn fra Asia, Afrika etc. og enslige forsørgere har en klart større problembelastning enn andre grupper, på samtlige indikatorer, både ifølge EU-SILC og i Livskvalitetsundersøkelsen.

8.8. Konsekvenser for valg av indikator

Å mangle penger til det som de fleste andre har, er i kjernen av hva fattigdom innebærer (jf. Townsend). Inntektsfattigdom innebærer større risiko for å komme i en slik situasjon, men som vi har sett er det langt fra alle lavinntektshusholdninger som mangler sentrale materielle og sosiale goder, og en betydelig andel av dem som utsettes for slike mangler har inntekter over lavinntektsgrensen. Det taler for å supplere inntektsbaserte mål på fattigdom med indekser for materielle og sosiale mangler (deprivasjoner). Det grundige arbeidet til Guio og medarbeidere tyder på at slike indekser, og de enkelte indikatorene som inngår i dem, er valide og reliable. Som vi har sett gir deprivasjonsindeksene mye av det samme bildet av økonomisk ulikhet som indikatoren på lavinntekt.

Det er mest naturlig å ta utgangspunkt i EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon i befolkningen som helhet, som ikke er basert på direkte spørsmål om mangler blant barn. Denne indeksen oppdateres årlig, for hver ny årgang av EU-SILC. Indeksen for barnefamilier oppdateres bare hvert tredje år. En del av godene som inngår i den sistnevnte indeksen ser dessuten til å være lite relevante i en norsk kontekst. For 9 av 17 goder er det bare en halv prosent eller mindre blant barnefamiliene som oppgir at de mangler disse av økonomiske årsaker (tabell 8.1). Andre argumenter for å legge mindre vekt på den barnetilpassede indeksen er at den overlapper med indeksen for hele befolkningen, ikke minst siden noen av indikatorene er identiske i de to indeksene.

I et så rikt land som Norge, bør det vurderes om kuttpunktet for indeksen, for hva som skal telle som å være deprivert, settes noe lavere enn det som gjelder for EU, der grensen er 5+ deprivasjoner av i alt 13 mulige. Vi foreslår at det bør settes noen alternative kuttpunkter, både 3+ og 4+ deprivasjoner, når indeksen skal følges over tid. Så kan det diskuteres om det ikke skal tas noe hensyn til inntektsnivået i bruken av deprivasjonsindeksen. Kan personer med høy inntekt, men som likevel ikke har råd til flere goder, beskrives som fattige i noen rimelig forstand av ordet? I praksis er ikke dette nødvendigvis noe stort problem, siden bare 1 prosent av husholdningene med inntekt i 3. og 4. kvartil kan beskrives som materielt og sosialt depriverte, ifølge EU-indeksen (tabell 8.6). Det kan likevel være rimelig å sette som betingelse at de depriverte har en inntekt per forbruksenhet som er lavere enn medianinntekten.

Et annet punkt som taler for å inkludere en indikator på materiell og sosial deprivasjon er at denne indikatoren kan bidra til å forklare hvorfor lavinntekt skaper problemer i barnefamilienes hverdags-

liv. Jf. familieinvesteringsteorien, nevnt innledningsvis. Det er også nyttig med kunnskap om hvilke konkrete mangler som lavinntektsgruppene møter, og som eventuelt endrer seg over tid, som følge av mangelen på økonomiske ressurser. Men som artikkelen til Schenck-Fontaine og Panico (2019) viser, så kan den materielle deprivasjonen også oppfattes som en selvstendig påvirkningsfaktor, med en uheldig innvirkning på barns hjemmemiljø uavhengig av inntektssituasjonen.

Det samme gjelder graden av økonomisk stress. Det bidrar også til å forklare hvorfor lavinntekt er uheldig for barns utvikling, men er i tillegg en mulig påvirkningsfaktor i seg selv. Schenck-Fontaine og Panico (2019) fant at det særlig var kombinasjonen av materiell deprivasjon og økonomisk stress som økte risikoen for atferdsproblemer blant barna. To alternative indikatorer kan derfor, på bakgrunn av dette, være a) andelen av barnefamiliene som opplever det som vanskelig å få endene til å møtes og har inntekt under medianen, og b) andelen av barnefamiliene som både er utsatt for materiell deprivasjon og som sliter med å endene til å møtes, i tillegg til å ha inntekt under medianen.

Livskvalitetsundersøkelsen bidrar til å supplere EU-SILC-undersøkelsene, ved å ha et atskillig større utvalg, som dermed kan kvalitetssikre bildet som EU-SILC gir av utviklingen over tid, for de indikatorene som er sammenliknbare. Livskvalitetsundersøkelsen viser også at nivået på de økonomiske problemene folk opplever, sannsynligvis blir underrapportert i EU-SILC, siden EU-SILC er en undersøkelse basert på telefonintervju. På den annen side har Livskvalitetsundersøkelsen et større frafall enn EU-SILC, blant annet av personer med innvandrerbakgrunn, som antakelig også gjelder for barnefamiliene.

9. Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov

Lasse Eika

Relative fattigdomsmål regner vanligvis hushold som fattige dersom inntekten er tilstrekkelig langt under medianen eller gjennomsnittet i befolkningen. I denne rapporten benytter vi stort sett en fattigdomsgrense lik 60 prosent av medianinntekten. En alternativ tilnærming er å vurdere eksplisitt hvilket forbruk ulike hushold må ha for å ikke være fattige, og benytte fattigdomsgrenser som svarer til det forbruket. Fattige hushold er da de som ikke har høy nok inntekten til å dekke et slikt forbruk (Borgeraas 2017). Eksplisitte fattigdomsgrenser må imidlertid bygge på normative vurderinger. Det vil være ulike oppfatninger både blant eksperter og i befolkningen om hvor begrensede forbruksmuligheter et hushold må ha for å være fattig.

9.1. Bakgrunn og problemstilling

Dette kapitlet presenterer fattigdomsmål der fattigdomsgrensen settes ut ifra ulike husholds antatte forbruksbehov. Kapitlet baserer antatte forbruksbehov hovedsakelig på SIFOs referansebudsjett, men også minimumsbudsjettet (se Borgeraas, 2016) og andre kilder. Det bør imidlertid bemerkes at SIFOs referansebudsjettet ikke utvikles med hensikt å danne utgangspunkt for en fattigdomsgrense.

Formålet med kapitlet er å sammenligne fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov med fattigdomsgrenser satt som en andel av medianen. Resultatene er både informative om hvordan andelen fattige endres om vi endrer fattigdomsgrensene, og om det økonomiske handlingsrommet assosiert med ulike grenser. Vi viser at hushold med barn som mellom 2019 og 2021 hadde inntekt etter rente- og boutgifter under 60 prosent av medianen, stort sett ikke har råd til å dekke utgiftene i SIFOs referansebudsjett. 1/3 av disse husholdene hadde heller ikke råd til å dekke utgiftene i minimumsbudsjettet.

Som beskrevet i kapittel 3 bruker denne rapporten EU-skalaen for å gjøre husholdsinntekt sammenlignbar mellom ulike typer hushold. Referansebudsjettet forutsetter imidlertid at EU-vektene undervurderer utgifter knyttet til yngre barn som har behov for barnehage eller SFO. Vi viser at referansebudsjettet er forholdsvis konsistent med forbruksvekter som ligger midt mellom EU-vektene og OECD-vektene.

9.2. SIFOs referansebudsjett

Hvert år utarbeider SIFO et referansebudsjett som skal vise hva det koster ulike typer hushold å ha «et akseptabelt forbruksnivå». Et akseptabelt forbruksnivå innebærer «et forbruk som kan godtas av folk flest»:

«Forbruket er akseptabelt i den forstand at de fleste nordmenn – uansett egen inntekt – kan leve på dette nivået uten å skille seg for mye ut. Dette er et forbruk som en med rimelighet kan forvente at personer som er i arbeid har tilgang til. Det gjør det mulig å følge offentlige helse- og kostholdsanbefalinger og å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte» (SIFO, 2021)

Nøyaktig hva «et akseptabelt forbruksnivå» innebærer vil nødvendigvis avhenge av subjektive vurderinger og avveininger. Referansebudsjettet spesifiserer mengder av varer og tjenester som inngår i budsjettet basert på ekspertvurderinger (inkludert offentlige råd og anbefalinger, for eksempel om kosthold), fokusgrupper med representanter fra befolkningen og statistikk om faktisk forbruk. Varene og tjenestene er delt inn i 13 *forbruksområder*, og mengden av ulike varer og tjenester innen hvert forbruksområde justeres typisk hvert 5. år (Austgulen, Alecu og Naterstad, 2021). Prisene på de ulike varene og tjenestene er basert på statistikk som KPI og innsamlede priser

fra tilbydere av de ulike varene og tjenestene, i tillegg til ekspertvurderinger og fokusgruppene. Prisene justeres i hvert fall årlig, noen ganger oftere.

Tabell 9.1 viser de 13 forbruksområdene i referansebudsjettet (SIFO, 2021). I referansebudsjettet kjennetegnes husholdene ved antallet medlemmer og medlemmenes kjønn og alder. Tallene i tabellen viser månedlige utgifter i 2021 for et hushold som består av fire personer: en kvinne (31-50 år),⁵⁰ en mann (31-50 år), en jente (10-13 år) og en gutt (4-5 år). Vi har spesifisert at husholdet eier en fossilbil, jenta går heldag i SFO og gutten går i barnehage, og husholdets inntekt er så høy at de betaler fullpris i barnehagen og SFO.

Tabell 9.1 Månedlig forbruk for et hushold med to voksne og to barn, 2021

Forbruksområde	Kroner
Individspesifikke utgifter	23 358
Mat og drikke	11 120
Klær og sko	3 150
Personlig pleie	2 200
Lek og mediebruk	4 900
Reise (kollektivt)	1 988
Spedbarnsutstyr	0
Husholdspesifikke utgifter	13 290
Andre dagligvarer	710
Husholdningsartikler	660
Møbler	780
Mediebruk og fritid	2 090
Bilkostnader (drift, vedlikehold)	2 608
Barnehage	3 230
Aktivitetsskole (SFO)	3 212
Totalt forbruk	36 648

Note: Tabellen viser månedlige utgifter for et hushold bestående av 4 personer: en kvinne (31-50 år, ikke student eller gravid/ammende), en mann (31-50 år, ikke student), en jente (10-13 år) og en gutt (4-5 år). Tallene er hentet fra SIFOs referansebudsjettet for 2021 (SIFO, 2021). For utregningen har vi spesifisert at kvinnen og mannen ikke er studenter, kvinnen er ikke gravid, gutten går i barnehage, jenta går heldag i SFO, husholdet eier en fossilbil og husholdets inntekt er så høy at de de betaler fullpris i barnehagen og SFO.

Kilde: SIFO

De *individspesifikke utgiftene* avhenger av hver persons kjønn og alder. Utgifter til *reise (kollektivtransport)* og *mat og drikke* avhenger også av hhv. studentstatus og om personen er gravid/ammende. F.o.m 2021 er det ingen stordriftsfordeler knyttet til de individspesifikke utgiftene, med ett unntak: utgiftene til mat og drikke reduseres med 12 prosent for hushold med minst fem personer (Austgulen mfl., 2021). For alle andre individspesifikke utgifter vil utgiftene knyttet til en person være helt uavhengig andre personer i husholdet (ingen stordriftsfordel).

De *husholdspesifikke utgiftene* avhenger av antallet husholdmedlemmer over og under 3 år, samt antallet fossil- og el-biler, om barn går i barnehage eller SFO (halv/heldagsplass) og bruttoinntekt (som bare påvirker utgifter til barnehage og SFO). Mens det er lite stordriftsfordeler knyttet til individspesifikke utgifter, er det betydelige stordriftsfordeler knyttet til husholdspesifikke utgifter. For eksempel er de husholdspesifikke utgiftene knyttet til *dagligvarer*, *husholdningsartikler*, *møbler* og *mediebruk og fritid* bare 35 prosent høyere for et hushold med fire personer enn et hushold med én person. Videre avhenger bilkostnader bare av antallet husholdsmedlemmer ved at hushold med 5 eller flere medlemmer er antatt å ha en «stor» bil. Vi har i utgangspunktet antatt at alle hushold eier én fossilbil («liten» eller «stor»). Bilkostnaden er da lik for et hushold med ett medlem som for et hushold med fire medlemmer (begge eier en «liten» bil).

⁵⁰ Vi spesifiser også at kvinnen og mannen ikke er studenter (som påvirker utgifter til *reise*) og at kvinnen ikke er gravid (som påvirker utgifter til *mat og drikke* og *spedbarnsutstyr*).

SIFO benytter Oslo kommunes satser for barnehagepriser i referansebudsjett. For 2021 samsvarer disse med nasjonale maksimalgrenser for foreldrebetaling, og vi går ut ifra at det samme vil være tilfellet i mange andre kommuner. SIFO benytter også Oslo kommunes satser for Aktivitetsskolen som eksempel på SFO kostnader, men her er det trolig større variasjon mellom kommunene (regjeringen.no, 2022). For hushold med lav inntekt er prisen for både barnehage og SFO redusert så den (for ett barn) maksimalt skal utgjøre 6 prosent av husholdets brutto inntekt (for barnehage kommer søskenmoderasjon i tillegg).⁵¹ Moderasjonsordningene er tatt hensyn til i våre beregninger.

Referansebudsjettet legger til grunn at varer ikke kjøpes brukt, på salg eller arves mellom søsken. Dette trekker i retning av at budsjettet overdriver «akseptable» utgifter noe. På den annen side ekskluderer referansebudsjettet utgifter til ferie, feiringer og «uteliv», selv om dette vanligvis vil regnes som noe ikke-fattige hushold skal ha råd til. Mangler på slike goder regnes typisk som materielle deprivasjoner (se f.eks. Hattrem, 2022). Videre er budsjettet et «suppleringsbudsjett», som innebærer at det skal være rom for å reparere eller erstatte varige forbruksgjenstander (som møbler og hvitevarer) når disse blir ødelagt, men det er ikke rom for å bruke mye penger på mange varige forbruksgjenstander. I en etableringsfase kommer derfor budsjettet til kort. Tilsvarende dekker budsjettet kostnader ved å *eie* en bil, men ikke å *kjøre* en bil.

De fremste utgiftene som hushold faktisk har, som ikke er inkludert i referansebudsjettet, er utgifter knyttet til bolig, renter og energi. I kapittel 4 beskriver vi inntektsmålet *inntekt etter rente- og boutgifter* som nettopp omfatter inntekten som husholdene har disponibelt for andre utgifter enn rente- og boutgifter.⁵² Med utgangspunkt i dette inntektsbegrepet trenger vi bare å estimere energiutgifter for å kunne beregne om hushold har råd til å dekke utgiftene i referansebudsjettet.

Vedlegg E forklarer hvordan vi (forholdsvis enkelt) har beregnet energiutgifter basert på strømforbruk rapportert i Forbruksundersøkelsen 2012. Videre er utgiftene som følger av referansebudsjettet for 2021 beregnet nøyaktig for alle hushold basert på husholdsmedlemmenes kjønn, alder, studentstatus og inntekt. Vi har da antatt at alle hushold eier én fossilbil og at barna har fulltids plass i barnehage hele året de fyller 1 til og med året de fyller 5 år, og fulltids plass i SFO hele året de fyller 6 til og med året de fyller 9 år.

9.3. Minimumsbudsjettet

Borgeraas (2016) presenterer et minimumsbudsjett for 2016, som tar utgangspunkt i referansebudsjettet:

«Mens referansebudsjettet representerer kostnadene ved et moderat, men akseptabelt forbruksnivå skal minimumsbudsjettet illustrere kostnadene ved et minimumsforbruk. Med et minimumsforbruk forstår vi et forbruksnivå som det - ideelt sett - er konsensus i befolkningen er det laveste, akseptable forbruksnivået» (Borgeraas, 2016).

Minimumsbudsjettet er basert på innspill fra fokusgrupper med representanter fra befolkningen, som tok utgangspunkt i referansebudsjettet og diskuterte hvordan antakelser om kvantum, kvalitet og pris kunne tilpasses et minimumsforbruk. Borgeraas (2017) benytter minimumsbudsjettet for å beregne fattigdomsandel, tilsvarende det vi gjør i dette kapittelet.

Minimumsbudsjettet er ikke videreutviklet eller oppdatert etter 2016. For å illustrere hvordan resultatene våre påvirkes av å benytte minimumsbudsjettet i stedet for referansebudsjettet som utgangspunkt for en fattigdomsgrense, har vi beregnet et minimumsbudsjett for 2021 basert på

⁵¹ Se [Forskrift om foreldrebetaling i barnehager - Lovdata](#) og [Forskrift til opplæringslova - Kapittel 1B. Skolefritidsordninga - Lovdata](#).

⁵² Inntekt etter rente- og boutgifter inkluderer husleie for leietakere, beregnet for boligen som de faktisk bor i. Som diskutert i avsnitt 9.6 kan vi alternativt beregne husleien for en «akseptabel» bolig.

minimumsbudsjettet for 2016 og referansebudsjettet for 2016 og 2021. Vi reduserer da de ulike postene i referansebudsjettet for 2021 tilsvarende reduksjonen i postene mellom referansebudsjettet og minimumsbudsjettene i 2016.

I beregningen av minimumsbudsjettet antar vi at kun hushold som bor på et tettsted med mindre enn 20 000 innbyggere har behov for fossilbil.⁵³ Vi har også antatt at hushold ikke har utgifter til barnehage og SFO, blant annet fordi det per 2023 er gratis kjernetid for alle 2-7 åringer i hushold med lav inntekt.

Inntil 2021 inkluderte referansebudsjettet stordriftsfordeler for de individspesifikke utgiftene knyttet til *Mat og drikke*, *Klær og sko*, *Personlig pleie* og *Lek og mediebruk*: For hushold med fire eller flere medlemmer ble disse utgiftene redusert med 20 prosent. Som beskrevet ovenfor gikk SIFO i 2021 langt på vei bort fra disse stordriftsfordelene. Minimumsbudsjettet inkluderer imidlertid disse stordriftsfordelene. Vi har også valgt å beholde stordriftsfordelene i minimumsbudsjettet, blant annet fordi søsken kan arve eller dele klær og utstyr.

9.4. Stordriftsfordeler i referansebudsjettet og EU-skalaen

Som beskrevet ovenfor er det betydelige stordriftsfordeler i referansebudsjettet knyttet til *husholdspesifikke utgifter*, samt en stordriftsfordel for utgifter til *mat og drikke* for hushold med fem eller flere medlemmer. For de fleste forbruksområdene avhenger også utgiftene av personens alder. Som beskrevet i kapittel 3 benytter denne rapporten EU-skalaen for å ta hensyn til stordriftsfordeler i forbruket, samt at forbruksbehov avhenger av alder. EU-skalaen tilordner den første voksne i husholdet forbruksvekt 1, mens øvrige voksne får forbruksvekt 0,5 og barn får forbruksvekt 0,3. Denne ekvivalensskalaen forutsetter altså at et hushold med to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard.⁵⁴

Tabell 9.2 Gjennomsnittlige utgifter i referansebudsjettet (inkl. energiutgifter) for ulike typer hushold, 2021

	Gj.snitt	Gj.snitt per forbr.enhet	Gj.snitt per forbr.enhet, normert	
				Justerte vekter
Enslig kvinne, 31-50 år	176	176	0,99	0,99
med 1 barn	257	196	1,10	1,03
med 2 barn	335	207	1,16	1,05
Enslig mann, 31-50 år	180	180	1,01	1,01
Par, 31-50 år	277	185	1,04	0,97
med 1 barn	353	195	1,10	0,99
med 2 barn	441	209	1,17	1,03
med 3 barn	518	214	1,20	1,04
med 4 barn	590	217	1,21	1,03
med 5 barn	660	218	1,22	1,03
med 1 barn, 0-1 år	339	188	1,06	0,95
med 1 barn, 2-5 år	356	198	1,11	1,00
med 1 barn, 6-9 år	369	205	1,15	1,03
med 1 barn, 10-13 år	348	193	1,08	0,97
med 1 barn, 14-16 år	360	200	1,12	1,01
med 1 barn, 17 år	360	180	1,01	1,01

Note: Utgifter i referansebudsjettet for 2021 og energiutgifter er beregnet for faktiske hushold i grunnlagsdataen vår for 2021. Tabellen viser gjennomsnittet av disse utgiftene for ulike typer hushold. Studenthushold er utelatt.

⁵³ Borgeraas (2016) antar at énpersonshushold og par uten barn som bor i storbyregioner ikke eier bil.

⁵⁴ Nyere studier av Van de Ven, Hérault og Azpitarte (2017) og Dudel, Garbuszus og Schmied (2021) rapporterer empiriske resultater som underbygger at EU-skalaen er et godt egnet valg for å fange opp stordriftsfordeler i forbruket. EU-skalaen benyttes også av Eurostat. Det er imidlertid ikke en klar konsensus om at denne skalaen er optimal, og hva som er «riktig» skala kan avhenge av konteksten den brukes i.

Den første kolonnen i Tabell 9.2 viser gjennomsnittlige utgifter (inkludert energiutgifter) i referansebudsjettet for 2021, for ulike typer hushold. Ikke overraskende stiger utgiftene vesentlig med antallet husholdsmedlemmer. Gjennomsnittlige utgifter for et par med to barn (441 000) er omkring 2,5 ganger så høye som utgiftene for en enslig kvinne (176 000) eller mann (180 000). EU-skalaen for denne husholdstypen er lik 2,1. Det er altså mindre stordriftsfordeler i referansebudsjettet enn det EU-vektene tilsier.

Den andre kolonnen i Tabell 9.2 viser utgifter når disse er regnet per forbruksenhet ved hjelp av EU-skalaen. Den tredje kolonnen viser utgiftene per forbruksenhet når disse er normert mot snittet til enslige hushold: Et tall større enn 1 betyr at referansebudsjettet, slik vi har implementert det, antar et større forbruksbehov enn EU-vektene, relativt til et enslig hushold. Tallene i tredje kolonne er spesielt store for hushold med flere barn, barn 6-9 år (som er antatt å ha behov for fulltids plass i SFO) og barn 14-16 år: Disse husholdstypene har altså høyere forbruksbehov ifølge referansebudsjettet enn EU-vektene, relativt til enslige. Når EU-vektene er implementert i SSBs statistikker og denne rapporten, regnes personer som voksne fra de er 17 år. Eurostat regner personer som voksne fra de er 15 år. Ifølge referansebudsjettet koster imidlertid yngre barn omtrent like mye som eldre barn, så lenge de har behov for fulltids plass i barnehage eller SFO.

Referansebudsjettet virker forholdsvis konsistent med forbruksvekter på 0,6 for voksne (f.o.m 18 år) og 0,4 for barn (yngre enn 18 år). Slike justerte vekter forutsetter at hushold med to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,4 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard. De justerte vektene ligger midt mellom EU-skalaen (0,5 for voksne og 0,3 for barn) og OECD-skalaen beskrevet i kapittel 3 (0,7 for voksne og 0,5 for barn). Den fjerde kolonnen i Tabell 9.2 viser at utgiftene per forbruksenhet med justerte vekter er forholdsvis like i de ulike husholdene.

De justerte vektene tar ikke hensyn til boutgifter, og er da særlig aktuelle å bruke for inntektsmålet *inntekt etter rente- og boutgifter*.⁵⁵ Boliger kan ha annerledes stordriftsfordeler enn øvrig forbruk, for eksempel kan det tenkes at par ikke trenger vesentlig større plass enn enslige. Det virker også sannsynlig at «akseptable» boutgifter kan øke med barns alder, for eksempel at tenåringer i større grad enn yngre barn vil finne det «uakseptabelt» å dele soverom med søsken.

Det er viktig å merke seg at referansebudsjettet ikke gir noe fasitsvar på hvordan forbruksvektene bør være. For eksempel overdrives stordriftsfordelene ved at bilkostnader (med vår implementering) i liten grad påvirkes av antallet husholdsmedlemmer. Det virker også sannsynlig at referansebudsjettet underdriver stordriftsfordelene i noen av de andre forbruksområdene. For eksempel er det sannsynlig at individspesifikke goder knyttet til *klær og sko* og *lek og mediebruk* i realiteten kan arves eller deles, men referansebudsjettet antar eksplisitt at det ikke er tilfellet. Videre er det slik at selv om referansebudsjettet er helt «riktig» vil de impliserte ekvivalensvektene kun gjelder for hushold med inntekt på nivå med utgiftene i referansebudsjettet. For eksempel kan det være mer betydelige stordriftsfordeler for hushold med lav inntekt dersom de i større grad deler og arver goder.

Merk for øvrig at fattigdomsmål som sammenligner (i) utgifter i budsjettene med (ii) husholds inntekt etter rente- og boutgifter, ikke direkte benytter en ekvivalensskala – det vesentlige da er hva som er størst av (i) og (ii) for hvert enkelt hushold.

⁵⁵ EU-skalaen brukes av Eurostat og SSB til å gjøre inntekt etter skatt og lignende mål for disponibel inntekt sammenlignbare på tvers av hushold. EU-skalaen har også blitt brukt i studier som inkluderer beregnet husleie for boligeiere i innteksdefinisjonen (De Vos og Zaidi, 1997). I faglitteraturen er det noe uavklart hvorvidt EU-skalaen er ment å fange opp stordriftsfordeler i boligkonsumet.

9.5. Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov

Tabell 9.3 viser gjennomsnittlige utgift per forbruksenhet som andel av median inntekt etter rente- og boutgifter per forbruksenhet, for ulike husholdstyper. Når vi benytter referansebudsjettet og EU-vekter finner vi at denne andelen ligger rundt 52 prosent for enslige. Enslige med inntekt etter rente- og boutgifter rundt 60 prosent av medianen, som vi benytter som fattigdomsgrense i kapittel 4, har altså en rimelig romslig økonomi ifølge referansebudsjettet.⁵⁶

Tabell 9.3 Lavinntektsgrenser i referansebudsjettet og minimumsbudsjett som andel av median inntekt etter rente- og boutgifter, 2021

	Referansebudsjett (inkl. energiutgifter)		Minimumsbudsjett (inkl. energiutgifter)
	EU-vekter	Justerte vekter	EU-vekter
Enslig kvinne, 31-50 år	52	56	39
med 1 barn	57	59	44
med 2 barn	60	60	47
Enslig mann, 31-50 år	53	58	41
Par, 31-50 år	54	55	44
med 1 barn	57	56	45
med 2 barn	61	59	41
med 3 barn	63	59	43
med 4 barn	63	59	44
med 5 barn	64	59	44
med 1 barn, 0-1 år	55	54	43
med 1 barn, 2-5 år	58	57	43
med 1 barn, 6-9 år	60	59	45
med 1 barn, 10-13 år	56	56	47
med 1 barn, 14-16 år	58	57	49
med 1 barn, 17 år	53	57	44

Note: Tabellen viser gjennomsnittlige utgiften per forbruksenhet som andel av median inntekt etter rente- og boutgifter per forbruksenhet (snittet for 2019-2020).

For hushold med barn er fattigdomsgrensen som følger av referansebudsjettet vesentlig høyere enn grensen for enslige, og dette følger direkte av forholdene diskutert i avsnitt 9.5.⁵⁷ Tabellen viser at hushold med to barn trenger en inntekt etter rente- og boutgifter tilsvarende 60% av medianen for å dekke utgiftene i referansebudsjettet. Hushold med ett barn kan klare seg med litt mindre og hushold med tre eller flere barn trenger litt mer.⁵⁸ Samlet virker 60 prosent av medianen som en rimelig øvre fattigdomsgrense for hushold med barn dersom vi legger referansebudsjettet til grunn.

Når vi alternativt benytter de justerte vektene introdusert i avsnitt 9.5, blir de impliserte fattigdomsgrensene jevnere mellom ulike typer hushold – det er hele poenget med vektene. For hushold med flere barn ligger da grensen rett under 60 prosent av medianen. Grensen for hushold med ingen eller ett barn ligger litt under dette igjen.

Kolonnen til høyre i tabell 9.2 viser lavinntektsgrensene som følger av minimumsbudsjettet. Minimumsutgiftene er 16-33 prosent lavere enn referanseutgiftene. Spesielt er minimumsutgiftene

⁵⁶ Tabellen presiserer for øvrig at den enslige personen skal være mellom 31 og 50 år, men utgiftene for enslige voksne påvirkes lite av alder og kjønn.

⁵⁷ Merk at tabell 9.3 viser gjennomsnittlig beregnet utgift for alle hushold med en bestemt sammensetning. Moderasjon i utgifter til barnehage og SFO er da beregnet ut ifra hvert husholds inntekt før skatt. Hushold rundt fattigdomsgrensen implisert av referansebudsjettet har ofte for høy inntekt før skatt til å få vesentlig redusert pris pga. lav inntekt. For eksempel vil en barnehageplass for et hushold med ett barn og samlet inntekt før skatt under 590 000 koster 6 prosent av husholdets inntekt før skatt (for 11 måneder, hushold med høyere inntekt betaler 35 500). Det viser seg imidlertid at mange hushold med to voksne og ett barn med inntekt før skatt rundt 590 000, ikke har råd til både skatt, bokostnader, renteutgifter, energiutgifter og utgiftene i referansebudsjettet.

⁵⁸ Merk at vi her omtaler inntekt per forbruksenhet, og at hushold med flere barn må ha vesentlig høyere faktisk inntekt enn tilsvarende hushold med færre barn for å ha like høy inntekt per forbruksenhet (se kapittel 3).

lave for enslige og hushold med to barn (fire personer).⁵⁹ Det siste kommer av antakelsen om stordriftsfordeler i individspesifikke utgifter, som gjelder for hushold med minst fire medlemmer. Fordi vi har antatt at de fattigste husholdene ikke har utgifter til barnehage og SFO har eldre barn vesentlig høyere utgifter enn yngre barn for vår spesifikasjon. Minimumsutgiftene varierer mellom 39 og 49 prosent av medianinntekten.

Samlet virker en fattigdomsgrense på 60 prosent av median inntekt etter rente- og boutgifter som en naturlig øvre fattigdomsgrense ut ifra referansebudsjettet. En slik grense vil imidlertid innebære at man regner en del hushold som fattige, selv om de har råd til et forbruksnivå som SIFO oppfatter som «akseptabelt». Et relevant alternativ er å sette grensen ved 50 prosent av medianen, som ligger mellom utgiftene i referansebudsjettet og minimumsbudsjettet. Minimumsbudsjettet antyder at grensen kan ligge nærmere 40 prosent, om vi skal sile ut de «virkelig» fattige. Alternativt kan fattigdomsgrensene settes direkte ut ifra utgiftene i budsjettene.

Vi gjør oppmerksom på at fattigdomsgrensene i referansebudsjettet og minimumsbudsjettet er basert på et antall detaljerte vurderinger som både er av subjektiv og normativ karakter. Det er derfor ikke opplagt at dette gir et bedre grunnlag for å bestemme fattigdomsgrensene enn hva som følger av standardmetoden som benytter 60 prosent av medianinntekten der husholdenes inntekter er justert med EU-skalaen. Som en alternativ tilnærming foreslår Atkinson, Marlier og Nolan (2004) at man studerer spredningen av populasjonen rundt fattigdomsgrensen. Deres tilnærming til å gjøre dette er å beregne supplerende fattigdomsmål hvor fattigdomsgrensen er satt lik hhv. 40, 50 og 70 prosent av medianinntekten.

9.6. Empirisk implementering - andelen fattige

Tabell 9.4 viser andelen fattige beregnet med ulike inntektsmål og fattigdomsgrenser. Som vist i Kapittel 3 blir andelen med vedvarende lavinntekt svært mye lavere når lavinntektsgrensen reduseres fra 60 prosent av medianen til 40 prosent av medianen. Dette betyr at de færreste med inntekter under 60 prosent av medianen har inntekt veldig langt under grensen. Derfor er andelen fattige følsom for hvor vi setter fattigdomsgrensen.

Som vist i panel b. i tabell 9.4 er andelen fattige barn nesten lik om vi setter lavinntektsgrensen ved 60 prosent av median inntekt etter boutgifter (EU-vekter), eller om vi definerer fattige som de som ikke har høy nok inntekt etter rente- og boutgift til å dekke utgiftene i referansebudsjettet. Andelen fattige voksne blir imidlertid vesentlig lavere når vi baserer oss på referansebudsjettet (følger logisk av den første kolonnen i Tabell 9.3).

Figur 9.1 viser Venn-diagrammer for overlappet mellom gruppene fattige, definert ut ifra (i) inntekt etter skatt under 60 prosent av medianen, (ii) inntekt etter rente- og boutgifter under 60 prosent av median (EU-vekter) og (iii) inntekt etter rente- og boutgifter lavere enn utgiftene i referansebudsjettet. Bare 0,3 prosent av barna har vedvarende lav inntekt etter skatt, uten å også ha lav inntekt etter de andre kriteriene. Under 1 (1) prosent av barna har inntekt etter rente- og boutgifter *under* (over) 60 prosent av medianen, men *over* (under) grensen satt av referansebudsjettet. Figuren bekrefter at disse to fattigdomsmålene er forholdsvis sammenfallende for barn i 2019-2021.

Panel b. i tabell 9.4 viser at andelen fattige synker vesentlig når vi kun regner de som ikke har råd til minimumsbudsjettet som fattige. Det er 15,2 prosent av barna som bor i hushold som ikke kan dekke utgiftene i referansebudsjettet, mens 5,4 prosent bor i hushold som heller ikke klarer å dekke utgiftene i minimumsbudsjettet. Ifølge disse beregningene tilhører altså 2/3 av de fattige barna

⁵⁹ Borgeraas (2017) viser at stordriftsfordelene i minimumsbudsjettet knyttet til antallet barn er vesentlig større en stordriftsfordelene som antas i EU-vektene. Dette er ikke tilfellet i våre tall. Vi tror dette skyldes at Borgeraas legger til boutgifter som ikke varierer med antallet barn.

hushold som ikke har råd til et «moderat, akseptabelt» forbruk, men som har råd til det «laveste, akseptable» forbruket. 1/3 av de fattige barna har imidlertid heller ikke råd til det «laveste, akseptable» forbruket.

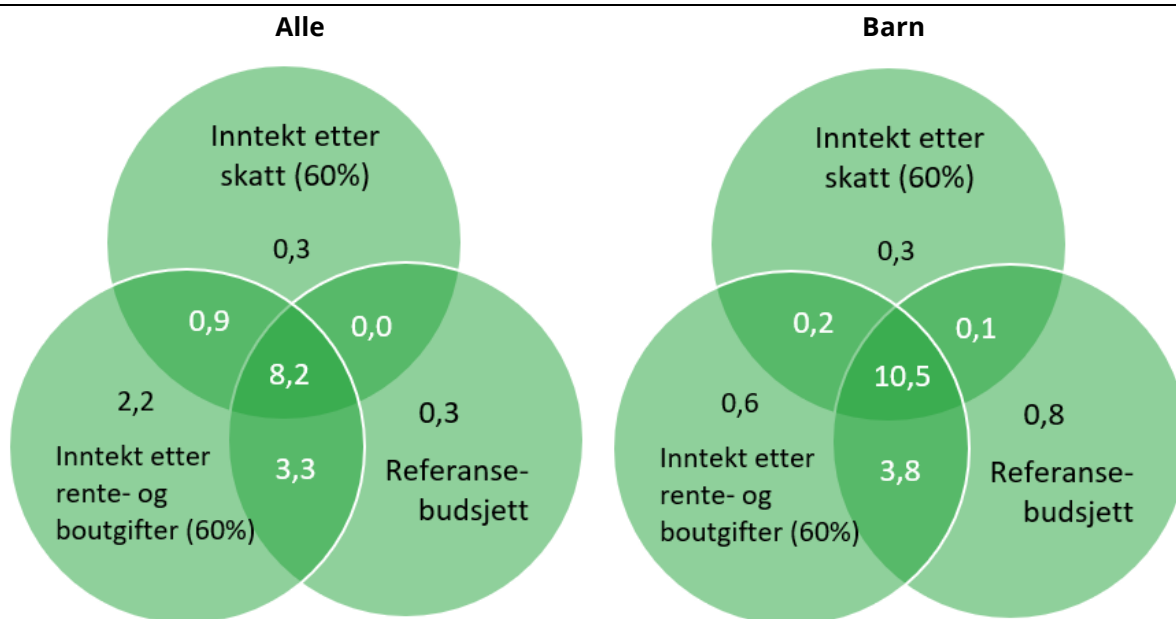
Når vi benytter de justerte forbruksvektene (panel c.) går andelen fattige barn litt opp, og andelen fattige voksne ned, for fattigdomsgrenser basert på medianinntekt. Dette kommer av at vektene antar relativt høyere forbruksbehov for barn enn voksne, sammenlignet med EU-vektene.

Tabell 9.4 Andelen fattige med ulike fattigdomsgrenser, 2019-2021

Inntektsmål	Lavinntektsgrense	Alle		Boligeiere		Leietakere	
		Alle	Barn	Alle	Barn	Alle	Barn
a. Inntekt etter skatt							
	60 %	9,4	11,1	5,5	5,8	30,3	45,8
	50 %	4,1	5,1	2,2	2,4	14,4	23,2
	40 %	1,8	1,6	1,1	0,9	6,1	6,6
b. Inntekt etter rente- og boutgifter							
	60 %	14,6	15,1	8,2	8,3	48,8	59,8
	50 %	9,2	9,0	4,3	4,1	35,4	41,4
	40 %	5,1	4,2	2,2	1,8	21,3	20,6
	Referansebudsjett	11,8	15,2	6,2	8,6	42,4	59,2
	Minimumsbudsjett	5,8	5,4	2,5	2,3	23,1	25,3
c. Inntekt etter rente- og boutgifter, justert forbruksvekt							
	60 %	14,0	16,7	7,8	9,7	47,4	62,8
	50 %	8,8	10,1	4,1	4,8	34,1	45,4
	40 %	4,9	4,9	2,1	2,0	20,4	24,1
d. Inntekt etter rente- og boutgifter, «akseptabel» leiebolig							
	Referansebudsjett	10,3	15,1	5,9	8,5	33,9	58,8
	Minimumsbudsjett	4,6	5,6	2,4	2,3	16,7	27,5
e. Inntekt etter rente- og boutgifter, «akseptabel» leiebolig i tettsted med < 2 000 innbyggere							
	Referansebudsjett	9,0	13,8	5,7	8,3	26,7	50,2
	Minimumsbudsjett	3,7	4,2	2,2	2,2	11,3	17,0

Note: Studenthushold er utelatt. Utgifter i referansebudsjettet og minimumsbudsjettet er tillagt energiutgifter.

Figur 9.1 Overlapp mellom grupper av fattige basert på ulike inntektsmål og fattigdomsgrenser, prosent, 2019-2021

Note: Studenthushold er utelatt.

Til slutt har vi vurdert betydningen av noen alternative spesifikasjoner for boutgifter. Inntekt etter rente- og boutgifter inkluderer husleie for leietakere, beregnet for boligen som de faktisk bor i. Alternativt kan vi beregne husleien for en «akseptabel» bolig. Hva en akseptabel bolig innebærer er imidlertid ikke helt opplagt. Spesielt er det vesentlig om vi legger til grunn det geografiske området som husholdet faktisk bor i, eller om vi antar at en akseptabel bolig kan ligge i et annet, billigere område. Det kan virke mest rimelig å anta at en akseptabel bolig i denne sammenheng ligger i området som husholdet bor i. Dersom hushold må flytte til et bestemt område for å få råd til å dekke andre «akseptable» utgifter er husholdet fattig, hvert fall ut ifra den mest omfattende definisjonen av fattigdom (basert på referansebudsjettet).

Når det gjelder andre egenskaper ved en akseptabel bolig virker det nærliggende å ta utgangspunkt i definisjoner av trangbodddhet. SSBs offisielle definisjon av å bo trangt er at (i) antallet rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom og (ii) antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 kvm per person. Vi beregner boutgifter for hvert hushold som leieprisen for boliger som ligger på disse grenseverdiene, og ellers samme beregningsopplegg som benyttet i kapittel 4. Vi tar da ikke hensyn til at fattige hushold muligens kan klare seg med boliger med lavere kvalitet (e.l.) enn gjennomsnittlige utleieboliger. Panel d. i tabell 9.4 viser at andelen fattige barn endres lite når vi endrer boutgiftene, sannsynligvis fordi de fleste fattige barnefamilier faktisk bor i nøkterne boliger. Panel e. viser imidlertid at andelen fattige synker vesentlig om vi også plasserer den akseptable boligen i området med de laveste prisene, som er tettsteder med under 2000 innbyggere. Dette kommer av at mange fattige familier bor i byer med høyere leiepriser.

9.7. Diskusjon

Dette kapittelet viser at hushold med barn som mellom 2019 og 2021 hadde inntekt etter rente- og boutgifter under 60 prosent av medianen, stort sett ikke har råd til å dekke utgiftene i SIFOs referansebudsjett. Referansebudsjettet beskriver et forbruk som «*en med rimelighet kan forvente at personer som er i arbeid har tilgang til*» og som gjør at man unngår «*å skille seg for mye ut*» (SIFO, 2021). Vi tolker at referansebudsjettet kan angi en øvre fattigdomsgrense. Hushold over grensen er normalt ikke fattige. Hushold under grensen kan regnes som fattige, men det er ikke gitt at de må prioritere inntekten sin veldig tøft. Videre viser vi at 1/3 av de fattige barnefamiliene heller ikke har råd til å dekke utgiftene i minimumsbudsjettet. Disse har ikke råd til «*det laveste, akseptable forbruksnivået*» (Borgeraas, 2016).

Det bør imidlertid bemerkes at SIFOs referansebudsjettet ikke utvikles med hensikt å danne utgangspunkt for en fattigdomsgrense. Borgeraas (2016, 2017) argumenterer for at minimumsbudsjettet kan være utgangspunkt for en fattigdomsgrense. Fordi minimumsbudsjettet ikke er laget for andre år enn 2016 har vi imidlertid lagt mindre vekt på det. Stordriftsfordelene antatt i minimumsbudsjettet virker også noe uavklarte ettersom SIFO etter 2016 har gjort vesentlige endringer i stordriftsfordelene antatt i referansebudsjettet. Dersom minimumsbudsjettet skal videreutvikles vil det være naturlig å vurdere stordriftsfordeler mer eksplisitt.

Fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov må bygge på normative vurderinger, og som Borgeraas (2016) også påpeker vil det være ulike oppfatninger i befolkningen om hvor grensen går for et moderat eller akseptabelt forbruk. Slike fattigdomsmål bør derfor tolkes med noe varsomhet. Videre mener vi at fattigdomsgrenser basert på antatt forbruksbehov eventuelt bør benyttes som faste grenser over tid fordi det er krevende å ta hensyn til endringer i hva et «akseptabelt» forbruk er (bortsett fra rene prisendringer).⁶⁰

⁶⁰ Merk også at referansebudsjettet oppdateres for ulike forbruksområder med ujevne mellomrom, noe som typisk resulterer i brå endringer for enkelte områder fra ett år til det neste. Endringer i budsjettet fra ett år til det neste vil derfor ikke representere et godt mål for endring i «akseptabelt» forbruk.

Et fattigdomsmål kan benytte elementer fra tilnærmingene ovenfor. For eksempel kan *inntekt etter rente- og boutgifter* utvides til også å trekke fra utgifter knyttet til offentlige tjenester som barnehage og SFO. Et slikt mål vil kunne fange opp endringer i finansiering av offentlige tjenester som er relevant for fattigdom.

Et resultat i dette kapitlet er at stordriftsfordelene i referansebudsjettet er mindre enn det EU-vektene legger opp til. Barn er relativt dyrere i referansebudsjettet dersom de har behov for fulltids plass i barnehage eller SFO. Behovene i referansebudsjettet er rimelig konsistente med ekvivalensvekter som ligger midt mellom EU-vektene og OECD-vektene. Austgulen, Alecu og Naterstad (2021) diskuterer stordriftsfordeler i referansebudsjettet, men det er utenfor rammene til vår rapport å vurdere kritisk resonnementene som ligger bak de implementerte stordriftsfordelene. Det er betydelige metodiske, normative og empiriske utfordringer knyttet til å bedømme stordriftsfordeler med kvantitative data, for eksempel fra forbruksundersøkelsen. Inntil videre virker det derfor hensiktsmessig å fortsatt hovedsakelig basere seg på EU-vektene, som er standard i Eurostat.

En mulig forbedring av referansebudsjettet til vårt formål ville vært å la bilkostnadene i større grad variert med antallet husholdsmedlemmer og boområde. Det virker rimelig å anta at antallet husholdsmedlemmer kan påvirke distansen bilen kjører i løpet av et år. Boområde kan også være en viktig faktor for transportkostnader - for eksempel hvis behovet for bil, distanser og kollektivpriser er høyere på landet enn i byen. Våre beregninger tar hensyn til at bokostnadene for leietakere er høyere i byer enn på landet. I den grad transportkostnader varierer geografisk er det ønskelig å ta hensyn til dette i beregningene av disponibel inntekt (kapittel 4) og/eller regionale prisindekser (kapittel 6).

For øvrig vil utfordringer og forbedringer knyttet til estimerte boutgifter, diskutert i kapittel 4, også gjelde for dette kapitlet. Dersom vi for eksempel overdriver bokostnadene for hushold rundt fattigdomsgrensene, overdriver vi også andelen fattige.

10. Offentlige tjenester, utvidet inntekt og fattigdom

Audun Langørgen og Lasse Eika

I dette kapittelet belyser vi hvordan offentlig tjenesteyting påvirker fordelingen av økonomisk velferd og mål på fattigdom. Vi benytter et utvidet inntektsbegrep som inkluderer verdien av mottatte offentlige tjenester. Videre studerer vi omfanget og sammensetningen av fattigdom når vi inkluderer verdien av offentlige tjenester i målet for økonomisk velferd.

10.1. Bakgrunn og problemstilling

Offentlige utgifter utgjør om lag 60 prosent av BNP for Fastlands-Norge (Finansdepartementet, 2022-2023). Offentlige utgifter inkluderer både kontantoverføringer og tjenester produsert av kommuner, fylkeskommuner, helseregioner og noen andre statlige tjenester. En betydelig andel av de offentlige utgiftene går til produksjon av velferdstjenester som barnehager, utdanning, helse-tjenester og pleie- og omsorgstjenester. For eksempel utgjør utgiftene til barnehager og utdanning 10 prosent av de totale offentlige utgiftene ([SSB tabell 10725](#)).

Som forklart i kapittel 1 og 3 er det inntekt etter skatt som ligger til grunn for SSBs indikator for vedvarende lavinntekt. Inntekt etter skatt inkluderer ikke verdien av offentlige tjenester som husholdene mottar. Dersom befolkningen ikke hadde mottatt gratis eller sterk subsidierte offentlige tjenester, måtte innbyggerne i stedet ha kjøpt disse tjenestene i markedet. For eksempel måtte barnefamiliene ha betalt mer for tjenester i form av barnehager og utdanning. Privat finansiering av tjenestene ville ha fortrenget annet konsum, slik at barnefamiliene kunne hatt relativt dårligere råd.

Siden omfanget og finansieringen av det offentlige tjenestetilbudet varierer betydelig mellom land og over tid, følger det at det oppstår problemer med sammenliknbarheten i studier som ignorerer det offentlige tjenestetilbudet. Skatteinntektene til offentlig sektor blir brukt til å finansiere offentlige tjenester i tillegg til kontantoverføringer. Mens inntekt etter skatt inkluderer offentlige kontantoverføringer med fratrukk for skatter, er utgifter til offentlige tjenester en utelatt komponent. Derfor representerer ikke dette inntektsmålet et komplett mål på økonomisk velferd. Det gir også en ufullstendig beskrivelse av hvordan velferdsstaten bidrar til omfordeling av økonomiske ressurser mellom husholdene. Det er særlig barnefamiliene og de eldre som mottar betydelige offentlige brukersubsidier i form av offentlige tjenester.

Begrepet *utvidet inntekt* inkluderer husholdenes inntekter etter skatt pluss verdien av offentlige tjenester som individene mottar. Slike beregninger gjør det mulig å analysere (den utjevne) effekten av offentlige tjenester på ulikhet og fattigdom i fordelingen av økonomisk velferd. Formålet med å inkludere verdien av offentlige tjenester er å oppnå økt sammenliknbarhet av inntektene som et mål for økonomisk velferd; både på tvers av individer, hushold, land og over tid.

Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå har satset på måling og analyser av utvidet inntekt som inkluderer verdien av offentlige tjenester. Disse analysene har resultert i en rekke publiseringer (se blant annet Aaberge, Bhuller, Langørgen og Mogstad, 2010; Aaberge, Eika, Langørgen og Mogstad, 2019; Aaberge, Langørgen og Lindgren, 2017; 2018; 2021a; 2021b; 2023). Studiene benytter utvidet inntekt til å studere effekten av offentlige tjenester på mål for inntektsulikhet og fattigdom. Aaberge, Langørgen og Lindgren (2023) drøfter og utvikler metoder for å beregne en ekvivalensskala som tar hensyn til både behov for kontantinntekter og behov for offentlige velferdstjenester.

I beregningene av utvidet inntekt er det utviklet to ulike tilnærminger med utgangspunkt i ulike datagrunnlag. Den første tilnærmingen er basert på kommuneregnskap som blir kombinert med detaljerte registerdata for norske hushold. Innenfor denne tilnærmingen er det utviklet relativt

sofistikerte metoder for å allokere verdien av kommunale tjenester til husholdene. Metoden tar hensyn til at pengebruken på ulike kommunale tjenester målt per innbygger varierer betydelig mellom norske kommuner. En annen fordel med denne tilnærmingen er at vi kan utnytte detaljerte registerdata for hele den norske befolkningen til å beregne utvidet inntekt. Tilnærmingen egner seg derfor til å sammenlikne utvidet inntekt mellom ulike demografiske grupper, mellom kommuner, og over tid.

De fleste europeiske land produserer ikke like detaljerte registerdata og kommuneregnskapsdata som vi har tilgang til i Norge. Det er derfor utviklet en annen tilnærming med sikte på å foreta sammenlikninger av utvidet inntekt på tvers av europeiske land, mellom demografiske grupper, og over tid. Denne tilnærmingen er basert på data fra den europeiske levekårsundersøkelsen EU-SILC. Beregningsmetodene er her forenklet i forhold til den første tilnærmingen blant annet ved at allokeringen av offentlige utgifter blir beregnet på nasjonalt nivå og ikke på kommunenivå. En ulempe med å benytte utvalgsundersøkelsen EU-SILC er at resultatene kan bli påvirket av statistisk usikkerhet og frafall. Fordelene er at vi kan foreta sammenlikninger på tvers av land og at vi inkluderer en større andel av de offentlige utgiftene i analysene. Vi inkluderer blant annet sykehus og andre ikke-kommunale helsetjenester i disse analysene.

10.2. Empiriske resultater basert på norske registerdata

Analysene av utvidet inntekt fokuserte først på fordelingen av utvidet inntekt basert på årlige tverrsnittsdata. For inntekt etter skatt finner Aaberge mfl. (2010) en relativt høy andel fattige blant enslige foreldre, men at denne andelen er vesentlig lavere for utvidet inntekt enn for inntekt etter skatt. Andelen fattige faller både i urbane og rurale strøk av landet når vi erstatte inntekt etter skatt med det utvidet inntekt som grunnlag for beregningen.

Aaberge mfl. (2019) benytter paneldata til å studere utviklingen i fordelingen av utvidet inntekt over tid. Både basert på inntekt etter skatt og utvidet inntekt viser resultatene en nedgang i andelen fattige i perioden fra 1993 til 2013. I perioden fra 1982 til 2013 har andelen fattige gått relativt mye ned blant de eldre. Det har også vært en betydelig nedgang i andelen fattige blant enslige foreldre, særlig når utvidet inntekt ligger til grunn. Økt barnehagedekning og økt kommunal ressursbruk på grunnskoler har bidratt til nedgang i andelen fattige blant familier med enslige forsørgere. Blant typiske kjernefamilier (par med barn) var det en relativt lav andel fattige i hele perioden, men også for denne gruppen er det en lavere andel fattige når beregningen er basert på utvidet inntekt.

10.3. Empiriske resultater basert på EU-SILC data

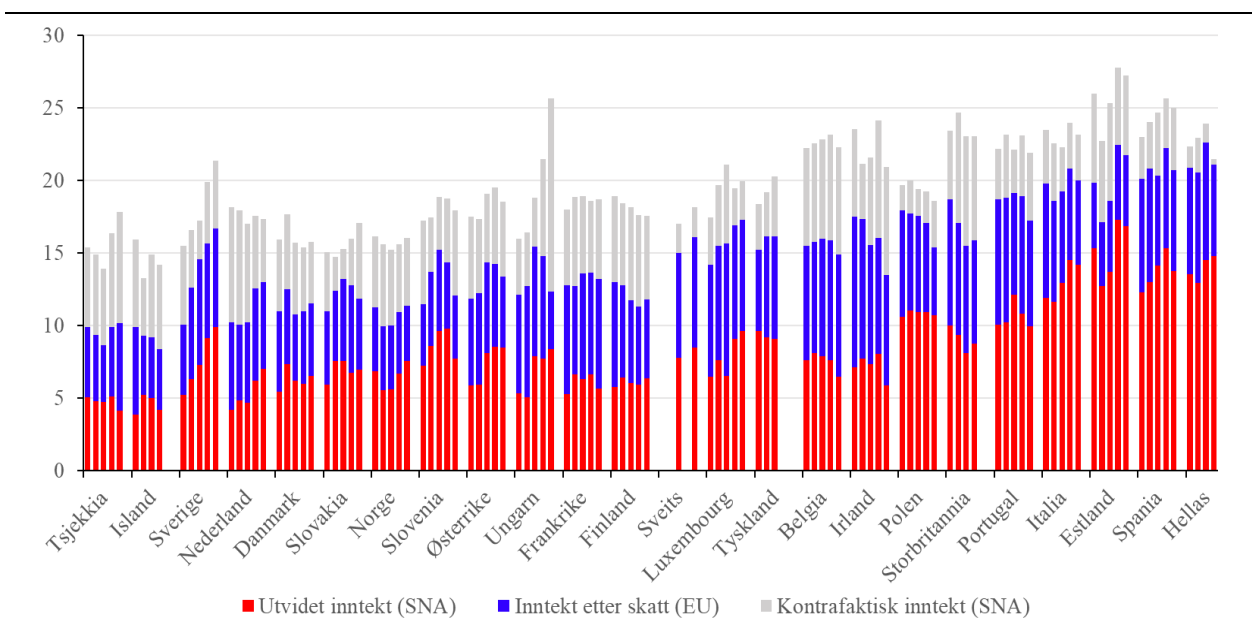
Beregninger og analyser av utvidet inntekt for individer og hushold i europeiske land inkluderer de fire viktigste velferdstjenestene: barnehage, utdanning, helse og eldreomsorg. Disse tjenestene står for en stor andel av utgiftene til offentlig tjenesteyting i europeiske land. Siden disse tjenestene er rettet mot individuelle brukere, er det mulig å benytte tjenestestatistikk og brukerdata til å studere allokeringen på individer og hushold. Utgiftsdata fra OECD og Eurostat knyttet til produksjonen av velferdstjenester blir brukt som grunnlag for anslag på verdien av tjenestene. Verdien av barnehager og utdanning blir fordelt på brukerne, mens helse og omsorgstjenester blir behandlet som forsikringsordninger og fordelt på alle potensielle brukere (avhengig av kjønn og alder). Utgifter til offentlige tjenester blir kombinert med inntekts- og skatteinformasjon fra den europeiske inntekts- og levekårsundersøkelsen EU-SILC for å beregne inntekt etter skatt og utvidet inntekt.

Hvis offentlige velferdstjenester ikke hadde blitt finansiert og produsert av offentlig sektor, måtte innbyggerne i stedet ha kjøpt disse tjenestene i markedet. Derfor er det relevant å sammenligne resultatene for utvidet inntekt med inntektene i en kontrafaktisk situasjon (kontrafaktisk inntekt) der innbyggerne kjøper tjenestene i markedet. I den kontrafaktiske situasjonen antar vi at innbyggerne slipper å betale skatter som finansierer de offentlige tjenestene.

Figur 10.1 er gjengitt fra Aaberge, Langørgeren og Lindgren (2021a). Figuren viser hvordan anslaget på andelen fattige påvirkes av hvilket mål vi bruker for økonomisk velferd. Vi benytter standardmetoden som definerer personen som fattig («at-risk-of poverty» i Eurostat) hvis personen har lavere inntekt per forbruksenhet enn 60 prosent av medianen. Merk at medianinntekten blir beregnet i henhold til hvert av inntektsmålene justert for antall forbruksenheter per hushold. Det betyr at fattigdomsgrensen (målt i kroner) er definert relativt til hvert inntektsmål. Når vi utvider inntektsmålet med verdien av offentlige tjenester, gir det mening at fattigdomsgrensen målt i kroner blir høyere, ettersom den reviderte fattigdomsgrensen også skal dekke behovet for offentlige tjenester.

For å ta hensyn til hvordan behovet for offentlige tjenester varierer mellom hushold, benytter vi en alternativ ekvivalensskala (NA-skalaen). Den såkalte NA-skalaen for utvidet inntekt er utviklet av Aaberge mfl. (2010) og Aaberge, Langørgeren og Lindgren (2023). Denne skalaen tar hensyn til at barnefamilier og eldre hushold har relativt store behov for offentlige tjenester som barnehager, utdanning, helsetjenester og pleie- og omsorgstjenester. Sammenliknet med EU-skalaen (boks 3, kapittel 3) gir NA-skalaen større vekt til barn og eldre personer i husholdet.

Figur 10.1 Estimat av andelen fattige i 24 europeiske land etter tre inntektsbegrep i årene 2006, 2009, 2012, 2015 og 2018. Prosent

Note: Årene 2006, 2009, 2012, 2015 og 2018 er representert fra venstre til høyre stolpe per land. Vi benytter den såkalte EU-skalaen til å ta hensyn til forskjeller i behov som skyldes forskjeller i husholdenes størrelse og sammensetning. For utvidet inntekt og kontrafaktisk inntekt bruker vi SNA-skalaen som er justert slik at den tar hensyn til behovet for offentlige velferdstjenester. Fattigdom for utvidet inntekt (SNA) i rødt. Summen av rød og blå søyle viser fattigdom for inntekt etter skatt (EU), og summen av rød, blå og grå søyle viser fattigdom for kontrafaktisk inntekt (SNA). Landene er rangert etter stigende ulikhet for inntekt etter skatt (EU) i 2006. Enkelte land er utelatt for enkelte årganger på grunn av begrensninger i datakvaliteten.
Kilde: Eurostat/OECD.

De røde stolpene i figur 10.1 viser nivået og trenden i andelen fattige når vi benytter utvidet inntekt som mål på økonomisk velferd. Nivået og trenden i andelen fattige basert på inntekt etter skatt framkommer ved summen av de røde og blå stolpene, De grå stolpene legger til nivået og trenden i andelen fattige når kontrafaktisk inntekt blir benyttet som mål på økonomisk velferd. Når vi legger til verdien av offentlige tjenester i inntektsmålet, blir estimatet for andelen fattige lavere enn for inntekt etter skatt. I de europeiske landene ville fattigdommen ha blitt betydelig høyere i det kontrafaktiske tilfellet enn hva vi finner for inntekt etter skatt.

Forskjellen mellom utvidet inntekt og inntekt etter skatt bidrar til at estimer for andelen fattige blir redusert med 30 – 60 prosent. Reduksjonen i estimatet for andelen fattige reflekterer at de offent-

lige tjenestene mottas av alle inntektsgrupper i de europeiske landene. De offentlige tjenestene er i stor grad målrettet mot barnefamiliene og de eldre, og disse husholdene har en tendens til å være overrepresentert i den lavere delen av fordelingen i henhold til inntekt etter skatt.

Aaberge mfl. (2021a) viser at den prosentvise reduksjonen i andelen fattige er relativt stor i flere av landene som har en lav fattigdomsandel basert på inntekt etter skatt. Andelen fattige blir omtrent halvert blant land med lav fattigdom. Blant land med høy fattigdom blir andelen fattige redusert med over en tredjedel. Blant de nordiske landene er det Norge, Danmark og Island som har en relativt lav andel fattige, mens Sverige har hatt en økende andel fattige i perioden fra 2006 til 2018.

Forskningsartiklene om utvidet inntekt rapporterer enkelte resultater som belyser forekomsten av fattigdom blant barn. Aaberge, Langørgen og Lindgren (2023) viser at det er en betydelig reduksjon i anslaget for andelen fattige barn når fattigdomsgrensen er avledet fra utvidet inntekt i stedet for inntekt etter skatt. Dette resultatet har sammenheng med at pengebruken på offentlige tjenester som barnehager og grunnskoler er målrettet mot barna, noe som gir et positivt bidrag til den økonomiske velferden til barnefamiliene. For de nordiske landene viser Aaberge, Langørgen og Lindgren (2018) at andelen fattige blant enslige foreldre faller relativt mye når verdien av offentlige tjenester er inkludert i inntektsmålet. I likhet med flere av de andre refererte studiene finner artikkelen relativt lav forekomst av fattigdom blant par med barn. Anslaget for andelen fattige i denne gruppen blir imidlertid også noe redusert når vi benytter det utvidete inntektsbegrepet.

10.4. Empiriske resultater basert på en hybrid tilnærming

I denne rapporten har vi utført beregninger av utvidet inntekt ved å benytte en metode som er basert på registerdata for husholdenes inntekter, men som allokere offentlige utgifter til brukerne ved hjelp av de forenklete metodene som tidligere er benyttet i analyser på data fra EU-SILC. Dette kan derfor forstås som en hybrid tilnærming, dvs. en blanding av de to hovedtilnærmingene som er omtalt i avsnitt 10.2 og 10.3.

For å verdsette og allokere offentlige tjenester på innbyggerne benytter vi samme metoder som Aaberge, Langørgen og Lindgren (2023):

$$\text{Utvidet inntekt} = (\text{inntekt etter skatt} + \text{verdi av offentlige tjenester}) / \text{ekvivalensskala}$$

Tjenestene: Vi inkluderer utgifter til barnehage, grunnskole, videregående skole, helsetjenester og pleie og omsorg i målet for utvidet inntekt.

Allokering: Barnehage og skole allokere på antatte brukere, mens helsetjenester og pleie og omsorg allokere etter gjennomsnittlige utgifter for ulike kjønns- og aldersgrupper. Merk at det ikke eksplisitt er tatt hensyn til tiltak rettet spesielt mot fattige barn. For eksempel får alle barn som er antatt å gå i barnehage samme overføring (vi tar ikke hensyn til heterogen moderasjon ved foreldrebetaling e.l.). Se vedlegg F for flere detaljer om beregningene.

Verdsetting: Tjenestene verdsettes likt det offentliges (gjennomsnittlige) utgift per bruker for ulike brukergrupper.

Behov/sammenligning av ulike typer hushold: Vi benytter ekvivalensskalaen som er foreslått av Aaberge, Langørgen og Lindgren (2023). Skalaen er beregnet for hele EU og tar hensyn til behovet for offentlige velferdstjenester i tillegg til «vanlig» forbruk.

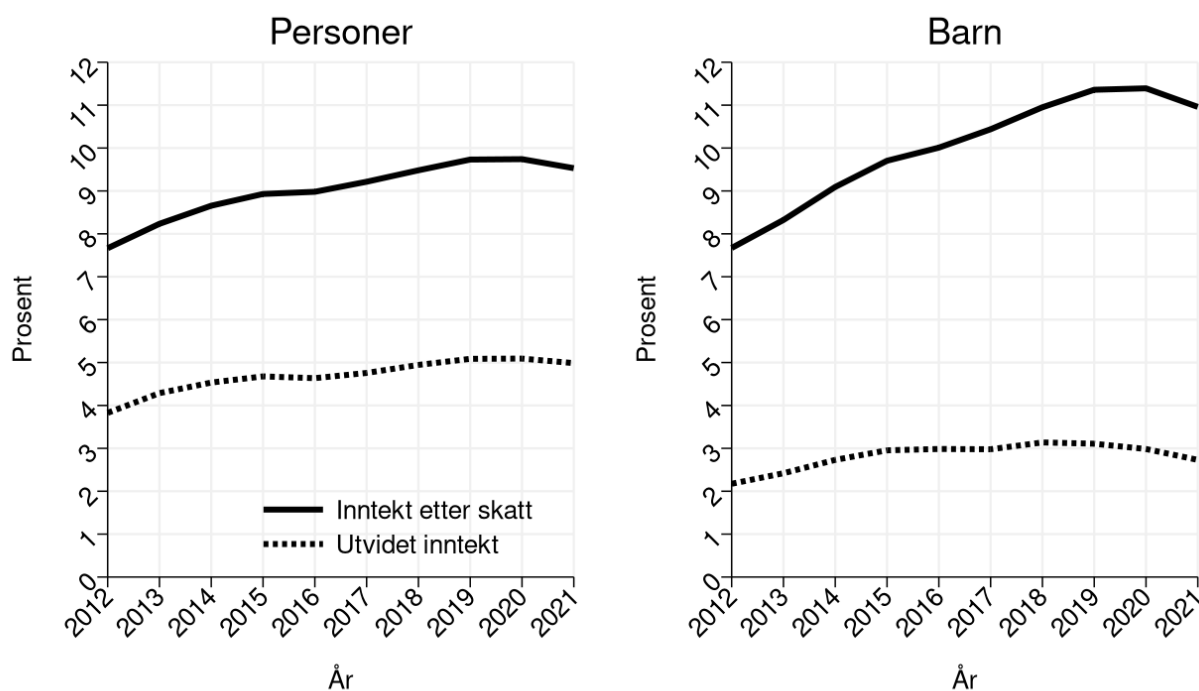
Mens andelen fattige i Figur 10.1 er beregnet på grunnlag av årlige tverrsnittsdata, har vi beregnet andelen med vedvarende lavinntekt over ulike tre-års-perioder i Figur 10.2. Vi finner et betydelig fall i andelen med vedvarende lavinntekt når vi inkluderer offentlige tjenester i inntektsmålet (og endrer

ekvivalensskalaen). Estimater for andelen barn med vedvarende lavinntekt faller spesielt mye, noe som skyldes at de får beregnet betydelige overføringer i form av offentlige brukersubsidier i barnehage og grunnskole. Ekvivalensvektene benyttet er beregnet for hele EU, noe som er relevant i forbindelse med internasjonale sammenlikninger. Norge har en relativt generøs velferdsstat, og vi finner at særlig verdien av mottatte barnehagetjenester ligger høyt sammenliknet med de fleste europeiske land. Andelen fattige barn blir da beregnet til under 3 prosent for perioden 2019 til 2021, mens andelen fattige barn i henhold til inntekt etter skatt er 11 prosent i samme periode..

Den betydelige reduksjonen i estimatet for andelen fattige barn skyldes at vi benytter utvidet inntekt som et grunnlag for å sammenlikne økonomisk velferd på tvers av hushold. Basert på utvidet inntekt finner vi at beskrivelsen av omfanget og sammensetningen av fattigdom endrer seg. Sammenliknet med enslige voksne og par uten barn kommer barnefamiliene relativt godt ut av den samlede omfordelingen gjennom skatter og overføringer inkludert pengebruk på offentlige tjenester.

For andelen fattige barn finner vi at tidstrenden er flatere for utvidet inntekt enn for inntekt etter skatt. Dette skyldes at veksten i offentlige utgifter til tjenesteyting (og dermed beregnede overføringer) etter 2015 har vært vesentlig større enn veksten i husholdenes kontantinntekter.

Figur 10.2 Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, inntekt etter skatt vs. utvidet inntekt, 2012-2021

Note: Den horisontale akse angir siste året i treårsperioden. Gruppen "personer" omfatter også "barn" (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: Våre beregninger.

Analyser av utvidet inntekt gir relevant supplerende informasjon om fordelingen av økonomisk velferd i befolkningen. Slike metoder bidrar til å gi kunnskap om fordelingen av offentlige brukersubsidier på ulike målgrupper. Analysene tar hensyn til at omfanget av velferdstjenester varierer mellom land og over lengre tidsperioder. Når omfanget til velferdsstaten er svært forskjellig, har det stor betydning om det er offentlig sektor (skattebetalerne) eller husholdene selv som betaler for de ulike tjenestene.

10.5. Forslag til videreutvikling av data og metoder

Et viktig formål med politiske tiltak mot fattigdom er å redusere andelen personer som har vedvarende lavinntekt. I den sammenheng er det spesielt relevant å benytte fattigdomsmål som reflekterer et bredt spekter av tiltak, ikke bare de som er knyttet til kontantoverføringer. Det er derfor av interesse å benytte et inntektsmål som inkluderer verdien av offentlige tjenester.

I dette kapittelet har vi beregnet utvidet inntekt for norske hushold over perioden 2012 – 2021. Metoden benytter detaljerte norske registerdata som inkluderer inntekt etter skatt på husholdsnivå. For verdsetting og allokering av offentlige tjenester benytter vi data på nasjonalt nivå og ikke på kommunenivå. Det er ressurskrevende å benytte mer sofistikerte metoder for verdsetting og allokering av tjenestene som er benyttet i noen av de tidligere analysene. De mer sofistikerte metodene som er utviklet i flere studier vil gi noe forskjellige kvantitative resultater fra de enklere metodene, særlig når vi ønsker å studere andelen fattige i ulike demografiske grupper eller forekomsten av fattigdom i ulike regioner og kommuner.

I praksis blir allokeringen av offentlige tjenester til innbyggerne beregnet på grunnlag av usikre anslag. Disse beregningene vil ikke fange opp alle detaljer i forbindelse med offentlig tjenesteyting. For eksempel støttes idrett og andre fritidsaktiviteter på en rekke måter og av en rekke aktører. Det vil være krevende å utarbeide løpende statistikk som på en detaljert måte fanger opp år-til-år endringer i slike tiltak.

En innvending mot *utvidet inntekt* som mål på økonomisk velferd er at mottak av slike tjenester ikke fullt ut kompenseres for andre materielle mangler eller for lavinntekt i mer tradisjonell forstand, målt på grunnlag av disponible kontantinntekter. Det skyldes at verdien av mottatte tjenester ikke er fritt disponible midler. Familiene kan derfor oppleve materielle mangler selv om de nyter godt av subsidierte offentlige velferdstjenester.

Blant fattige familier kan foreldrenes betalingsvillighet for offentlige tjenester være lavere enn kostnadene for å produsere tjenestene. For eksempel kan foreldrene i noen av de fattige familiene foretrekke kontantstøtte framfor subsidiert barnehageplass. Dessuten vil ikke kostnadene for å produsere tjenestene fullt ut beskrive variasjoner i kvaliteten på de offentlige tjenestene som innbyggerne mottar. Dersom det er lav effektivitet i offentlig tjenesteproduksjon, kan det bidra til å redusere verdien av de offentlige tjenestene for mottakerne. Vi tar derfor forbehold om at kostnadene for å produsere de offentlige tjenestene kan overvurdere betalingsvilligheten for de offentlige tjenestene blant fattige familier.

Til tross for eventuell lav betalingsvillighet blant foreldrene, kan beslutningstakerne i offentlig sektor se det som fornuftig å prioritere ressursbruk rettet mot barn med bakgrunn fra lavinntektsfamilier. I et samfunnsøkonomisk perspektiv er det relevant at flere av barna i de fattige familiene vil kunne klare seg bedre på lengre sikt dersom myndighetene prioriterer overføringer i form av subsidierte barnehageplasser og grunnskoler. Med andre ord kan offentlig tjenesteyting rettet mot barn i fattige familier ha særlig gunstige virkninger på barnas levekår og velferd på lang sikt. I forbindelse med studier av slike sammenhenger, kan beregning av utvidet inntekt være et nyttig supplement til andre inntektsbegreper som vi benytter i denne rapporten.

Gjennom skatter, kontantoverføringer og offentlige velferdstjenester bidrar offentlig sektor til omfordeling som i forskjellig grad påvirker ulike typer hushold i ulike faser av livsløpet. Det er derfor av interesse å anvende utvidet inntekt til måling og analyse av offentlige tjenesters betydning for fordelingen av velferd over livsløpet. Slike analyser kan gi mer kunnskap om hvilke typer hushold som vinner eller taper på omfordeling gjennom skatter, overføringer og brukersubsidier, samt hvordan dette påvirker forekomsten av fattigdom i et livsløpsperspektiv.

Som et alternativ til utvidet inntekt foreslår vi en forenklet tilnærming som tar hensyn til offentlig tjenesteyting. Med utgangspunkt i definisjonen av inntekt etter rente- og boutgifter, er det relevant å benytte en definisjon av disponibel inntekt der også foreldrebetaling for barnehager og skolefritidsordningen (SFO) er trukket ifra. Denne inntekten viser hvor mye som er disponibelt for annet konsum etter at både rente- og boutgifter, samt egenbetaling for kommunale tjenester, er betalt av husholdet. En begrensning ved dette inntektsmålet er at det ikke inkluderer verdien av offentlige brukersubsidier til husholdene.⁶¹ Det knytter seg imidlertid mindre måleproblemer til dette inntektsmålet enn til utvidet inntekt.

Siden det ikke finnes registerdata over foreldrebetaling er det nødvendig å anslå størrelsen på husholdenes egenandeler. Det er ønskelig å ta hensyn til hvordan foreldrebetalingen varierer mellom kommuner. En relevant datakilde er kommuneregnskapene som viser gjennomsnittlige og totale gebyrer for ulike kommunale tjenester (som barnehager og SFO) på kommunenivå. For særegne ordninger på kommunenivå, som søskenmoderasjon og reduserte satser for fattige familier, mangler vi tilstrekkelig detaljerte data som beskriver foreldrebetalingen på en fullstendig måte. Moderasjonsordningene har imidlertid blitt gradvis likere på tvers av kommuner som en konsekvens av innføring av maksimalpris og strengere statlige reguleringer av foreldrebetalingen.

⁶¹ På samme måte som for inntekt etter rente- og boutgifter kan man benytte en variant som fjerner hushold med høy formue fra definisjonen av hvem som er fattige. Denne tilnærmingen kan delvis motvirke sammenliknbarhetsproblemer som skyldes at disponibel kontantinntekt er ufullstendig som et mål på materiell levestandard.

11. Drøfting og anbefaling av supplerende fattigdomsmål

I dette kapittelet sammenstiller vi resultatene fra tidligere kapitler og drøfter fordeler og ulemper med ulike definisjoner og målemetoder. Vi foreslår en inndeling av fattigdomsmål i primære og sekundære fattigdomsmål. De primære fattigdomsmålene omfatter SSBs indikator for vedvarende lavinntekt og de målene som blir foretrukket som supplerende fattigdomsmål. Relevante fattigdomsmål som ikke blir foretrukket som supplerende fattigdomsmål kan bli benyttet som sekundære fattigdomsmål.

Det er hensiktsmessig å knytte utredningen nærmere opp mot spørsmålene i den statlige utredningsinstruksen. Utredningsinstruksen (2016) er utarbeidet for å legge et godt grunnlag for beslutninger om statlige tiltak. Nedenfor følger en drøfting og kommentarer til hvordan vi svarer på spørsmålene i utredningsinstruksen.

På et overordnet prinsipielt nivå berører de supplerende fattigdomsmålene hensynet til barnas rettigheter som blant annet er nedfelt i FNs Barnekonvensjon, Menneskerettighetene og i Grunnlovens paragraf 104. Supplerende fattigdomsmål gir bedre grunnlag for å vurdere om slike hensyn er ivarettatt, og fremmer dermed viktige samfunnsverdier.

11.1. Politikkrelevans

Formålet med denne utredningen er å skaffe et bedre informasjonsgrunnlag som kan støtte opp om arbeidet med å bekjempe barnefattigdom, samt motvirke skadelige effekter av barnefattigdom. Vi foreslår ikke politiske tiltak med sikte på å bekjempe barnefattigdom eller motvirke negative effekter av barnefattigdom. De supplerende fattigdomsmålene kan imidlertid bli brukt i forbindelse med konsekvensvurderinger av slike tiltak. Det er derfor formålstjenlig at de supplerende fattigdomsmålene er relevante for kunnskapsutvikling om effekter av politiske tiltak på omfanget og sammensetningen av fattigdom.

Utvikling av supplerende fattigdomsmål er relevant for de overordnede politiske målsettingene om å redusere omfanget av barnefattigdom samt å gi barna like muligheter i oppveksten. For å nå disse målsettingene er det nødvendig å vite hvilke grupper av barn som er eksponert for fattigdom eller materielle mangler. Det er også av interesse å vite mer om hvilke typer av levekårsutfordringer som rammer barnefamilie og barna. Derneft kan man benytte supplerende mål på fattigdom til å gjennomføre forskning og analyser som kan belyse ulike problemstillinger knyttet til måloppnåelse og bruken av tiltak og virkemidler med sikte på måloppnåelse.

Politiske tiltak kan være målrettede eller av mer universell karakter. Begge typer av tiltak blir brukt for å påvirke barnefamiliens økonomi og levekår samt barnas muligheter i oppveksten. Mange av de målrettede tiltakene inngår i Regjeringens strategi mot barnefattigdom (Barne- og familiedepartementet, 2020). Utformingen av skatte- og overføringssystemet er trolig av stor betydning for forekomsten og omfanget av barnefattigdom. Skattesatser for lavinntektsfamilier og overføringer rettet mot fattige og vanskeligstilte grupper og/eller barnefamilier er aktuelle virkemidler overfor barnefattigdom. Sist, men ikke minst, er offentlige tjenester rettet mot barn eller barnefamilier av interesse som et virkemiddel som påvirker barnas levekår og muligheter i oppveksten. Barne- og familiedepartementet (NOU 2017:6) gir en mer fullstendig oversikt og drøfting av offentlig støtte til barnefamilie.

De supplerende fattigdomsmålene kan benyttes i forbindelse med kunnskapsbasert og forskningsbasert politikktutvikling. Forskning om barnefattigdom kan gi oss mer kunnskap dels om årsakene til fattigdom og dels om konsekvensene av fattigdom for barnas utvikling. Med et slikt kunnskapsgrunnlag er det lettere å finne fram til politiske tiltak som er effektive for å forebygge barne-

fattigdom eller motvirke de negative effektene av fattigdom på barna. I tillegg er det mulig å evaluere effekten av politiske tiltak som er planlagt eller allerede tatt i bruk. For eksempel kan forskerne bruke eksperimentelle eller kvasi-eksperimentelle metoder for å studere effekter av politiske tiltak på barnefattigdom.

I et nytte-kostnads-perspektiv er det hensiktsmessig å prioritere politiske tiltak som gir relativt stor effekt (reduksjon av fattigdom, bedre oppvekstvilkår) sett i forhold til kostnaden for å gjennomføre tiltaket. Det er også aktuelt å analysere atferdsendringer blant barnefamiliene, for eksempel når politiske virkemidler påvirker foreldrenes arbeidstilbud eller tidsbruk og investeringer i barna. Slike atferdsendringer kan påvirke nettokostnaden for å finansiere politiske tiltak gjennom fiskale eksternaliteter (Finkelstein og Hendren, 2020).

Fattigdomsmålene kan brukes til å analysere om det finnes såkalte fattigdomsfeller for enkelte grupper som en konsekvens av hvordan skatte- og overføringssystemet eller andre politiske tiltak er utformet. Det kan i så fall bety at enkelte tiltak gir incentiver som bidrar til at det blir flere fattige eller at noen av de fattige bruker lengre tid på å komme seg ut av fattigdommen. Slike utilsiktede effekter bør imidlertid vurderes i sammenheng med eventuelle gunstige fordelingsvirkninger og positive effekter på barnas levekår som følge av de samme politiske tiltakene. Reformen av skatte- og overføringssystemet vil som regel medføre at det finnes både tapere og vinnere blant personer og hushold. Et kriterium for å evaluere en reform er om velferdsgevinsten blant vinnerne er relativt stor i forhold til det samlede velferdstapet blant taperne. Et annet kriterium er om fattigere hushold er overrepresentert blant vinnerne (og om rikere hushold er overrepresentert blant taperne). Avveininger mellom slike hensyn er et uttrykk for politiske preferanser i valget mellom høyere økonomisk vekst og effektivitet opp mot mindre økonomisk ulikhet og høyere sosial mobilitet.

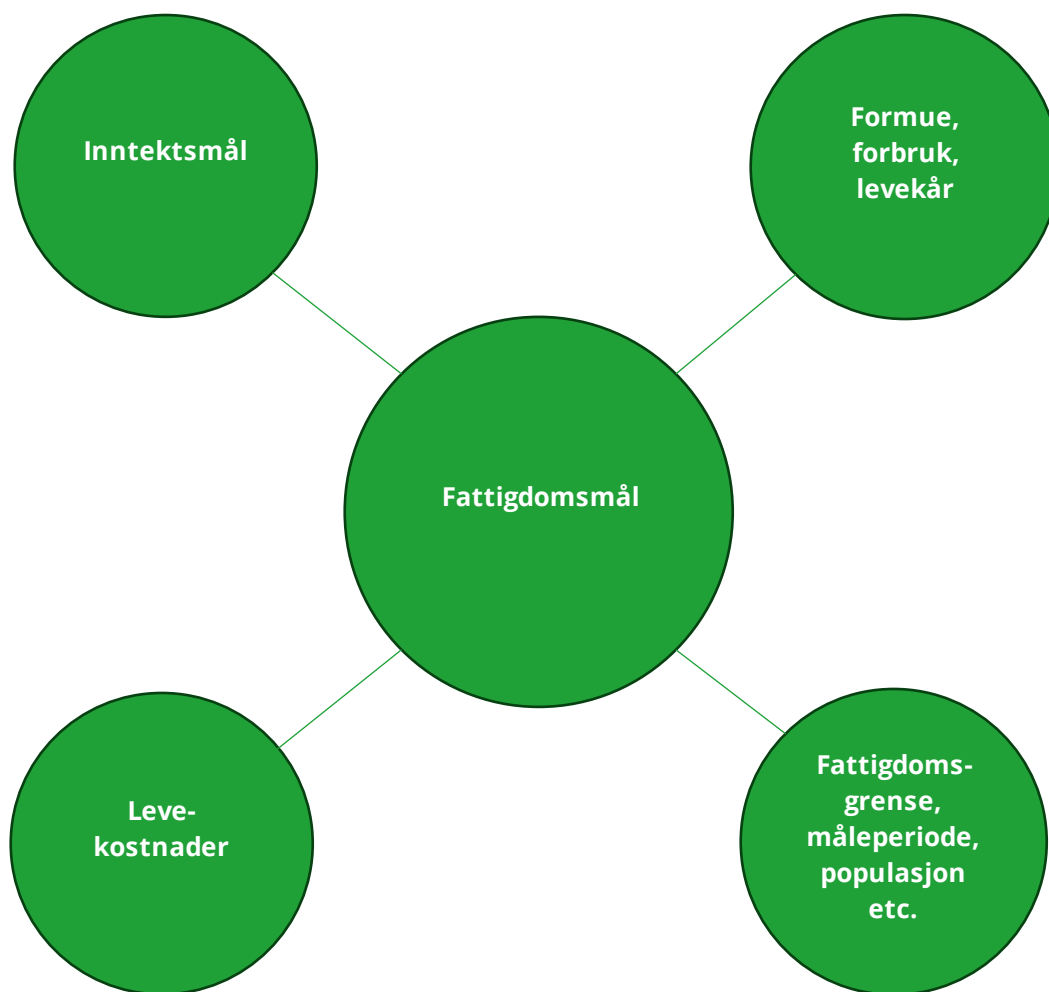
11.2. Hva er problemet, og hva vil vi oppnå?

I dagens situasjon, det såkalte nullalternativet, benyttes SSBs indikator for vedvarende lavinntekt som en hovedindikator for måling av fattigdom.

1. En vesentlig utfordring som vi drøfter i denne rapporten knytter seg til at fattigdomsmålet bygger på et ufullstendig *inntektsmål*, inntekt etter skatt (se boks 1 i kapittel 3). Vi diskuterer ulike utelatte komponenter som medfører at inntekt etter skatt er ufullstendig som et mål på husholdenes materielle levestandard. Eksempler på utelatte komponenter er rente- og boutgifter, verdien av boligkonsumet til boligeierne, verdien av offentlige tjenester, private barnebidrag, kapitalgevinster på bolig og inflasjonsgevinster på nominell formue.
2. En annen utfordring er at husholdene står overfor ulike *levestandarder* på grunn av regionale prisvariasjoner på enkelte goder som leie av bolig, energivarer og matvarer. Videre kan levestandardene utvikle seg forskjellig over tid for hushold som har ulik sammensetning av forbruket på goder med forskjellig prisvekst. Inntektsmålet er justert for årlig inflasjon ved beregning av indikatoren for vedvarende lavinntekt. Men inntektsmålet er ikke justert for inflasjonsulikhet mellom hushold og heller ikke for regionale prisvariasjoner.
3. Foruten inntektsbaserte tilnærminger til måling av fattigdom finnes det også andre tilnærminger som er basert på eksisterende data om *formue, forbruk og levekår*. Det er derfor behov for å drøfte om det inntektsbaserte fattigdomsmålet bør suppleres med fattigdomsmål som er basert på data om formue, forbruk og levekår.
4. For å kunne beregne et fattigdomsmål er det nødvendig å benytte et sett av *operasjonelle definisjoner*. dvs. definisjoner som angir hvordan begrepet skal måles. For eksempel blir det tatt stilling til avgrensning av populasjonen, definisjon av hushold, valg av måleperiode, valg av ekvivalensskala (forbruksenheter per hushold), og hvordan man bestemmer fattigdomsgrenser for ulike typer hushold. Det er behov for å avklare hva som er beste praksis for å utforme slike målemetoder.

Formålet med denne rapporten er å utvikle supplerende fattigdomsmål som kan bidra til å gi et helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier. Hensikten er å utvikle forslag til løsninger på de fire omtalte utfordringene på en måte som er gjennomførbar i praksis. Vi ønsker å oppnå at de supplerende fattigdomsmålene gir relevant og nyttig informasjon for brukerne av statistikken. Vi legger vekt på at de supplerende fattigdomsmålene er politikkrelevante slik at de kan bidra til å belyse hvilken effekt ulike tiltak har på barnefamiliers økonomi. Problemet og hva vi vil oppnå blir drøftet mer utførlig i rapportens ulike delkapitler.

Figur 11.1 Relevante definisjons- og måleproblemer som blir drøftet

I utvalget av supplerende fattigdomsmål er det fornuftig å bygge på noen kriterier for at utvalget er hensiktsmessig. I dette arbeidet har vi lagt vekt på følgende prinsipper og hensyn: Relevans, validitet, reliabilitet, transparens, brukervennlighet, aktualitet, sammenliknbarhet, fullstendighet og praktisk gjennomførbarhet. Det er ikke nødvendigvis motsetninger mellom disse prinsippene. Brukervennlighet vil hovedsakelig følge av at de øvrige prinsippene er innfridd, særlig relevans og transparens. I denne rapporten betyr *validitet* at definisjonen av fattigdom er velbegrunnet og at målingen av fattigdom samsvarer med den underliggende definisjonen. *Reliabilitet* betyr at dataene som vi benytter og målingen av fattigdom er nøyaktige, presise og pålitelige. Forbedringer av datakvaliteten og beregningsmetodene kan bidra til økt reliabilitet.

Vi anser at de viktigste avveiningene går mellom hensynene til relevans, validitet, reliabilitet, transparens, fullstendighet og gjennomførbarhet. Som et viktig ledd i praktisk gjennomførbarhet er

det nødvendig at det finnes datagrunnlag av god kvalitet som kan benyttes til å beregne de supplerende fattigdomsmålene. Dersom det kreves videreutvikling av datagrunnlaget eller omfattende metodeutvikling for å oppfylle prinsippene, kan dette være ressurskrevende. Mulige gevinster av slike tiltak må derfor ses i sammenheng med kostnadene. Eventuelle høye kostnader for å utvikle og oppdatere supplerende fattigdomsmål kan derfor bidra til å svekke gjennomførbarheten.

Det er ønskelig at de supplerende fattigdomsmålene gir oss en mer fullstendig beskrivelse av økonomiske ressurser, materiell levestandard og levekår som bidrar til økonomisk ulikhet. Utvalget av supplerende fattigdomsmål burde til sammen fange opp flere forskjellige aspekter ved det å være fattig. Hensynet til transparens og brukervennlighet tilsier imidlertid at vi bør begrense antallet og kompleksiteten i utvalget av supplerende fattigdomsmål. For å foreta et utvalg vil vi legge vekt på at fattigdomsmålene skal være relevante for behovene til ulike brukere.

11.3. Hvilke tiltak er relevante?

Følgende typer av fattigdomsmål blir drøftet i denne rapporten: Inntektsbaserte fattigdomsmål, måling av formue og fattigdom, forbruksbaserte fattigdomsmål og levekårsbaserte fattigdomsmål. I statistikken og litteraturen om måling av fattigdom blir den inntektsbaserte tilnærmingen benyttet som en hovedtilnærming. Begrunnelser for dette er at inntektsmål, bredt definert, er relevante som mål på materiell levestandard, og er politikkrelevante. Dessuten har inntektsstatistikken vanligvis god kvalitet sammenliknet med statistikken for formue, forbruk og levekår (UNECE, 2017).

I Norge har vi god tilgang til administrative registerdata om inntekt og formue. Vi har derfor gode muligheter til å kombinere statistikk om inntekt og formue i analyser av fattigdom. Vi foreslår å innsnevre definisjonen av fattigdom til å omfatte hushold som *både* har lav inntekt og lav formue. En slik definisjon forutsetter at hushold med høy formue og lav inntekt ikke er fattige. Dette kan synes å være rimelig, siden hushold med høy formue kan ha høy materiell levestandard selv om inntekten er lav. For eksempel kan det gjelde personer utenfor arbeidsstyrken som lever av formuen, samt formuende personer som rapporterer negative næringsinntekter eller realisasjonstap i skattemeldingen.

Til forskjell fra inntekt og formue har vi i liten grad tilgang til registerdata om forbruk. Det vil være interessant å benytte transaksjonsdata som blir samlet inn av dagligvarekjeder, banker og andre private foretak. Statistisk sentralbyrå har imidlertid begrenset tilgang til slike datakilder om transaksjoner og forbruksutgifter. I denne rapporten har vi derfor hovedsakelig vurdert ulike utvalgsundersøkelser, som Forbruksundersøkelsen og Leiemarkedsundersøkelsen. I dette arbeidet var den seneste oppdateringen av Forbruksundersøkelsen fra 2012, og den har betydelige utfordringer med underrapportering, frafall og statistisk usikkerhet på grunn av størrelsen på utvalget. Vi har derfor i liten grad benyttet Forbruksundersøkelsen. Samlet virker det lite gjennomførbart å beregne fattigdomsmål utelukkende basert på forbruksdata, og vi har derfor ikke gått videre med det.

Vi har i større grad benyttet data fra Leiemarkedsundersøkelsen. En viktig begrunnelse er at denne kilden gir informasjon om boutgifter og verdien av boligkonsumet som er utelatte komponenter i definisjonen av inntekt etter skatt. Vi definerer og beregner et inntektsmål som vi kaller inntekt etter rente- og boutgifter: Med utgangspunkt i inntekt etter skatt trekker vi fra husholdenes beregnede boutgifter, renteutgifter på lån, kommunal eiendomsskatt og boligrelaterte gebyrer (kapittel 4). Inntekt etter rente- og boutgifter er relevant som et mål på den inntekten som er disponibel for konsum av forbrugsgoder utenom boligkonsum. Et avledet fattigdomsmål kan derfor identifisere hushold som har dårlig råd etter at bo- og renteutgiftene er betalt. Fordelen sammenliknet med *inntekt etter skatt* er at *inntekt etter bo- og renteutgifter* i større grad gir et mål på *disponibel inntekt* som er sammenliknbart på tvers av hushold. Målet fanger opp at leietakere og hushold med høye renteutgifter har lavere forbrukspotensial enn ellers like hushold med lavere rente- og boutgifter.

En innvending mot inntekt etter rente- og boutgifter er at det ikke gir et sammenliknbart mål på *materiell levestandard*. Dette skyldes at inntektsmålet utelater verdien av boligkonsumet. Boligkonsumet er et nødvendighetsgode som utgjør en betydelig andel av det samlede konsumet, ikke minst for fattige hushold. Derfor definerer og beregner vi flere varianter av *boligutvidet inntekt*. Boligutvidet inntekt (1) er definert som inntekt etter bo- og renteutgifter pluss verdien av boligkonsumet til husholdet (kapittel 5). For leietakere er boligutvidet inntekt (1) tilnærmet lik inntekt etter skatt. For boligeiere er boligutvidet inntekt definert som inntekt etter skatt pluss nettoverdien av boligkonsumet, dvs. estimert verdi av boligkonsumet fratrukket rente- og boutgiftene.

Vi beregner også varianter av boligutvidet inntekt som inkluderer kapitalgevinster på bolig og inflasjonsgevinster på nominell formue. Inntektsmålet kan dermed fange opp at mange boligeiere over tid har opplevd betydelig verdiøkning på boligen. Dessuten har låntakerne en fordel av at inflasjonen bidrar til å redusere realverdien av boliglånet. Økt formue som skyldes boligrelaterte gevinster bidrar til å øke husholdets konsummuligheter. For eksempel finnes det hushold som lånefinansierer et økt konsum på grunnlag av kapitalgevinster (Reite, Prestmo og Oust, 2023). Et fattigdomsmål basert på boligutvidet inntekt vil derfor kunne utelate hushold med betydelige boligrelaterte gevinster fra definisjonen av hvem som er fattige.

Andre utelatte inntektskomponenter som vi studerer, er verdien av offentlige tjenester og private barnebidrag. Offentlige tjenester som grunnskoler og barnehager kan ha stor betydning for barnas oppvekstvilkår og økonomien til barnefamilie. Det er derfor relevant å benytte et utvidet inntektsmål som inkluderer verdien av mottatte tjenester (kapittel 10). Kostnader forbundet med samvær med felles barn og private barnebidrag påvirker fordelingen av inntekter mellom foreldre som ikke bor sammen. Det er derfor relevant å benytte inntektsmål som justerer for samværskostnader og inkluderer private barnebidrag (kapittel 7).

Det er noen utelatte inntektskomponenter som vi ikke forsøker å beregne i denne rapporten. Det gjelder blant annet verdien av hjemmeproduksjon, inntekter fra svart arbeid og andre urapporterte inntekter, avkastning på skjulte formuer i skatteparadiser, ikke-realiserede kapitalgevinster på aksjer, enkelte eierinntekter i unoterte selskaper, samt merverdiavgift og andre indirekte skatter. Vi utelater disse komponentene dels fordi dette prosjektet har en begrenset ressursramme, dels fordi det knytter seg store måleproblemer til de nevnte komponentene, og dels av hensyn til transparens og brukervennlighet. Vi forventer at eierinntekter og kapitalgevinster på aksjer vil ha relativt liten betydning for målingen av fattigdom. Grunnen er at slike inntekter er nokså konsentrert i den øverste delen av inntektsfordelingen (Aaberge mfl. 2021).

Regionale prisforskjeller og inflasjonsulikhet medfører at levekostnadene kan variere mellom hushold. For å ta hensyn til dette beregner vi ulike realinntektsmål basert på prisindekser som fanger opp slike forskjeller (kapittel 6). Det er relevant å benytte (i) et fattigdomsmål som tar hensyn til at husholdene står overfor ulikt prisnivå på enkelte goder, og (ii) et fattigdomsmål som tar hensyn til at husholdene rammes i forskjellig grad av inflasjon.

Som grunnlag for leveårsbaserte fattigdomsmål er det relevant å benytte informasjon om materiell og sosial deprivasjon som blir samlet inn i leveårsundersøkelsen EU-SILC (kapittel 8). Det finnes indikatorer for materiell og sosial deprivasjon i befolkningen som rapporteres årlig i EU-SILC. Hvert tredje år samles det inn data om deprivasjon basert på spørsmål om mangler blant barn. Slike indikatorer gir kunnskap om hvilke konkrete mangler som blir rapportert av respondentene i spørreundersøkelsen. Utvalget i EU-SILC utgjør en relativt liten andel av den populasjonen som inngår når vi beregner inntektsbaserte fattigdomsmål. Kombinert med betydelig frafall bidrar utvalget til å introdusere usikkerhet, særlig hvis formålet er å studere mindre grupper i befolkningen.

Ved operasjonalisering av fattigdomsmål kan det, som omtalt ovenfor, benyttes ulike definisjoner. I denne rapporten legger vi relativt liten vekt på å drøfte begrunnelsen for detaljerte operasjonelle definisjoner og metodevalg. Som en hovedregel benytter vi standardmetoder som er etablert i faglitteraturen og/eller i statistikken. Vi viser til kapittel 3 i denne rapporten, UNECE (2017) og Hattrem (2022) for mer utførlig drøfting og anbefalinger om valg av målemetoder. For forskningsformål er det relevant å analysere sensitiviteten til de empiriske resultatene med hensyn til ulike målemetoder. For å oppnå brukervennlighet, transparens og sammenliknbarhet anbefaler vi at spesifikasjonen av de supplerende fattigdomsmålene hovedsakelig baseres på etablerte standardmetoder.

Et operasjonelt aspekt som kan ha særlig stor betydning for omfanget av fattigdom er hvordan man bestemmer fattigdomsgrensen. Absolutte fattigdomsgrenser blir ofte definert ved kostnaden for å kjøpe en bestemt mengde av goder som anses som tilstrekkelig for å oppnå en akseptabel levestandard. Relative fattigdomsgrenser blir vanligvis definert som en prosentvis andel av medianen i fordelingen av inntekt, konsum eller formue (Foster, 1998).

I samsvar med Atkinson, Marlier og Nolan (2004) og Hattrem (2022) benytter vi en standardmetode som setter fattigdomsgrensen til 60 prosent av medianinntekten. Ved bruk av relative fattigdomsmål er vi først og fremst interessert i fordelingen av relative inntekter. For vårt formål blir relativ inntekt definert ved husholdets ekvivalentinntekt dividert på medianen i fordelingen av det samme inntektsmålet. Det betyr at fattigdomsgrensen er relativ til inntektsmålet, dvs. at terskelen for fattigdom endrer seg med inntektsmålet. Hvis vi for eksempel utvider inntektsmålet med verdien av boligkonsumet, gir det mening at fattigdomsgrensen målt i kroner blir høyere, ettersom den reviderte fattigdomsgrensen også skal dekke behovet for boligkonsum.

Ved bruk av relative fattigdomsmål kan andelen fattige være konstant eller øke selv om alle får økt materiell levestandard. Med en relativ fattigdomsgrense vil andelen fattige være uendret hvis inntektene øker proporsjonalt for alle hushold. Et hushold med inntekt på fattigdomsgrensen vil i neste periode havne under fattigdomsgrensen dersom det får en prosentvis inntektsvekst som er mindre enn prosentvis økning i medianinntekten.

Et alternativ til å definere fattigdomsgrenser relativt til den nasjonale medianinntekten er å definere tilsvarende regionspesifikke fattigdomsgrenser. Begrunnelsen for en slik tilnærming er dels at priser og levekostnader varierer mellom regioner, slik at inntektene ikke er sammenliknbare på tvers av regioner med forskjellige levekostnader. Dessuten kan man argumentere for at den alminnelige levestandarden innenfor regioner utgjør en relevant referanseramme for å bestemme relative fattigdomsgrenser (Mogstad, Aaberge og Langørgen, 2007). En slik tilnærming blir benyttet i Bufdirs monitor for barnefattigdom.⁶² Metoden innebærer at det er befolkningen innenfor hver region som er referansegruppen for å bestemme den relative fattigdomsgrensen.

Som et alternativ til relative fattigdomsgrenser er det relevant å vurdere absolutte fattigdomsgrenser (kapittel 9). For dette formålet kan vi benytte et standardbudsjett eller minstebudsjett som er bestemt av normer for forbruksbehov (Borgeraas, 2016; 2017). Et annet alternativ er at det kan baseres på en opptelling av antallet deprivasjoner av materiell og sosial karakter (kapittel 8).

11.4. Grovsiling av relevante fattigdomsmål

Denne rapporten inneholder mange forslag til fattigdomsmål. Tabell 11.1 gir en oversikt over fattigdomsmålene som inngår i de ulike delkapitlene. Av hensyn til brukervennlighet, transparens og effektiv ressursbruk er det hensiktsmessig å begrense antallet supplerende fattigdomsmål som vi

⁶² Se <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/monitor/barnefattigdom>.

anbefaler. Som et første steg i utvelgelsen foretar vi en grovsiling av de relevante fattigdomsmålene. Resultatet av denne grovsilingen er gjengitt i tabell 11.2.

Ved å sammenlikne tabell 11.1 og 11.2 framgår det at vi utelater seks av de åtte variantene som inngår i kapittel 4. For en del av variantene finner vi relativt stor grad av overlapp i kapittel 4, slik at vi fjerner en del slike varianter. Som inntektsmål foretrekker vi *inntekt etter skatt* og *inntekt etter rente- og boutgifter*. Vi foreslår å justere de to tilhørende fattigdomsmålene både for finansformue og nettoformue. Hensikten med dette er å fjerne hushold som har høy bruttoformue og/eller høy nettoformue fra definisjonen av hvem som er fattige.

Tabell 11.1 Fattigdomsmål som inngår i delkapitlene

Inntektsmål / levekårs mål	Fattigdomsmål
Kapittel 3	
I. Inntekt etter skatt	Vedvarende lavinntekt – Nullalternativet
Kapittel 4	
II. Inntekt etter boutgifter	Vedvarende lavinntekt
III. Inntekt etter rente- og boutgifter	Vedvarende lavinntekt
IV. Inntekt etter skatt	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue
V. Inntekt etter skatt	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue
VI. Inntekt etter boutgifter	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue
VII. Inntekt etter boutgifter	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue
VIII. Inntekt etter rente- og boutgifter	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue
IX. Inntekt etter rente- og boutgifter	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue
Kapittel 5	
X. Boligutvidet inntekt (1)	Vedvarende lavinntekt
XI. Boligutvidet inntekt (2)	Vedvarende lavinntekt
XII. Boligutvidet inntekt (3)	Vedvarende lavinntekt
Kapittel 6	
XIII. Boligutvidet realinntekt (regionale prisindekser)	Vedvarende lavinntekt
XIV. Boligutvidet realinntekt (inflasjonsulikhet)	Vedvarende lavinntekt
Kapittel 7	
XV. Inntekt etter skatt inkludert mottatte private barnebidrag	Lavinntekt
XVI. Inntekt etter skatt med ekvivalensskala som er korrigert for samvær med barn blant foreldre som ikke bor sammen	Lavinntekt
Kapittel 8	
XVII. Indeks for deprivasjon	Mangler nødvendige goder for hele befolkningen
XVIII. Indeks for deprivasjon	Mangler nødvendige goder for barn
Kapittel 9	
XIX. Inntekt etter rente- og boutgifter	Inntekt lavere enn antatt forbruksbehov (vedvarende)
Kapittel 10	
XX. Utvidet inntekt (inkludert verdien av offentlige tjenester)	Vedvarende lavinntekt

Fra kapittel 5 tar vi ikke med boligutvidet inntekt (2), men vi inkluderer boligutvidet inntekt (1) og (3). Boligutvidet inntekt (2) inkluderer kapitalgevinster på bolig, men ikke netto inflasjonsgevinster. For å kunne foreta en mer fullstendig analyse av avkastningen på formuen, vurderer vi det som relevant å ta med både boligrelaterte kapitalgevinster og inflasjonsgevinster.

Fra kapittel 6 utelater vi boligutvidet realinntekt justert for inflasjonsulikhet. Det vil være interessant å videreutvikle beregningene av inflasjonsulikhet og hvordan dette påvirker realinntektene. Foreløpige resultater i denne rapporten tyder på at inflasjonsulikhet er av begrenset betydning for utbredelsen av fattigdom. Vi tar imidlertid forbehold om at inflasjonsulikhet kan få større betydning

for resultatene dersom vi får tilgang til detaljerte transaksjonsdata, eller hvis formålet er å studere utviklingen av fattigdom over lengre perioder med relativt høy inflasjon.

Vi utelater begge fattigdomsmålene fra kapittel 7. Disse fattigdomsmålene er basert på en utvalgsundersøkelse om samvær og bosted blant foreldre som ikke bor sammen. De empiriske resultatene viser at private barnebidrag og den korrigerede ekvivalensskalaen har betydning for målingen av fattigdom. Vi anser at det er lite hensiktsmessig å begrense studiene av fattigdom til et lite utvalg for å kunne foreta disse justeringene av inntekt etter skatt. Et relevant alternativ for framtidig forskning er å utføre analyser basert på registerdata med sikte på å imputere private barnebidrag og/eller barnas reelle bosted og samværsmengde med foreldrene.

Fra kapittel 8 utelater vi indeks for deprivasjon basert på goder som er nødvendige for barn. En ulempe med denne indeksen er at den kun blir oppdatert hvert tredje år.

Fra kapittel 9 utelater vi fattigdomsmålet med en fattigdomsgrense som er basert på antatt forbruksbehov. Vi har innvendinger mot at metoden krever relativt mange antakelser basert på subjektive og normative vurderinger. Metoden kan imidlertid være nyttig for å beskrive det økonomiske handlingsrommet til hushold som regnes som fattige. Fattigdomsgrenser basert på antatt forbruksbehov vil eventuelt måtte benyttes som faste grenser fordi det er krevende å ta hensyn til endringer over tid i forbruksmønstre, levekostnader og allmenn velstandsutvikling.

Tabell 11.2 Fattigdomsmål etter grovsiling av tiltakene

	Inntektsmål / levekårsmål	Fattigdomsmål
Kapittel 3		
1.	Inntekt etter skatt	Vedvarende lavinntekt – Nullalternativet
Kapittel 4		
2.	Inntekt etter skatt	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue
3.	Inntekt etter rente- og boutgifter	Vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue
Kapittel 5:		
4.	Boligutvidet inntekt (1)	Vedvarende lavinntekt
5.	Boligutvidet inntekt (3)	Vedvarende lavinntekt
Kapittel 6:		
6.	Boligutvidet realinntekt (regionale prisindekser)	Vedvarende lavinntekt
Kapittel 8:		
7.	Indeks for deprivasjon	Mangler nødvendige goder for hele befolkningen

Fra kapittel 10 tar vi ikke med fattigdomsmålet basert på utvidet inntekt som inkluderer verdien av mottatte offentlige tjenester. Ved beregning av utvidet inntekt er det en utfordring at vi ikke observerer markedspriser på de offentlige tjenestene. En vanlig framgangsmåte er å bruke kostnadene i produksjonen til å verdsette de offentlige tjenestene. Dette er en forenkling som ikke fanger opp foreldrenes betalingsvillighet for de offentlige tjenestene. Til forskjell fra kontantoverføringer, kan ikke offentlige tjenester disponeres fritt av husholdet. Det kan for eksempel tenkes at noen av foreldrene til de fattige barna ville foretrekke å motta mer kontantoverføringer i stedet for å bruke pengene på barnehager og utdanning.

Pengebruk på offentlige tjenester som er målrettet mot barn kan forstås som en investering i barnas framtid. Dette kan være samfunnsøkonomisk lønnsomt når det finnes betydelige langsiktige gevinster av tidlig satsing på barn med levekårsutfordringer. Slike gevinster oppstår når tidlig innsats i barnehager og grunnskoler bidrar til å forbedre den økonomiske velferden til barna når de blir voksne. For eksempel kan offentlige tjenester rettet mot barn bidra til økt utdanning, økt yrkesdeltaking eller at barna oppnår bedre betalte jobber i yrkeslivet. Nåverdien av de langsiktige gevinstene kan være større eller mindre enn kostnadene for å produsere de offentlige tjenestene.

På bakgrunn av utfordringer med verdsettingen foreslår vi at fattigdomsmålet basert på utvidet inntekt ikke blir benyttet som et primært fattigdomsmål. Utvidet inntekt er likevel av interesse som et supplerende inntektsmål i analyser av inntektsfordeling og økonomisk ulikhet. Til forskjell fra inntekt etter skatt tar utvidet inntekt hensyn til at forskjellige hushold mottar offentlig tjenester i forskjellig omfang. Barnefamiliene og de eldre er storbrukere av offentlige tjenester, noe som har betydning for fordelingen av økonomisk velferd.

Som vist i de ulike delkapitlene gir fattigdomsmålene i tabell 11.2 til dels svært forskjellige resultater med hensyn til omfanget og sammensetningen av fattigdom. Vi viser at det er varierende grad av overlapp mellom de ulike fattigdomsmålene. For eksempel kan noen boligeiere bli utelatt fra definisjonen av hvem som er fattige, mens relativt flere leietakere blir regnet som fattige når vi justerer fattigdomsmålet for formue eller verdien av boligkonsumet. Sammensetningen av de fattige har relevans for utformingen av politiske tiltak som er rettet mot grupper med høy risiko for å oppleve fattigdom. Derfor kan slike grupper indirekte bli berørt av de supplerende fattigdomsmålene.

11.5. Fordeler og ulemper ved de utvalgte fattigdomsmålene

Vi vil nå drøfte fordeler og ulemper med de syv fattigdomsmålene som gjenstår etter grovsilingen i tabell 11.2. På grunnlag av drøftingen gir vi noen anbefalinger om hvilke supplerende fattigdomsmål som vi mener det er mest hensiktsmessig å benytte.

Fattigdomsmålene 1-6 i tabell 11.2 kan beregnes med mikrodata for hele befolkningen. En fordel med et slikt datagrunnlag er at det kan benyttes til å studere forekomsten av fattigdom i mindre demografiske grupper, regioner, kommuner og bydeler.

1. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, nullalternativet

I utgangspunktet er det primære fattigdomsmålet (nullalternativet, fattigdomsmål nummer 1 i tabell 11.2,) gitt ved vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, og beregnet som i den publiserte statistikken fra SSB.

2. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, justert for formue

En ulempe med nullalternativet er at det inkluderer en del formuende personer og hushold blant de fattige. Fattigdomsmål nummer 2 i tabell 11.2 kan langt på vei bøte på det problemet ved å utelate hushold med betydelig formue.

Basert på faglige vurderinger, er det fattigdomsmålene som bygger på inntekt etter skatt som treffer best på reliabilitet, transparens og gjennomførbarhet. De samme målene treffer derimot dårligere på validitet og relevans. I kapittel 4 argumenter vi for at fattigdomsmålet som justerer for formue kan gi bedre validitet enn nullalternativet. Reliabiliteten vurderes som god etter justering for formue, men her er det muligheter for forbedringer gjennom mer nøyaktig måling og verdsetting av enkelte komponenter som inngår i formuen.

3. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter rente- og boutgifter, justert for formue

Fattigdomsmål 3 bygger på et mål for disponibel inntekt som beskriver inntekten som kan disponeres til kjøp av goder utenom boligkonsum. Ved å trekke fra rente- og boutgifter i inntektsmålet oppnår vi å gjøre inntektene mer sammenliknbare på tvers av hushold. En ulempe med denne metoden er at den ikke tar hensyn til at husholdene har forskjellig boligkonsum. Derfor er dette inntektsmålet ufullstendig som et mål på materiell levestandard. Denne ulempen kan delvis bli motvirket av at vi utelater hushold med høy formue også fra fattigdomsmål 3.

Boligeiere med lav inntekt, høyt boligkonsum og lav belåningsgrad på boligen kan bli utelatt fra fattigdomsmålet gjennom justeringen for formue. Imidlertid kan boligeiere med høy belåningsgrad på boligen, høyt boligkonsum, høye renteutgifter, og middels eller lav inntekt etter skatt bli regnet som fattige etter denne metoden. Leietakere med lav eller middels inntekt etter skatt, høye boutgifter og høyt boligkonsum kan bli regnet som fattige. Det følger at enkelte hushold med høyt boligkonsum kan bli regnet som fattige i henhold til denne metoden.

Som diskutert i kapittel 4 er det gjennomførbart å beregne fattigdomsmål 3. Vi foreslår imidlertid forbedringer av datagrunnlag og metoder for å oppnå mer nøyaktige og pålitelige beregninger av boutgiftene (se kapittel 4.7). Videre vil det være hensiktsmessig å utvikle mer treffsikre metoder for å verdsette ulike komponenter av formuen. En mulig modifikasjon av inntekt etter rente- og boutgifter er å trekke fra kommunale gebyrer til barnehager og skolefritidsordningen i inntektene.

Fattigdomsmålet som er basert på inntekt etter rente- og boutgifter treffer relativt godt på reliabilitet, transparens og gjennomførbarhet, men dårligere på validitet. Dette målet er relevant i den grad brukerne av statistikken ser det som interessant å identifisere hushold som har dårlig råd etter at renteutgifter og boutgifter er betalt.

4. Vedvarende lavinntekt basert på boligutvidet inntekt (1), inkludert boligkonsum

Fattigdomsmål 4 benytter et inntektsmål som inneholder summen av inntekt etter rente- og boutgifter og verdien av boligkonsumet. Hensikten med å legge til boligkonsumet er å gjøre inntektsmålet mer fullstendig som et mål på materiell levestandard og dermed også mer sammenliknbart på tvers av hushold.

Fattigdomsmål 4 er konseptuelt mer tilfredsstillende enn fattigdomsmål 1, 2 og 3 fordi *boligutvidet inntekt* er bedre egnet som mål på materiell levestandard enn *inntekt etter skatt* og *inntekt etter rente- og boutgifter*. Det er imidlertid mer utfordrende og ressurskrevende å beregne boligutvidet inntekt på en nøyaktig og pålitelig måte. Det er derfor hensiktsmessig å videreutvikle metoder og data-grunnlag for å kunne ta i bruk boligutvidet inntekt (1) som grunnlag for et supplerende fattigdomsmål (se kapittel 5.9). Med de forenklete metodene som benyttes i denne rapporten synes vi at fattigdomsmål 4 ikke burde inngå som et primært supplerende fattigdomsmål.

Vi vurderer at boligutvidet inntekt (1) treffer godt på validitet og relevans. Det er noe mer krevende å formidle det avledete fattigdomsmålet på en måte som er forståelig for brukerne. Dessuten vil dette fattigdomsmålet kreve en større ressursinnsats for å oppnå en tilfredsstillende reliabilitet.

5. Vedvarende lavinntekt basert på boligutvidet inntekt (3), inkludert boligkonsum, kapitalgevinster på bolig og netto inflasjonsgevinster

Fattigdomsmål 5 benytter et inntektsmål som inkluderer både boligkonsum og reelle kapitalgevinster på bolig, samt netto inflasjonsgevinster. Slike gevinster kan være betydelige for boligeierne, mens leietakerne i mindre grad mottar slike gevinster. Inkludering av gevinstene påvirker fattigdomsgrensen, samt omfanget og sammensetningen av fattigdom. I forhold til fattigdomsmål 4 vil færre boligeiere bli regnet som fattige i perioder med høye boligrelaterte gevinster.

Ved å utvide inntektsmålet til å omfatte boligrelaterte gevinster oppnår vi en mer fullstendig beskrivelse av fordelene ved å eie sin egen bolig. Dette er relevant for utformingen av boligpolitikk, skattepolitikk og overføringer til barnefamilier og hushold med lav inntekt. Økt rentenivå bidrar til at flere boligeiere får økte utgifter og dermed kan flere bli regnet som fattige basert på inntekt etter rente- og boutgifter (se kapittel 6.8). For å oppnå en mer fullstendig beskrivelse er det relevant å studere hvordan kapitalgevinster og inflasjonsgevinster bidrar til omfordeling av formue.

Dette fattigdomsmålet er av interesse for forskningsformål, og er relevant for politikktutvikling. Vi anser at fattigdomsmål 5 har god definisjonsmessig validitet, men at reliabiliteten er mer problematisk. Før vi eventuelt kan benytte fattigdomsmål 5 som et supplerende fattigdomsmål, anbefaler vi videreutvikling av datagrunnlag og beregningsmetoder (se kapittel 5.9). Siden dette bygger videre på fattigdomsmål 4, bør utfordringene med fattigdomsmål 4 løses før vi kan gå videre med fattigdomsmål 5. Med de forenklete metodene som benyttes i denne rapporten foreslår vi at fattigdomsmål 5 behandles som et sekundært fattigdomsmål.

6. Vedvarende lavinntekt basert på boligutvidet realinntekt, justert for regionale prisforskjeller

På grunnlag av drøftingen og resultatene i kapittel 6 foreslår vi å benytte fattigdomsmål 6 ovenfor. En fordel med dette fattigdomsmålet er at det fanger opp at husholdene har forskjellige levekostnader som en følge av regionale prisforskjeller. For eksempel er det dyrere å leie en bolig i Oslo enn å leie en bolig av samme størrelse og standard i en liten bygd. Ved å justere inntektene med en regional prisindeks kan vi ta hensyn til slike forskjeller i levekostnadene.

Beregning av regionale prisindekser krever tilgang til detaljerte data om forbruk og priser på lavere geografiske nivåer. Det er behov for å videreutvikle datagrunnlag og beregningsmetoder (se kapittel 5.9 og 6.9). Basert på de forenklete metodene som vi benytter i denne rapporten anbefaler vi at målene i kapittel 6 kan behandles som sekundære fattigdomsmål. Vi foreslår at regionale prisindekser videreutvikles for den viktige komponenten boligkonsum, og i tillegg er det relevant å inkludere regionale prisvariasjoner på andre forbrukssteder som for eksempel energivarer.

Dette fattigdomsmålet er relevant for å beskrive forekomsten av fattigdom i ulike regioner og kommuner. Vi anser at den definisjonsmessige validiteten er god, men at reliabiliteten er mer problematisk på grunn av datakvalitet og ulike metodiske utfordringer. Før vi eventuelt kan benytte fattigdomsmål 6 som et supplerende fattigdomsmål, anbefaler vi videreutvikling av datagrunnlag og beregningsmetoder (se kapittel 5.9). Siden dette bygger videre på fattigdomsmål 4, bør utfordringene med fattigdomsmål 4 løses før vi eventuelt kan gå videre med fattigdomsmål 6.

7. Indeks for deprivasjon i befolkningen som helhet

Kapittel 8 anbefaler at inntektsbaserte mål på fattigdom burde suppleres med indekser for materielle og sosiale mangler (deprivasjoner). Det er da mest naturlig å ta utgangspunkt i EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon i befolkningen som helhet. En fordel med å inkludere fattigdomsmål 7 i tabell 11.2 er at dette fanger opp konkrete materielle mangler som kan gi nyttig supplerende informasjon til de øvrige fattigdomsmålene som hovedsakelig er inntektsbaserte. Datagrunnlaget oppdateres årlig på grunnlag av EU-SILC. En ulempe med å benytte slike data er imidlertid at utvalgsundersøkelsen medfører statistisk usikkerhet og frafallsusikkerhet. Antallet observasjoner er for lite til å trekke konklusjoner om mindre grupper i befolkningen, som for eksempel antallet fattige barn fordelt på alder og region.

På grunn av frafall og utvalgsusikkerhet vurderer vi at indeksen for materiell deprivasjon treffer mindre godt på reliabilitet, og godt på relevans, validitet, transparens og gjennomførbarhet. Datagrunnlaget blir samlet inn årlig gjennom EU-SILC, noe som gjør det gjennomførbart å beregne et slikt fattigdomsmål innenfor en begrenset ressursramme.

11.6. Anbefalinger og forutsetninger for en vellykket gjennomføring

Etter vår vurdering er det ønskelig å begrense antallet supplerende fattigdomsmål dersom formålet er å utarbeide løpende statistikk for disse fattigdomsmålene. For forskningsformål kan det derimot være interessant å benytte flere alternativer.

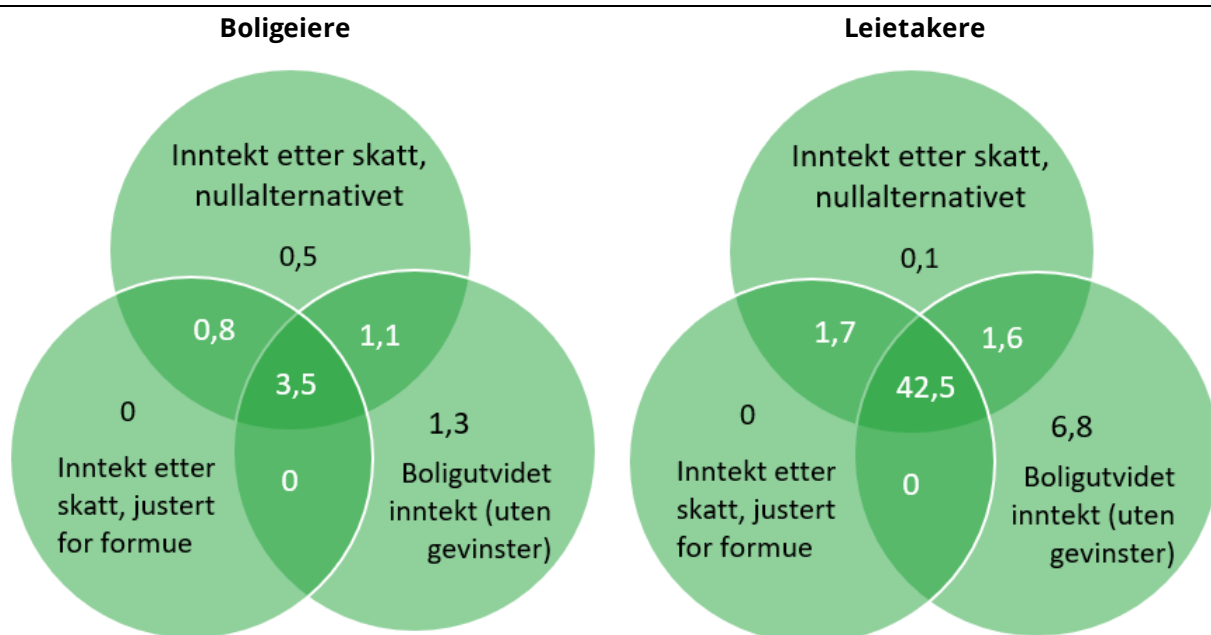
På bakgrunn av diskusjonen i avsnitt 11.4 og i de ulike delkapitlene anbefaler vi at følgende fattigdomsmål blir benyttet som primære fattigdomsmål:

- i. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, nullalternativet
- ii. Vedvarende lavinntekt basert på inntekt etter skatt, justert for formue
- iii. Vedvarende lavinntekt basert på boligutvidet inntekt (1), inkludert boligkonsum

Som diskutert ovenfor synes vi at det er hensiktsmessig at å videreutvikle fattigdomsmål (iii) før det blir tatt i bruk. Kapittel 4.7 foreslår videreutvikling av data og metoder for å beregne husholdenes boutgifter. Kapittel 5.9 drøfter forslag til videreutvikling av data og metoder for å beregne verdien av boligkonsumet til henholdsvis boligeiere og leietakere.

Figur 11.2 viser Venn-diagrammer for overlappet mellom grupper av barn som har vedvarende lavinntekt basert på de tre primære fattigdomsmålene. Vi finner at 0,5 prosent av boligeierbarna er fattige i nullalternativet uten å bli regnet som fattige etter de to supplerende fattigdomsmålene. Grunnen er at disse både har høy formue og en boligutvidet inntekt som er høyere enn fattigdomsgrensen. Blant leietakerbarna er det 42,5 prosent som blir regnet som fattige etter alle de tre inntektsmålene. Det er 6,8 prosent av leietakerbarna som regnes som fattige etter boligutvidet inntekt, men ikke basert på inntekt etter skatt (før og etter formuesjustering). Dette reflekterer at en relativt stor andel av leietakerne blir regnet som fattige i henhold til boligutvidet inntekt, særlig i perioder med lavt rentenivå. Det er en del av barna som er fattige etter boligutvidet inntekt (1) som tilhører hushold med høy formue. Det kan derfor være av interesse å benytte en alternativ variant av fattigdomsmål (iii) som utelater hushold med høy formue.

Figur 11.2 Overlapp mellom grupper av fattige barn iht. anbefalte primære fattigdomsmål, prosent, 2019-2021

I tillegg til fattigdomsmålene (i) – (iii) kan det være aktuelt å legge til et fjerde, og eventuelt et femte, primært fattigdomsmål. Her er vi imidlertid usikre på hvilke av de fire resterende fattigdomsmålene i tabell 11.2 som burde bli prioritert. Med hvert av disse fire målene er det utfordringer knyttet til definisjon og måling. Det er trolig minst ressurskrevende å benytte indeksen for deprivasjon som et supplerende fattigdomsmål, men her er det en begrensning i størrelsen på utvalget. Det vil også kreve lite ekstra ressurser å beregne fattigdomsmålet for inntekt etter rente- og boutgifter, gitt at vi foreslår å ta med fattigdomsmålet basert på boligutvidet inntekt (1).

Blant de alternative inntektsmålene er det mest utfordrende å beregne boligutvidet inntekt (3) og boligutvidet realinntekt. Det er av interesse å videreutvikle metoder og datagrunnlag for å kunne ta i bruk disse inntektsmålene som grunnlag for supplerende fattigdomsmål. Av hensyn til transparens og gjennomførbarhet kan det være mest praktisk å utelate disse fattigdomsmålene. En ulempe med å droppe disse er at vi da i mindre grad vil fange opp betydningen av formueseffekter og regionale prisforskjeller. Siden boutgiftene varierer regionalt, vil fattigdomsmål 3 delvis kunne fange opp forskjeller i levekostnader mellom regioner. Å beregne fattigdomsmål 3 framstår derfor som et enklere alternativ til å beregne fattigdomsmål 6 basert på boligutvidet realinntekt.

Som beskrevet ovenfor og i de ulike delkapitlene, er det ønskelig med forbedringer av datagrunnlag og metoder for å oppnå mer nøyaktige og pålitelige beregninger, spesielt av boutgifter og boligkonsum. En vellykket implementering og bruk av de anbefalte fattigdomsmålene vil derfor kreve at dette arbeidet blir finansiert og prioritert. Omfanget av det videre arbeidet vil blant annet avhenge av hvilke supplerende fattigdomsmål man ender opp med å prioritere. Løpende oppdateringer av fattigdomsmålene kan også kreve ekstra ressursinnsats. Dette vil imidlertid avhenge av hvilke typer data og metoder som blir benyttet i beregningene.

Persondata må alltid behandles på måter som ivaretar datasikkerhet og personvern. Det forutsettes derfor at de supplerende fattigdomsmålene produseres i henhold til GDPR (General Data Protection Regulation), annet lovverk og retningslinjer for databehandling. Fattigdomsmålene vi foreslår vil hovedsakelig kunne baseres på data som allerede samles inn til statistikkformål, så en eventuell økning i personvernulempen kan være begrenset. Publisering av statistikk om fattige barn må foretas slik at det ikke er mulig å identifisere hvilke barn eller familier som er fattige. En praksis er å prikke tall i tabeller der hvor en gruppe kun består av et fåtall personer. For eksempel er dette aktuelt hvis man vil publisere tall for antall fattige barn per kommune.

11.7. Sekundære fattigdomsmål

Atkinson, Marlier og Nolan (2004) skiller mellom primære og sekundære indikatorer for fattigdom. I tråd med en slik inndeling vil vi betrakte nullalternativet og de utvalgte supplerende fattigdomsmålene som primære indikatorer for fattigdom.

De resterende fattigdomsmålene som vi har beregnet eller omtalt i denne rapporten kan benyttes eller videreutvikles som sekundære supplerende fattigdomsmål. På den annen side tilsier hensynet til brukervennlighet og transparens at antallet og kompleksiteten i utvalget av supplerende fattigdomsmål bør begrenses. De sekundære fattigdomsmålene bør derfor benyttes hovedsakelig som et hjelpemiddel når man ønsker å studere fattigdomsmålenes sensitivitet overfor spesifikke definisjons- og måleproblemer.

Det er flere ulike aspekter som kan inngå i en undersøkelse av hvor sensitive fattigdomsmålene er overfor ulike definisjoner og metoder:

- Avdrag på lån: Låntakerne vil kunne betrakte avdragene som ufrivillige utgifter eller tvungen sparing som ikke kan disponeres til forbruk. Derfor er det av interesse å utvikle et inntektsmål som vi kan kalle for inntekt etter låne- og boutgifter. Låneutgiftene er definert som summen av renteutgifter og avdrag. En slik inntektsmål er trolig bedre egnet til å identifisere hushold med betalingsproblemer enn hushold som er fattige. Vi har ikke beregnet fattigdom for dette inntektsbegrepet i denne rapporten, dels på grunn av konseptuelle innvendinger, men også fordi vi ikke har data for husholdenes faktisk betalte avdrag. I prinsippet ville vi ønske å skille mellom pliktige avdragsbetalinger i henhold til kontrakt og frivillige avdrag ut over de kravene som følger av lånekontraktene.

- Hushold med lav formue: I kapittel 4 ser vi nærmere på hushold med både lav inntekt og formue. Samme type metodikk kan kombineres med andre inntektsdefinisjoner som vi drøfter i kapittel 5-10, samt for inntekt etter låne- og boutgifter. Vi har tatt utgangspunkt i medianformuen som en grense mellom lav og høy formue. Hattrem (2022) benytter i stedet fattigdomsgrensen for lavinntekt også som en grense for lav formue. Her foreslår vi at forskjellige spesifikasjoner kan benyttes i sensitivitetsanalyser. Et mulig tiltak er å kombinere fattigdomsmålet avledet fra boligutvidet inntekt (1) med justering for formue.
- Studenthushold: I våre og offisielle beregninger vil barnefamilier der foreldrene studerer inngå i populasjonen som kan ha lavinntekt – studenthushold er utelatt bare dersom alle husholdsmedlemmene er studenter (se vedlegg A). Som en alternativ variant er det aktuelt å utelate hushold der foreldrene er studenter.
- Lengden på måleperioden: De fleste fattigdomsmålene vi benytter er definert som vedvarende lavinntekt over en periode på tre år. For samme inntektsbegrep er det mulig å endre måleperioden, som ved måling av årlig fattigdom eller vedvarende fattigdom over en periode som er lengre enn tre år. Fattigdom målt over kortere perioder vil i større grad fange opp endringer fra år til år, enn mål som går over flere år og sånn sett "glatter ut" endringene. Om for eksempel barnetrygden økes vesentlig og varig fra ett år til det neste vil dette først fanges opp fullstendig i vedvarende lavinntekt etter tre år (og registerbasert statistikk publiseres gjerne først ett drøyt år etter det igjen).
- Valg av ekvivalensskala: Vi har hovedsakelig benyttet EU-skalaen, siden det er den foretrukne skalaen til Eurostat og blir benyttet i mange internasjonale studier. Det er likevel av interesse å studere betydningen av å benytte alternative ekvivalensskalaer, inkludert skalaer som er implisitt i referansebudsjettet til SIFO og liknende tilnærminger.
- Sensitivitet overfor valg av fattigdomsgrense: I denne rapporten benytter vi 60 prosent av medianinntekten som definisjon på fattigdomsgrensen. Atkinson, Marlier og Nolan (2004) foreslår å måle spredningen av personer rundt fattigdomsgrensen. Det kan for eksempel gjøres ved å sette fattigdomsgrensen til 40, 50 eller 70 prosent av medianinntekten.
- Regionale fattigdomsgrenser: I denne rapporten har vi tatt utgangspunkt i beregninger av fattigdomsgrenser på nasjonalt nivå som en standardmetode. En alternativ metode er å beregne fattigdomsgrenser på regionalt nivå (Mogstad, Langørgen og Aaberge, 2007). Dette kan i praksis gjøres for de ulike inntektsmålene som er basert på registerdata for hele populasjonen. Regionale fattigdomsgrenser kan være relevant som et alternativ til å beregne fattigdomsmål basert på realinntekter som er justert for regional prisvariasjon. Det er imidlertid ikke opplagt hvilken regioninndeling som burde benyttes for å gjøre innbyggerne sammenliknbare både med hensyn til levekostnader og behov innenfor hver region.
- Absolutte fattigdomsmål: Vi anbefaler hovedsakelig å benytte relative fattigdomsmål. En utfordring med absolutte fattigdomsmål er at man likevel må justere dem for noen relative størrelser, som for eksempel inflasjon, kjøpekraftspariteter, endring i forbruksmønstre, og samfunnsmessig utvikling av materiell levestandard. Dette bringer inn flere metode- og måleproblemer ut over hvordan vi definerer og måler inntekt, konsum og formue. Bruk av relative fattigdomsgrenser er slik sett metodisk enklere og mer transparent. Men i tolkningen av relative fattigdomsmål er det viktig å formidle at nivå og utvikling av inntekter for hushold med lav inntekt er målt relativt til inntektsnivå og -utvikling for den midterste delen av inntektsfordelingen.
- Multivariate fattigdomsmål: Vi foreslår at de supplerende fattigdomsmålene blir beregnet separat og at man sammenlikner resultater som for eksempel grad av overlapp mellom de

ulike fattigdomsmålene. Det er utviklet metoder for å studere fattigdom basert på multivariate levkårsindekser, samt metoder som teller opp antall deprivasjoner eller dimensjoner av fattigdom (UNECE, 2017). Med utgangspunkt i de tilnærmingene som vi benytter i denne rapporten kan slike metoder være særlig aktuelt for videre studier av sammenhenger mellom inntektsfattigdom og formuesfattigdom.

Referanser

- Aaberge, R., Bhuller, M., Langørgeren, A. og Mogstad, M. (2010). The Distributional Impact of Public Services when Needs differ. *Journal of Public Economics* 94. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.06.004>.
- Aaberge, R., Eika, L., Langørgeren, A. og Mogstad, M. (2019). Local Governments, In-Kind Transfers, and Economic Inequality. *Journal of Public Economics* 180. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.09.015>.
- Aaberge, R., Langørgeren, A. og Lindgren, P. (2017). The Distributional Impact of Public Services in European Countries. Kapittel 8 i Atkinson, A. B., Guio, A.-C. og Marlier, E. (red.), *Monitoring Social Inclusion in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8031566/KS-05-14-075-EN-N.pdf/c3a33007-6cf2-4d86-9b9e-d39fd3e5420c>
- Aaberge, R., Langørgeren, A. og Lindgren, P. (2018). Accounting for Public In-Kind Transfers in Comparisons of Income Inequality between the Nordic Countries. *Nordic Economic Policy Review* 10.
- Aaberge, R., Langørgeren, A. og Lindgren, P. (2021a). Fordelingseffekter av offentlig tjenesteproduksjon i Europa. *Samfunnsøkonomen* 135.
- Aaberge, R., Langørgeren, A. og Lindgren, P. (2021b). *Offentlige tjenester reduserer ulikhet og fattigdom. SSB analyser 2021/13*.
- Aaberge, R., Langørgeren, A. og Lindgren, P. (2023). A European equivalence scale for public in-kind transfers. *The Journal of Economic Inequality*. <https://doi.org/10.1007/s10888-023-09586-6>.
- Aaberge, R., Mogstad, M., Vestad, O. og Vestre, A. (2021). *Økonomisk ulikhet i Norge i det 21. århundre. SSB Rapporter 2021/33*.
- Aarland, K. og Reid, C. K. (2018). Homeownership and residential stability: does tenure really make a difference? *International Journal of Housing Policy*, 19. <https://doi.org/10.1080/19491247.2017.1397927>.
- Aber, L., Morris, P. og Raver, C. (2012). Children, families and poverty: Definitions, trends, emerging science and implications for policy. *Social Policy Report*, 26. <https://doi.org/10.1002/j.2379-3988.2012.tb00072.x>.
- Adam, K. og Zhu, J. (2016). Price-level changes and the redistribution of nominal wealth across the Euro Area. *Journal of the European Economic Association*, 14. <https://doi.org/10.1111/jeea.12155>.
- Amble, N. og Stewart, K. (1994). Experimental price index for elderly consumers. *Monthly Labor Review*, 117. <https://www.jstor.org/stable/41844284>.
- Andresen, M. E. og Bø, E. E. (2022). *Verdsetting av unoterte selskaper. SSB Rapporter 2022/31*.
- Atkinson, A. B., Marlier, E. og Nolan, B. (2004). Indicators and targets for social inclusion in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 42. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9886.2004.00476.x>.
- Auclert, A. (2019). Monetary policy and the redistribution channel. *American Economic Review*, 109. <https://doi.org/10.1257/aer.20160137>.
- Austgulen, M. H., Alecu, A., I. og Naterstad, A. (2021). *SIFOs Referansebudsjett for forbruksutgifter 2021. SIFO-Rapport 3 – 2021*.
- Ayllon, S. og Fusco, A. (2017). Are income poverty and perceptions of financial difficulties dynamically interrelated? *Journal of Economic Psychology*, 61. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2017.03.008>.

- Barne- og familiedepartementet (2017). *Offentlig støtte til barnefamilie*. [NOU 2017:6](#).
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2015). *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi (2015-2017)*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-rogaland/dokument-fmro/helse-og-social/tilskot/barn-som-lever-i-fattigdom.pdf>
- Barne- og familiedepartementet (2020). *Like muligheter i oppveksten. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2023)*. Barne- og familiedepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/bb45eed3479549719fb14c78eba35bd4/strategi-mot-barnefattigdom_web.pdf.
- Barstad, A. (2014). *Levekår og livskvalitet. Vitenskapen om hvordan vi har det*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Beatty, T. K., Røed Larsen, E. og Sommervoll, D. E. (2010). Using house prices to compute the price of housing in the CPI. *Economics Letters*, 106. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2009.12.009>.
- Belsby, L., Holmøy, A., Johannessen, R., Røed Larsen, E., Sandberg, L., Solheim, L. og Sommervoll, D. E. (2005). *Leiemarkedsundersøkelsen 2005*. [SSB Rapporter 2005/32](#).
- Black, S. E., Devereux, P. J., Løken, K. V. og Salvanes, K. G. (2014). Care or Cash? The Effect of Child Care Subsidies on Student Performance. *The Review of Economics and Statistics*, 96. https://doi.org/10.1162/REST_a_00439.
- Borgeraas, E. (2016). *Minimumsbudsjett for forbruksutgifter, Et forbruksbasert fattigdomsmål*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Oppdragsrapport 14/2016](#).
- Borgeraas, E. (2017). *Forbruksbasert fattigdomsmål -forbrukstilnærming til barnefattigdom*. [Forbruksforskningsinstituttet SIFO: Oppdragsrapport 7/2017](#).
- Breunig, R. og McKibbin, R. (2011). The Effect of Survey Design on Household Reporting of Financial Difficulty. *Journal of the Royal Statistical Society Series A: Statistics in Society*, 174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2011.00696.x>.
- Brooks-Gunn, J. og Duncan, G. J. (1997). The Effects of Poverty on Children. *The Future of Children* 7. <https://doi.org/10.2307/1602387>.
- Brooks-Gunn, J., Klebanov, P., Liaw, F.-r. og Duncan, G. J. (1995). Toward an understanding of the effects of poverty upon children. I Fitzgerald, H. E., Lester, B. M. og Zuckerman B. S. (red.), *Children of poverty: Research, health, and policy issues*. Hamden, CT: Garland Publishing.
- Buudir (2023). *Barnefattigdom kommunemonitor*. Barnefattigdom.no. <https://www.buudir.no/statistikk-og-analyse/monitor/barnefattigdom>.
- Bye, L. S. (2019). *Leiemarkedsundersøkelsen 2019. Dokumentasjon*. [SSB Notater 44/2019](#).
- Bye, L. S. (2022). *Leiemarkedsundersøkelsen 2021. Dokumentasjonsnotat*. [SSB Notater 2022/9](#).
- Bø, E. E., Medby, P., Nygård, O. E. og Takle, M. (2022). *Forprosjekt om boligformuesmodellen*. [SSB Notater 2022/11](#).
- Bø, T. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet*. Oslo: Helsedirektoratet. <https://www.helsebiblioteket.no/innhold/lenker/psykisk-helse/rapporter/sosioøkonomisk-status-og-barn-og-unges-psykologiske-utvikling>
- Bø, T., Sivertsen, B., Heiervang, E., Goodman, R., Lundervold, A. J. og Hysing, M. (2014). Socioeconomic Status and Child Mental Health: The Role of Parental Emotional Well-Being and Parenting Practices. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(5). <https://doi.org/10.1007/s10802-013-9818-9>.

- Canberragruppen (2001). *Final Report and Recommendations*. Ottawa: Expert Group on Household Income Statistics. https://www.lisdatacenter.org/wp-content/uploads/canberra_report.pdf
- Canberragruppen (2011). *Handbook on Household Income Statistics, Second edition 2011*. Genève: United Nations. https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/groups/cgh/Canberra_Handbook_2011_WEB.pdf
- Cancian, M., Yang, M.-Y. og Slack, K. S. (2013). The Effect of Additional Child Support Income on the Risk of Child Maltreatment. *Social Service Review*, 87. <https://doi.org/10.1086/671929>.
- Chen, W. H. og Corak, M. (2008). Child poverty and changes in child poverty. *Demography* 45. <https://doi.org/10.1353/dem.0.0024>.
- Citro, C. og Michael, R. (red.) (1995). *Measuring poverty: a new approach*. Washington DC: National Academy Press.
- Cooper, K. og Stewart, K. (2021). Does Household Income Affect children's Outcomes? A Systematic Review of the Evidence. *Child Indicators Research*, 14. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09782-0>.
- Crawford, I. og Smith, Z. (2002). *Distributional aspects of inflation*. Institute for Fiscal Studies, Comment 90. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=5ed40d2bf093de71b42137db18f17b0cba24494b>
- Dalaker, J. (2005). *Alternative poverty estimates in the United States: 2003*. US Department of Commerce, Census Bureau.
- Dalen, H. M. og Halvorsen, B. (2022). *Økonomiske konsekvenser av høye kraftpriser og strømstønad. En empirisk studie av stønadsberettigede husholdninger, jordbruks- og veksthusforetak*. [SSB Rapporter 2022/36](https://www.ssb.no/rapporter/2022/36).
- Dalen, H. B. og Pettersen, A.-M. (2021). *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021. Dokumentasjonsnotat*. [SSB Notater 2021/46](https://www.ssb.no/rapporter/2021/46).
- De Vos, K. og Zaidi, M. A. (1997). Equivalence scale sensitivity of poverty statistics for the member states of the European community. *Review of Income and Wealth*, 43. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1997.tb00222.x>.
- Deaton, A. (2010). Price Indexes, Inequality, and the Measurement of World Poverty. *American Economic Review* 100. <https://doi.org/10.1257/aer.100.1.5>.
- Diamond, R. og Moretti, E. (2023). *Where is Standard of Living the Highest? Local Prices and the Geography of Consumption*. [NBER Working Paper No. 29533](https://www.nber.org/papers/w29533).
- Diewert, W. E. (2009). Durables and owner-occupied housing in a consumer price index. I Diewert, W. E., Greenlees, J., S. og Hulten, C., R. (red.) *Price Index Concepts and Measurement*. Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://www.nber.org/books-and-chapters/price-index-concepts-and-measurement/durables-and-owner-occupied-housing-consumer-price-index>
- Diewert, W. E., De Haan, J. og Hendriks, R. (2015). Hedonic regressions and the decomposition of a house price index into land and structure components. *Econometric Reviews*, 34. <https://doi.org/10.1080/07474938.2014.944791>.
- Diewert, W. E., Nakamura, A. O. og Nakamura, L. I. (2009). The housing bubble and a new approach to accounting for housing in a CPI. *Journal of Housing Economics*, 18. <https://doi.org/10.1016/j.jhe.2009.07.008>.
- Doepke, M. og Schneider, M. (2006). Inflation and the redistribution of nominal wealth. *Journal of Political Economy*, 114. <https://doi.org/10.1086/508379>.

- Dudel, C., Garbuszus, J. M. og Schmied, J. (2021). Assessing differences in household needs: a comparison of approaches for the estimation of equivalence scales using German expenditure data. *Empirical Economics*, 60. <https://doi.org/10.1007/s00181-020-01822-6>.
- Dunbar, G. R., Lewbel, A. og Pendakur, K. (2013). Children's resources in collective households: identification, estimation, and an application to child poverty in Malawi. *American Economic Review* 103. <https://doi.org/10.1257/aer.103.1.438>.
- Duncan, G. J., Magnuson, K., Kalil, A. og Ziol-Guest, K. (2012). The importance of early childhood poverty. *Social Indicators Research* 108. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9867-9>.
- Duncan, G. J., Magnuson, K. og Votruba-Drzal, E. (2017). Moving Beyond Correlations in Assessing the Consequences of Poverty. *Annual Review of Psychology*, 68. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010416-044224>.
- Dustmann, C., Fitzenberger, B. og Zimmermann, M. (2022). Housing expenditure and income inequality. *The Economic Journal*, 132. <https://doi.org/10.1093/ej/ueab097>.
- Eika, L., Mogstad, M. og Vestad, O. L. (2020). What can we learn about household consumption expenditure from data on income and assets?. *Journal of Public Economics*, 189. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104163>.
- Eisner, R. (1988). Extended accounts for national income and product. *Journal of Economic Literature*, 26. <https://www.jstor.org/stable/2726857>.
- Ekspertgruppe om Barn i fattige familier (2023). *En barndom for livet. Økt tilhørighet, mestring og læring for barn i fattige familier*. Ekspertgruppen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-ny-barndom-for-livet/id3000835/>
- Elstad, J. I., og Stefansen, K. (2014). Social variations in perceived parenting styles among Norwegian adolescents. *Child indicators research*, 7. <https://doi.org/10.1007/s12187-014-9239-5>
- Engel, E. (1857). Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen. *Zeitschrift des statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministerium des Inneren*, 8–9.
- Engemann, K., Pedersen, C. B., Arge, L., Tsiogiannis, C., Mortensen, P. B. og Svenning, J.-C. (2019). Residential green space in childhood is associated with lower risk of psychiatric disorders from adolescence into adulthood. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116. <https://doi.org/10.1073/pnas.1807504116>.
- Epland, J. og Kirkeberg, M. I. (2012). *Wealth Distribution in Norway*. [SSB Rapport 35/2012](https://www.ssb.no/rapporter/35/2012).
- Epland, J., Normann, T. M. og Kirkeberg, M. I. (2022). *Closing the gap. A method for (re)capturing income data lost after administrative changes. Experiences from the Norwegian Household Income Statistics*. Working paper for the 37th IARIW General Conference. <https://iariw.org/wp-content/uploads/2022/08/Epland-et-al-IARIW-2022.pdf>
- Finansdepartementet (2022-2023). *Nasjonalbudsjettet 2023*. [Meld. St. 1 \(2022–2023\)](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-1-2022-2023).
- Finkelstein, A. og Hendren, N. (2020). Welfare Analysis Meets Causal Inference. *Journal of Economic Perspectives* 34. <https://doi.org/10.1257/jep.34.4.146>.
- Fisher, I. (1933). The debt-deflation theory of great depressions. *Econometrica*, 1. <https://doi.org/10.2307/1907327>.
- Fløtten, T. og Pedersen, A. W. (2009). Når kan barn kalles fattige? En opinionsbasert tilnærming. I Fløtten, T. (red.), *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fløtten, T. (2022). Fattigdom - det gjenstridige problemet. I Frønes, I. og Kjølørød, L. (red.), *Det norske samfunn*. Bind 3. 8. utgave. Oslo: Gyldendal.

- Foster, J. E. (1998). Absolute versus Relative Poverty. *The American Economic Review* 88. <https://www.jstor.org/stable/116944>.
- Garner, T. I., Johnson, D. S. og Kokoski, M. F. (1996). An experimental consumer price index for the poor. *Monthly Labor Review*, 119.
- Gillingham, R. (1983). Measuring the cost of shelter for homeowners: Theoretical and empirical considerations. *The Review of Economics and Statistics* 65. <https://doi.org/10.2307/1924491>.
- Goode, R. (1977). The Economic Definition of Income. I Pechman J. A. (red.), *Comprehensive Income Taxation*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Guio, A. C., Gordon, D., Marlier, E., Najera, H. og Pomati, M. (2018). Towards an EU measure of child deprivation. *Child indicators research* 11. <https://doi.org/10.1007/s12187-017-9491-6>.
- Guio, A. C., Gordon, D., Najera, H., og Pomati, M. (2017). *Revising the EU material deprivation variables*. Statistical working papers, Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-working-papers/-/ks-tc-17-002>
- Guio, A. C., Marlier, E., Vandenbroucke, F. og Verbunt P. (2022). Differences in Child Deprivation Across Europe: The Role of In-Cash and In-Kind Transfers. *Child indicators research* 15. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09948-y>.
- Hagenaars, A. J. og de Vos, K. (1988). The Definition and Measurement of Poverty. *The Journal of Human Resources* 23. <https://doi.org/10.2307/145776>.
- Hagenaars, A. J. (1991). The Definition and Measurement of Poverty. I Osberg, L. (red.), *Economic inequality and poverty, international perspectives*. Armonk: M. E. Sharpe, Inc.
- Halket, J. og di Custozza, M. P. M. (2015). Homeownership and the scarcity of rentals. *Journal of Monetary Economics*, 76. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2015.08.003>.
- Halket, J., Nesheim, L. og Oswald, F. (2020). The housing stock, housing prices, and user costs: The roles of location, structure, and unobserved quality. *International Economic Review*, 61. <https://doi.org/10.1111/iere.12475>.
- Halleröd, B. (2006). Sour Grapes: Relative Deprivation, Adaptive Preferences and the Measurement of Poverty. *Journal of Social Policy* 35. <https://doi.org/10.1017/S0047279406009834>.
- Hansen, H.-T. (2021). Fattigdom. I Grønmo, S., Nilsen, A. og Christensen, K. (red.), *Ulikhet. Sosiologiske perspektiver og analyser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Harding, J. P., Rosenthal, S. S. og Sirmans, C. F. (2007). Depreciation of housing capital, maintenance, and house price inflation: Estimates from a repeat sales model. *Journal of Urban Economics*, 61. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2006.07.007>.
- Hattrem, A. (red.) (2022). Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2022. [SSB Rapporter 2022/45](https://www.ssb.no/rapporter/2022/45).
- Hill, R. J., og Hill, T. P. (2003). Expectations, capital gains, and income. *Economic Inquiry*, 41. <https://doi.org/10.1093/ei/cbg031>.
- Hill, R. J., Steurer, M. og Wai, S. R. (2023). Owner-Occupied Housing, Inflation, and Monetary Policy. *Journal of Money, Credit and Banking*. <https://doi.org/10.1111/jmcb.13059>.
- Hill, R. J. og Syed, I. A. (2016). Hedonic price-rent ratios, user cost, and departures from equilibrium in the housing market. *Regional Science and Urban Economics*, 56. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2015.11.001>.
- Himmelberg, C., Mayer, C. og Sinai, T. (2005). Assessing high house prices: Bubbles, fundamentals and misperceptions. *Journal of Economic Perspectives*, 19. <https://doi.org/10.1257/089533005775196769>.

- Hobijn, B. og Lagakos, D. (2005). Inflation inequality in the United States. *Review of income and Wealth*, 51. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2005.00170.x>.
- Hotvedt, N. (2023). *Norske prisindekser på tvers av innteksgrupper og regioner for perioden 2012 til 2022*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/103363>
- Husbanken (2017). *Oversikt over kommunale bostøtteordninger*. (ikke publisert, datert 08.06.2017)
- Hyggen, C., Brattbakk, I., og Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering*. NOVA rapport nr. 11/18. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/3499>.
- Jaravel, X. (2019). The unequal gains from product innovations: Evidence from the us retail sector. *The Quarterly Journal of Economics*, 134. <https://doi.org/10.1093/qje/qjy031>.
- Jaravel, X. (2021). Inflation inequality: Measurement, causes, and policy implications. *Annual Review of Economics* 13. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-091520-082042>.
- Jia, Z., Larsen, B. M., Lian, B., Nesbakken, R., Nygård, O. E, Thoresen, T. O. og Vattø, T. E. (2023). *The LOTTE system of tax microsimulation models*. [SSB Discussion Papers 1009](https://www.ssb.no/publikasjoner/SSB-Discussion-Papers-1009).
- Jolliffe, D. (2006). Poverty, prices, and place: How sensitive is the spatial distribution of poverty to cost of living adjustments?. *Economic Inquiry*, 44. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.7254>.
- Jolliffe, D. og Prydz, E. B. (2021). Societal poverty: A relative and relevant measure. *The World Bank Economic Review* 35. <https://doi.org/10.1093/wber/lhz018>.
- Katz, A. J. (2009). Estimating dwelling services in the candidate countries: theoretical and practical considerations in developing methodologies based on a user cost of capital measure. Kapittel 3 i Diewert W. E., Balk B. M., Fixler D., Fox K. J. og Nakamura A. O. (red.), *Price and Productivity Measurement. Volume 1 – Housing*. Trafford Press. <http://www.indexmeasures.ca/>.
- Kitterød, R. H., Lidén, H., Lyngstad, J. og Wiik, K. Aa. (2016). Delt bosted for barna etter samlivsbrudd – en praksis for folk flest? *Sosiologisk Tidsskrift*, 24. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2928-2016-01-0>.
- Kitterød, R. H. og Lyngstad, J. (2014). She said, he said: Comparing mothers' and fathers' reports on the non-resident father's contact with his children. *Demographic research*, 30. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.31>.
- Kitterød, R. H., Lyngstad, J., Lidén, H. og Wiik, K. Aa. (2015). *Praktiseres delt bosted for barn av andre foreldregrupper enn før?* [SSB Rapport 2015/3](https://www.ssb.no/publikasjoner/SSB-Rapport-2015/3).
- Kong, N., Phipps, S. og Watson, B. (2021). Parental economic insecurity and child health. *Economics & Human Biology*, 43. <https://doi.org/10.1016/j.ehb.2021.101068>.
- Kuypers, S. og Marx, I. (2018). The Truly Vulnerable: Integrating Wealth into the Measurement of Poverty and Social Policy Effectiveness. *Social Indicators Research* 142. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1911-6>.
- Lagerstrøm, B. O. (2022). *Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Dokumentasjonsrapport*. [SSB Notater 2022/4](https://www.ssb.no/publikasjoner/SSB-Notater-2022/4).
- Lancaster, K. J. (1966). A new approach to consumer theory. *Journal of political economy* 74. <https://doi.org/10.1086/259131>
- La Placa, V. og Corlyon, J. (2016). Unpacking the Relationship between Parenting and Poverty: Theory, Evidence and Policy. *Social Policy and Society*, 15. <https://doi.org/10.1017/S1474746415000111>.

- Larrimore, J., Burkhauser, R. V., Auten, G. og Armour, P. (2021). Recent trends in US income distributions in tax record data using more comprehensive measures of income including real accrued capital gains. *Journal of Political Economy*, 129. <https://doi.org/10.1086/713098>.
- Lequiller, F. og Blades, D. (2014). *Understanding national accounts*. Paris: OECD publishing.
- Lian, B., Nygård, O. E., Thoresen, T. O. og Vattø, T. E. (2022). *De økte utgiftene for husholdningene i 2022 – hvem rammes mest?*. [SSB Rapporter 2022/46](#).
- Lyngstad, J. (2007). *Barnebidrag før og etter bidragsreformen. En analyse av undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004*. [SSB Rapporter 2007/34](#).
- Lyngstad, J. (2008). *Økonomisk velferd blant foreldre som lever atskilt. Forskjeller mellom grupper av mødre og fedre i 2004. Endringer 2002-2004*. [SSB Rapporter 2008/31](#).
- Lyngstad, J. og Kitterød, R. H. (2008). *Samvær og bidrag 2002-2004. Sluttrapport*. [SSB Rapporter 2008/45](#).
- Lyngstad, J., Kjeldstad, R. og Nymoene, E. (2005). *Foreldreøkonomi etter brudd. Omsorgsforeldres og samværsforeldres økonomiske situasjon 2002*. [SSB Rapporter 2005/21](#).
- McGranahan, L. og Paulson, A. (2006). *Constructing the Chicago Fed Income Based Economic Index- Consumer Price Index: Inflation Experiences by Demographic Group: 1983-2005*. Federal Reserve Bank of Chicago, WP 2005-20. <https://core.ac.uk/reader/6970750>
- Medby, P. og Takle, M. (2023). *Modell for beregning av boligformue. Oppdatert med tall for 2022*. [SSB Notater 2023/8](#).
- Mogstad, M., Langørgen, A. og Aaberge, R. (2007). Region-specific versus Country-specific Poverty Lines in Analysis of Poverty. *Journal of Economic Inequality* 5. <https://doi.org/10.1007/s10888-006-9024-x>.
- Moretti, E. (2013). Real wage inequality. *American Economic Journal: Applied Economics*, 5. <https://doi.org/10.1257/app.5.1.65>.
- Normann, T. M. (2009). Inntektsfattig eller levekårsfattig? Det vanskelige fattigdomsbegrepet. *Samfunnsspeilet*, 23. <https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/handle/11250/179190>.
- Normann, T. M. (2022). *Økt formue og boligformue blant eldre*. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okt-formue-og-boligformue-blant-eldre>.
- Notten, G. og Kaplan, J. (2021). Material Deprivation: Measuring Poverty by Counting Necessities Households Cannot Afford. *Canadian Public Policy* 47. <https://doi.org/10.3138/cpp.2020-011>.
- Notten, G. og Kaplan, J. (2022). An Empirical Validation Method for Narrowing the Range of Poverty Thresholds. *Social Indicators Research*, 161. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02817-1>.
- Ogbamichael, T., Holmøy, A. og Nygaard, R. (2013). *Utvidelse av Leiemarkedsundersøkelsen*. [SSB Notater 18/2013](#).
- Omholt, E. L. (2018). *Mindre barnetrygd, mer i sosiale stønader*. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/mindre-barnetrygd-mer-i-sosiale-stonader>.
- Orshansky, M. (1965). Counting the poor: Another look at the poverty profile. *Social Security Bull* 28.
- Ozimek, A. (2013). *Sticky rents and the CPI for owner-occupied housing*. Doktoravhandling, Temple University. <https://www.proquest.com/docview/1449199671?fromopenview=true&pq-origsite=gscholar&parentSessionId=INZyEifVkc7yXUReyrmRtTnZgf1JG%2BUiwoGHTxfhG2Y%3D&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Poole, R., Ptacek, F. og Verbrugge, R. (2005). *Treatment of owner-occupied housing in the CPI*. Washington, DC: Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/advisory/fesacp1120905.pdf>

- Poterba, J. og Sinai, T. (2008). Tax expenditures for owner-occupied housing: Deductions for property taxes and mortgage interest and the exclusion of imputed rental income. *American Economic Review*, 98. <https://doi.org/10.1257/aer.98.2.84>.
- PWC (2020). *Utvikling og implementering av nytt system for verdsettelse av fritidsboliger*. Prosjektrapport 17. november 2020. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e9f862f850474dca89826e25e4b01314/pwc-rapport-utvikling-og-implementering-av-nytt-system-for-verdsettelse-av-fritidsboliger.pdf>
- Regjeringen.no (2022). *Foreldre får 20 000 kroner billigere SFO*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/foreldre-far-20-000-kroner-billigere-sfo/id2918940/>.
- Reite, E. J., Prestmo, J. B. og Oust, A. (2023). Loan-to-value regulations on mortgages and the use and refinancing of unsecured debt. *Journal of Real Estate Research*, 45. <https://doi.org/10.1080/08965803.2022.2109654>.
- Riksrevisjonen (2014). *Riksrevisjonens undersøking av barnefattigdom*. Riksrevisjonen, Dokument 3:11 (2013-2014). <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/NO-2013-2014/undersoking-av-barnefattigdom/>
- Rosen, S. (1974). Hedonic prices and implicit markets: product differentiation in pure competition. *Journal of political economy*, 82. <https://doi.org/10.1086/260169>.
- Rothwell, D. W., Ottusch, T. og Finders, J. (2019). Asset poverty among children: A cross-national study of poverty risk. *Children and Youth Services Review* 96. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.11.045>.
- Samfunnsøkonomisk analyse (2022a). *Bokostnadsindeksen for norske husholdninger 2021*. Samfunnsøkonomisk analyse Rapport 23-2022. https://www.huseierne.no/globalassets/boligfakta/boligfakta-2022/r23-2022-bokostnadsindeks_eneboliger.pdf
- Samfunnsøkonomisk analyse (2022b). *Bokostnadsindeks for leiligheter 2021*. Samfunnsøkonomisk analyse Rapport 24-2022. https://www.huseierne.no/contentassets/6a598e35b1be4edb862907dfcb0d1083/r24-2022-bokostnadsindeks_leiligheter.pdf
- Saunders, P., Naidoo, Y. og Wong, M. (2022). Comparing the Monetary and Living Standards Approaches to Poverty Using the Australian Experience. *Social Indicators Research* 162. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02888-8>.
- Saunders, P., Smeeding, T. M., Coder, J., Jenkins, S., Fritzell, J., Hagenaars, A. J., Hauser, R. og Wolfson, M. (1993). Non-cash Income, Living Standards and Inequality: Evidence from the Luxembourg Income Study. I Bös, D. (red.), *Economics in a Changing World*. International Economic Association. https://doi.org/10.1007/978-1-349-22988-8_11.
- Schenck-Fontaine, A. og Panico, L. (2019). Many Kinds of Poverty: Three Dimensions of Economic Hardship, Their Combinations, and Children's Behavior Problems. *Demography* 56. <https://doi.org/10.1007/s13524-019-00833-y>.
- SIFO (2021). *SIFOs Referansebudsjett for forbruksutgifter 2021*. <https://hdl.handle.net/11250/2754935>.
- Smeeding, T. M., Saunders, P., Coder, J., Jenkins, S., Fritzell, J., Hagenaars, A. J., Hauser, R. og Wolfson, M. (1993). Poverty, inequality, and family living standards. Impacts across seven nations: The effect of noncash subsidies for health, education and housing. *Review of Income and Wealth*, 39. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1993.tb00458.x>.
- Statistisk sentralbyrå (2004). *Konsumprisindeksen og boligpriser*. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/konsumprisindeksen-og-boligpriser>

- Statistisk sentralbyrå (2023a). *Barn i lavinntektshusholdninger*. SSB Artikkelserie: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/barn-i-lavinntektshusholdninger>.
- Statistisk sentralbyrå (2023b). *Inntekt etter skatt per forbruksenhet, EU-ekvivalensskala*. Variabeldefinisjon. <https://www.ssb.no/a/metadata/conceptvariable/vardok/3363/nb>.
- Statistisk sentralbyrå (2023c). *Fødte*. <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte>.
- Stiglitz, J. E., Sen, A. og Fitoussi, J.-P. (2009). *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress*. The Commission, Paris. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>
- Syed, I. A. og De Haan, J. (2017). Age, time, vintage, and price indexes: measuring the depreciation pattern of houses. *Economic Inquiry*, 55. <https://doi.org/10.1111/ecin.12383>.
- Takle, M. (2012). *Boligprisindeksen. Dokumentasjon av metode*. [SSB Notater 10/2012](https://www.ssb.no/utredning/utredningsinstruks/2012).
- Törmälehto, V. M. og Sauli, H. (2013). *The distributional impact of imputed rent in EU-SILC 2007-2010*. EUROSTAT: Methodologies and working papers. https://www.researchgate.net/publication/258704831_The_distributional_impact_of_imputed_rent_in_EU-SILC_2007-2010
- Umblijs, J., Simson, K. v. og Mohn, F. A. (2019). *Boligens betydning for annen velferd. En gjennomgang av nasjonal og internasjonal forskning*. Institutt for samfunnsforskning Rapport 2019:1. <http://hdl.handle.net/11250/2579810>.
- UNECE, the United Nations Economic Commission for Europe (2017). *Guide on Poverty Measurement*. New York og Genève: United Nations. <https://unece.org/DAM/stats/publications/2018/ECESTAT20174.pdf>
- Utredningsinstruksen (2016). *Instruks om utredning av statlige tiltak (utredningsinstruksen)* (FOR-2016-02-19-184). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2016-02-19-184>.
- Van de Ven, J., Héroult, N. og Azpitarte, F. (2017). Identifying tax implicit equivalence scales. *The Journal of Economic Inequality*, 15. <https://doi.org/10.1007/s10888-017-9354-x>.
- Verbrugge, R. (2008). The puzzling divergence of rents and user costs, 1980-2004. *Review of Income and Wealth*, 54. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2008.00295.x>.
- Wiik, K. Aa. (2022). *Delt bosted for barn etter samlivsbrudd. Nye utviklingstrekk og kjennetegn*. [SSB Rapport 2022/53](https://www.ssb.no/utredning/utredningsrapport/2022).
- With, M. L. og Dalen, H. B. (2021). *Endringer i spørreskjema til Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2021*. [SSB Notater 2021/45](https://www.ssb.no/utredning/utredningsrapport/2021).
- With, M. L. og Thorsen, L. R. (2018). *Materielle og sosiale mangler i den norske befolkningen. Resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC*. [SSB Rapporter 2018/7](https://www.ssb.no/utredning/utredningsrapport/2018).
- Yoo, K. (2023). The Poisson Method of Poverty Measurement Using Non-monetary Indicators: A Replication Study Based on Australian Data. *Social Indicators Research*, 166. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03067-z>.

Vedlegg A: Definisjon og måling av vedvarende lavinntekt

SSBs offisielle statistikk for vedvarende lavinntekt inngår i SSBs [Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger](#) (IFH). Utgangspunktet for beregning av vedvarende lavinntekt er hvert husholds samlede inntekt etter skatt pr. forbruksenhet. Hva som menes med hushold, inntekt etter skatt og forbruksenhet forklares nedenfor, samtidig som vi foreslår små justeringer i SSBs offisielle statistikk.

Hushold

Statistikk for lavinntekt skal være informativt om økonomiske levestandard. Inntekt aggregeres derfor på husholdsnivå fordi man antar at husholdene deler på mange utgifter. Dette innebærer en implisitt antakelse om at alle husholdmedlemmer nyter like godt av alle (de andre) husholdsmedlemmenes inntekter. Spesielt virker en slik tilnærming naturlig for statistikk som skal belyse *barns* levestandard.

Dette kapittelet benytter samme hushold som SSBs offisielle statistikk for vedvarende lavinntekt (IFH). SSB benytter presis adresseinformasjon fra folkeregisteret og andre kilder for å bedømme om personer bor i samme bolig. Videre benyttes ulike kilder for å avgjøre om man kan anta at personene i samme bolig har samme husholdøkonomi. For eksempel regnes personer som er i slekt eller har felles barn å tilhøre samme hushold. Videre antas personer å tilhøre samme hushold om de har flyttet på samme dato, har motsatt kjønn og aldersforskjell mindre enn 16 år, eller har rapportert å være samboere i folke- og bolig tellingen 2001.

Kapittel 7 diskuterer inntektsmål for barn som har delt bosted på grunn av skilte foreldre. I de øvrige kapitlene og i offisiell statistikk vil barn med delt bosted plasseres i hushold med den av foreldrene som bor på samme offisielle adresse som barnet.

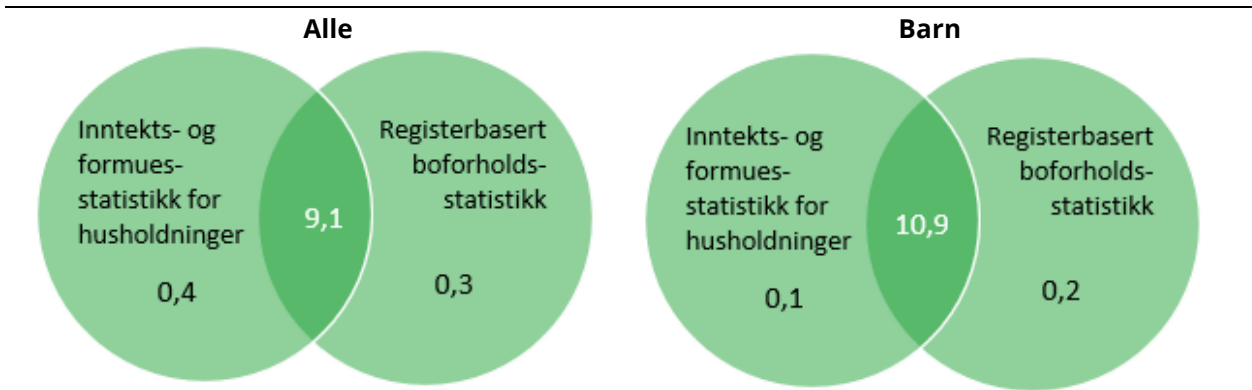
For kapittel 4, 5, 6 og 9, som benytter data fra SSBs [registerbaserte boforholdsstatistikk](#) (RB), bruker vi en litt annerledes inndeling av personer på hushold. Spesielt plasseres studenter oftere i hushold med sine foreldre i RB, mens IFH oftere plasserer dem i alenehushold. Det er derfor litt færre og større hushold i RB sammenlignet med IFH.⁶³ At statistikkene benytter ulike husholdinndelinger har nok først og fremst historiske årsaker, spesielt ønsket man å unngå brudd i tidsserien for IFH da denne gikk fra å være basert på survey til register i 2004, og man fortsatte da i stor grad skille studenter fra foreldrenes hushold.

Venn-diagrammet nedenfor viser at omtrent de samme personene måles til å ha vedvarende lavinntekt med de to ulike husholdinndeling.

I motsetning til personer så er ikke hushold faste over tid. De endres ettersom personer fødes, flytter sammen eller skiller lag. Derfor følges *personene* fra år til år i beregning av vedvarende lavinntekt. For hvert år tilordnes hver person den ekvivalensjusterte husholdsinntekten til husholdet som personen tilhører det aktuelle året.

⁶³ Registerbasert boforholdsstatistikk (RB) utelater enkelte personer som ikke kan kobles til en bolig (40 000 personer i 2021). Disse personene har ofte moderate inntekter og er inkludert i våre beregninger dersom de tilfredsstiller de øvrige utvalgs kriteriene diskutert under avsnitt 3.2.

Figur A1 Overlapp mellom lavinntektsgrupper når vi benytter hushold i Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger (IFH) vs. registerbaserte boforholdsstatistikk (RB), prosent, 2019-2021

Note: Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: våre beregninger.

Ekvivalensjustering – husholdsinntekt pr. forbruksenhet

For å kunne sammenligne inntektsnivåer mellom hushold som har forskjellig sammensetning, er det vanlig praksis å ta hensyn til stordriftsfordeler i forbruk ved å justere husholdsinntekten for husholdets forbruksbehov (ekvivalensjustering). Dette gjøres ved å dele summen av husholdsmedlemmenes inntekter på en beregnet forbruksvekt for husholdet. I offisiell statistikk og i denne rapporten er EU-skalaen benyttet for ekvivalensjustering av husholdenes inntekt. EU-skalaen tilordner den første voksne i husholdet forbruksvekt 1, mens øvrige voksne får forbruksvekt 0,5 og barn får forbruksvekt 0,3. Denne ekvivalensskalaen forutsetter altså at et hushold med to voksne og to barn vil måtte ha en husholdsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard: husholdet har 2,1 *forbruksenheter*.

I en del sammenhenger benyttes (den gamle) OECD skalaen i stedet for EU-skalaen. OECD skalaen antar mindre stordriftsfordeler i forbruk ved at voksne og barn teller hhv. 0,7 og 0,5. Et hushold med to voksne og to barn er da antatt å måtte ha en husholdsinntekt som er 2,7 ganger så høy som en enslig persons inntekt for å oppnå samme økonomiske levestandard. OECD skalaen gir typisk vesentlig flere barn med lavinntekt fordi barnehushold ofte er større enn barnløse hushold (se [SBSs tabell 12599](#) for årlig lavinntekt). I offisiell statistikk settes typisk lavinntektsgrensa til 50% av medianen når OECD-vektene benyttes.

I beregning av offisiell statistikk for vedvarende lavinntekt regnes 16-åringer som barn i ekvivalensskalaen når lavinntektsgrensene beregnes, og så som voksne i ekvivalensskalaen når det vurderes om husholdets inntekt er over eller under grensa. Denne kuriositeten er nok knyttet til valg av spesifikasjoner foretatt ett stykke tilbake i tid. Videre er noen barn som ikke bor i hushold med sine egne foreldre også regnet som voksne når lavinntektsgrensene beregnes for offisiell statistikk. Videre regnes 15 og 16-åringer som voksne for ekvivalensskalaene benyttet av Eurostat. Vi har ikke vurdert hva som er mest hensiktsmessig og dette påvirker i liten grad tidstrender, men har en del å si for hvor mange 15- og 16-åringer som regnes som fattige. I denne rapporten regnes alle personer 16 år og yngre som barn i ekvivalensskalaene. Merk for øvrig at når vi teller antallet barn med vedvarende lavinntekt regnes personer som ved utgangen av treårsperioden er mindre enn 18 år som barn.

Inntektsmål

Inntektsmålet som ligger til grunn for *vedvarende lavinntekt* i SSBs statistikk og dette kapittelet, er *inntekt etter skatt*, definer som

$$\text{Inntekt etter skatt} = \text{yrkesinntekt} + \text{kapitalinntekt} + \text{overføringer} - \text{skatt}$$

der

- Yrkesinntekt inkluderer lønnsinntekt og næringsinntekter.
- Kapitalinntekt inkluderer renteinntekter på bankinnskudd og inntekter fra verdipapirer, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter.
- Overføringer inkluderer pensjoner, dagpenger, barnetrygd, sosialhjelp, m.m.
- Skatt er gitt ved summen av utlignet inntekts- og formuesskatt som betales til kommune, fylke og stat samt medlemsavgift til folketrygden. Kommunal eiendomsskatt er ikke inkludert.

Målet for inntekt etter skatt utelater noen komponenter som det kan virke naturlig å inkludere i et inntektsmål som skal bedømme om hushold er utsatt for fattigdom eller ikke. Spesielt inkluderer kapitalinntekt renteinntekter på bankinnskudd og inntekter fra verdipapirer, men ikke renteutgifter eller fordelene av å eie egen bolig og andre realkapitalobjekter. Hushold som ikke eier sin egen bolig må bruke deler av inntekten sin på husleie, mens hushold med renteutgifter bruker deler av inntekten sin på å betale disse.

SSBs mål på inntekt etter skatt, og dermed vedvarende lavinntekt, utelater renteutgifter fra inntektsmålet som en grov korreksjon for at fordelene av å eie egen bolig ikke er inkludert i inntektsbegrepet. Fordelene av å eie sin egen bolig er igjen utelatt fordi *«inntektsstatistikken ikke har gode nok opplysninger om den økonomiske fordelene en har av å bo i egen bolig»* (Hattrem, 2022). Som vi diskuterer i kapittel 4, 5 og 6 vil inntektsmål som tar hensyn til renteutgifter og leiekostnader kunne være mer beskrivende for økonomisk velferd enn det offisielle målet for inntekt etter skatt.

Utvalg

Både for offisiell statistikk og i våre beregninger består utvalget hvert år av personer som er bosatt i Norge på slutten av året,⁶⁴ og som ikke er fast bosatt på institusjon eller som studerer i utlandet (til sammen 35 000 personer i 2021). Et lite antall hushold uten voksne personer er også utelatt. Lavinntektsgrensene (hvert år) beregnes med denne populasjonen, både i offisiell statistikk og i denne rapporten.

For å finne andelen med vedvarende lavinntekt begrenses populasjonen videre til personer som er i utvalget ovenfor alle tre årene i beregningsperioden. Videre utelates (vanligvis) studenthushold. Nøyaktig definisjon av *studenthushold* varierer litt mellom ulike statistikker.⁶⁵ I sammenheng med vedvarende lavinntekt er studenthushold definert som *«en enslige som tar opp studielån det siste året i perioden»* (Hattrem, 2022). I denne rapporten justerer vi litt på denne definisjonen så også

⁶⁴ Utvalget i offisiell statistikk omfatter i utgangspunktet personer bosatt i Norge på slutten av hvert enkelt år, men det kreves ikke at de er bosatte på starten av året. Hushold som kom til Norge i løpet av året kan da ha inntekter i et annet land som ikke nødvendigvis er rapportert i skattemeldingen, slik at vi underdriver inntekten deres. Omkring halvparten av barna som kom til landet i løpet av det første året i en treårs-perioden har vedvarende lavinntekt. Vi har imidlertid undersøkt og funnet at disse husholdene stort sett har vedvarende lavinntekt også i treårsperioden etter. Vi har derfor valgt å inkludere disse husholdene i utvalget (tilsvarende annen statistikk i SSB): utvalget for 2021 består da i utgangspunktet av personer som var bosatte i Norge på slutten av 2019, 2020 og 2021, men ikke nødvendigvis på starten av 2019.

⁶⁵ Årlig [inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger](#) definerer studenthushold som "en husholdning der hovedinntektstaker ikke er definert som primært yrkestilknyttet eller trygdemottaker, men mottar studielån fra Lånecassen".

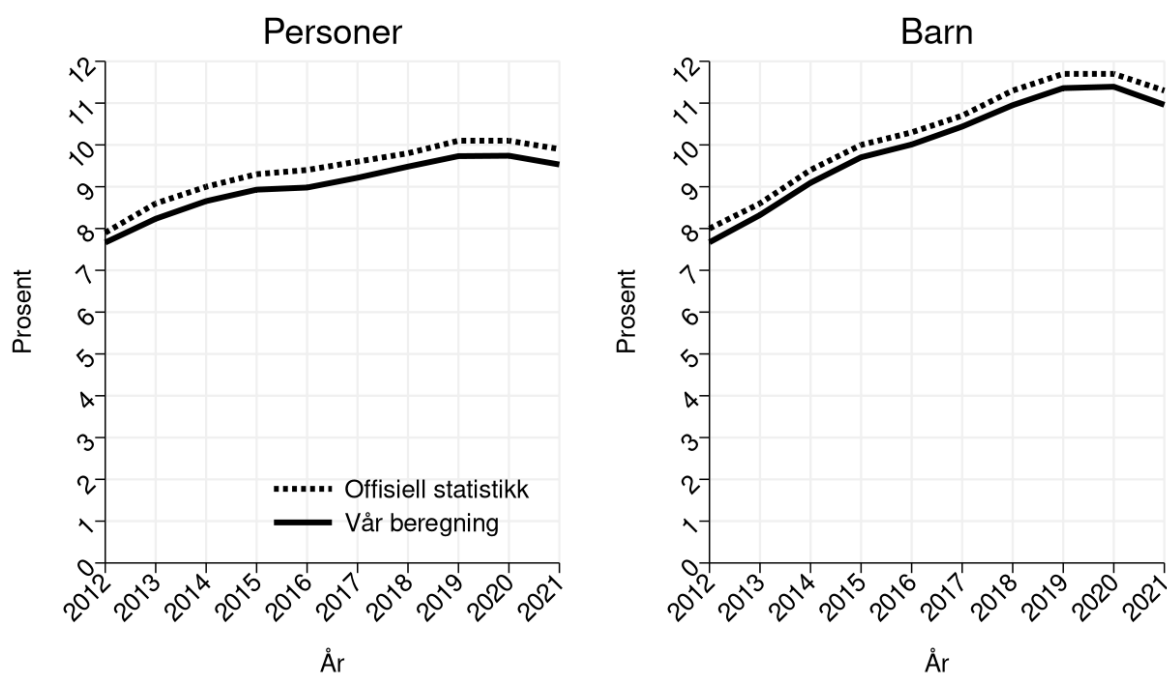
flerpersonshushold der alle husholdsmedlemmer tar opp studielån også regnes som studenthushold.

Studenthushold utelates vanligvis fra statistikk om lavinntekt, blant annet fordi disse har studielån, og ofte subsidiert bolig, som ikke regnes som inntekt. Dessuten investerer de i egen humankapital som er antatt å (vanligvis) gi økonomisk avkastning litt fram i tid – lavinntekt forårsaket av studier vil normalt være midlertidig. I våre og offisielle beregninger vil imidlertid barnefamilier der foreldrene studerer inngå i populasjonen som kan ha lavinntekt. Vi har ikke vurdert justeringer i definisjon av studenthushold, utover justeringen nevnt ovenfor.

Våre tall sammenlignet med offisiell statistikk

Figuren nedenfor sammenligner utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt mellom treårsperioden 2010-2012 og 2019-2021 for våre beregninger og offisiell statistikk ([SSB tabell 10498](#)). Våre beregninger gir omtrent (hhv.) 0,35 og 0,3 prosentpoeng færre personer og barn med vedvarende lavinntekt, uten at tidstrendene endres. Som beskrevet ovenfor avviker våre beregninger fra SSBs offisielle statistikk på to måter: (i) I beregning av ekvivalensinntektene regnes alle under 17 år som barn og (ii) studenthushold kan ha mer enn ett medlem. Endringene rydder opp i noen pussigheter og representerer sånn sett en forbedring i forhold til offisiell statistikk, men dokumenterer ikke noe stort behov for å revidere offisiell statistikk. Som nevnt i avsnitt 3.1 virker ikke valget av lavinntektsgrensen på 60 prosent (av medianen) å være spesielt velbegrunnet og som vist i tabell 3.1 er andelene med lavinntekt svært følsomme for dette valget. Statistikken er derfor mer egnet for å vise endringer over tid enn absolutte nivåer for lavinntektsandeler.

Figur A2 Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, våre beregninger vs. offisiell statistikk, 2010-2012 til 2019-2021

Note: Den horisontale akse angir siste året i treårsperioden. Gruppen *personer* omfatter også *barn* (<18 år), men studenthushold er utelatt. Kilde: våre beregninger og [SSB tabell 10498](#).

Vedlegg B: Boligkonsum og kapitalgevinster på bolig

Dette vedlegget diskuterer ulike teoretiske og praktiske tilnærminger til å måle boligeiernes boligkonsum. Vedlegget drøfter også inntektsbegreper som inkluderer kapitalgevinster.

B.1. Definisjon og måling av boligeiernes boligkonsum

Det er vanlig å anta at eiernes boligkonsum er lik verdien av den tjenestestrømmen som de mottar fra boligen. Til forskjell fra leietakerne betaler ikke eierne en leiemarkedspris for bolig tjenestene. Vi kan derfor ikke måle verdien av tjenestestrømmen direkte basert på transaksjoner i markedet. I stedet er det vanlig å bruke mer indirekte metoder for å beregne eller imputere verdien av tjenestestrømmen. Den imputerte husleien kan deretter legges til i boligeiernes inntekt for å beregne det vi kaller boligutvidet inntekt i kapittel 5.

Nedenfor følger en drøfting av følgende metoder for verdsetting av boligkonsumet:

1. Brukerkostnadsmetoden
2. Leiemarkedsekivalens
3. Kapitalmarkedsmetoden

Konseptuelt sett er det relevant å skille mellom definisjonsproblemer og måleproblemer. I praksis er det imidlertid hensiktsmessig å ta hensyn til begge typer av problemer ved vurdering av styrker og svakheter ved metodene. Drøftingen nedenfor omtaler derfor begge typer av problemer som knytter seg til hver av de fire tilnærmingene.

I den økonomiske faglitteraturen blir definisjon og måling av boligkonsum drøftet i forbindelse med utvidelser av inntektsbegrepet og analyser av boligkonsum, men også i forbindelse med måling av inflasjon. Grunnen er at prisvekst på boligkonsum inngår som en komponent i målingen av inflasjon. I denne rapporten er det av interesse å ta hensyn til verdien av boliger både ved definisjon og måling av konsum, inntekt og inflasjon. Måling av inflasjon er relevant for å kunne sammenlikne husholdenes realinntekter, noe som vi diskuterer nærmere i kapittel 6. Sammenhengen mellom konsum og inntekt følger av Haig-Simons innteksdefinisjon, der imputert boligkonsum inngår som en komponent av boligutvidet inntekt. For å kunne utarbeide et integrert og konsistent rammeverk er det ønskelig å drøfte disse begrepene i sammenheng med hverandre. Samtidig kan vi dra nytte av ulike deler av faglitteraturen som har hovedfokus enten på definisjon og måling av konsum, inntekt eller inflasjon.

Brukerkostnadsmetoden

Brukerkostnaden for en bolig kan defineres som kostnaden for å kjøpe boligen på begynnelsen av en periode, bruke boligen i perioden, og selge den igjen på slutten av perioden (Katz, 2009). For det første inkluderer dette kostnaden for aldersrelatert depresiering, som er verditapet på boligens markedsverdi som følge av at boligen blir eldre i løpet av perioden. For det andre inkluderer det løpende driftskostnader til normalt vedlikehold og boligrelaterte (netto) skatter og avgifter (Poterba og Sinai, 2008). For det tredje inkluderer det forventet differanse i avkastning på kapital investert i henholdsvis finansmarkedet og boligmarkedet. Det betyr at høyere forventet avkastning på investeringer i finansmarkedet øker brukerkostnaden, mens høyere forventet kapitalgevinst på bolig gir lavere brukerkostnad (Himmelberg, Mayer og Sinai, 2005).⁶⁶ I tillegg kan transaksjonskostnader ved kjøp og salg av bolig inngå i brukerkostnaden.

⁶⁶ Siden forventet avkastning er vanskelig å måle, finnes det en tilnærming som i stedet bruker realiserte rater for avkastning (ex post) til å måle forskjeller i avkastning. En innvending mot denne tilnærmingen er at prisen på boligkonsum vil bli negativ når kapitalgevinstene er høye, noe som gir uklare implikasjoner for måling av boligkonsum og inflasjon.

I praksis er det vanskelig å beregne de ulike komponentene av brukerkostnaden. Verdien av depresieringen kan ikke observeres direkte. Estimering av depresieringen krever tilgang til relativt detaljerte mikrodata (Harding, Rosenthal og Sirmans, 2007; Syed og De Haan, 2017). I slike analyser er det ønskelig å skille mellom verdien av tomtene og boligkonstruksjonene, ettersom tomteverdiene ikke depresierer på samme måte som boligene (Diewert, De Haan og Hendriks, 2015). Det finnes lite data om løpende kostnader til vedlikehold, men i Nasjonalregnskapet er det utviklet metoder for å anslå kostnader for et normalt vedlikehold. Videre mangler det data om forventet avkastning i finansmarkedet og boligmarkedet, men en metode er å anslå disse komponentene på grunnlag av historiske avkastningsrater (Halket, Nesheim og Oswald, 2020; Hill og Syed, 2016). Transaksjonskostnader blir gjerne fordelt ut over en lengre periode gjennom beregning av annuiteter basert på typisk varighet av eiertiden.⁶⁷

På grunn av de omfattende måleproblemene blir beregninger av brukerkostnad i liten grad benyttet som grunnlag for offisiell statistikk om boligkonsum og boligpriser. Vi merker oss imidlertid at Hill, Steurer og Wautl (2023) argumenterer for å benytte en forenklet brukerkostnadsmetode ved måling av prisvekst på boligkonsum. Denne forenklete versjonen vil i praksis kunne se bort fra forventet avkastning på kapital, slik at vi står igjen med kostnader for depresiering og løpende driftskostnader. Summen av depresiering og løpende driftskostnader blir beregnet som en konstant andel av boligens markedsverdi, der andelen typisk kan utgjøre om lag 2-3 prosent. I skatteklikningen for norske hushold inngår det beregnet markedsverdi for boliger basert på en modell for verdsetting som er utviklet i Statistisk sentralbyrå (Medby og Takle, 2023). Det er derfor mulig å benytte en slik forenklet brukerkostnadsmetode basert på norske data.

Leiemarkedsekvivalens

En mye brukt framgangsmåte for å verdsette boligkonsumet til boligeierne er å anslå leiemarkedsprisen til hver enkelt eierbolig. Slike metoder ligger til grunn for den offisielle statistikken for prisvekst på boligkonsum i KPI og ved beregning av boligkonsum i Nasjonalregnskapet.

En tradisjonell begrunnelse for å bruke leiemarkedsprisen som et mål på boligkonsum bygger på et teoretisk resultat som kalles leiemarkedsekvivalens. Under visse antakelser kan det vises at leieprisen for en bolig er lik brukerkostnaden for den samme boligen i markedslikevekt (Gillingham, 1983). Det følger at den hypotetiske leiemarkedsprisen til eierboliger vil være et indirekte mål på brukerkostnaden. Siden det i praksis er betydelige utfordringer med å implementere brukerkostnadsmetoden, kan det være mer hensiktsmessig å bruke en slik indirekte metode. Begrunnelsen for den indirekte metoden er altså basert på det teoretiske resultatet om leiemarkedsekvivalens.

Teorien om leiemarkedsekvivalens bygger på noen sterke forutsetninger. Det kan være brudd på disse forutsetningene hvis det finnes imperfeksjoner i boligmarkedet eller leiemarkedet. For eksempel kan slike brudd skyldes avvik fra likevekt i prisdannelsen (som ved «boligprisbobler» eller «priskrakk» i eiendomsmarkedet), stivheter og friksjoner i prisdannelsen som en følge av at det er inngått langsiktige kontrakter for husleie, regulering av husleiene gjennom lover og forskrifter, eller agentproblemer i leiemarkedet (moralsk hasard).

For å tallfeste potensielle leiepriser blir det antatt at leieprisen på eierboliger er lik leieprisen i markedet for liknende leieboliger i samme region (Lequiller og Blades, 2014). Metoden krever data om leiepriser på utleieboliger samt detaljerte kjennetegn ved boligene som kan bidra til å gjøre

⁶⁷ Et alternativ til å definere transaksjonskostnader som en del av konsumet er å behandle det som investeringskostnader som kommer til fratrukk ved beregning av kapitalgevinster på bolig.

leieboliger og eierboliger sammenliknbare. Metoden innebærer at man ekstrapolerer forventete priser på leieboliger til eierboliger som likner på leieboligene.

Empirisk forskning tyder på at leiemarkedsekvivalens ikke gjelder i praksis (Verbrugge, 2008). På grunn av seleksjon av hvilke boliger som blir hhv. eierboliger og leieboliger, kan det være forskjeller i uobservert kvalitet mellom de to typene av boliger (Halket og di Custoza 2015; Hill og Syed 2016). Som en konsekvens kan det oppstå systematiske skjevheter når hypotetiske leiepriser for eierboliger blir beregnet på grunnlag av priser i leiemarkedet. Videre viser tidsserier at det er større svingninger i boligprisene enn i leieprisene. Indekser for hhv. boligpriser og leiepriser kan vise forskjellig utvikling over lengre perioder. En plausibel forklaring er at leieprisene tilpasser seg tregt gjennom inngåtte kontrakter, særlig når det er begrenset adgang til å justere husleiene på grunn av myndighetenes regulering av leiemarkedet for boliger (Diewert, 2009).

På bakgrunn av disse teoretiske og empiriske resultatene, har den nyere litteraturen tatt til orde for å forkaste leiemarkedsekvivalens som grunnlag for å definere og måle eiernes boligkonsum. I stedet blir det foreslått å benytte en tankegang som kalles alternativkostnad (Diewert, Nakamura og Nakamura, 2009). Begrepet alternativkostnad er definert ved verdien av det beste alternativet som blir valgt bort når man velger et annet utelukkende alternativ. Beregning av alternativkostnad handler om å finne ut hva man går glipp av ved å velge bort et alternativ (Store norske leksikon). For boligeiere kan det beste alternativet til å bo i egen bolig være å leie ut boligen til markedspris i leiemarkedet. Utleieinntekten er den inntekten som husholdet går glipp av ved å bo i boligen i stedet for å leie den ut. Det at husholdet i det alternative tilfellet ville trenge et annet sted å bo, er irrelevant for å beregne alternativkostnaden ved å bruke boligen selv (Poole, Ptacek og Verbrugge, 2005).⁶⁸

Ozimek (2013) drøfter et annet konseptuelt problem når leiemarkedspriser brukes som grunnlag for å imputere boligkonsumet til boligeierne. Han tar utgangspunkt i følgende faktum: På grunn av langsiktige kontrakter og myndighetenes reguleringer vil prisveksten på eksisterende kontrakter i leiemarkedet bli lavere enn prisveksten på nye leiekontrakter. Siden det er stivheter og treggheter i prisdannelsen på eksisterende kontrakter som er årsaken til lavere prisvekst, vil dette gjelde som et empirisk resultat også hvis man klarer å kontrollere fullt ut for forskjeller i leieboligenes kvalitet.

Problemstillingen som Ozimek (2013) diskuterer er hvorvidt det er prisene på nye eller eksisterende leiekontrakter som er relevant for å måle verdien og prisutviklingen på boligkonsumet til boligeierne. Han argumenterer for at det er prisene på nye kontrakter som gir et teoribasert grunnlag for å verdsette boligkonsumet til boligeierne. Dette følger logisk når leieekvivalensmetoden er begrunnet med at beregnet husleie er alternativkostnaden til å bruke boligen selv. Anta at husholdet vurderer å leie ut boligen i inneværende periode enten til prisen på en ny leiekontrakt eller til prisen på en gammel leiekontrakt. Når prisen på en ny leiekontrakt er høyere, er dette det beste alternativet, og det er derfor det alternativet som viser den relevante alternativkostnaden til å bruke boligen selv.⁶⁹

Når prisveksten i leiemarkedet er definert som et vektet gjennomsnitt av prisvekst på leiekontrakter av ulik varighet, blir den målte prisveksten en funksjon av prisnivå og prisendringer i tidligere perioder. Grunnen er at langsiktige kontrakter og prisreguleringer i leiemarkedet skaper stivheter og treggheter i prisveksten. Dette medfører at leieprisen for eldre leiekontrakter er avhengig av

⁶⁸ Husholdet kan i stedet velge mellom et stort antall alternativer som alle vil gi forskjellig boligkonsum. For eksempel kunne husholdet ha leid en betydelig billigere bolig, og dermed kunne husholdet faktisk ha fått lavere bokostnader og boligkonsum ved å bo et annet sted. Et referansealternativ hvor boligkonsumet er lik null vil tilsvare situasjonen for de som er husløse.

⁶⁹ I det motsatte tilfellet, etter et prisfall i leiemarkedet, vil det ikke være realistisk å leie ut boligen til et tidligere prisnivå som var høyere, slik at dette alternativet faller utenfor valgmenyen.

leieprisen i tidligere perioder. Med andre ord vil utviklingen i leiepriser for eksisterende kontrakter ikke reflektere løpende prisvekst på fleksible kontrakter i leiemarkedet.

Formålet med KPI er å måle utviklingen i husholdenes levekostnader. En levekostnadsindeks skal gi svar på følgende spørsmål: Hvor mye må en konsumentens totalutgift endres når prisene endrer seg fra et tidspunkt til et annet, gitt at konsumenten skal opprettholde samme nyttenivå (levestandard)?⁷⁰ Det følger fra denne definisjonen at siktemålet er å måle løpende prisvekst innenfor en gitt periode. For varige forbrugsgoder som bolig er det verdien av tjenestestrømmen som er relevant for måling av levekostnader. Basert på de samme argumentene som i Ozimek (2013) gjelder det at når formålet er å verdsette boligkonsumet innenfor en gitt periode, er det hensiktsmessig å benytte leieprisene på nye leiekontrakter til å måle alternativkostnaden til boligeierne.

Dersom vi verdsetter eiernes boligkonsum basert på leiepriser for nye kontrakter i leiemarkedet, kan man innvende at denne metoden ikke er sammenliknbar med hvordan vi vil beregne faktisk husleie for leietakerne. Grunnen til denne forskjellen er at verdien av leietakernes boligkonsum i prinsippet kan måles basert på husleien som betales gjennom faktiske leiekontrakter. Siden betaling av husleier inngår som transaksjoner i kontantstrømmen, er det mulig å benytte et direkte mål på boligkonsumet til leietakerne. Det er en klar tendens til at betalt husleie i eldre kontrakter ligger relativt lavere enn betalt husleie i nyere kontrakter. Konsekvensen er at selv om to utleieboliger ellers er like, så vil vi kunne observere en betalt husleie som er lavere i den av leiekontraktene som har vart lengst. Tilsvarende vil en eierbolig få en beregnet husleie som ligger høyere enn hva husleien hadde vært hvis den samme boligen hadde blitt leid ut til prisen på en gammel kontrakt.

Et spørsmål er hvordan vi kan tolke at leietakere i eldre leiekontrakter får en lavere bokostnad for det samme boligkonsumet sammenliknet med leietakere i nyere kontrakter. Dette fenomenet kan forstås som en implisitt subsidie fra utleierne til leietakerne, når vi antar at leieprisene ligger under markedsprisen i eldre leiekontrakter som en konsekvens av husleiereguleringer og tregheter i eksisterende kontrakter. Den implisitte subsidien er lik forskjellen mellom markedsprisen og leieprisen, og kan anslås på grunnlag av prisforskjeller mellom eldre og nylig inngåtte kontrakter i leiemarkedet. For å tallfeste hvordan disse subsidiene blir allokert til hushold er det relevant å kunne observere eller predikere leietakernes startdatoer for sine leiekontrakter.

På bakgrunn av denne diskusjonen følger det at leieprisen på nye kontrakter er relevant som en referansepris både for boligeiere og for leietakere. For boligeierne viser denne prisen hva de alternativt kunne ha tjent på å leie ut boligen i stedet for å bruke den selv. For leietakerne viser det markedsprisen for å leie den boligen som de faktisk bor i, noe som tilsvarer verdien av deres boligkonsum. Husleiereguleringer og implisitte subsidier i eksisterende kontrakter har liknende effekter som når leietakerne mottar bostøtte: Det fører til at leietakerne får boutgifter som er lavere enn verdien av boligkonsumet. Ved definisjon av boligutvidet inntekt er det derfor relevant å ta hensyn til boligeiernes fordel av å bo i egen bolig, men også leietakernes fordel av implisitte subsidier i eksisterende kontrakter.

Kapitalmarkedsmetoden

Mange boligeiere har høyt belånte boliger. Lånegraden på boligen blir definert som andelen av boligens markedsverdi som er lånefinansiert gjennom et boliglån. Når rentesatsen på boliglånet øker kan det beskrives som en økning i levekostnadene for boligeierne, siden rentesatsen er en pris på lånefinansiert boligkonsum. Men dersom rentesatsen blir brukt til å verdsette boligkonsumet, er

⁷⁰ Se [SSB 2004](#).

det samtidig relevant å ta hensyn til at boligkonsumet også representerer en inntekt for boligeierne, og at denne inntekten ikke inngår i definisjonen av inntekt etter skatt.

Kapitalmarkedsmetoden tar utgangspunkt i at kapitalen som er investert i boligen har en alternativ utnyttelse i kapitalmarkedet (Saunders mfl. 1993; Smeeding mfl. 1993). I en generell markedslivevekt der vi ser bort fra transaksjonskostnader og forskjeller i risiko, følger det av økonomisk teori at den marginale avkastningsraten på investeringer blir lik for alle typer kapital. På bakgrunn av dette antar Smeeding mfl. (1993) at den implisitte avkastningsraten på boligkapital er lik en tilnærmet risikofri avkastningsrate i finansmarkedet. De benytter anslag for en slik avkastningsrate til å beregne verdien av boligkonsumet. Det kan innvendes at metoden bygger på urealistiske forutsetninger om fravær av transaksjonskostnader og forskjeller i risiko i markedsekonomien.

En mulig begrunnelse for kapitalmarkedsmetoden tar utgangspunkt i finansiell alternativkostnad som viser hvilke inntekter som boligeierne går glipp av ved å bruke boligen selv, når alternativet er å selge boligen på begynnelsen av perioden og motta avkastning på reinvestert kapital i finansmarkedet. Summen av utgiftsreduksjoner og inntektsøkninger i finansmarkedet man da går glipp av ved å *ikke* selge boligen kan defineres som finansiell alternativkostnad. For det første kunne man ha spart rentekostnader på boliglånet og for det andre kunne man alternativt ha oppnådd avkastning i finansmarkedet på egenkapitalen (markedsverdi – boliglån) som er plassert i boligen. Dette resonnetet antyder at verdien av boligkonsumet kan imputeres på grunnlag av rentesatsen på boliglån og/eller den høyeste risikofrie avkastningsraten som kan oppnås i finansmarkedet. Videre burde man ta hensyn til skatt på renteinntekter og fradrag for renteutgifter ved beregning av finansiell alternativkostnad.

Det kan innvendes at boligkonsum avledet fra finansiell alternativkostnad er basert på en ufullstendig eller urealistisk beskrivelse av det kontrafaktiske tilfellet der boligen blir solgt. For å realisere boligkapitalen ville det ha påløpt transaksjonskostnader og man ville ha gått glipp av kapitalgevinster på boligen i inneværende periode. Spørsmålet blir da hvordan transaksjonskostnader og kapitalgevinster skal fortolkes ved beregning av boligkonsum. Siden boligen har en dobbel rolle som investeringsobjekt og som varig konsumgode, kan det være hensiktsmessig å forutsette at (realiserte og urealiserte) kapitalgevinster fratrukket transaksjonskostnader utgjør avkastning på boligen som investeringsobjekt. Basert på en slik tankegang følger det at (netto) kapitalgevinst er kapitalinntekt som inngår i formuesendringen, men ikke i konsumet. Dette synes å være i samsvar med Haig-Simons innteksdefinisjon.⁷¹

Beatty, Røed Larsen og Sommervoll (2010) foreslår en tilnærming til å måle prisstigning på boligkonsum som er avledet fra informasjon om boligpriser og rentesatser. Framgangsmåten bygger på idéen om at det er nødvendig å skille mellom forbruksutgifter knyttet til boligen og avkastningen på boligen som investeringsobjekt. De klassifiserer avdrag på lån som sparing, mens kapitalgevinster blir regnet som avkastning på boliginvesteringer, noe som de derfor utelater fra definisjonen av boligkonsum. Deres definisjon av forbruksutgifter knyttet til boligen inkluderer renteutgifter, vedlikeholdskostnader og transaksjonskostnader. Rentekostnader på boligkapital blir beregnet på grunnlag av et veid gjennomsnitt av variabel rente, 10-årig fastrente og alternativ rente i finansmarkedet (målt ved NIBOR-renten).⁷²

⁷¹ Haig-Simons innteksdefinisjon blir benyttet som grunnlag for beregningene i kapittel 5, se nærmere omtale i kapittel 5.1.

⁷² Det blir benyttet et glidende gjennomsnitt av rentesatsene over en femårsperiode. Denne metoden tar sikte på å redusere den gjensidige avhengigheten mellom kortsiktige renter og KPI. Rater for vedlikeholds- og transaksjonskostnader blir glattet over en periode på tre år. Begrunnelsen for dette er at det er vanlig å bruke tre-års glidende gjennomsnitt ved beregning av vekter i KPI.

B.2. Kapitalgevinster i inntektsbegrepet

Når formålet er å studere forskjeller i økonomisk velferd, burde inntektsdefinisjonen fange opp den totale tilgangen på ressurser som husholdet kunne ha konsumert i løpet av perioden uten å tære på formuen, uavhengig av hvordan inntekten har oppstått eller hvilken form den tar (Larrimore, Burkhauser, Auten og Armour, 2021).

Rapporten fra Stiglitz, Sen, og Fitoussi (2009) inneholder følgende diskusjon om kapitalgevinster:

«Price changes in assets such as residential dwellings or shares are not part of income in a national accounts' sense. They are revaluations of assets, rather than revenues from production. This does not change the fact that many persons (and not least tax authorities) do consider capital gains as a form of income that influences their behavior and economic wellbeing. This has led several authors to advocate the inclusion of capital gains and losses into measures of economic well-being (Eisner 1988). In all probability, an income measure extended to include capital gains would exhibit greater volatility than the present measure. Consideration of capital gains and losses would also unevenly affect different income groups.»

Canberragruppen (2011) viser til metodiske problemer og måleproblemer når den anbefaler at kapitalgevinster ikke blir inkludert i disponibel inntekt for bruk i den offisielle statistikken. Det anbefales imidlertid at inntektskomponenter som er utelatt i offisiell statistikk kan bli inkludert for analytiske og andre formål for å kunne oppnå en bredere forståelse av levekårene:

«For analytical and other purposes, data may be collected on receipts that are excluded from the concept of income to provide a broader understanding of the economic circumstances of households.»

I den første rapporten fra Canberragruppen (2001) inngår det en grundigere diskusjon om kapitalgevinster. Slike gevinster er ikke direkte observerbare på grunnlag av transaksjoner eller kontantinntekter, i hvert fall så lenge gevinstene ikke har blitt realisert. Canberragruppen (2001) påpeker at bruken av snevre inntektsdefinisjoner basert på kontantinntekter gir et ufullstendig eller misvisende bilde av inntektsfordeling og økonomisk ulikhet. Her tar vi med følgende sitat:

«Despite the attraction of the convenience of using cash income data only, this measure falls short of valuing the economic resources enjoyed by the household. Of particular concern is the fact that the relative mix of cash and noncash income may differ significantly across population groups.»

I samme rapport blir det argumentert for at det er reelle og ikke nominelle kapitalgevinster som burde regnes som inntekt. Realprisvekst på bolig er bestemt av hvor mye boligprisene øker relativt til det generelle prisnivået på varer og tjenester. Med andre ord er realprisveksten lik differansen mellom nominell boligprisvekst og inflasjon. Anta for eksempel at boligprisene stiger med 10 prosent og at inflasjonen målt ved KPI er på 3 prosent. Det følger da at boligens reelle verdi øker med 7 prosent. Den reelle verdiøkningen er relevant som et mål på kapitalgevinst.

I noen sammenhenger blir realiserte kapitalgevinster inkludert i inntektsdefinisjonen, mens urealiserte kapitalgevinster blir utelatt. Kapitalgevinster som blir inntektsført på tidspunktet for realisering medfører at periodiseringen blir inkonsistent. Dette skyldes at de realiserte gevinstene kan være opptjent over en periode på mange år (Goode, 1977). Vi vil i stedet basere oss på Haig-Simons inntektsbegrep som innebærer at kapitalgevinster blir beregnet periodevis (årlig) etter hvert som de påløper, og uavhengig av om gevinstene faktisk blir realisert eller ikke. Ved å benytte opptjeningsperioder på 3 år i forbindelse med måling av vedvarende lavinntekt, vil vi unngå at inntektene blir svært sensitive overfor midlertidige svingninger og fluktuasjoner i boligprisene.

Vedlegg C: Undersøkelsen om samvær og bosted 2020 og vedleggstabeller til kapittel 7

C.1. Undersøkelsen om samvær og bosted 2020

Statistisk sentralbyrå har tidligere gjennomført tre undersøkelser om samvær og bosted blant foreldre som ikke bor sammen i 2002, 2004 og 2012. Alle er gjennomført med finansiering fra Barne- og familiedepartementet (BFD). Undersøkelsen om Samvær og bosted 2020 bygger på undersøkelsen fra 2012 og kartlegger hvordan foreldre som ikke bor sammen ordner omsorgen for felles barn under 18 år, enten etter et samlivsbrudd eller at foreldrene aldri har bodd sammen.⁷³ Utvalget omfattet foreldre som var registrert bosatt sammen med barn under 18 år (*bostedsforeldre*), men som ikke var registrert bosatt sammen med den andre forelderen (*samværsforeldre*). Undersøkelsen tar utgangspunkt i det yngste barnet som foreldrene har sammen, men inneholder også informasjon om eventuelle øvrige barn i foreldrerelasjonen.

Opplysningene ble samlet inn i november og desember 2020, hovedsakelig gjennom telefonintervjuer (86,5 prosent), men noen intervjuer ble også gjennomført via et selvadministrert web-skjema (13,5 prosent). Vi har koblet registeropplysninger til disse intervjudataene, blant annet om respondentenes inntekt og barnetrygd, utdanning (for begge foreldrene) og innvandrerbakgrunn.

Av et bruttoutvalg på 4 576 foreldre til barn under 18 år som ifølge registeropplysninger ikke bodde sammen, svarte 2 995 på spørsmålet om bostedsordning for det yngste barnet i foreldrerelasjonen. 54 av disse oppgav at de faktisk bodde sammen på intervjudtidspunktet, og er dermed ikke i undersøkelsens målgruppe. Dette gir et nettoutvalg for undersøkelsen på 2 941 foreldre, eller en svarandel på 64 prosent. Frafallet var noe høyere blant yngre personer, de med små barn (under 5 år), de med lavere utdanning, samt menn (Lagerstrøm, 2022).⁷⁴ Ettersom en del av de uttrukne personene av ulike grunner ikke deltok i undersøkelsene, har vi i mange tilfeller ikke opplysninger fra begge foreldrene. Vi bruker derfor svar fra alle foreldrene uavhengig av om den andre forelderen deltok eller ikke, og vi sammenlikner svarene til grupper av foreldre som ikke bor sammen, ikke foreldrepar.

Variable

Barnets bosted og samværsmengde

Barnets registrerte bostedsadresse fanges opp ved hjelp av en dummyvariabel med disse verdiene: Bostedsforelder (0) og samværsforelder (1).

Det yngste barnets faktiske bostedsordning ble kartlagt gjennom følgende spørsmål: *Hvem bor barnet fast sammen med nå, dvs. hvem har den daglige omsorgen? Er det 1) deg, 2) den andre forelderen, 3) begge to eller 4) andre?* Ved å kombinere fedres og mødres var på spørsmålet om barnets bosted, laget vi videre en variabel med disse verdiene: 1) bor hos mor, 2) bor hos far, 3) delt bosted. Kun 10 foreldre (0,3 prosent) svarte at barnet bodde hos andre. Disse er ikke inkludert i våre analyser.

Følgende spørsmål fanger mengden samvær med det yngste barnet i foreldrerelasjonen i løpet av en måned: *Hvor mange dager tilbringer du faktisk sammen med (barn navn) i løpet av en vanlig måned? Med vanlig måned mener vi en måned uten ferier eller andre lengre besøksperioder i forbindelse med jul*

⁷³ Siden 2012-undersøkelsen ikke inneholder spørsmål om barnebidrag er administrert privat mellom foreldrene eller gjennom Nav, er det ikke mulig å undersøke om andelen med private bidrag har økt mellom 2012 og 2020.

⁷⁴ Vi har laget en vekt for å ta høyde for eventuelle skjevheter i frafallet på disse variablene. En sammenligning av variablene med og uten vekter viste imidlertid at bruken av vekter i liten grad påvirket resultatene (i størrelsesorden 0-1 prosentpoeng). Siden vi heller ikke har inkludert data fra tidligere undersøkelser om samvær og bidrag, eller eksplisitt sammenlikner våre resultater med (vektede) resultater fra disse tidligere undersøkelsene, har vi derfor valgt å presentere uvektede andeler.

påske og lignende. En halv dag skal telle som en hel dag. Bostedsforeldre ble spurt om hvor mange dager den andre forelderen tilbringer med barnet i løpet av en vanlig måned.⁷⁵ I tillegg til denne kontinuerlige variabelen med verdier fra 0 til 30, har vi laget en gruppert variabel for antall dagers samvær per måned med følgende kategorier: 1) under 10 dager, 2) 10-14 dager, 3) 15-19 dager og 4) 20 dager eller mer.

Inntekt, subjektiv økonomi og yrkesdeltakelse

Inntektsmål

Opplysninger om inntekt er koblet til intervjudataene fra Statistisk sentralbyrås registre. Vi undersøker for det første foreldrenes *disponible individuelle inntekt* i 2020, altså deres samlede nettoinntekter fra yrkesinntekter, kapitalinntekter og diverse positive overføringer (inkludert mottatte offentlig administrerte barnebidrag). Til fratrekk kommer utliknet skatt og negative overføringer (inkludert betalte offentlig administrerte barnebidrag).⁷⁶

Videre undersøker vi *husholdningens inntekt etter skatt* i 2020, det vil si summen av inntektene til alle personer i nåværende husholdning. For å ta hensyn til husholdningenes størrelse og sammensetning, og gjøre inntektene til ulike typer familier eller husholdninger mer sammenlignbare, bruker vi husholdningsinntekt per forbruksenhet målt etter EUs ekvivalensskala. Her får første voksne en forbruksvekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn har dermed 2,1 forbruksenheter ifølge EU-skalaen (SSB, 2023b).

Disse inntektsmålene tar imidlertid ikke hensyn til at mange foreldre som ikke bor sammen kan ha økonomiske forpliktelser overfor barn som er bosatt i den andre forelderens husholdning. Gjennom Undersøkelsen om samvær og bidrag 2020 er foreldrenes bostedsordninger for barna og samvær med egne barn kartlagt. Disse opplysningene bruker vi til å anslå samværsforeldrenes kostnader og bostedsforeldrenes besparelser i forbindelse med samværet. Basert på de anslåtte utgiftene og besparelsene lager vi så inntektsmålet *husholdningens justerte ekvivalensinntekt* (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen, 2005). Forutsetninger for og detaljer rundt operasjonaliseringen av dette inntektsmålet diskuteres nærmere i avsnitt 7.3.

Selvopplevd økonomisk situasjon

For å belyse foreldrenes selvopplevde økonomiske situasjon på intervjutidspunktet benyttes et spørsmål om de i løpet av det siste året har hendt at husholdningen har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til mat, transport, bolig og liknende. Svaralternativene var: 1) ja, ofte 2) ja, av og til 3) ja, en sjelden gang og 4) nei, aldri.

Arbeidsmarkedsdeltakelse

Vi skiller mellom respondenter som på intervjutidspunktet regnet seg selv hovedsakelig som: 1) yrkesaktive eller 0) ikke yrkesaktive (det vil si student/skoleelev, førtidspensjonist/arbeidsufør, hjemmearbeidende, arbeidsledig alderspensjonist eller annet). Vi skiller også mellom respondenter som var 1) yrkesaktive, 2) arbeidsuføre/førtidspensjonister eller 3) «annet».⁷⁷

⁷⁵ Dette spørsmålet ble kun stilt til foreldre som oppgav at de/ den andre forelderen faktisk hadde vært sammen med barnet i løpet av det siste året (n=2 631, 90%). Foreldre som oppgav at de eller den andre forelderen ikke hadde hatt samvær med barnet i løpet av det siste året (n=248, 8%) har vi gitt verdien «0» på variabelen samværsmengde. 52 foreldre (2%) hadde ikke svart på spørsmålet om de eller den andre forelderen hadde hatt samvær siste 12 måneder. Ytterligere 313 foreldre (11%) hadde ikke svart på spørsmål om antall dagers månedlig samvær. Vi har altså gyldige svar fra 2 566 respondenter, mens 365 utelates i analyser der samværsmengde er av betydning.

⁷⁶ I dette inntektsbegrepet er ikke betalte renter trukket fra. For husholdninger med helt eller delvis nedbetalte boliger vil inntekt etter skatt derfor i noen grad undervurdere den økonomiske velferden. Dette gjelder for eksempel for de barnefamiliene som har lagt etableringsfasen et stykke bak seg.

⁷⁷ Denne kategorien inkluderer 72 respondenter (2%) som var studenter, 4 (0,1%) som var alderspensjonister, 20 (0,7%) som var hjemmearbeidende, samt 65 (2%) som svarte «annet».

Barnebidrag

Opplysninger om mottatt og betalt barnebidrag ble samlet inn gjennom følgende spørsmål:

For det første undersøker vi et spørsmål om foreldrene mottar eller betaler barnebidrag for barnet. Respondenter som svarte at de mottar eller betaler barnebidrag fikk så et oppfølgingsspørsmål om *bidraget er avtalt privat* eller om det er fastsatt av NAV. Vi laget deretter en dummyvariabel som skiller mellom bidrag fastsatt av NAV (0) og private bidrag (1).

Respondenter som svarte bekreftende på spørsmålet om de mottar/ betaler barnebidrag fikk videre et spørsmål om hvor mye de mottar/ betaler i måneden. Dette kronebeløpet ble så multiplisert med 12 for å få *det årlige bidragsbeløpet*. Vi undersøker mottatte og betalte bidrag hver for seg.

Grupperingsvariable

I enkelte analyser grupperes foreldrene etter følgende kjennetegn:

Utdanning

Opplysninger om høyeste fullførte utdanning, målt som standard antall år det tar å fullføre en gitt utdanning, er hentet fra Statisk sentralbyrås utdanningsregister. Vi skiller mellom: 1) grunnskole, 2) videregående skole og 3) Universitet/høgskole.⁷⁸

Alder

Opplysningene om alder ved utgangen av året er hentet fra folkeregisteret. Vi benytter følgende kategorier: 1) 18-34 år, 2) 35-39 år, 3) 40-44 år og 4) 45 år +.

Samlivsstatus ved brudd

Respondentene ble spurt om de bodde sammen med barnets andre foreldre ved yngste barns fødsel, og hvis ikke, om de hadde bodd sammen senere. På grunnlag av dette grupperes foreldrene etter samlivsstatus ved fødsel/ bruddet: 1) samboer eller gift med barnets andre forelder og 0) har aldri bodd sammen.

Nåværende samlivsstatus

Vi skiller hovedsakelig mellom foreldre som på intervju tidspunktet var enslige (0) eller samboende/ gift (1).

Antall barn i foreldrerelasjonen

Denne variabelen er gruppert slik: 1) ett barn, 2) to barn og 3) tre barn +.

Landsdel

Videre skiller det mellom følgende landsdeler respondentene var bosatt i: 1) Oslo og Viken, 2) Innlandet, 3) Agder og Sør-Østlandet, 4) Vestlandet, 5) Trøndelag og 6) Nord-Norge.

Innvandrerbakgrunn

Variabelen skiller mellom respondenter som har innvandrerbakgrunn (1) og de som ikke har det (0). Innvandrerbakgrunn defineres som utenlandskfødte personer med to utenlandskfødte foreldre (innvandringskategori B) eller norskfødte med to utenlandskfødte foreldre (innvandringskategori C).⁷⁹

⁷⁸ 43 respondenter (1%) hadde manglende utdanningsnivå. Disse inkluderes i kategorien grunnskole.

⁷⁹ Vi valgte å slå sammen disse to gruppene siden kun 0,9 prosent (n=25) av alle foreldrene som deltok i denne studien var født i Norge av to utenlandskfødte foreldre. Blant foreldre som tidligere hadde bodd sammen med den andre forelderen var tilsvarende andel 0,8 prosent (n=20).

C.2. Barns bosted

Totalt oppga 54 prosent av foreldrene at deres yngste felles barn bodde fast hos mor og at syv prosent bodde fast hos far. 39 prosent svarte at de hadde delt bosted for barnet, en noe lavere andel enn når man kun ser på foreldre som har bodd sammen (43 prosent, tabell C1). Videre ser vi av tabell C1 at mødre jevnt over oftere enn fedre rapporterer at barnet bos hos dem, og sjeldnere at barnet har delt bosted, og vice versa blant fedre. For eksempel svarte 44 prosent av fedrene at de hadde delt bosted mot 36 prosent av mødrene, mens 47 prosent av fedrene og 60 prosent av mødrene svarte at barnet bodde hos mor. Vi legger også merke til det lave antallet mødre som ifølge dem selv er samværsforeldre. Kun 67 mødre svarte at barnet bor fast hos faren. Tilsvarende var det et lavt antall fedre som ifølge dem selv var bostedsforeldre (n=135). Disse kjønnsforskjellene er bekreftet i alle tidligere studier basert på undersøkelsene om samvær og bidrag/ bosted (Se for eksempel Kitterød og Lyngstad (2014) og Kitterød mfl. (2016)).⁸⁰

Tabell C1 bekrefter videre at totalt 79 prosent av barna var registrert bosatt hos mor mens 21 prosent hadde bostedsadresse hos far. Skiller vi mellom foreldre som har og ikke har bodd sammen, var henholdsvis 77 og 92 prosent registrert bosatt hos mor (ikke vist). Vi ser også at det ikke alltid er samsvar mellom bo-ordningen foreldrene oppgir og barnets registrerte bosted. Dette gjelder særlig i de tilfeller der barnet har oppgitt bosted hos far eller delt bosted. Ses alle foreldrene under ett, var 98 prosent av barna som hadde bosted hos mor også registrert bosatt hos mor. Tilsvarende var det samsvar mellom oppgitt og registrert bosted for barnet i 85 prosent av tilfellene der foreldrene oppga at barnet bodde hos far. Videre har foreldrene med delt bosted oftere registrert bosted for barnet hos mor enn hos far: 65 prosent av disse barna var registrert bosatt hos mor, mens 35 prosent hadde bostedsadresse hos far.

Separate svar fra fedre og mødre i tabell C1 viser samme mønster der det er en høyere grad av samsvar mellom oppgitt bostedsordning og registrert bosted i de tilfellene der barnet er registrert bosatt hos mor (98 prosent) enn hos far (81 prosent (menn) og 93 prosent (kvinner)), og at en høyere andel av barna som har delt bosted har bostedsadresse hos mor. Dette siste gjelder særlig blant fedrene med delt bosted, der 69 prosent hadde registrert bosted for barnet hos mor, mens 31 prosent var bosatt hos dem.

Dersom vi i stedet tar utgangspunkt i barnets registrerte bostedsadresse, tegnes et annet bilde der det er langt mindre grad av samsvar mellom register -og utvalgsdataene om barnets bosted (tabell C2). Ses alle foreldrene under ett, svarte 66 prosent av de som hadde registrert bosted for barnet hos mor, at barnet bodde fast hos mor. Tilsvarende var det samsvar mellom registrert bosted og oppgitt bostedsordning i kun 28 prosent av tilfellene der barnet var registrert bosatt hos far. Dessuten ser vi nå at foreldrene oftere svarte at de hadde delt bosted når barnet var registrert bosatt hos far enn hos mor: Når barnet var registrert bosatt hos mor, oppgav 32 prosent at de hadde delt bosted, mot 67 prosent av tilfellene der barnet hadde bostedsadresse hos far.

Til sammen indikerer altså registrert bosted hos far at barnet har delt bosted (2/3) eller at det faktisk bor hos far (1/3). Registrert bosted hos mor indikerer faktisk bosted hos mor (2/3) eller delt bosted (1/3).

Skiller vi mellom foreldre som har og ikke har vært samboere eller gift med barnets andre forelder, var det oftere samsvar mellom registrert og oppgitt bosted for barnet blant mindretallet av foreldrene som aldri har bodd sammen. 90 prosent av barna i disse foreldrerelasjonene var registrert bosatt hos mor og hadde samtidig oppgitt bosted hos mor, sammenliknet med 62 prosent av barna til tidligere gifte og samboende foreldre. Tabell C2 bekrefter videre at foreldrene som ikke

⁸⁰ Det er imidlertid ikke klart hvilket av foreldrenes svar som skal tillegges størst vekt. Vi presenterer derfor resultatene basert på svar både fra alle foreldrene sett under ett og for mødre og fedre separat. Det lave antallet selvoppgitte samværs mødre (n=67) og bostedsfedre (n=135) gjør imidlertid at det ikke alltid er mulig å presentere resultater separat for disse.

hadde bodd sammen langt oftere oppga at barnet nå bodde fast hos mor (82 prosent) enn foreldrene som hadde bodd sammen på et tidligere tidspunkt (49 prosent). Tilsvarende var andelen med delt bosted høyere blant de tidligere gifte/samboende foreldrene (44 prosent) enn blant foreldrene som aldri hadde bodd sammen (12 prosent).

Barnets registrerte bosted sier med andre ord i seg selv lite om disse foreldrenes bostedsordninger for barna, utover at barnet med all sannsynlighet ikke bor fast hos den registrerte samværsforelder. Det store antallet med delt bosted fanges ikke opp, særlig blant foreldrene som tidligere har bodd sammen, en gruppe som utgjør hele 86 prosent av utvalget. Dette er også den langt på vei største gruppen i den totale populasjonen av foreldre for øvrig. I 2022 ble kun 11 prosent av alle barn født av enslige mødre, 53 prosent var samboere, mens de resterende 36 prosent av barna hadde gifte foreldre (SSB, 2023c).

C.3. Vedleggstabeller

Tabell C1 Foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og barnets registrerte bostedsadresse. 2020. Prosent

	Oppgitt bostedsordning for barnet			Alle
	Hos mor	Hos far	Delt bosted	
Alle foreldre	54	7	39	100
Fedre	47	10	44	100
Mødre	60	4	36	100
Alle	1 573	202	1 156	2 931
Barnet er registrert bosatt hos				
Registrert bosatt hos mor	98	15	65	79
Registrert bosatt hos far	2	85	35	21
I alt	100	100	100	100
Antall	1 573	202	1 156	2 931
Fedre				
Registrert bosatt hos mor	98	19	69	78
Registrert bosatt hos far	2	81	31	22
I alt	100	100	100	100
Antall	662	135	616	1 413
Mødre				
Registrert bosatt hos mor	98	7	59	80
Registrert bosatt hos far	2	93	41	20
I alt	100	100	100	100
Antall	911	67	540	1 518

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

Tabell C2 Barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent

Oppgitt bostedsordning for barnet	Barnet er registrert bosatt hos		Alle
	Mor	Far	
Hos mor	66	5	54
Hos far	1	28	7
Delt bosted	32	67	39
I alt	100	100	100
Antall	2 320	611	2 931
Foreldrene har bodd sammen			
Hos mor	62	5	49
Hos far	1	26	7
Delt bosted	36	69	44
I alt	100	100	100
Antall	1 948	579	2 527
Foreldrene har ikke bodd sammen			
Hos mor	89	.	82
Hos far	1	.	6
Delt bosted	10	.	12
I alt	100	.	100
Antall	372	32	404

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. Grunnet avrunding summerer ikke alle andeler til 100.

Tabell C3 Foreldrenes kjennetegn. Etter barnets registrerte bosted og foreldrenes oppgitte bostedsordninger.

	Registrert bosted					Oppgitt bostedsordning				
	Alle foreldre	Bosteds- mødre	Bosteds- fedre	Samværs- mødre	Samværs- fedre	Delt bosted	Hos mor	Hos far	Bor hos R, alle	Hos den andre
Alder										
20-34 år	20	27	7	17	17	15	25	16	27	19
35-39 år	19	19	16	21	18	17	19	18	19	19
40-44 år	22	23	24	23	19	25	19	17	21	16
45-49 år	21	18	28	26	21	25	18	24	18	20
50 år+	18	13	26	12	25	17	19	25	15	26
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kjønn										
Kvinne	52	100	-	100	-	47	58	67	87	9
Mann	48	-	100	-	100	53	42	33	13	91
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Yngste barns alder										
0-5 år	13	15	6	9	14	10	16	7	15	15
6-8 år	17	18	16	14	17	19	16	11	16	14
9-11 år	21	20	24	24	21	22	20	27	20	22
12-14 år	25	23	28	30	24	27	23	25	23	25
15-17 år	24	24	26	24	24	22	25	30	26	24
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antall barn i relasjon										
1	43	46	37	30	46	31	52	41	51	52
2	33	31	37	45	31	44	25	34	27	25
3+	24	23	26	26	23	25	23	25	23	24
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlivsstatus										
Enslig	64	65	69	65	61	65	64	62	66	59
Samboer	24	24	21	24	24	25	23	23	22	24
Gift	12	11	10	11	15	10	13	15	11	17
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlivsstatus brudd										
Enslig	14	17	6	5	15	4	21	12	20	21
Samboere	50	49	44	52	51	52	49	50	48	50
Gift	36	34	51	43	34	44	30	39	32	29
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Utdanningsnivå										
Grunnskole	21	21	16	23	23	15	25	31	24	29
Videregående	41	34	47	28	49	41	40	43	35	48
Universitet	36	44	36	49	25	43	33	23	40	21
Uoppgitt	1	1	2	1	2	1	2	3	1	2
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Landsdel										
Oslo/ Viken	35	36	36	37	34	36	35	36	36	33
Innlandet	7	7	7	5	7	8	7	5	6	7
Sør-Østlandet	15	14	17	15	14	13	15	20	16	16
Vestlandet	24	24	23	24	24	24	24	21	24	23
Trøndelag	10	10	11	13	10	12	9	10	9	10
Nord-Norge	9	10	6	7	10	8	10	9	9	12
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Innvandrerbakgrunn										
Ja	15	17	6	14	16	10	19	15	18	18
Nei	85	83	94	86	84	90	81	85	82	82
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020. R=respondent.

Tabell C4 Antall barn under 18 år i foreldrerelasjon og kjennetegn ved foreldres nåværende husholdning. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet.

	Kjennetegn ved nåværende husholdning										
	Antall barn i relasjon	Er samboer/ gift		Minst ett barn med partner		Minst ett stebarn		Størrelse husholdning	Antall barn i husholdning	Antall	
		Gjennomsnitt	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja				Nei
Alle foreldre	1,5	36	64	14	86	10	90	3,1	1,3	2 931	
Alle fedre	1,5	37	63	15	85	11	89	2,9	1,2	1 413	
Alle mødre	1,5	35	65	14	86	8	92	3,2	1,4	1 518	
Registrert bosted											
Alle bostedsforeldre	1,5	34	66	14	86	8	92	3,2	1,4	1 525	
Alle samværsforeldre	1,5	38	62	15	85	11	89	2,9	1,2	1 406	
Bostedsmødre	1,5	35	65	15	85	7	93	3,3	1,5	1 216	
Bostedsfedre	1,6	31	69	10	90	12	88	3,2	1,5	309	
Samværsødre	1,6	35	65	9	91	10	90	3,1	1,4	302	
Samværsfedre	1,5	39	61	16	84	11	89	2,8	1,1	1 104	
Oppgitt bostedsordning											
Delt bosted	1,6	35	65	11	89	12	88	3,3	1,5	1 156	
Barnet bor hos respondenten	1,4	34	66	15	85	7	93	3,2	1,4	1 046	
Hos den andre forelder	1,4	41	59	19	81	10	90	2,5	0,9	729	
Fedre											
Delt bosted	1,6	34	66	11	89	13	87	3,3	1,4	616	
Barnet bor hos meg	1,4	36	64	10	90	11	89	3,1	1,1	135	
Barnet bor hos mor	1,4	41	59	19	81	10	90	2,4	0,9	662	
Mødre											
Delt bosted	1,6	36	64	12	88	11	89	3,3	1,5	540	
Barnet bor hos meg	1,4	33	67	16	84	6	94	3,2	1,4	911	
Barnet bor hos far	1,7	42	58	12	88	7	93	2,5	0,9	67	

Kilde: Undersøkelsen om Barn og foreldres samvær og bosted 2020.

Vedlegg D: Vedleggstabell til kapittel 8

Tabell D1 Korrelasjonsmatrise mellom mangel på ulike goder som skyldes økonomi. Barnefamilier med barn 0-15 år. EU-SILC 2021.

	Ferie	Kjøtt ol.	Varme bolig	Møbler	Betale utg.	Bil	Penger på en selv	Gå ut fam. el. venner	Fritidsakt.	Klær regning	Ikke uforutsett
Ferie	1,00	0,40	0,26	0,52	0,34	0,30	0,37	0,38	0,37	0,42	0,44
Kjøtt ol.	0,40	1,00	0,35	0,37	0,22	0,18	0,30	0,25	0,34	0,38	0,18
Varme bolig	0,26	0,35	1,0	0,20	0,09	0,13	0,15	0,19	0,19	0,19	0,15
Møbler	0,52	0,37	0,20	1,0	0,38	0,22	0,39	0,44	0,42	0,43	0,50
Betale utg.	0,34	0,22	0,09	0,38	1,0	0,21	0,29	0,28	0,22	0,40	0,33
Bil	0,30	0,18	0,13	0,22	0,21	1,0	0,11	0,09	0,07	0,15	0,23
Penger på en selv	0,37	0,30	0,15	0,39	0,29	0,11	1,0	0,42	0,47	0,44	0,31
Gå ut med fam. el. venn	0,38	0,25	0,19	0,44	0,28	0,08	0,42	1,0	0,44	0,47	0,29
Fritidsakt.	0,37	0,34	0,19	0,41	0,22	0,07	0,47	0,44	1,0	0,41	0,29
Klær	0,42	0,38	0,19	0,43	0,40	0,15	0,43	0,47	0,41	1,0	0,29
Ikke uforut-sett regn.	0,44	0,19	0,14	0,50	0,33	0,23	0,31	0,29	0,29	0,29	1,0

Note: Mangel på sko og internett er ikke vist. Husholdsvektet. Korrelasjoner 0.40 eller høyere er uthevet.

Cronbach's alpha: 0.81

Vedlegg E: Implementering av fattigdomsgrenser basert på antatte forbruksbehov

Kapittel 9 beregner fattigdomsmål der personer i hushold som ikke har høy nok inntekt for å kunne dekke et «akseptabelt» forbruk, regnes som fattige: Inntekten er lavere enn akseptable utgifter. For å lage et mål som tar hensyn til inntekten over en periode på tre år summerer vi differansen mellom inntekter og utgifter over tre år.

Mer presist er utgiftene som følger av referansebudsjettet for 2021 beregnet nøyaktig for alle hushold i 2019-2021, basert på husholdsmedlemmenes kjønn, alder, studentstatus og inntekt. Inntektene påvirker bare prisene for barnehage og SFO, som beskrevet ovenfor. Videre beregner vi en residualinntekt som differansen mellom husholdets inntekt etter rente- og boutgifter og utgiftene som følger av referansebudsjettet og beregnede energiutgifter:

$$\text{Residualinntekt} = \text{Inntekt etter rente- og boutgifter} - \text{budsjettutgifter} - \text{energiutgift}$$

For 2019 og 2020 KPI-justeres *Inntekt etter rente- og boutgifter* til 2021 nivå. Videre deles residualinntekten på antallet husholdsmedlemmer og summeres på individnivå over de tre årene. Dersom denne summen er negativ regnes personen som fattig.

I utgangspunktet antar vi at alle hushold eier én fossilbil og at barna har fulltids plass i barnehage hele året de fyller 1 til og med året de fyller 5 år, og fulltids plass i SFO hele året de fyller 6 til og med året de fyller 9 år.

Referansebudsjettet er ikke utviklet for å vurdere behovene i store hushold. Referansebudsjettet «stopper» på syv husholdmedlemmer. For de husholdsspesifikke utgiftene beregner vi da marginalkostnaden ved å gå fra 6 til 7 medlemmer, og legger til denne kostnaden for antallet husholdmedlemmer over 7.

Energiutgifter

Forbruk og utgifter knyttet til strøm og annen energi varierer systematisk på tvers av boligtype og -størrelse, antall husholdsmedlemmer, husholdsinntekt, temperatur, strømpris/-region m.m. (Dalen og Halvorsen, 2022). I vår beregning av energiutgifter har vi lagt til grunn gjennomsnittlig energiforbruk i Forbruksundersøkelsen 2012, som skiller mellom hushold etter antallet medlemmer ([SSB tabell 10574](#)). Videre benytter vi gjennomsnittlige priser for hele landet over hele året, inkludert nettleie og avgifter og fratrukket strømstøtte ([SSB tabell 09007](#)). Fra høsten 2021 har det vært store regionale prisforskjeller, men det har vi ikke tatt hensyn til (selv om det vil kunne være overkommelig).

Det vil være mulig å i større grad ta hensyn til ulikhetene i strøm utgifter med hjelp av registerdata fra Elhub som er bearbejdet av SSB og gir informasjon om månedlig strømforbruk (i kWh) fordelt på alle målepunkt i Norge. Herfra har vi også informasjon om strømsonen som målepunktet står i og sluttbrukers fødselsnummer eller organisasjonsnummer. Denne informasjonen kan brukes for å beregne strømkostnader for hvert hushold (se Dalen og Halvorsen, 2022). Datakilden med strømforbruk har noen vesentlige begrensninger. For vårt formål er det spesielt ugunstig at det neppe vil være mulig å bedømme strømforbruket for leietakere fordi strømvtaler som regel er knyttet til utleier. Det er også vanskeligheter med at flere hushold kan bruke strøm fra sammen måler, som for eksempel er tilfelle ved fellesforbruk i boligblokker.

Vedlegg F: Allokering av barnehageutgifter

Dette vedlegget forklarer hvordan vi allokere barnehageutgifter på hushold i kapittel 10. Til forskjell fra Aaberge m.fl. (2023) baserer vi beregningene av utvidet inntekt på registerdata. Vi har da ikke informasjon om deltakelse i barnehage, og trekker tilfeldig om barn går i barnehage eller ikke basert på en enkel modell estimert med data fra EU-SILC (som har informasjon om barnehagedeltakelse).

Vi estimerer først andelen av husholdene i ulike husholdsgrupper som har barn i barnehage (1), og så trekker vi tilfeldig hvilke av husholdene i hver gruppe som vi antar har barn i barnehage (2).

1) Estimere andelen barn i barnehage for hver husholdsgruppe: Det antas at alle, ingen eller alle bortsett fra det yngste av barna i et hushold går i barnehage (i). Husholdene kjennetegnes ved 4 inntektsgrupper for par og 2 inntektsgrupper for enslige; alder på yngste barn interagert med alder på eldste barn i barnehagealder (ettårig); hvor vidt husholdet har barn i grunnskolen; hvor vidt begge foreldrene har innvandrerbakgrunn.

1.1) Andelen barnehagebarn i ulike grupper beregnes med en multinomisk logit modell på EU-SILC data for 2012-2022. Bare inntekt, par/enslig og innvandrerstatus er interagerende med hverandre (pga lite utvalg).

1.2) Med registerdata lages det grupper basert på de samme variablene, men der er alle variabler interagert (504 grupper).

1.3) Vi estimerer hvor mange barn i hver gruppe som går i barnehage når vi bruker estimatene (1.1) og sammensetningen av hushold (1.2).

1.4) Vi justerer gruppene andeler av barnehageplassene fra (1.3) proporsjonalt så totalen stemmer med samlet antall barn i barnehage (fra [SSB tabeller 09169](#)). Odds-rater mellom gruppene holdes konstant.

2) For hver gruppe trekkes det tilfeldig hvilke hushold som har barn i barnehage, slik at andelene (1.4) realiseres, og under en betingelse av at barn som har startet i barnehagen ikke slutter før de begynner på skolen (ii). Antakelse (i) og (ii) er ikke sjekket empirisk, men virker rimelige og gjør at barnehageoverføringene fordeles skjevare mellom hushold (over tre år) enn uten antakelsene.

Figurregister

Figur 1.1	Finansformue og gjeld, median som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021	13
Figur 3.1	Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, 2010-2012 til 2019-2021	26
Figur 3.2	Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, faste lavinntektsgrenser	26
Figur 3.3	Prosentandel med vedvarende lavinntekt, ulike lavinntektsgrenser	27
Figur 4.1	Boutgifter for boligeiere etter boligens markedsverdi, rentesats og belåningsgrad	29
Figur 4.2	Andel boligeiere og boligens gjennomsnittlige markedsverdi som funksjon av inntekt etter skatt, 2021	31
Figur 4.3	Rente- og boutgifter som prosent av inntekt etter skatt, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021	34
Figur 4.4	Brutto finansformue blant hushold med vedvarende lavinntekt, 2021	38
Figur 4.5	Nettoformue blant hushold med vedvarende lavinntekt, 2021	39
Figur 4.6	Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021	42
Figur 4.7	Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt og lav formue, prosent, 2019-2021	43
Figur 4.8	Plott av andelen fattige barn på regionnivå for to inntektsbegreper; inntekt etter skatt og inntekt etter rente- og boutgifter. Begge definisjoner er justert for finansformue og nettoformue. Prosent, 2019-2021	45
Figur 5.1	Komponenter av brutto beregnet husleie, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som eier bolig, 2021	62
Figur 5.2	Beregnete boliginntekter og netto boutgifter, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som eier bolig, 2021	63
Figur 5.3	Beregnete boliginntekter og netto boutgifter, gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier som er leietakere, 2021	63
Figur 5.4	Boligkonsum som andel av boligutvidet inntekt og fordelingen av barnefamilier som funksjon av boligutvidet inntekt (1), 2019 - 2021	64
Figur 5.5	Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021	65
Figur 5.6	Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike versjoner av boligutvidet inntekt, prosent, 2019-2021	66
Figur 5.7	Gjennomsnittlig årlig leie per kvadratmeter etter leieforholdets varighet, 2015 - 2022 ..	67
Figur 6.1	Regional husleieprisindeks (RHPI) og konsumprisindeks (RKPI), gjennomsnitt som funksjon av inntekt etter skatt. Barnefamilier, 2021	77
Figur 6.2	Overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt basert på ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021	79
Figur 7.1	Foreldrenes forbruksvekt per barn etter samvær per måned	89
Figur 7.2	Husholdningens ekvivalensinntekt etter oppgitte bostedsordninger. Median, med og uten justering for samværsmengde. 2020. Kroner	93
Figur 7.3	Prosentvis endring i median husholdningsinntekt per forbruksenhet etter justering for samværsmengde	94
Figur 7.4	Andel foreldre med lavinntekt. Med og uten justering for samværsmengde. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. 2020. Prosent	97
Figur 7.5	Andel foreldre med vedvarende lavinntekt. Med og uten justering for samværsmengde. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent	98
Figur 7.6	Foreldrene har opplevd å ha betalingsproblemer i løpet av det siste året. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent	101

Figur 7.7	Foreldrene har opplevd å ha betalingsproblemer i løpet av det siste året. Etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Prosent.....	102
Figur 7.8	Foreldrenes yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og nåværende samlivsstatus. Prosent.....	103
Figur 7.9	Foreldrenes yrkesaktivitet. Etter kjønn og nåværende samlivsstatus. Prosent	104
Figur 7.10	Gjennomsnittlig årlig bidragsstørrelse. Etter bostedsordninger og kjønn. Kroner	110
Figur 7.11	Gjennomsnittlig årlig betalte private og offentlige barnebidrag. Etter største bostedsordninger blant bidragsivere og kjønn. Kroner	110
Figur 7.12	Gjennomsnittlig årlig mottatte private og offentlige barnebidrag. Etter største bostedsordninger blant bidragsmottakere og kjønn. Kroner	111
Figur 9.1	Overlapp mellom grupper av fattige basert på ulike inntektsmål og fattigdomsgrenser, prosent, 2019-2021	140
Figur 10.1	Estimat av andelen fattige i 24 europeiske land etter tre inntektsbegrep i årene 2006, 2009, 2012, 2015 og 2018. Prosent	145
Figur 10.2	Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, inntekt etter skatt vs. utvidet inntekt, 2012-2021	147
Figur 11.1	Relevante definisjons- og måleproblemer som blir drøftet	152
Figur 11.2	Overlapp mellom grupper av fattige barn iht. anbefalte primære fattigdomsmål, prosent, 2019-2021	161
Figur A1	Overlapp mellom lavinntektsgrupper når vi benytter hushold i Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger (IFH) vs. registerbaserte boforholdsstatistikk (RB), prosent, 2019-2021	175
Figur A2	Utviklingen i prosentandelen med vedvarende lavinntekt, våre beregninger vs. offisiell statistikk, 2010-2012 til 2019-2021	177

Tabellregister

Tabell 1.1	Medianinntekt per forbruksenhet for tre ulike inntektsmål, 2021	12
Tabell 1.2	Andelen fattige barn i henhold til anbefalte primære fattigdomsmål, prosent, 2019-2021	14
Tabell 2.1	Oversikt over hvilke typer av data som benyttes i delkapitlene i rapporten	16
Tabell 3.1	Prosentandel med vedvarende lavinntekt, ulike lavinntektsgrenser	27
Tabell 4.1	Boutgifter for ulike hushold etter eierskapstype, boligens markedsverdi og belåningsgrad	30
Tabell 4.2	Beregnet inntekt etter boutgifter, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021	33
Tabell 4.3	Formue fordelt på komponenter, 1000 kroner, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021	38
Tabell 4.4	Prosentiler i formuesfordelingen, 1000 kroner, 2021	40
Tabell 4.5	Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, etter eierskapstype, prosent, 2019-2021	41
Tabell 4.6	Andelen med vedvarende lavinntekt, justert for finansformue og nettoformue, 2019-2021	43
Tabell 4.7	Andelen med vedvarende lavinntekt justert for finansformue og nettoformue etter region, prosent, 2019-2021	44
Tabell 5.1	Netto boutgifter, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021	61
Tabell 5.2	Beregnet boligutvidet inntekt, gjennomsnitt for boligeiere og leietakere, 2021	61
Tabell 5.3	Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, prosent, 2019-2021	65
Tabell 6.1	Prisindeks betinget på desiler, 2019 = 100	73
Tabell 6.2	Utvikling i realinntekt etter skatt per forbruksenhet, målt i 2019-priser med samme prisindeks for alle desiler	74
Tabell 6.3	Utvikling i realinntekt etter skatt per forbruksenhet, målt i 2019-priser med desilspesifikke prisindeks	74
Tabell 6.4	Andelen personer med vedvarende lavinntekt etter metode for deflatering, prosent, 2020-2022	74
Tabell 6.5	Regional husleieprisindeks (RHPI) og konsumprisindeks (RKPI), 2021	76
Tabell 6.6	Gjennomsnitt og forholdstallet 90/10 i fordelingen av boligutvidet realinntekt etter region, 2021	77
Tabell 6.7	Andelen med vedvarende lavinntekt for ulike inntektsmål, prosent	78
Tabell 6.8	Andel barn med vedvarende lavinntekt når vi inkluderer kontrafaktisk inflasjon og "ekstrarente", 2019-2021	80
Tabell 7.1	Fordeling av inntekt etter skatt blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt/ median i kroner	84
Tabell 7.2	Fordeling av husholdningsinntekt etter EUs ekvivalensskala blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt og median i kroner	87
Tabell 7.3	Mengde samvær etter barnets registrerte bosted og foreldrenes oppgitte bostedsordning for barnet. Antall dagers samvær per måned. Prosent	90
Tabell 7.4	Fordeling av husholdningens justerte ekvivalensinntekt etter skatt blant foreldre som ikke bor sammen. Kvintiler, gjennomsnitt og median. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent og gjennomsnitt og median i kroner	92
Tabell 7.5	Andel foreldre under lavinntektsgrensen. Ekvivalensinntekt med og uten justering for foreldrenes mengde samvær med felles barn. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent ...	95

Tabell 7.6	Andel foreldre med vedvarende lavinntekt. Ekvivalensinntekt uten og med justering for foreldrenes mengde samvær med felles barn. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2018-2020. Prosent.....	96
Tabell 7.7	Andel foreldre med justert lavinntekt og justert vedvarende lavinntekt. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent	99
Tabell 7.8	Har det i løpet av det siste året hendt at husholdningen du bor i har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til mat, transport, bolig og lignende? Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. Prosent	100
Tabell 7.9	Foreldrenes yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent	102
Tabell 7.10	Foreldrenes subjektive økonomiske situasjon og yrkesdeltakelse. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent	105
Tabell 7.11	Foreldrene har barnebidrag og andel som mottar/ betaler barnebidrag blant foreldre med barnebidrag. Etter oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent	106
Tabell 7.12	Andel med offentlige og private barnebidrag. Etter oppgitte bostedsordninger for barnet og kjønn. Prosent.....	107
Tabell 7.13	Andel med offentlige og private barnebidrag. Etter foreldrenes øvrige kjennetegn. Prosent.....	108
Tabell 7.14	Betalte og mottatte barnebidrag per år. Etter type barnebidrag (offentlige og private). Prosent og gjennomsnitt i kroner.....	109
Tabell 7.15	Andel foreldre med justert lavinntekt og justert median ekvivalensinntekt. Med og uten betalte/ mottatte private barnebidrag. Foreldre med private barnebidrag. Prosent og median i kroner	112
Tabell 8.1	Andel som mangler ulike typer materielle og sosiale goder av økonomiske årsaker blant husholdninger med barn 0-15 år. I alt og blant dem som har lavinntekt. EU-SILC 2021. Prosent	121
Tabell 8.2	Andel som tilhører lavinntektshushold (EU60) blant husholdninger som mangler ulike typer materielle og sosiale goder. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent.....	121
Tabell 8.3	Husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon blant barnefamilier, med to forskjellige kutt punkt, andel med lavinntekt (EU60) og andel som oppgir at det er vanskelig å få endene til å møtes. EU-SILC 2021	122
Tabell 8.4	Andel som mangler ulike typer materielle og sosiale goder blant husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon for befolkningen i alt. For alle og for husholdninger med lavinntekt (EU-60). EU-SILC 2021. Prosent	124
Tabell 8.5	Andel som tilhører lavinntektshushold (EU60) blant husholdninger som mangler utvalgte goder, og som skårer over visse kutt punkt på indeks for materielle og sosiale goder. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent	124
Tabell 8.6	Husholdninger med barn 0-15 år. EUs indeks for materiell og sosial deprivasjon for alle husholdninger, med tre forskjellige kutt punkt. Prosent. EU-SILC 2021.....	125
Tabell 8.7	Andel av husholdninger med materielle og sosiale deprivasjoner som også opplever deprivasjoner blant barn. Husholdninger med barn 0-15 år. EU-SILC 2021. Prosent	125
Tabell 8.8	Samme spørsmål besvart i EU-SILC 2021 og Livskvalitetsundersøkelsen 2021. Prosent. 2021	126
Tabell 8.9	Andel med ulike typer økonomiske problemer etter bakgrunnskjenetegn. Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022. Prosent.....	128
Tabell 8.10	Andel med forskjellige typer økonomiske problemer etter ulike bakgrunnskjenetegn. Livskvalitetsundersøkelsene 2020-2022.....	129
Tabell 8.11	Korrelasjonsmatrise. Objektive og subjektive mål på fattigdom blant barnefamilier. Livskvalitetsundersøkelsen 2020-2022. Pearsons r. Alle korrelasjoner er statistisk signifikante på 5 prosent nivå	129

Tabell 8.12	Overlapping barnefamilier. Andel av dem med få økonomiske ressurser som har økonomiske problemer	130
Tabell 8.13	Overlapping barnefamilier. Andel av dem med økonomiske problemer som har få økonomiske ressurser	130
Tabell 9.1	Månedlig forbruk for et hushold med to voksne og to barn, 2021	134
Tabell 9.2	Gjennomsnittlige utgifter i referansebudsjettet (inkl. energiutgifter) for ulike typer hushold, 2021	136
Tabell 9.3	Lavinntekstsgrenser i referansebudsjettet og minimumsbudsjett som andel av median inntekt etter rente- og boutgifter, 2021	138
Tabell 9.4	Andelen fattige med ulike fattigdomsgrenser, 2019-2021	140
Tabell 11.1	Fattigdomsmål som inngår i delkapitlene	156
Tabell 11.2	Fattigdomsmål etter grovsiling av tiltakene	157
Tabell C1	Foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet og barnets registrerte bostedsadresse. 2020. Prosent	188
Tabell C2	Barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet. 2020. Prosent	189
Tabell C3	Foreldrenes kjennetegn. Etter barnets registrerte bosted og foreldrenes oppgitte bostedsordninger	190
Tabell C4	Antall barn under 18 år i foreldrerelasjon og kjennetegn ved foreldres nåværende husholdning. Etter barnets registrerte bostedsadresse og foreldrenes oppgitte bostedsordninger for barnet	191
Tabell D1	Korrelasjonsmatrise mellom mangel på ulike goder som skyldes økonomi. Barnefamilier med barn 0-15 år. EU-SILC 2021	192